

AMEDEVS PACIFICVS,

SEV

DE EVGENII IV. ET AMEDEI SABAVDIAE DVCIS

IN SVA OBEDIENTIA FELICIS PAPÆ V. nuncupati controuersijs

COMMENTARIVS

Iussu Serenissimi Ducis ab eius Historiographo digestus.

TAVRINI, Apud HH. Io. Dominici Tarini, 1624.

De Superiorum licentia.

NICOLAVS PP. V. In Epist. ad Ludou. Sab. Ducem.

TALEM se ad Vnionem, & Pacificationem Ecclesiæ in oculis nostris, & omnium fidelium exhibuit AMEDEVS: *vt quidquid nobis factu possibile videremus, suæ recordationi, ac honori, & vtilitati dilecti filij Nobilis viri* LVDOVICI *Ducis Sabaudiæ eius nati, ac ipsorum Illustri Domui libenter tribuamus.*

Idem in Bulla an. 1448. 15. Kal. Febr.

VT AMEDEI *honor fama, & reputatio illæsi, & integri remaneant, Literas, Processus, Mandata, & Decreta quæcumq; &c. contra præfatum* AMEDEVM, *Felicem V. in sua Obedientia nominatum, decernimus, & declaramus nullum effectum penitus sortiri: Sed perinde haberi debere, ac si nullatenus emanassent: Eaq; omnia, & singula cum inde sequutis in Registris ipsius Eugenij prædecessoris, & nostris, & alijs locis, quibuscunq; aboleri, & deleri mandantes, omnino tollimus, & cassamus, irritamus, & annullamus.*

PIVS PP. II. apud Gobelin. lib. 7. Comm.

AMEDEVS *procul ab armis in montibus regnans, nunc horum, nunc illorum Arbiter eligebatur, atq; vnus omnium existimabatur, qui sibi, & alijs recte consulere nosceт: diu ad eum quasi ad alterum* SALOMONEM *hinc Itali, hinc Galli pro Consilio de rebus arduis recurrerunt.*

ONV-

ONVFRIVS Lib. 3. de Pontif. creat.

MEDEVS *in solitudine Ripariæ Gebennensis Diœcesis vitam* ANGELICAM *agens, in Pōtificem Romanum electus est.*

FRANCISCVS GONZAGA Episcopus Mantuanus, Tertia parte Histor. Ord. S. Franc. in Prou. S. Bonau. Conu. 45.

MEDEVS *defuncta uxore, relicta Ducali cura Ludouico filio, studio rerum diuinarum, ac cœlestium contemplatione allectus, cum paucis suorum in agrū Gebennensem secessit, & prope Lacum Lemanum cœnobium construxit, ibiq; diu, noctuq; fidelissime Altissimo Domino famulabatur. Cuius odor* SANCITATIS *in omnem terram vbi fides* CHRISTI *colebatur, effusus cum esset, in Concilio Basileensi ad Summum Pontificatum ex illo cœnobio assūptus fuit, Felixq; nuncupatus, cui supremæ dignitati concordiæ gratia sese postea* VOLVNTARIE *abdicauit.*

PHILIPPVS BERGOMENSIS in Chron.

Vm PACIS, & HVMILITATIS *amator existeret* AMEDEVS, *mortuo Eugenio Pontifice, nullis pulsatus precibus, Nicolao Pontifici eius successori humiliter cessit, & in loco pristinæ Humilitatis rursus rediit, &c. Deficiens demum in senectute bona post obitum etiam* MIRACVLIS MVLTIS *clarus effulsit.*

F E-

FELIX

A Maledicorum conuitijs vindicatus.

Dum se sponte premens Felix iubar abdidit antris,
  Astra suum lucis reppetiere ducem.
Spaisit nigra suos nubes vbi liuida nimbos,
  Incestare nouum queis fuit ausa diem,
Ardet stella recens regalibus excita flammis,
  Nimborum innocuo, quæ fuget ore globos.
Bellè vtrimque: tamen multò hæc felicior illis,
  Plurima, quod possunt sydera, sola potest.

G. V.

NOS infrascripti Theologi Commentarium hunc ab Historiographo Serenissimi Ducis elaboratum, ex præscripto Illustrissimi, ac Reuerendissimi Archiepiscopi, ac Sacræ Inquisitionis legimus, ac diligenter examinauimus: In quo non modò nihil contra fidem, aut bonos mores inuenimus, sed singularem auctoris industriam probauimus, qui in asserenda optimi Principis AMEDEI innocentia S. Ecclesiæ Romanæ, Summorumq; Pontificum: atque adeo ipsius Eugenij Quarti, (quem vt verum, legitimumq; Pontificem reueretur) auctoritatem agnoscit. Erit igitur ex vtilitate publica, & maximo Historiæ Ecclesiasticæ commodo, vt opus hoc publici iuris fiat. Augustæ Taurinorum Idib. Mart. 1624.

Fr. Ioannes Baptista Ferrerius Ord. Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Doctor, Prior Sancti Dominici Taurinen.

Fr. Ioannes à Moncalerio Capucinus.

Iosephus Alemannius Rector Collegij Taurinensis Societatis IESV.

Imprimatur

Philibertus Millietus Archiepiscopus Taurinen.

Fr. Camillus Ballianus Inquisitor Taurinen.

Argenterius.

AMEDEVS
PACIFICVS.
DVCTORE DEO.
PRALIA
S. MAVR. PRO.
TAVRINI An. 1624.
W. D.Ham f.

SERENISSIMO
DVCI
CAROLO EMANVELI.

RACVLI vox eſt, SERENISSIME DVX, *Filiorum filios, Parentum Coronam eſſe.* Neque temere Principũ ſapientiſsimus pronunciat, non liberos modo ipſos, ſed quandam quaſi liberorum catenam maioribus ſuis glorię Coronam aptare: Non enim iiſdem ſpatijs fama, vireſq; hominum decurrunt: iſtæ, ætate marceſcunt; illa, effloreſcit illuſtriùs; Quo fit, vt Auis, Atauiſq; tanto iucundior à Nepotibus accedat gloria, quãto diuturniore lucta à contumaci temporis obliuione ſtudioſiùs vindicatur. Facis

† igi-

igitur, SERENISSIME CAROLE, quod re, & pijſsimum Nepotem decet, vt non modo Heroicis virtutibus tuis maiorum famam augeas, ſed illam fatali inuidiæ, vel incuriæ nebula circumfuſam ſplendori ſuo reddas. Cæteris Principum in eo fere Conſilia ſtant, ſi Deceſſorum ſuorũ, aut exiſtimatione, quamuis fugiente ſecuri, aut congeſtarum opum opinione formidabiles videantur: quibus vero generoſior indoles maius aliquid ſuaſit, ardua maiorũ veſtigia preſsiſſe, in ſummis famæ conatibus habuerũt. Tua vero, DVX INVICTISSIME, adoleſcens virtus ijs glorię nobilitata eſt rudimentis, ad quæ vix ambitioſa ſenũ vota feſtinãt, effecitque vt non tam maioribus tuis vitã, quàm illi immortalitatẽ tibi deberent: Quæ enim de eorũ magnanimitate, liberalitate, victorijs, ac in Religione propaganda triumphis ꝓpe incredibilia fama celebrat, facile Poſteritas credet, qa maioribus auſis, illorum miraculis fidem addidiſti, inſolentiã detraxiſti. Credet iam non inuita Poſteritas Imperatorias legiones

nes triumphata Bohemia, Auſtria, & Germania ſuperbas in Sabaudiæ finibus ad Paterniacum à Philippo Comite vinci ſe poſſe didiciſſe, Quia Potentiſsimos, floretiſſimoſq;, ſi quos vnquam miſit Iberia, magni Regis exercitus in ipſo Subalpinæ Prouinciæ aditu, vno magnanimi pectoris tui ꝓpugnaculo, verius quàm Alpium tuarum munimentis repreſſos, pene vidit diriguiſſe: Credet Amedeum Quintũ cõiuratis in ſe vicinorũ Principum odijs vnum omnium inuidiæ ſuffeciſſe, interq; medias acies exultantẽ magni nomen ſibi peperiſſe, Quia te vel Hæreticorũ audacia, vel Aemulorum artibus, vel temporum iniquitate in eo vidit æſtuario poſitum, vt cũ eos patereris infeſtos, quos non ſola viciniæ, ſed neceſſitudinis iura beneuolos facere debuerant, inter tamen tot aſſultantes fluctus, ſcopuli inſtar infractus, excelſuſq; conſiſteres, ac magni nomen etiam viuus ſine inuidia poſſideres, quòd pleriſque mortuis vix præfica conceſsit adulatio. Credet in Amedei viridis ſemper nouis lauro- Anno 1282.

rũ virẽtibus caſtris, quaſi in Achillis Chriſtiani ſchola celeberrimos Principes adoleſcere contendiſſe, qui Potentiſsimi, bellicoſiſsimiq; Regis votum nuper in oculis tuis Auenione conceptum, vel auribus vſurparit, vel fama referente didicerit; quod tanto illuſtriore præconio poſteritas celebrabit, quanto maior illi ex modeſtia tua, quæ id ſilere me iubet, cõmendatio exiſtet. Credet Humbertorũ, & Amedeorum pietate (à qua Prçconũ fidei nomen Pontificis calculo meruerunt) factũ eſſe, vt plurimi in Oriẽte ſchiſmate, erroribuſq; ſuis eiuratis in catholicæ fidei caſtra felici inſtabilitate trãſirent, quia te ſubactis hoſtibus (quorum in Deum, & homines fidem perduellis Geneua corruperat) geminata victoria adeo feliciter ſpectauit triumphantẽ, vt plenis agminibus, quibus mortalem vitã clementia tua indulſerat, iiſdem Pietas tua æternã aperiret. His MAGNE CAROLE virtutibus coronã texere mihi videris nimio lumine, & pretio ignotam, quã Auorum tuorũ læto capiti circumponas,

nas,

nas, quibus nihil contigit honorificentius, quàm tanto Nepote gloriari, cuius laudes, & feliciter illis accrescãt, & propriarum sint argumenta virtutum.

Quanquam neque satis habes (quæ tua est, SERENISSIME DVX, in maiores tuos pietas) si illos ex tuis virtutibus æstimari facis, nisi etiam ipsorum Innocētiæ studiosissimus patronus accedas: & hanc igitur Coronã Pijssimo Nepoti Atauus optimus debebit AMEDEVS, quòd famã suam temere, ne dicam impiè, proscissam, tuis auspicijs integritati suæ sentiat restitutã. Qua in re ita claritati generis tui consultũ esse voluisti, vt singularis obseruãtię, qua VERTICEM ECCLESIARVM ROMAM, eiusq; Pastorem summum veneraris, quasi gentilitium ederes argumentũ. Nam cũ maiores tui gregis Dominici Pastores primogenitos Romanos Antistites, operosè adeo sēper coluerint, vt isti de eorum ingenito prope obsequio nõ vulgari gratulatione sibi aplaudant, vel vnum ex illis existimari temere aliquid in Pontifices ausum,

contu-

contumelia tibi, tuis, ipsisq; adeo Pōtificibus visa est non diutius ferenda: Eo maximè sacrorū arbitro, qui felicem generi tuo VRBANI Quinti memoriam videtur instauraturus. Huius enim Auspicijs Amedeus viridis (quē FORTEM ATHLETAM FIDEI vocare cōsuerat) victricia in Orientem Crucis signa circumtulit: Ac consanguineū suum Ioannem Paleologum, Purpuræ primum, dein Ecclesiæ Romanæ græco schismate damnato reddidit: Sicut igitur Diuino Consilio factum est, vt VRBANVM haberemus Christiani Orbis spes, quamuis auidas, superaturum, ita VRBANO AMEDEVM in te, DVX INVICTISSIME, haud defuturum, vel eo argumento significare voluisti, quod qui nē Regios quidem generis tui Cineres Sedi Apostolicę pateris non esse deuotissimos, te, tuosque superstites, Regiam scilicet prolem, sibi intelligat addictissimos. Eo fine lætior prodit in lucē AMEDEVS, Amedeus inquam PACIFICVS, tuis Bellatorum maxime CAROLE defensus auspicijs; Amedeus ætatis

tis

tis ſuæ conſtanti omnium voce SALOMON, tuo Aeui noſtri DAVID fortiſsime ductu ſecurus: Qui tuis in ſe meritis id præter cætera (DEO cui inter Cœlites famulatur exorato) rependet, vt ſicut ipſe Imperij diuturnitate omnes familiæ ſuæ Principes, ita tu ipſum longiſsimè ſuperes.

Serenitati Veſtræ

Fideliſsimus Hiſtoriographus.

ÆQVO LECTORI.

E QVITATEM tuam, mi Lector, primum conuentam volo, fauentiæ tuæ securus, si Aequum amas. Amabis vero, sat scio, operis huius Aequitatem, illius si occasionem didiceris, scopum attenderis, modum, rationemq́; scribendi expenderis, qua tria paucis tibi suggero.

OCCASIONEM igitur huic Commentario præbuit Religiosissimum illud obseruantiæ studium, quo Serenissimi Sabaudiæ Duces Sedem Apostolicam, illiusq; moderatores supremos semper coluerunt. Cuius studij adeo illustria dedere documenta, vt vni fere Principum Christianorum sint, quos nunquam nominatim Roma vltrici censurarum suarum sideratione perstrinxerit. Imo vero adeo experta est Beneuolos, & obsequentes, vt primum illis secundum Reges locum, & vicariam ad Stratoris munus operam hoc rescripto Benedictus eius nominis duodecimus assignarit. Ipsum D.

Bulla Benedicti 12. ad

Papam

Papam cum de Coronatione exibit, per frænum ducet Comes Sabaudiæ, nisi Reges ibidem fuerint eum ducẽtes; vnico tamen Rege ad hoc presente, & ducente idem D. Comes ab altero latere Papam ducere debebit. *Comitẽ Amenẽ, An. 1339. 6. April.*

Et meritò, cum tam incensa in Pastorem summum charitate flagrarint, vt celeberrimum inter eos Thomam, quem nulla præliorum discrimina terruerant, vnus de vexato Friderici Imperatoris artibus Pontifice, mæror prostrauerit. Parad. lib. 2. cap. 65. *Quanquam moriens ea consolatione frueretur, quod superstites liberos haberet, quibus nihil antiquius esse vellet quàm Sedis Romanæ perpetua defensio; quo factum est, vt Innocentius IV. alterum ex illis Patri cognominem Ecclesiæ Proto vexillarium (Confalonerium vocant) crearet, alterum Guglielmum nomine, Patrimonio Ecclesiæ, Vrbiq; Romanæ præficeret; qua in administratione tãta integritate, & magnanimitate versatus est, vt nonnisi eo sublato Pontificem euertere se posse infensissimi eius hostes sperarent, vnde illum medicata potione clam oblata per summum flagitium interemerunt. Posteri verò ita se gesserunt, vt qui inter eos* Paradi. cap. 62. li. 2. Hist. S. b. edit. an no 1602.

†† *Ducis*

Ducis nomen primus assequutus est (Amedeus nempè noster) hac ex adyto Romano iam olim audire meruerit: Quemadmodũ maiores tui Ecclesiæ Dei, & Apostolicæ Sedis quieti, paci, & vnitati consilijs, & auxilijs, etiã personis proprijs astiterunt, ac fidem catholicam longis finibus, & limitibus ampliari adiuuerunt, exterminãtes etiã gladio sæuissimos hostes, qui illius gloriã obtenebrare conati sunt: Ita, & te ad has necessitates felicibus auspicijs seruatũ esse ostendas, vt in tẽpore opportuno tua PROTECTIONE, tua cura, tua opera defensentur.

Eug. 4. epist. ad Ame. 1. an. 1437. 15. kal. Mart.

Neque sanè de nihilo maiores Amedei tam illustri præconio commendabat Eugenius. Etenim, vt reliquos taceã, recens erat memoria inuictissimi illius Põtificum Achillis, Amedei cognomento viridis, quem Italicæ simul, Ecclesiasticæq; libertatis aduersus Barnabonis, & Coniuratorum insultus, vindicem, & assertorem acerrimum Vrbanus V. & Gregorius XI. profitebantur, atq; adeo ipse Carolus IV. Imperator agnoscebat, qui eum in finem Vicariam ipsi in vniuersa Italia potestatem contulerat: Vt ad honorem,

Ex Bulla Car. 4.

honorem, cõmodum, & defensionẽ Sãctæ Matris Ecclesiæ *(verba sunt Imperatoris Amedeum alloquentis)* in tantis opportunitatibus tuæ virtutis industria suffrageris; præsertim cum Dominus noster S. Pontifex adeo grandẽ erga te gerat benignitatis affectũ, vt ꝑ tua persona ad infra scriptos effectus nobis singulariter direxerit sua vota, &c. *Verum ne Italiæ finibus eximiam Pietatem suam circunscriberet Amedeus, Romanæ Sedis amplificandæ gratia, nullis externis auxilijs, suorum dumtaxat virtute fretus Orientem penetrare non dubitauit; tam felici successu, vt Ioannem Palæologũ ex Anna Sabaudica Patris sui Sorore progenitum, è Bulgarorum seruitute ereptum Solio suo reddiderit, neque aliud tam præclari facinoris ab Imperatore præmium, quamuis studiosè interpellatus optaret, quã vt hic schismate eiurato Romano Antistiti dicto audiens fieret: Quòd cum Imperator facturum se recepisset, ac deinceps nonnullorum artibus de sentẽtia dimotus tergiuersaretur, Amedeus è vestigio Constãtinopoli digressus, Peram colligendis copijs delegit, & iam incredibili magnanimitate infide-*

†† 2 *litatem*

litatem vlcisci parabat, cum Ioannes misso Patriarcha, oppigneratisq; apud cognatum Diademate, & Sceptro Imperiali, iustã eius indignationem placauit, ac demum, vt fidem suam liberaret Romã non multo post venit, vbi praeunte in verba Vrbano V. Catholicæ Religionis leges professus, æternũ Sabaudici nominis monimentum statuit. Non potuit Vrbanus effusa lætitia gestiens non agere, atq; habere vberrimas Amedeo gratias; his igitur verbis animi sui sensa expressit. Ad tuæ consolationis augmentũ tibi læti præsẽtibus referamus, quòd Carissimus in Christo filius noster Ioannes Palæologus Imperator Græcorũ illustris Cõsanguineus tuus, secundum quod olim per ipsum & te fuerat Peræ ordinatum, ad Sedem nostram reuerenter accessit, præmissisq; per eum abiuratione schismatis, & professione Catholicæ Fidei, ac opportuno præstito iuramento de parẽdo mãdatis Ecclesiæ, atq; nostris, die vicesima prima mensis Octobris ꝓximè præteriti in Basilica Principis Apostolorum eum solemniter, ac Paterna recepimus Caritate, de quo Ec-

Ex Epist. Vrbani V. ad Amed. Sab. Com. ann. 1369.

lesia

lesia Sancta Dei lætatur in Domino, sperans ipsius Imperatoris ministerio subditos sibi Populos ad gremiũ eiusdem Ecclesiæ reuersuros, &c. Datũ Romæ non. Nouemb. Pontif. nostri Ann. 7.

Hæc cum vtriusq; Palladis delicium Serenissimus CAROLVS EMANVEL *reuolueret, gauderetq; in suis Decessoribus agnoscere illius Pietatis imaginem, quam erga Sedem Apostolicam semper aluit: facere non potuit quin scriptorum quorundam intemperantiam coerceret, (Quos enim familiares non habet alter hic Augustus, qui uerè, vt de suo canebat Ausonius.*

quantum cessat de tempore belli
Indulget Clarijs tantum inter castra Camœnis;
Vix posuit celeres stridentia tela sagittas,
Musarum ad calamos fertur manus: otia nescit)

Qui scriptores, vel maledicendi lasciuia, vel veri indiligentia Amedeum VIII. Sapientissimum, Religiosissimumq; Principẽ in Basileensium Patrum conuentu ad Pontificiam dignitatem vocatum, fœdis calumnijs lacerarunt, alijsq;, vt eadem deinceps auderent praiuerunt. Is igitur pro summa illa obseruantia, qua Romanos Antistites

semper

lis nempè
ias in To-
ũ 16. infer-
t.

semper veneratus est, hunc ex integerrima familia nauum emaculare studuit, tum cõmunicatis cum eruditissimo Annalium Ecclesiasticorũ auctore tabulis: tũ hac edita defensione, in qua illustribus euinceret documentis Amedeum illum non modò Sedi Apostolicæ iniquum non fuisse, sed ipsum Eugenium tantis cumulasse beneficijs, vt fateretur iste Amedeum* reliquos omnes Christianos Principes in hoc officij genere facile superasse: *eaq; Nicolaus Eugenij successor in se, totamq; Ecclesiam eiusdem Amedei merita agnosceret*, vt ea omni amplitudine fauorum ꝓsequi, & quicquid sibi factu posibile videretur recordationi eius, & honori tribuendum decerneret. *Ac præterea seuere iuberet*, vt ea omnia inducerentur, quæ vel temporum iniquitas, vel maleuolorum proteruia in tantum Principem excogitasset.

n epist. ad
undem an.
433. non.
Mart.

In Breui ad
Ludo. Ducẽ.

Habet igitur Serenissimus Dux Consilij sui auctores ipsos summos Ecclesiæ Antistites: stimulos admouent innocentiæ patrocinium, familiæ decus, eximia in Sedem Apostolicam pietas, & obseruantia, quam nec in maioribus, nedum in se, vel minimo aspergi

næuo

nauo patitur.

Hinc ſcopus, in quem ſcriptio iſta collineat, facilè ſeſe aperit: propoſitum enim mihi eſt Eugenium ſemper verum, legitimúmque Pontificem agnoſcere, & venerari. Ac tametſi in pleriſq; fortaſſe hominem ſe eſſe verbis, factisq; oſtenderit, vero propius exiſtimare, quód de eo in ſua retractatione Pius Secundus prodidit: Illum ſcilicet falsò de multis accuſatum, & Cardinales, qui Baſileam venerãt ob priuatas inimicitias bono, & ſancto viro notam inurere voluiſſe. *Quæ igitur Hiſtoricè in hoc commentario ex antiquorum monumentis deprompta legentur, quæ alicuius noxæ reum illum facient, eo dumtaxat fine hic recenſentur, vt Amedeum à temeritate abſoluant, qui tot grauiſsimis, doctiſsimisq; viris acceſſerit, apud quos Eugenius haud vulgari inuidia flagrabat. Faciunt ad eundem finem, quæ ex actis Synodalibus Baſileenſibus de Concilij auctoritate in medio ponuntur. Scio enim, & profiteor cum eodem Pio Secundo,* eum qui Romanæ ſecundum Canonicas ſanctiones præficitur Eccleſiæ, quã primum electus eſt in ſacro Collegio, ſu- Pius 2. in Bulla Retract.

pre-

premam à Deo potestatem sine medio consequi, & per ordinem in omnem diffundere Ecclesiam, eiusque peccata Diuino Iudicio relinqui. *Scio Leonis X. Constitutionẽ de ijs, quæ post Basileensis Concilij ad Ferrarienses translationem sequuta sunt, integrã, illibatamq; esse conseruandam: Neq; illa hũc in Cõmentariũ refero, vel asserendi, vel disputãdi causa, quæ summis Pontificibus deinceps haud ita probata esse satis intelligo. Quorsum igitur? vetus paræmia est, posteriorem diem prioris magistram esse. Multa nimirum nunc expedita sunt, & obuia, quæ retrosioribus erant admodum perplexa temporibus, & incerta. Vt igitur non satis sanus haberetur, qui nunc in ea contumaciter niteretur, quòd plurimos olim renitentes habuerint; Ita prudenter parum faceret, qui veteribus insultaret, quod ea non viderint, quæ doctior nobis ætas aperuit. In his multa pono, quæ de Pontificis in Concilia auctoritate Eugenij temporibus disputabantur: Quæ si ex ea, quæ id ætatis apud doctissimos viros, & celeberrimas Academias inualuerat sententia, æstimabat Amedeus, quis ei meritò possit succensere? imo*

Extat in Cõcil. Lateran. Sess. xi.

vero

vero quis nobis, si ea dumtaxat referimus, quæ passim ea ætatę vsurpata?

Κἀν βροτοῖς

Αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι.

Vt igitur certa nobis esse debent, quæ Amedeum sequuta ætas illis de rebus, vel statuit, vel exposuit, ita minimè dubium esse potest innoxio errore à plerisque tunc, & pronuntiata, & credita: lapsum itaque Amedeũ ingenuè fatemur, sed innocenti lapsu; Basileenses autem, qui ei in lubrica via præiuerunt, vt à culpa minimè vindicamus, ita plurimos illorum in Ferreriorum, Lucemburgiorum, & aliorum virorum pietate præstantium albo ponimus, qui schismatis tempore ei se Parti addixerunt, quam tutiorẽ conscientia minimè temeraria suggerebat. Quos, vel eo maiori laude dignos nemo ibit inficias, quòd in eorum numero esse noluerunt, qui ne vel ad horam videantur errasse, semper errant, infami pertinacia constantiæ famam aucupantes: superbissimi mortalium, qui videri Dij non homines volunt; quem enim, qui se hominem cogitarit errasse puduerit? Quos igitur hortatores ad tãtam dignitatem capessendam inuitus audierat, illos in ea sponte deserenda non relu-

ctantes adeò lætis oculis spectauit Amedeus, vt tũ primũ verè felix sibi, suisq; videretur, quum Felix nuncupari respuit. Et sanè si nulla nisi de innocentia felicitas, felix, atq; iterum felix Amedeus, quem neque error nocentem fecit, & resipiscentia innocentissimum demonstrauit: Hic operis scopus.

Scribendi modus à me susceptus, qui doceat magis quàm delectet, qui in alienis eruendis, & proponendis, quàm in suis dilatandis exultet, qui deniq; vt alienæ fidei totum tribuat, nihil suæ arroget. Quod si plura descripsi, quæ iam alij publici iuris fecerũt, commodis tuis seruire me credidi, vt ad manum simul haberes, quæ hoc de argumento pluribus locis dispersa sunt, & fateor inuidiæ vitandæ gratia, pluscula verbis alienis quàm meis dicere voluisse; quæ si in Conciliorum voluminibus, alijsq; probatis libris impunè leguntur, huc à me translata nemo iure vitio vertat: Propria tamen ab alienis discerni velim, ne modestia nostra, acerbior interdum aliorum zelus officiat. Quæ vero lucem nondum viderunt, vt sunt epistolæ plures, & Pontificum rescripta, ea scias ex instructissimo Serenissimi Ducis tabulario fidelissimè deprompta, tum vt fidem huic

Com-

Commentario facerent, tum vt quendam quasi gustum tibi praberent eorum, qua (si te mi Lector huic pralusioni fauētem habuero) integram Sabaudica gentis historiam aliquando daturus, non vulgari vti spero publica vtilitatis commodo, optima fide comparaui. Nam cum Regia Sabaudia domus nullis non Regum, Principumúe Christianorum familijs iam olim inserta sit, rara quadam, & eximia suis habet in Archiuis, qua non modo ad suam, sed ad aliorum etiā Principum laudē, vtilitatemq́ pertineant. Fruere interim istis, & in ijs Amedeum, imo Deum ipsum, quem tantopere amauit Amedeus ama.

AMEDEI
A CONCILIO BASILEENSI in Pontificem electi ſub allegoria Aſtrorum Solem eligentium

PROSPHONEMATICVM.

ELICI ſilua lucem occultabat opacam
Orbis amor, cœlique amor, & ſpes viuida amoris,
Qua vitreis ridet fugiens Lemanus in vndis,
Squammoſosq; greges florentis paſcit in auro,
Ripaliæque herbas concordi murmure adorat,
Indomitas ponitque iras. Sol dignior axe,
Lucis & imperio, quo lucem ſponte tegebat,
Seque efformabat cœlo, radiosque premebat,
Vt premeret cœlos; tumido felicior oſtro
Neglecto, meliorque oſtro, & magis agnitus ipſis
Quo latuit tenebris. Illum fortuna triumphos
Faſtidiſſe ſuos, quos illi ingeſſerat vltro
Indoluit, celeresque rotas, & lubrica fata
Neglecto fregiſſe iugo: mirantibus aſtris
Auguſtum ſpoliaſſe iubar, cum purpura ſolum
Ambitioſa ſuis arderet vincere flammis;
Erubuit faſtus Regem ſpreuiſſe Ducales
Ambitio, maiora parans, tantamque latere
Virtutem inuidit; Tacitum irriſere decorem
Coniurata ſuis educere ſidera ſiluis.
Et Solem donare axi, qui lumine auito
Splendorem capiendo daret, proprioq; decore

Augeret

Augeret luci pretium, maioraque ferret
Rhedæ, quam illa daret, sceptris & sceptra foueret;
Qui Sol ante foret quam Solem nosceret axis;
Solis & imperium, natiuo ferret in ostro,
Sole ipso & Stellis maior. Sed qualis inemptus
Est Solis splendor, qui nolens sidera cogit
E tenebris proferre diem! non aurea gemmis
Scintillat pretiosa chlamys, nec purpura reddit
Natiuo augustum pretio; sed velat amictus,
Qui radios horrere docet; non serta pyropis
Cæsariem ditant fluido quæ insultet in auro,
Sed rigidis intonsa comis vilescit; & ipso
Neglectu terret; Non sceptro innixus apricas
Dum tangit facit esse vias; sed spinea virga
Nutantes firmat gressus; Non regia opacis
Ostentat confusa onicis, sed pinea silua
Vix capit errantem; solium est in gramine lentis
Intextum ramis, non flauo murice pictum.
Sed lucet sine luce chlamys, vulgaris amictus
Condendo diffundit opes, peregrinaque fulget
Lux tenebris animata suis: argentea spargit
Canities augusta faces, & legibus orbem
Virga rudis premit, & vili fastidit in auro
Sustentando axes; animat tot silua smaragdos
Quot frondes, ornat viuaci & Murice stratum.
Regia liberior cælo stellatur aperto,
Florenti ridetque solo; Sol aureus, aurum
Et patrias dum linquit opes, mendicaq; luxus
Ornamenta fugit. PROPRIO SPLENDORE BEATVS.
Qui te digne astris ò Sol pulcherrime filuis
Abscondit, lucemq; tegit qua sidera viuunt;
Ostrum spreuisti immortali dignior ostro;
Te maiora vocant; astra elegere serenis
Imperijs natum; currus tibi debitus axis
Sole alio fugiente diem; qui lumine terras
Implesti nunc imple axem; tibi pompa relicta est
Sorte tua minor; illius nunc sidera debent
Imperijs seruire tuis, & in axe triumphos
Illustrare tuos; Te solem deligit æther.
Sol gemuit potuisse tegi, stellasque periclis
Exultare suis, durata & fronte stupentes

Alloquitur

Alloquitur sensus; Errarunt sidera cum me
Indocili officio Solem voluere; reliqui
Augustum imperium, nimio ne pondere pressus
Immorerer regno; sensi qua pœna regendi,
Pungit adhuc spinis animum cruciata potestas;
Vixi alijs nimium, tandem mihi viuere cordi est,
Hoc vnum tardasse nocet. Vix nata parentum
Sceptra pati potui. Libertas agnita nullis
Imperijs emitur, satis est me inflectere corda,
Et cœlo formare animum; insperata quietis
Attigit extremos portus mea cymba procellas
Naufragijs experta suis, non sustinet vltra
Irritare neces, victa & tentare pericla;
Impar ego tantæ moli. Proh digna sereno
Pugna legi cœlo; radios ne fulgeat abdit
Sol tenebris, stellæ quo luceat axe latentem
Abducunt, fugit ille decus, fugientis & astra
Nituntur firmare decus. Cum lucidus error
Induit Astreæ formam, vultuque sereno
Subridens lentè Augusto facta obuia Soli
Attonitum premit; O maior splendore futura
Vix ætas tanta credet miracula laudis;
Vicisti inuidiam inuidia; tibi gloria crescet
Quo reliquis posuit metas; Nunc purpura lucem
Erubuit neglecta suam; tibi Fama coronas
Appendet satiata malo; sed vera profari
Si licet oranti, turpe est ambire quietem
Si cunctis nocitura quies; te publica vota
Astrorum, mundo errante, elegere, quadrigam
Assueta quo luce regas, animesque labore;
Aerumnas sentire Orbis tu legifer Orbis
Sol debes; & qui rexisti sæpè labantem,
Nunc patrio augurio debes firmare ruentem;
Iustitia adstringet, legum & seuera potestas,
Si renuis; culpa est, nostras contemnere leges;
Si recti te tangit Amor, si libera cœli
Cura, labor tibi cura foret, mundoque cadenti
Felicem præbere manum. Perculsit acerbis,
Non fregit pectus monitis Astræa, paratum
Ante mori placidæ quam dulcia linquere Pacis
Otia. Nec stellæ inceptis cessere periclis,

Diuersis

Diuersis rediere armis; verum irrita semper
Durato cecidere sinu; obstinata latendi
Firmabat cura ingenium; sed vincere Solem
Insidijs natura suis, & cedere Soli
Edocuit, candore ipso monstrante triumphos;
OFFENDI COELVM NISI PVGNAM CEDERET ASTRIS.
Inuitum hoc fregit pectus ne frangere nosset
Culpa, malo cessit, ne culpis cederet; Axis
Pœna fuit cum pugna fuit; victoria cœli
Iudicio adscribenda Axi, cui maximus error
Non errasse foret. Vix legibus innuit, orbis
Agnouit Solem. Alipedes duxere quadrigam,
Felici cursu, Solique arrisit olimpus,
Sol quamuis fleret. Monstris natura peremptis
Lætitiæ portenta dedit; saturnia sæcla
Aeternum admisere diem. At dum publica floret
Spes radijs animata suis, & amabilis omnem
Spem superans Sol luce implet, Sol alter in axem
Erupit, Rhedamque suam nullo omine raptam
Indignans, Solem se stellis esse, minaci
Indicit sceptro. Stupuere duos lucescere Soles
Sidera, & in Solem Solem torquere sagittas;
Ille tumens veteri sceptro, hic felicior ipso
Neglecto imperio; causa ille audentior, ast hic
Augurio meliore micans, animoq; minorem
Esse probans sortem; exitio tantum agnitus alter,
Hic notus fama, & sceptris; felicior ille
Hoc Sole aduerso, qui regnum luce tueri
Magnanimum duxit, telis cum vincere posset.
Certauere tamen; clara hunc pars ætheris, illum
Ara focis tutata fuit; nec vincere vtrique
Sorte datum etsi pugna fuit, quo cedere posset
Riuali occumbente suis erroribus alter;
Et sponte imperium nullo aduersante, sequenti
Redderet, & lucis sceptrum cedendo probaret
Inuitum accepisse. O sceptro maior, & Orbe,
Prodigio vincente fidem. Sol lucis habenas
Cessit sponte datas, & Solem reddidit Astris
Vnitum, radiosque suos seruire coegit;
Felici exemplo; varios nam sidera Soles,
Etsi assueta pati, diuiso & crescere sceptro,

Indi-

Indignata alium nitidæ supponere Rhedæ.
Hoc spernente faces: cum nullus clarior axem
Signasset radijs, signata est meta futuræ
Aetati, ne aliquis stellas illudere tentet,
Hoc facibus ludente suis, vt vinceret Astra.
Sed qui Fama tuam potuit superare relicta
Luce, tubam, inuidia didicit stimulare venena
Inuidiæ, monstroque nouo, cedendo stupentes
Irritare faces, nocuit vicisse triumpho
Felicem errorem; nebulas offundere cæpit,
Et turbare diem, infidum exspumando venenum,
Et rabiem cruciando suam. satiataque monstra.
Nulla tamen te larua teget, maioraque monstris
Lumina, neglectis viues sublimior Astris.
Quod si Solarem impietas obnubere crinem,
Audeat, innatam rabiesque inuoluere lucem,
Tot Soles paritura dabunt tua lumina terris,
Quot lucem sensere tuam, Generisque micantem
Agnoscunt Patrem; Soles habuisse parentes,
Et soles peperisse alios, qui noscere cœlo
Occasum nequeunt, dubiæ & succedere nocti,
Sola tibi natura fuit, quo clarior æuo
Lucescas, totiesque nouis oriare trophæis,
Quo geniti Soles accepta luce triumphant,
Vt posthac renouante diem splendore, triumphis
Inuidia æternis intexere nesciat vmbras.

P.P. ab Alexandris.

AMEDEVS PACIFICVS,

Seu

DE EVGENII IV. ET AMEDEI
in sua obedientia Felicis Papæ V. nuncupati controuersijs

COMMENTARIVS.

THEATRVM aperio, in quo pertinacibus scissa dissidijs Ecclesia laborabit, gemet, eluctabitur, ac demum, vt assolet victrix magno totius Reip. Christianæ plausu triumphabit. Scenam ingredientur Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, & præcipua tum occidentis, tum orientis orbis capita, abreptis in partes studijs, prout cuique aut pietas, aut priuata commoda, aut ambitio, non aliena minus quàm sua cordi fuere. Eugenius id nominis Pontifex quartus, & Amedeus Sabaudiæ Dux, in sua obedientia Felix Papa quintus nuncupatus, primarum in hac scena partium actores spectabuntur: Sed ne quid incertis rumoribus, odio, vel assentationi datum videatur, è suis fontibus rei memoria erit arcessenda. I. Propositio.

Basileense Concilium indicitur. *Const. conc. sess. 39.* Constantiæ decretum fuerat vt decimo quoque anno generalia Ecclesiæ comitia coirent: indixerat in eum finē Basileæ Concilium Martinus v. quo sublato Eugenius Pontifex summus Iulianum S. Angeli Diaconum Cardinalem sedis Apostolicæ legatum, & præsidem eò destinarat. *Basil. conc. sess. 1.*

Inchoatur. Initium Concilio factum die Iouis 19. Iulij anni MCCCC. XXXI. præuijs solēnibus formulis. Finis eius. *sess. 1.* Triplex finis ei propositus, *hæresum extirpatio, bellorum inter Principes Christianos extinctio, & morum in Ecclesia reformatio*. Diu deinceps ab incepto opere vacatum, prorogata sessione secunda ad 15. Kal. Mar. anni sequentis. Qui dies Ecclesiæ funestus illuxit, in eo enim sementis iacta est eorū omnium dissidiorum, quę per totos sexdecim, & eo amplius annos continua propagatione proserpserunt. Decreto quippe edito statuerunt PP. Cōcilio Papā subijcit. *Sess. 2.* *omnes cuiuscunq; dignitatis sint etiam Papalis, Concilio obedire teneri, in his quæ pertinent ad fidem, & generalem Reformationem Ecclesiæ Dei in Capite, & in membris*. Ad hæc, *nullū quauis authoritate, etiam si Papali dignitate præfulgeat, Concilium dissoluere, aut aliò tranferre posse, statutis pœnis in quosuis, qui contra moliri, aut decernere aliquid tentarent*. Commonetur Eugenius. Perculit ea res Eugenium, sensitq; inuidiam facti; verum ne Basileenses audax initium contumaciori bus ausis propellerent, festinato Consilio Æmulorum spes anteire parat. Abrogat itaq; pro potestate legationem Cardinali Iuliano, & toti Concilio authoritatem: Reuocat legatos suos, & Concilium abrogat. *[illegible]* Prudentior forte, certè acceptior futurus, si lentiorem iram fecisset, *nihil enim æquè bona consilia pessundedit, quàm spretis quæ tarda, cum*

secu-

securitate, præmatura, vel cum exitio properare. Faciebat sanè ab illo æquitas causæ; quid enim turpiùs quàm membra, capiti; liberos, parenti; Patri familias, seruos; oues, Pastori moderari velle? Pontificem verò summum vniuersalis Ecclesiæ Caput, non Concilium modo Chalcedonense Leonem alloquens appellat, verum ipsi Basileenses, quorum de ipso Eugenio loquentium hæc sunt verba, *Nemo erit nostrum qui pedes eius vt beati Petri non osculetur, qui vt Vicariũ Christi non honoret, erit Concilij* CAPVT. & Cardinalis Iulianus in responsione sua ad legatos Eugenij. *Quidquid in sacris statuitur Concilijs, sua etiam* (hoc est Pontificis Rom.) *authoritate statuitur, quæ semper ibi refulget vt prima, & præcipua, Caput, & directrix. Nos enim vnum Ecclesiæ corpus sumus, ipse huius corporis Caput sub capite Christo*. Si caput, vnde membris in illud auctoritas? *Certè nisi illi* (vt cum Hieronymo loquar) *exors quædam, & ab omnibus eminens potestas detur, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot Sacerdotes*. Eugenium ista absoluebant, nisi causæ confidenti à seuerioribus remedijs se implicuisset.

Et Iustè, si cautè.

Epist. ad Leõ.

Concil. Basil. sess. 14.

Edition. Colon. p. 114.

Lib. con. Luciferia.

III. Intercedunt Basileenses abrogationi

Namque vbi se Patres damnatos intellexere priusquam auditos, exarsere scilicet etiam illi qui neq; liuore, neq; ambitione ierant in sententiam: nequid tamen turbidè agerent, per oratores suos Ludouicum de Palude Lausanensem Episcopum, & M. Henricum Stacter Decanum Traiectensem Eugenium adierunt, causam dicturi, si audiret; Intercessuri eius decreto, si obstinaret. Dum vltro, citroq; commeatur, exasperantur animi, incenditur

Sess. 3.

vlcus, contagio à Prælatis in Principes gliſcit: & in eo res erat, vt vel eo ipſo probaretur cauſa Concilij, quod pluribus placeret. Iam erant illæ voces in omnium ore, Piſanis Patribus bene ceſſiſſe, quod Concilio Pontificem ſubieciſſent, fruſtra fuiſſe alia omnia priuſquam Conſtantienſes hanc viã inirent. Actum prope de Eccleſia ſuperioribus annis, niſi Pontifices in ordinem cogere licuiſſet. Cur verbis inuidia ſit, ſi de innocenti exemplo trahantur? quid plura? Ineunte anno trigeſimo tertio Baſileam venit abs Religioſiſſimo Imperatore Sigiſmundo deſignatus Vulielmus Bauariæ Dux Cõcilij Protector, adſunt Principum, Regumq; Legati frequentes. Abrogantur in publico cõſeſſu Eugenij Reſcripta, dies ei indicitur, fama eius laceratur, prope abeſt, vt ex albo Pontificum eradatur.

Rumores varij.

Eugenij acta reſcindũtur. *Seſſio. 9. et 10.*

IV. Amedeus Sabaudiæ Dux Legatos Baſileã mittit.

Vrebant iſta Pijſſimi Principis Amedei Sabaudiæ Ducis mẽtẽ de publica Pace ſẽper ſollicitam: Neq; par erat, vt qui iunior componendis Eccleſiæ rebus in Cõſtantienſi Concilio vtilem adeo nauarat operam, nunc ſenilem prudentiam conciliandis animis exercitam, in tanto rerum diſcrimine deſiderari pateretur. Epiſcopum igitur Bellicenſem vna cum alijs, & generis claritudine, & multo vſu Illuſtribus viris Baſileam allegat, cõſilijs ſuis apprimè inſtructos. Duo potiſſimum in mandatis habebant. Pacem vt omni via Francos inter, & Burgundos componere, & prorumpentes in Eccleſia motus comprimere ſtuderent; adeo incenſus Caritate Amedei animus nihil niſi pacis artes reuoluebat: Sed quoniam Principi magna gerendi auido, præcipua

cipua rerum in famam laboranda sunt, oratores suos in primis sollicitos esse iussit, honorificus vt in eo consessu locus ipsis attribueretur: neq; difficile fuit illis obtinere, quod cupiebant, prius quàm oratores Ducis Burgundię venissent, quibus cedere, vt indecorum videbatur, ita præire neutiquam sperãdum. Tandem in eum modum composita controuersia, vt dexter Burgundioni locus, post Patriarcham Alexandrinum; sinister post Antiochenum Sabaudo assignaretur: addita declaratione, hunc quàm proximum à Burgundione esse honoratiorẽ. Reclamauit tamen Amedeus his auditis, & per literas cũ patrib⁹ grauiter expostulauit, *in sedibus Oratorum suorum prægrauari se non ferens*, vt constat ex ea Epistola, quæ inter acta Concilij excusa legitur; Sed placet recitare quã super ea re oratores Amedei Contestationem ad patres habuerunt, ne quo præiudicio domini sui dignitas læderetur.

Controuersia pro Sede Oratorum.

Composita.

V. Protestatio Legatorum Sabaudiensium pro loco honoratiore.

In Nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis pateat euidenter, & sit notum; Quod anno eiusdem Domini 1433. indictione XI. die vero veneris, septima mensis Augusti, Pontificatus Sãctissimi in Domino Patris, & domini D. Eugenij diuina prouidentia Papæ Quarti, coram Reuerendissimis in Christo patribus, ac dominis Iuliano Diacono S. Angeli Germaniarum legato, in Sacrosancto generali Basiliensi Concilio in Spiritu Sancto legitime congregato Præsidente Antonio Ostiensi, Branda Portuensi, Ioanne Tit. S. Laurẽtij in Lucerna. Ioanne Tit S. Petri ad vincula Prebyteri, Alfonso S. Eustatij, & Dominico S. Mariæ in Via lata Diaconis miseratione diuina Sacrosãctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, necnõ

Ioanne

Ioanne Alexandrino, Ioanne Antiocheno Patriarchis, Amedeo Lugdunensi, Hugone Rhotomagensi, pluribusq; Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, ac venerabilibus doctoribus, & magistris dictum Sacrum Concilium facientibus, & celebrantibus in congregatione generali tenta, & celebrata in Ecclesia Maiori Basiliensi existentibus, & cõgregatis in nostrũ Notariorum publicorum, & testium infra scriptorum ad hæc vocatorum, & rogatorum præsentia, prælibatus Reuerendiss. Cardinalis in manibus quandam Papiri cedulam concernentem certã ordinationem circa assignationem locorum in sessionibus, congregationibus generalibus, & alijs actibus publicis, & priuatis Sacri cõcilij Dominis oratoribus Illustrissimi Principis D. Amedei Sabaudiæ Ducis ad auisandum, & de super deliberandũ propositam, non nullis protestationibus interuenientibus, ad legendum eandem, alteri videlicet mihi Petro Bruneti exhibuit, atq; dedit, quamq; alta, & intelligibili voce de mandato eiusdem D. Cardinalis legati, & Præsidentis legi, huiusmodi verborum sub tenore. Sunt Ambasciatores Illustrissimi Principis D. Ducis Sabaudiæ, videlicet Dominus Episcopus Bellicensis, & alij sui collegæ contenti acceptare locum quem eis assignat hæc Sancta Synodus in sessionibus, congregationibus generalibus, & alijs actibus publicis, & priuatis; Ad sinistram partem, immediatè post Patriarcham Anthiochenum, nisi de nouo subueniant aliqui Regum, vel Ducum Ambasciatores, qui iure suo præcedere debeant ad euitationem cuiuscumq; turbationis, & scandali: Protestatione tamen præhabita, & admissa per Sanctam Congregationem generalem, quod possint, & valeant probare quoties opportunum fuerit, & eis videbitur: Quod antequam erigeretur Comitatus Sabaudiæ in

Du-

Ducatum, Comites Sabaudiæ, qui fuerunt pro tempore à trecentis annis præteritis, continuò fuerunt Duces Chablasij, & Augustæ, & sic se semper intitulauerunt in suis Patentibus literis, cum titulo Comitatus Sabaudiæ, prout Dux Sabaudiæ modernus est Dux Chablasij, & Augustæ, & ita intitulatur hodie in suis patẽtibus literis cum Ducatu Sabaudiæ, & propterea debere præcedere in honoribus Creatione posteriores, & cum protestatione quod casu quo eorum Dominus non haberet ratum, & gratum, quod possint redire ad priorem locum, & prosequi iustitiam suam, & cum istis protestationibus, & causis expressis Dominus Episcopus Bellicensis continuabit in loco assignato vt Episcopus Ambasciator, alijs Ambasciatoribus eiusdem Domini nostri in suo loco remanentibus. Qua si quidem ordinatione lecta, & per verbum, Placet, acceptata, locoq; prius per Sacrum Concilium post Dominum Patriarcham Antiochenum ad partẽ sinistram iuxta ordinationẽ huiusmodi, eidem Episcopo Bellicensi assignato, & acceptato, Regratiatoq; per eundem Sacræ congregationi de dicta gratiosa ordinatione, ac protestato quod dictus locus honorabilior erat, quàm locus ab alia parte post Reuerendum Patrem Dominum Episcopum Niuernensem, Ambasciatorẽ Illustris. Domini Ducis Burgundiæ, ipse Dominus Episcopus Bellicensis nomine Ambasciatorio quo supra, de huiusmodi ordinatione, protestatione, & cæteris præmissis petijt à nobis Notarijs, & scribis infrascriptis sibi fieri, atq; tradi vnum, vel plura publicum, vel publica instrumenta, ad futuram rei memoriam, &c.

Principes Sabaudiæ trecentis annis ante Basileense Cõcilium erant Duces.

His ita confectis, ad reliqua se accingunt, quæ sibi fuerant mandata; sed illis dum sedulo insistunt quid interim Amedeus apud Eugenium moliretur audia-

VI. Amedeus Legatos mittit ad Eugenium.

audiamus? Præmiserat alios ad eum oratores Petrumde Menthone D. Montiſtroterij, Ludouicum de Montheolo, & Philibertum de Rupe, qui eum ad componendas Baſileenſes controuerſias hortarentur, vt ex eiuſdem Eugenij reſcripto conſtat, in quo præter cætera hæc habentur. *Cæterum non amouentes cogitationes noſtras ab ijs rebus, quæ ſtatum Catholicæ fidei concernunt, certis aduiſamentis per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Ebreduneſem à nobis poſtulatis annuimus, vt ea ab ijs, qui in Baſilea exiſtut tractari, & ad effectum deduci poſſint. Et quia huiuſmodi aduiſamenta ſtatui Reip. Chriſtianæ atq; vniuerſali Eccleſiæ ſalutaria ſunt, gratum nobis erit ſi tanquam catholicus Princeps operam dabis, quod huiuſmodi auiſamenta iuxta facultatem à nobis conceſſam ad exequtionem, & effectum deducantur. Datum Romæ apud S. Petrum An. In. D. 1432. 17. Kal. Auguſt. Pontificatus noſtri an. 2.*

Reſcribit Eugenius.

VII. Iterum Legati Sabaudienſes Eugeniũ adeũt.

Cum verò tribus illis Articulis, propter quos Concilium diſſoluerat Eugenius, nequaquam acquieſcere in animum induceret, ſuos Amedeus iterum vna cum Imperatoris, Francorum Regis, & Ducis Burgundiæ oratoribus, Romã ire iuſſit, nequid intentatũ relinqueretur: interclusis tamen ob Venetorũ, & Mediolanenſium bella itineribus, cũ peruenire non potuiſſent, ſic ad eum reſcripſit Eugenius. *Intelleximus Excellentiam tuam miſiſſe ſuos oratores, qui vna cum oratoribus Cariſsimorum in Chriſto filiorum noſtrorum Sigiſmundi Romanorum Imperatoris, ac Caroli Regis Francorum Illuſtrium, & dilecti filij Nobilis viri Philippi Ducis Burgundiæ, qui huc venerunt, & debebant ad nos accedere ſuper comprobatione Decreti cuiuſdam*

Reſpondet Eugenius.

cuiusdam facti in Concilio Basiliensi. Verum propter guerras circumuicinas non potuisse ad Vrbem venire, hoc per inde habemus, ac si illi ad nos venissent, & ita est nobis grata, & accepta tua bona voluntas, & diligens opera, quam in Concilio pro bonore nostro, & sedis Apostolicæ demonstrasti, pro quibus tuam prudentiam in domino summis laudibus commendamus. Verum ante aduentum dictorum oratorum iam concluseramus super materia illa, cum venisset huc cum literis præfati Imperatoris Ambasciator Venetorum, quem remisimus cum Bullis opportunis. prout notum erit tibi. Hortamur tamen tuam deuotionem, vt quemadmodum hactenus fecisti sis intentus, & feruens ad defensionem, & conseruationem nostri honoris, ac dignitatis, & autoritatis Apostolicæ sedis, quam velle impugnare ad præsens non expedit, neq; conducit Ecclesiæ vniuersali, quæ per debilitatem capitis, vt ipsa debilitetur, necesse est. Hoc igitur considerans dilecte fili mandes, & exhorteris Prælatos tuæ ditionis in Concilio existentes, vt non permittant authoritatem nostram, & Romanæ Ecclesiæ suppeditari, & quod hactenus à sanctis Patribus constitutum, & huc vsq; seruatum est, vt id quoq; obseruetur in posterum, totis viribus operam præstent, vt sic agens apud Deum merearis consequi æterna præmia, & apud homines laudem, & gloriam consequaris. Datum Romæ 1433. Prid. Id. Ian. Pontif. nostri an. 3.

Amedei in se beneuolétiam commédat Eugen.

VIII. Eugeniũ inter, & Amedeum priuata amicitia.

Non de nihilo Eugenius magnam in optimi Ducis Zelo spem collocarat, nullus enim Principum erat, qui adeo constanter in tuenda ipsius auctoritate incumberet. Nec Christianæ Reip. salutem tantum, aut Pontificiæ dignitatis Maiestatem, sed singularem etiam cũ Eugenio amicitiam studij huius

incitamentum habebat. Fidem vtriusq; facit Epistola proximo Mense Martio data. *Iam pridem*, inquit Pontifex, *à multis fide dignis audiuimus, & quotidie à venerabili fratre nostro Ioanne Episcopo Ambianẽsi Referendario nostro audimus, & veraciter informamur, quantum tua nobilitas sit intenta, & omne studium suum apponat ad honorem, & statum nostrum, & Romanæ Ecclesiæ conseruandum. Accessit etiam fida relatio super hoc dilecti filij Ioannis de Griboual Cubicularij nostri, qui tuas credentiales literas ad nos tulit, & commissa sibi per te, nobis fideliter, & prudenter exposuit; Ex quibus optima voluntas tua nobis innotuit, quæ etiam cognita dudum erat. Et propterea regratiamur tibi, ac fidem, & deuotionem tuam plurimum in domino commendamus, hortantes te, vt in similibus iustis operibus perseuerans, quibus multos alios superasti, te ipsum superare coneris. Nos enim recognoscentes merita tua quantum cum domino poterimus, studebimus tuæ Excellentiæ complacere, sicut tibi præfatus Episcopus nunciabit, & super ijs nonnulla commisimus prædicto cubiculario nostro ad tuã præsentiam venienti, & ideo velis eidem in his, quæ tibi referet parte nostra super ista materia adhibere credentiæ plenam fidem. Datum Romæ, apud S. Chrisogonum an.* 1433. *Pont. an.* 3.

Amedei in se merita extollit Eugenius.

IX. Prorogari suspensionẽ Eugenij postulat.

Quibus verò officijs perfunctus sit Amedeus; seu vt aduersariorum Eugenij potentiam infringeret, seu vt facultatem criminantibus tolleret, seu denique vt inuidiam factorum eius minueret, & si ex toto non sit traditum, plurima tamen ad nos peruenerunt, ex quibus de reliquis facilis erit cõiectura. Nam cum flagrantibus vtrinq; odijs multa multi in vulgus iactarent, ederentq; scriptis, prout partibus

bus impliciti erant, tandem 14. Iulij eiusdem anni trigesimi dies à Concilio Pōtifici dicta erat, vt se sisteret; Recusanti, contumaciæ inusta pœna XI. Septembris, & nisi intercessisset Imperator, triginta dierũ impetrata prorogatione, prona erant omnia ad extrema quæq; : quibus vt occurreret Amedeus, participato cum Burgundione Concilio Prolationem aliam, sicut in votis habebat Eugenius, à Patribus extorquere aggreditur. In eum finem vtriusq; Oratores communi studio libellum supplicem Præsidi Iuliano porrigunt die veneris secunda Octobris, cui in hæc verba responsum est. *Quod Serenissimus D. Imperator nuper omnia seruitia per se Ecclesiæ Sāctæ Dei impensa per suos Oratores referauit, supplicans, vt præmissorum intuitu sacrum Cōcilium prorogare vellet terminum datum Papæ ad 30. dies; quod Concilium cum magna difficultate fecit, vnam in decreto apponens clausulam, quod nulla alia ad cuiusuis instantiam dabitur dilatio. Nihilominus tamen Concilium non intendit procedere, ad depositionem Papæ, nisi consultis Dominis Principibus, quodq; Domini in deputationibus singulis supra huiusmodi cedula deliberabunt, & respondebunt.* Multa id temporis agitata, prout quisq; mollibus vel acrioribus Consilijs tutiùs res geri opinabatur. Incidit in manus meas scriptum per eos dies ad Ducem Burgundiæ missum, in quo potissimæ rationes referuntur, quæ prorogationem dissuadebant. *Primo considerandum est* (ait autor) *quod Papa duobus, & viginti continuis mensibus per concilium fuit exspectatus, Requisitus, & monitus, etiam per Reges, & Principes, vt adhæreret sacro Concilio, vt reuocaret dissolutionē per ipsũ*

Cōcilij Responsio.

Rationes, quæ prorogationi obstabant.

factam, & plures dilationes super hoc sibi datas, quod facere recusauit. Sed pendentibus dilationibus misit ad Reges, & Principes literas & nuncios, fecit impugnari, & diffamari Conciliũ propter sibi acquirere fauores: propterea cũ sufficienter, et amorose fuerit expectatus, & nõ fuerit sequutũ nisi malũ, nullo modo videtur alia dilatio danda. Secũdò, pendẽte dilatione data ad instantiã Imperatoris, si alia daretur super eodem ad instantiam alterius, non esset sufficienter delatum honori Imperatoris. Tertiò, omnes, & singuli iurarunt decreta Concilij conseruare, & custodire facere quantum in ipsis est. Nunc dare dilationem esset contra decretum venire, in quo est clausula derogatoria, videlicet quod non posset prorogari ad instantiam cuiuscumq; Quartò semper Papa quæsiuit quod darentur dilationes, sperans aliquam causam superuenire, quæ posset operari dissolutionem, sicut Pestem, carentiam victualium, guerram, turbationem, ac seditionem in Concilio, quam aliàs procurauit per literas, & nuntios. Quintò, Dare dilationem, & tempore pendente Concilium dissolueretur, Bohemi sumerent maiores vires, & debilitarentur Ciuitates, quæ se opponunt eis, & sperant habere prouisionem à Concilio, & si Concilium esset dissolutum, concordarent se cum eis, & tunc diffunderentur per Alamannias, & ad alias nationes. Sextò, Dare dilationem erit dare occasionẽ Prælatis existentibus in Concilio recedendi, qui ibidem fuerunt fere tribus annis cum maximis expensis, & laboribus; Reges verò, & Principes qui nondum miserunt, retardarent Ambasciatores suos. Septimò, Non petitur dilatio, nisi ad euitationem schismatis, & scandali, ac ad iustificationem Concilij, ne videantur nimis leuiter recessisse ab eo; Sed hoc non videtur sufficere, nisi si fuerint certi, aut saltem sperent verisi-

verisimiliter obtinere ab eo adhæsionem puram, & sicut petitur, & ad hoc respondetur quod cum ad monitionem, & requisitionem Ecclesiæ, ac multorum Principum, & vltimatè Imperatoris noluerit adhærere, & distulerit 22. Mensibus, & vltra, non faciet ad requestam cuiuscunq; alius, sed efficietur durior, sperans posse pacificare Principes, vt remaneant secum, & sic erit magis obstinatus. hæc & alia id genus iræ properi, & Eugenio offensi.

X. Rationes in oppositum.

Cæterum non deerant sibi, & causæ Amedeus, alijq; Pontifici æquiores; aliam esse contendentes huius, aliam Constantiensis Concilij rationem, in eo neq; satis certum fuisse quis ex tribus legitimus esset Pontifex, & ipsorum consensione factum esse, vt Concilij iudicium subirent, nunc minime dubitari posse quin Canonicè Eugenius fuerit electus, & ipsum non modo non consentientem, sed renitentem ad iudicium trahi. Magnum illum Francorum Regem, Imperatoremq; Carolum cunctis Principibus in oculis esse debere, qui Leonis quãuis pessimis decriminibus insimulati, auctoritatem semper reueritus est, exemploq; suo Patribus in Concilio Romano preiuit in hæc verba: *Nos sedem Apostolicam, quæ est caput omnium Ecclesiarum iudicare nõ audemus. Nam ab ipsa nos omnes, & Vicario Dei, scilicet Pastore eius, iudicamur, ipsa tamen à nemine iudicatur, quemadmodum antiquitus mos fuit.* Vt vt sit, maximam omniũ, quæ in Ecclesia Dei esse possũt, controuersiam, nõ esse in tantas angustias coñijciẽdam: bona consilia, mora valescere, impetum sceleri proximum, non nisi à famæ suæ prodigis periculum imminens grauiore periculo redimi, hacte-

Papa Iudicem in terris non habet. *Analis. Bibl. in 3 co-ne 3.*

nus

nus Eugenio apud sapientissimos quosq; festinatã sententiam prĉiudicasse non leuiter, cur igitur pari præcipitatione illum absoluant, & suam apud Reges, & Principes integritatem corrumpant? Vel sapiant nocentis casu, vel innocentem fateantur.

XI. Prolatio data.

Valuerunt ista apud Patres, & prolationem obtinuerũt specie magis quàm reapse salutarem: assultantibus, quippe, & aures Eugenij continuò verberantibus Imperatoris, & Christianorum Principum monitis, frangi se passus est, vt ad conditiones eas pacis descenderet, quas Basileenses postulabant, quę conditiones in ea Bulla describuntur, quam decimo quinto Decem. eiusdem anni trigesimi tertij Romæ dedit, & Basileæ in Concilio nonis Februarij anni sequentis recitata est, assidéte Imperatoria magnificentia Sigismundo, Vulielmo Bauariæ Duce, alijsq; Imperij Principibus, & Baronibus. summa est, *quod cum certis de causis Eugenius Basileense Conciliũ legitimè congregatum pro extirpatione hæresũm, Pace populi Christiani, ac generali reformatione Ecclesiæ, in capite, & in membris dissoluisset, & ex illa dissolutione ortæ essent graues dissentiones, & grauiores oriri possent, decernere se, & declarare præfatum generale Concilium Basileense à tempore Inchoationis suæ legitimè continuatum fuisse, & esse, prosecutionemq; semper habuisse, continuari, ac prosecutionem habere debere ad prædicta, perinde ac si nulla dissolutio facta fuisset. Quinimo prædictam dissolutionẽ manẽ, & irritam fuisse. Praeterea reuocare se duas literas* (addit alias quasdam suo nomine fictas, & vulgatas fuisse, quarum author nõ esset, quod moneo, vt lector meminerit multa per hæc tempora partium studio in vulgus

Y Eugenius conciliatur Basileensibus.

Sessio. 16.

Confirmat acta Cõcilij.

Reuocat omnia, quæ contra Concilium fecerat.

vulgus exisse ementita, & calumnijs fœda, quorum ipsa partium capita nihil noscent) *à se promulgatas in Concilij præiudicium, & quidquid per se, aut suo nomine in derogationem eiusdem sacri Concilij; seu contra eius authoritatem factum, & attentatum, seu assertum est, cassare, reuocare, irritare, et annullare, vtrũ autẽ fuerit legitima Citatio, & defensio, velle se stare iudicio ipsius Concilij*; hæc quàm cautè, & sapienter ab Eugenio scripta, factáue sint, aliorum esto iudicium, Enimuerò Basileenses his acceptis literis nihil antiquius habuerunt, quàm, vt decreta renouarent, quibus statutum erat, *obedientiam à Papa Concilijs deberi in his, quæ ad Ecclesiæ reformationem in Capite, & membris pertinent*, vt sic non sua modo sed etiam Pontificis authoritate stabilita viderentur. Certè cum recrudue re contentiones, hoc maximè Eugenium telo, velut suo, conficere nitebantur, qui præter vim sibi factam, quid opponeret, non habebat.

Subijcit se Concilij Iudicio.

Damna inde sequta.

Sessio. 18.

XII. Amedeus Sancita Pace cogitat secessum.

Redierat Ecclesiæ pax redintegrata Concilij cum Põtifice consensione, & ea rerũ facies erat, quæ Principibus Christianis non modicam tranquillitatis spem exhiberet; magna sane omnium voluptate, sed nostri in primis Amedei, qui per eos fere dies ad optatum solitudinis Portum cymbam suam appulerat, vt in eo ab irruentibus Aulæ curis expeditior quiesceret. Sed quoniam exemplo suo fecit Amedeus, orbis vt Christianus agnósceret nullũ adeo virtutum sterile sæculum esse, vt non illustri aliquo facinore clarescat, neq; morum colluuiem eo vsq; Principum Aulas fœdasse, vt purioris sanctiorisq; vitæ desiderium quorundam mentibus nõ

altè

altè insideat, enitendum nobis est, vt facti huius memoria, quã fieri poterit incorrupta in postero s abeat.

Disponit res suas.

Iam diu erat cum Amedeus secum ipse agitabat consilium abdicandi Principatus, & se totum Deo deuouendi: constituendæ tamen erant prius res domesticæ, publicæue, ne quod ex eius absentia detrimentum Resp. pateretur, collocandæ in primis filiæ, & Regum Principumq; potentissimorum necessitudinibus stabilienda Domus, Primogenito cõiux optanda è Regali Lusignanorum apud Cypriẽses stirpe, componendæ cum Montisferratensi Comite controuersiæ, vt quietum, & securum filio Imperium relinqueret: his itaq; constitutis Princeps belli pacisq; artibus clarissimus adiectis ad paternam hæreditatem vltra, citraq; Montes amplissimis Prouincijs, Ducali dignitate auctus, affinitate cum maximis Regibus contracta, firmato sanctissimis legibus Imperio, restituta bis Ecclesię Pace, tandem quod multis ante annis prouisum, deliberatumq; habebat reipsa exequi, & perficere aggreditur.

Ripalliæ descriptio.

Sylua est altissimis opaca nemoribus ad ripam Lacus Lemani è regione Losannæ, vix duobus, tribusuè stadijs abs Thononensi oppido sita, amœnissimis hinc inde pratis, vinetis, & sationibus distincta: Amauerat locum hunc iam à primis annis Amedeus, in eoq; domum Regia magnificentia fabricarat, quam à vicina Lacus Ripa, Ripalliam vocarat, huic Paradisum addiderat, in quo Cerui, Damæ, quęq; aliæ sanguinis humani innocentes feræ sunt, impune stabulabantur.

Verum

Verum vt erat etiam inter remissiones animi, & Ludicra ipsa, pietatis retinentissimus, Monasterium quoque magnis sumptibus inibi extruxerat, aduocatis è celeberrima Agaunensium Fratrum ordinis S. Augustini Abbatia Religiosis viris, qui Deo famularentur, & ipsi (cum eò se laxandi ex grauioribus occupationibus animi causa reciperet) ad pietatis studia facem præferrent. Siue igitur ex frequenti cum sanctissimis Cœnobitis consortio, seu insito, & prope innato quodam rerum diuinarum studio, quo iam inde à prima adolescentia tenebatur, seu, quod verius existimarim, longa rerum experientia edoctus quàm fluxa, & inania sint illa, quæ homines tanti facere solent, opes, honores, & dignitates etiam summæ, in altam quandam omniũ istarum rerum despicientiam venit, quæ illum sensim ad tranquillum, omnisq; agitationis expertẽ secessum quærendum impulit.

XIII. Vnde illi mens solitariæ vitæ capessendę.

Cogitabat secum vir sapientissimus quot, & quàm funestas in amplissimo orbis Christiani theatro tragedias quadraginta illis annis, quibus sceptrum tenuerat, excitatas viderat, & peractas. Replicabat animo horrendas illas tempestates, quas Burgundionum, & Aurelianensium rabies, immissis ad eã penitus subuertendam Anglis, in vicina Gallia conciuerat, quas nisi singulari quadam prudentia, & authoritate, multisq; laboribus magnam partem sedasset, conclamatã Nobilissimi Regni salus videbatur. Recurrebãt funestæ illæ clades, quibus quassata, & lacerata erat Italia Venetis in Mediolanenses sæuientibus, & Aragonensibus contra Francos

Calamitosissima Christiani orbis facies.

pro Regno Neapolitano digladiantibus. Obuersabatur oculis Hispania, quam sub infantia Ioannis II. & licentiore vita Catharinæ Matris eius, nec nō fratrū Aragonensium, Aluariq; Lunensis Tyrannide, gementem, & extremum prope spiritum viderat exhalantem. Tenebat mentem fœda illa, & monstrosa Ecclesię facies, quæ tot annis tria capita prætulerat, in quibus resecandis adeo sibi fuerat desudandum. Audiebat quàm cruenta Angliā bella funestarent, post exortas in ea purpureæ, cādidæq; Rosæ factiones. Denique quocumq; circūferret oculos, nihil nisi atrox, turbulentum, & in ipsa pace infidum se se ostentabat, quod rerum humanarum tædium in sapientissimo pectore maximum afferret. Illud præterea tacitus perpendebat, fortunam, siue illam Prouidentiam, seu alio nomine dixeris, hactenus fere sibi fauisse, quare cum natura sua versatilis sit, & inconstans, receptui canendum priusquam illa se auerteret, & reliquum vitæ gratijs Deo agendis pro tot, tantisq; collatis beneficijs impendendum. Nec desunt, qui asserāt non lentos ei stimulos à Nepte sua accessisse: Margareta scilicet à Sabaudia Theodori Monferratensis olim coniuge, quę marito orbata nuntiū mundo remiserat, vt inter Religiosas Diui Dominici alumnas sanctimoniam non vulgarem Albæ profiteretur, spreto Ducis Mediolanensis Thoro, qui eā (etiā interposita summi Pontificis authoritate) à proposito reuocare modis omnibus tentarat: audita quippe virtutis eius fama, quā miraculis haud obscuris Deus illustrabat, vinci se Amedeus ab infirmiore

Margarita à Sabaudia Sanctitatę vitæ celebris.

infirmiore ſexu in hac virtutum paleſtra minime decorum exiſtimabat.

His igitur accenſus facibus, cum aliquot è præcipua nobilitate viris agere cœpit, qui ætate prouecti, laborum pariter conſiliorumq; eius in moderanda Republica fuerant participes. Ac primò, cum ijs, crebra de diuinis rebus miſcere colloquia, incertos rerum humanarum exitus, fortunæ mobilitatem, pronas in deterius hominum mentes ſub aſpectum ponere, quàm fœlices porro eſſent illi, qui extra omnem hanc aleam poſiti vetus illud, atq; ab ipſis gentilibus toties vſurpatum præceptum attenderent, Deum ſequere? Quid vero inſipientius, quàm mentes noſtras æternitati natas tum demum ad ęternarum rerum cogitationẽ vocare, cum nos non cętera modo omnia, ſed ipſa etiam deficit cogitandi vis, & perſpicacia? his alijſq; in eundem ſenſum ſæpe iteratis, vbi commotos ſenſit, tandem omnes animi receſſus illis aperuit: ſatis ſe hactenus in ancipiti Imperij Circo decurriſſe, eundem pene ſibi ad Regni, qui ad vitæ ſpatium ingreſſum patuiſse, & ſi ſenum ſit publicis præeſse rebus, totam vitam ſuam ſenium fuiſſe horrere adhuc animum quoties reuolueret, quàm lubrica ſit hæc arena, quàm frequentibus Euripis ſubdola, quàm triſtibus exercita naufragijs; illos ipſos teſtes eſse, quanta contentione curſus iſte ſibi fuerit emetiendus, ne vel populariter exerraret, vel adductō nimis giro æmulos incurſaret: quoniam igitur Deo Auſpice ſatis fœliciter prouectus, non lõge abeſset à meta, vltimum dumtaxat ſuper eſse

XIV. Amedeus ſocios adlegit.

Oratio eius ad illos, cui' argumentũ extat tum in Teſtamento ipſius, tum in Diplomate quo filiũ ſibi ſuffecit.

ætatis flexum, in quem mortalium, immortaliumúe oculi essent intenti, cæteros de isto æstimaturi. Prospiciendum itaq; vt aliquando sibi viueret, qui patriæ, qui suis semper vixerit, æquum esse, vt quoniam ordine vitæ mutato iuuenis senum curas non refugit, senex iuuenum otium nanciscatur, non illud quidem iuuenili lasciuia conterendum, sed æternitati imputaturus. Cōstituta domi omnia, foris amicos Principes, longa pace diuitem, securumq; statum, liberos adultos, & iam Imperio maturos, quid ni igitur eos vocaret ad clauum, exoneratòq; in primogenitum gubernandi pondere, tranquillam deinceps, & quietam in secessu vitam ageret, propitiando numini intentam? & quidem nisi ætate, longisq; curis fracta valetudo aliud suaderet, in oculis sibi esse Lotharios, Hugones, Pipinos, Carlomanos, Rachisios, Bambas, Veremundos, Sigibertos, Elteredos, atq; ex decessoribus suis Humbertos, qui Gallicis, Italicis, Hispanicis, Anglicis Sabaudicisq; sceptris, & purpura valere iussis, aut in solitudinibus latuissent, aut Cœnobitico iugo collum inseruissent: Nunc quoniam vires ad tantum onus ferendum minime suppeditēt, quantum in se esset eorum vestigijs insistere statuisse, neq; enim inuenire se quocum melius quàm secum esset; iam diu se vsu doctum quàm difficile vitiorum cateruatim irruentium impetus feratur; vicinum malum semper aliquid ex suo, etiam castigatissimis mentibus allinere; facilem esse transitum ad plures, Antonijs, & Hilarionibus excutere mētem suam dissimilem multitudinem posse; turbam

Exempla Regum, qui Monasticam vitam professi sunt.

rerum

rerum, hominūq; desiderent, qui se pati nesciunt, satis diu scenam alijs à se instructam, sibi, Deoq; deinceps scenam esse velle; eum in vsum in vicino Ripalliæ nemore septem illas quasi viderint turres contiguas à se erectas, in quibus vnà cum sex alijs eiusdem propositi viris reliquum vitæ degeret, si non cœnobita, at certè cœnobitis ibidem agētibus vtili familiaritate coniunctus: nihil magis animos honestate induere, dubiosq; & in prauum inclinabiles reuocare ad rectum, quam bonorum conuersationem, paulatim enim descendere in pectus, & quandam quasi legem imponere frequentem sapiētis oculum; occursum ipsum Religiosorum iuuare, & esse aliquid, quod ex pijs viris, vel tacentibus proficias; hanc sibi deinceps scholam perpetuam, in qua se ipsum dediscere doceatur, vt Deū agnoscat. Viderint itaq; illi an quem hactenus mūdanę militiæ, cęlestis deinceps Ducem habere velint? immo vero in illorum manu esse, vt quem tot annis Principem agnouerint, Commilitonem nūc suum experiantur; certum quippe sibi esse non cōtubernij modo æquales, sed tota vitæ ratione pares eos habere, qui se ipsi socios adiunxerint. Meminerint quoties communem secum fortunam sortiri honorificum duxerint, nec vllo periculi, mortisùe terrore à proposito abduci se posse iactarint, tantum potuisse sacramenti reuerentiam in medio esse, vt posteritas per eos sciat exēpli vim, fideiq; cōstantiā in castris Dei, quàm mūdi nō esse minorē. Stupor ingens primùm, deinde pudor circunstantium animos incessit. Arduū prima specie videbatur Du- cis

Acquiescūt eius monitis.

cis consilium, sed quid non molliat tanti viri socia virtus? duceret igitur quo vellet acclamant, quã-libet aulam eo absente solitudinem sibi fore, eo prę sente quamlibet solitudinem celeberrimæ aulæ loco futurã; neq; passuros: vt minus reuererentur sã-ctioris vitæ auspicem, quàm militiæ Ducẽ. Non tenuit lacrimas Amedeus effusi gaudij non dubiũ pignus, ruit igitur in amplexus, & singulorũ dextras stringens quasi nouo sacramento in sua verba addictos osculo dato Mauritianos milites inaugurauit. Pergere, & deinde secũ ire iussos, Ripalliã abduxit vbi per eos dies multa cum illis, multa cum cœnobij moderatore in occulto agitauit, quæ ad nouam militiam stabiliendam pertinebant.

XV. In Comitijs Ripalliensibus suã mentem publicè aperit.

Conuenerant interea Thononum è triplici ordine dilecti viri, quos ad publica comitia Amedeus euocarat. Placuit in Ripalliensi Palatio ea celebrare, cunctis mirantibus, & inter se disceptantibus quorsum euaderet adeo insolentis loci delectus. Affulserat indicta dies septima Nouembris, & Regia magnificentia cuncta erant instructa: aderant in dispositis subsellijs hinc Episcopi, & Prælati cæteri, illinc Cancellarius vna cum reliquo Magistratu, nec non è nobilitate proceres, affusiq; circunquaq; ex tertio ordine delecti. Medius in altiore Podio sederat Amedeus, latera eius tegebant, humiliore tamen in sede, Ludouicus, & Philippus eius liberi: paulo inferius Humbertus, ex impari matre Ducis frater, vnà cum duobus Sabaudiæ Marescallis. Silentio per Præcones indicto, concionem instituit Amedeus, in qua multa de administratione

ne sua per continuos quadraginta, & eo amplius annos disseruit, quanto pacis, quanto securitatis ipsorum studio cuncta rexisset, curas prætérea, labores, & pericula commemorauit (modestiæ tamen vbiq; memor) quæ pro Reipublicæ salute toties exhauserat, nec pueritiam quidem suam vacasse à grauioribus munijs, emerita iam pridem sibi esse stipendia, missionem, quam ne Gregario quidem militi neget quisquam, haud quaquam Principi inuidendam: liberos sibi esse iam adultos ijs artibus institutos, eaq; indole præditos, vt in partem Regiminis nullo Reip. damno, magno sui leuamẽto vocari possint.

XVI. Ludouicum Primogenitum Principem Pedemõtiũ creat. nouo exemplo.

Hæc cum singulari prudentia, authoritate, & charitate disseruisset, mussitantibus, vt assolet multis, nemine contra hiscere auso, tabulas proferri iussit, quas in eum vsum paratas habebat. Ac primum eas per Notarium legi iussit, quibus Ludouicum primogenitũ (abrogato ei Comitatu Geneuensi) Principem Pedemontium constituebat, quæ dignitas tum primũ primogenitis huius domus tradi cœpta est. Placuit hoc loco potissimas publici instrumenti clausulas recitare, vt quę fuerint huius instituti primordia, quiue Amedei scopus, melius intelligatur. *Quisi quidem* (ait Notarius post solemnes Principij formulas) *Dominus noster Dux, sedula meditatione perspiciens quanta morum vetustate Principum liberi sint alendi, quantaq; magnanimitatis alimonia sit cordibus eorum impingenda, vt cum in eis indolitatis virgula flecti potest, prona virtutum semina infundantur, & impressi honoris caracteres adeo solidentur, quod dum dominiorum*

Diploma Principatus Pedemõtij.

niorum fastigijs sublati sunt, Deum potissime timeant, & suis terminis contenti cæteros non spernant reuereri, considerans quantum illustris eius primogenitus Dominus Ludouicus de Sabaudia Comes Gebennensis à suis pueri libus annis, quibus titulo Comitali præditus extitit, irrefragabiliter nixus est scientia, & moribus erudiri, volens propterea ipse dominus noster Dux diuino instructus exemplo quo talentorum authorem maioribus extolli nouit, & humi abdicatione pessundari, decreuit ipsum primogenitum, Deo Laudes, morum grauitati persistentem, maioris dignitatis titulo extollere, vt perinde suæ cernens etimologiam dignitatis iuueniles mæstitias exuat, & suo compos animo illis insistere studeat, quæ Reip. propagationem conspiciunt, & salutem: idcirco ipse idem Dominus noster Dux ad persuasionem attingentium, Vassallorumq; & subditorum postulationem ex eius certa scientia, & voluntate sponte nea Principum, Prælatorum, Baronum, & aliorum suæ ditionis Procerum participato Consilio, ad Laudem Dei, cuius opem humiliter inuocauit, ad Sacri Romani Imperij exaltationem, dictum pristinum titulum Comitatus Gebennensis ab eodem illustri eius primogenito protinus abdicauit, illumq; in semet reuoluens, & retinens eundem illustrem eius primogenitum Dominum Ludouicum coram eo pronum stantem (procubuerat siquidem in genua fidelitatis sacramentum patri præstiturus) pro se, & suis liberis, & liberorum liberis masculis, naturalibus tamen, & legitimis ex suo proprio corpore de masculo in masculum legitime descendentibus dumtaxat, Principem Pedemontium constituit, stabiliuit, & ordinauit, & ad huiusmodi Principatus nomen, titulum, & dignitatem singulasq; præeminentias eiusdem extulit, præfecit, & sublimauit

mauit, &c. addidit tamen multas exceptiones, tum vt filium in officio contineret, tum vt auctoritatem suam sartam tectam conseruaret; voluit quippe, vt in ijsdem tabulis habetur, licere sibi quoties vellet hoc instrumentum rescindere, vtq; integra administratio, dum in viuis esset ad ipsum pertineret; vsum præterea cudendæ monetæ vetuit, aliàq; addidit quæ longum esset recensere. *Quibus omnibus* (subdit Notarius) *sic adiectis, & reseruatis successiuè, illico, & incontinenti in præsentia dictorum testium, & mei publici Notarij, vt supra stipulantis Præfatus dominus Dux Sabaudiæ ad magnam Plateam Ripalliæ profectus, circumstantibus quam pluribus alijs Prælatis, Baronibus, diuersorumq; Principum Ambasciatoribus, aliaq; multifaria Procerum, & peritorum comitiua, Præfatum Dominum Ludouicum de Sabaudia eius primogenitum (quem hodie cingulo militari, & ordine eius Collaris insigniuit) præsentem, & humiliter pro se, & suis quibus supra liberis masculis, & legitimis recipientem, de ipso Principatu Pedemontium, eiusq; dignitate sub, & adiectis modis, reseruationibus, & conditionibus suprascriptis, per traditionem nudati ensis inuestiuit, &c.*

His peractis, Philippum Secundogenitum militari cingulo donatum (Equestris torquis insigne in tempus dilatum) Comitem Geneuensem (supremo tamen iure sibi, suisq; successoribus reseruato) instituit.

XVII. Philippũ secundogenitũ Comitatu Geneuensi donat.

Subscripserunt vtrique instrumento testes aduocati *Franciscus Episcopus Gebennensis, Ioannes Episcopus Losannensis Ogerius Episcopus Maurianensis, Ioannes de Beloforti Cancellarius, Humbertus Bastardus Sabaudiæ,*

Testes è præcipua nobilitate.

Manfredus ex Marchionibus Salluciarum Marescallus Sabaudiæ, Iacobus Dominus Miolani, Richardus Dominus Montiscanuti, Ioannes de Montelupello, Dominus Chautagniæ, Ludouicus Bastardus Achayæ (qui deinde fuit Marescallus Sabaudiæ) *Lancelotus Dominus Luyriaci, Henricus de Colomberio, Claudius de Saxo, Franciscus de Thomatis audientiæ generalis, Petrus Marchandi Consilij Vltra montes residentis Præsidentes, Humbertus de Glerens, Dominus Viriaci magni, Ioannes de Compesio Dominus Gruffiaci, Rodolphus de Alingijs Dominus Codrey, Petrus de Mentone, Dominus Montistroclerij, Robertus de Monte Vagnardo milites, & Giuliermus de Foresta scutifer.*

XVIII. Ludouico vices suas in tota ditione committit.

His magno apparatu in platea celebratis, reuertitur in Aulam Amedeus, medius inter Principem, & Comitem filios, cunctisq; adhuc expectatione suspensis, rursus in Podio resedit, ac post quam Populis suis nouum Principem gratulatus est, oratione ad Ludouicum conuersa, grauem in primis, ac piam habuit cohortationem, vt eum ad Reipub. administrationem forti animo capessendam erigeret. Summa fuit, vt constantem in Dei cultu, & obsequio obseruantiam, perpetuum erga necessarios, & sanguine sibi iunctos amorem, paternam erga subditos caritatem, fidem erga alienos inuiolabilē, iustitiam præ ceteris integerrimam suaderet: Porroq; meminisset illis artibus Remp. à filio conseruandam, quibus fuisset à Patre stabilita. Sibi quidē in animo fuisse omnē omnino imperij curam exuere, vt vniuersam humeris eius imponeret, neque dubitare se quin par sit oneri ferendo, ne tamen iuuen-

iuuentutem eius grauioribus frangeret laboribus, re maturius cum sapientibus deliberata, non detrectare se quin in arduis Reip. negotijs consuleretur, imo vero pro sua auctoritate iubere, vt quoties vsus esset eum vel per se, vel per suos adiret Ludouicus, grauissima quæq; deliberaturus. In eũ finẽ delectos à se de pręcipua nobilitate sex viros rerum vsu, scientia, & experientia exercitatissimos, qui sponte abdicatis omnibus alijs sollicitudinibus, sibi assiderent, vnaq; secum ita Deo in secessu tranquillo toti famularentur, vt cum necesse esset in patriæ caritatem incumberẽt, eãq; suo consilio senes tuerentur, quam viri fortiter manu propugnassent.

Atq; vt scirent omnes qualem in filium potestatem transferret, à Bolomerio (qui à secretis ipsi erat) rescriptum publicè legi mandauit, quod super ea re condiderat in hæc verba.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis perenniter triumphantis. Amedeus Sabaudiæ, Chablasij, & Augustæ Dux, &c. Illustri primogenito nostro Ludouico de Sabaudia Principi Pedemontium salutem, & fælicem vitæ, ac morum propagationem. Seruire Deo regnare est. Regnum eius quærentibus cuncta adijciuntur, & singula offerendo, centupla accipiuntur. Operosus ergo pater ille familias, qui licet denario humanis cũ indiuiduis pepigerit, nouissimosq; prioribus æquauerit pœnis annuere, quàm cohibere censetur, vt quamquam ampla seges sulcis abdita frugem polliceatur vberiorem, nos tamen talibus lacessiti caducibus extremæ vitæ exitum præstolari vereamur, & à quo talenta recepimus segnius occurrere, quàm præueniri debeamus. XIX. Tabulæ potestatis Ludouico permissæ.

Cum igitur diuini spiritus opitulante gratia, à quo bona procedunt vniuersa nostris puerilibus ab annis, quibus inclitæ recordationis Illustris Dominus genitor noster ad æterna vocatus, nosq; ad suæ ditionis gubernacula, vlla sine disceptatione aßumpti fuimus, iam fere quadraginta annorum triu lustro tantæ rei sarcinam humeris nostris impositam, non sine solerti attingentium Prælatorum, Baronum, Procerũ, & peritorum aßistentia consiliariorum, pacis tranquillitate, subditorum quiete, ac dominij fœcundatione gestauerimus, ex his, & alijs de manu omnipotentis beneficijs susceptis nos indelebiliter obnoxios merito reputantes, affectemusq; hac extrema æui nostri parte debitum soluere, mundanaq; deliramenta deserere, & illa fœlici Commercio ad æterna commutare, Prospicientes ætatem virentem, morum venustatem, & alia virtutum primordia, quibus omnipotentis clementia personam vestram dotare dignata est, nolentes præterea illam mundanis mæstitijs sinere inertem. sed potius sicut à lumbis nostris processit, esseq; nostrum continuat, & in typo nostrammet repræsentat, exaggeratis diuturnis præmeditationum scrutinijs, virorumq; orthodoxorum persuasionibus, non lapsu, vel extemplo, sed vltro, & animo deliberato saluiferas ædes militares illius sanctimonia inclyti patiendo victoris Patroni nostri Mauritij Thebæorũ Ducis, quas in conuentu nostro Ripalliæ instrui fecimus nuper ingredi decreuimus, altißimo, quemadmodum salubre nouerimus, indefessè famulantes, nosq; mole nostri Principatus partim exonerare, & illius regimine vos, vt plurimum onustum reddere, vt dum tempus habemus cernere valeamus quàm in vos tantæ rei gerendæ congeries perspicaciorem intellectum præbeat, expertarum rerum agnitionem augeat, procerum peritorum consilia roboret, & rei

Amede° de secessu diu se deliberasse profitetur.

familiaris

familiaris praticam iugiter exhibeat mitiorem. His itaq; & alijs laude dignis moti considerationibus, vos ex nunc, & quousq; expressè contrarium gesserimus Locumtenentē nostrum generalem hac in serie constituimus, vobisq; liberam, & omnimodam potestatem impartimur pro nobis de cætero quæcumq; Principatui nostro tam generaliter, quā specialiter incumbentia gerendi, exercendi, regendi, remunerandi, donandi, largiendi, exponendi, quittandi, remittendi, indulgendi, nos, & nostra obligandi, iurandiq;, & alia peragendi in omnibus, & per omnia, ac si propria adessemus in persona, etiam si talia forent, quæ separatū mandatum exigerent, vel magis speciale. Decernentes præsentium patrocinio literarum quæcumq; nostro nomine gesseritis, perinde valere, illumq; obtinere perpetuæ soliditatis effectum, quem, & ac si per nosmet gesta adessent. Verū ne quæ utiliter agere putamus aliquorum subuertantur suggestionibus in hac largiflua potestate vobis attributa, pacto expresso adijcienda decreuimus, quæ sequuntur.

Primò, quod in quibuscunq; arduis occurrentibus, maturo Procerum, & peritorum consilio insistere debeatis, dignitatesq; Marchionales, & Comitales dum se casus ingesserint conferendas arbitrio nostro reseruetis: confæderationes vero, quæ interdum subdolis versutijs illaqueant potius, quàm dissoluant, absq; nostri iussu inire expressè probibemus. Guerras etiam, quæ facultates subditorum prodigis sorbent hiatibus exosas habeatis, nec sine expresso assensu nostro facere, aut alias suscitare audeatis, Dominium autem nostri Principatus, illiusq; præeminentias sicut diutius, magnisq; cum discriminibus partæ sunt, citra consensum nostrum nequaquā diminuatis, vel alias alienetis, sed quantum cūm salute poteritis tueri, & augere studeatis. Monetas itaq; quas Reseruationes.

iusta

iusta debet ponderare statera, ne publica omittere possint commercia nullatenus deteriorabitis, nec quicquam in illarum detrimentum citra nostri assensum patiemini immutari: finantias equidem fiscales quibus moles gerendarum rerum dirigitur, occultari non permittetis, sed per manus Thesaurarij nostri generalis vniuersaliter recipi facietis, iustitiam inflexibili animo extolli facere curabitis, illamq; quantum rite poteritis cuiuspiam reiecta acceptione instabitis accelerari. Homagia etiam, fidelitates, & alia subditorum officiariorumq; iuramenta nomine nostro recipietis, & ipsos officiarios velut nostros constituetis. Prælaturas vtiq; ditionis nostræ ne ad manus deueniant incapaces, nec ad illas pro indignis immeritisue aliquorum importunitate instetur sine scitu nostro conferri non instabitis. Etiam beneficia Ecclesiastica ad collationem nostram vacatura nobis remittetis conferenda. Et generaliter omnia alia animo indefesso facere curabitis, quæ ad honorem, & vtilitatem nostri, & consequenter vestri noueritis facienda. Et licet noscamus ad præmissa vobis collata nostrorum applaudere vota subditorum, expresse tamen mandamus, & districte iubemus vniuersis, & singulis officiarijs, fidelibus, subditis, stipendiarijs nostris quibuscumq; statu, & autoritate fungentibus, quod ex tunc in antea vobis vestrisq; literis, iussibus, & mandatis pareant efficaciter, & attendant tanquam primogenito, generaliq; locumtenente nostro, & ac si propria illa ageremus in persona. Datum Ripalliæ die Dominica, septima Nouembris anno domini millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, indictione decima tertia, per dominum, præsentibus illustri eius filio Domino Philippo de Sabaudia Comite Gebennensi necnon Dominis Francisco Episcopo Gebennensi, &c. Iidē

fere

fere qui supra testes enumerantur, quibus adduntur *Guilliermus Dominus Aulæ nouæ, Amedeus de Chalam, Ioannes ex comitibus Vallispergiæ, Guilliermus de Gebennis, Petrus de Grolea, Guigo Gerbasij milites, Vrbanus Siniferij, Rodulphus de Fesiniaco, Iacobus Orroy, Antonius de Draconibus, & Antonius de Romagnano doctores.*

Quæ vbi in consessu recitata sunt, reliquis ibidem cõsistere iussis, in proximum penetrale sese Amedeus abdidit, abiectoq; paludamento, omniq; alio ornatu, vestes induit, quas in eum vsum sepositas habebat. Idẽ sex socij fecere; nec mora, cum ecce Amedeus vnà cum illis medium sese infert, non iam amplius diademate conspicuus, sceptro insignis, purpura refulgens, sed in vili penula Heremitam potius, quàm Ducẽ præferens. Vestis omnibus erat talaris è panno rudiore, & villoso cinericij coloris, zona latiore prętincta, atq; ad pedes demissa; pallium humeros tegebat, cui capitium erat adnexum, ea fere forma, qua etiamnum hodie Parlamentorum Præsides in Gallia vtuntur; sed erat eadem capitij, pallij, tunicæq; materia, baculus illis in manu retortus, qualis Prisci æui heremitis appingi solet, prômissa barba, & capilli de industria intonsi, venerandaq; canitie conspicui augustiores faciebant, Crux aurea de collo suspensa pectori imminens, pietatem augebat, vnicum id natalium insigne retinuerant, cætera demissionẽ, paupertatemq; spirabant.

XX. Mauritianæ Militiæ prima institutio.

Militum vestis.

Postquã abdicauit Pontificatum, pileum rubrũ retinuit, quẽ male deinceps nonnulli Commilitonibus attribuerunt.

Commota tam insolenti spectaculo comitia, adeoq; stupore defixi omnes, vt altum quoddam silentiũ

Motus animorum viso Amedeò.

latè

latè omnia obtineret. Vbi vero receptis animis se se collegerunt, intenti in Patrem, & liberos, quo tandem hæc eruptura essent auidè præstolabantur; sed repente auditi eiulatus, visæq; filiorum innocentes lachrimę, liberam gemitibus in omnium pectoribus viam laxauerunt. Confusę plorantium, suspicientium, etiam inuidentium voces sic cuncta miscuerant, vt cum omnes loquerentur, nemo audiretur, certabant singuli ad Amedeum accedere, sed cum omnes irruerent, religione tacti, nemo erat qui se se illi admouere auderet, manus eius osculari vnum omnium erat votum, sed tam eos reuerētia deterrebat, quàm amor stimulabat. Amedeus vt motum comprimeret, osculo liberis impertito, cæteris in commune valere iussis, priuatim, singulos se admissurum magna beneuolentię significatione recepit.

XXI. Comitia soluuntur.

Ita soluto Conuentu cuncti domos suas primùm, ac deinde vicinas latè Prouincias facti huius fama impleturi discedunt. Amedeus cum socijs nouo ordini fundamenta positurus, in optato secessu delitescit, tanto clarior factus orbi vniuerso, quantū obscurus esse amauerat. Commilitonum nomina diligenter inuestiganti, duo dumtaxat occurrerūt, Henricus de Colomberio, & Claudius de Saxo, cæteros ætas inuidit. Scio Monstreletium illis temporibus vicinum, atq; adeo nonnullos ipsum secutos, imo vero annales nostros Gallicos, in quibusdam ab his, quæ tradita sunt esse diuersos, vt cum multum auri vestibus Amedei, & sociorum circūponunt, eisq; vitam luxu diffluentem obijciunt: sed

Primi Equites Mauriciani.
Monstreletius non satis huius instituti gnar᷑. *Parad. histor. Sab. lib. 3. ca 29.*

ſed Monſtreletius, aut incerta pro compertis tradidit, atque ita cęteros in fraudem induxit, aut quod propius vero eſt, qui Amedeum in hoc ſeceſſu ſecuti ſunt, corruptis ſacræ illius militiæ legibus licentiorem vitam agentes, argumentum ſpectantibus dederunt de initijs eadem temere aſſeuerandi, quæ in progreſſu videbant: nos ex publicis autoritatibus, & illorum temporum actis manu exaratis certiora hauſimus, quæ poſteritati traderemus.

XXII. Aeneæ Syluij de Mauricianis militibus teſtimonium.

Quibus vt maior fides accedat, ea oculati, & locupletiſſimi teſtis autoritate firmabimus, is erit Aeneas Syluius (qui deinde Pontifex maximus Pij ſecundi nomen tulit) meminit iſte non ſemel cum in epiſtolis, tum in libris de Concilio Baſileenſi, tum in opere de ſtatu Europæ, Ripallienſis ſeceſſus: ſed maxime in Commentarijs vitæ ſuę, quos (vt doctiſſimis viris placuit) ſub Ioannis Gobelini Amanuenſis ſui nomine vulgauit, vt ita per ſonatus liberiùs in laudes ſuas ſpatiaretur. Referam hoc loco paulo pluribus, quæ libro ſeptimo ex propoſito his de rebus commemorat. *Sabaudia*, inquit, *in Alpibus ſita eſt, quæ Galliam ab Italia diſterminant, & à Mari Liguſtico vſq; ad Heluetios protenditur. Arelatenſis Prouincia partem Sabaudiæ contingit, partem Delphinatus, & Rodanus magnam percurrit partem, præcipua Sabaudienſis dignitas circa Lemanum Lacum, cui, & Gebenna, & Lauſanna nobiliores Ciuitates adiacent. Sabaudienſem domum ex gente Saxonica profectam memorant olim Comites fuere. Sigiſmundus Imperator in* * *Conſtantienſi Concilio extincto Comitatu, Ducatum erexit;*

Ioann. Gobelin. lib. 7. Comment. Pij 2.

* Imo Monluelli in Sabaudia tempore Conſilij Conſtant.

 Pri-

Primus eius gentis Dux Amedeus fuit, cuius Imperium, & vltra, & citra montes late patuit. Duodecim Pontificales Ecclesiæ in eius ditione fuere. Uxorem duxit ex domo Burgundica Philippi Ducis sororem: filiarum alteram Philippo Duci Mediolanensi tradidit, alteram Ludouico Regi Siciliæ, cuius supra fecimus mentionem Ludouico filio primogenito coniugem ex Cypro copulauit: affinitate omnibus fere Christianis Regibus iunctus est: Fortunatissimum, vicinorum miseriæ fecerunt, in Gallia Burgundionum, & Armenicorum dissidia flagrauerunt, & Angliæ furor Regnum vexauit, in Italia Veneti, & Florentini aduersus Mediolanensem Principem odio implacabili contenderunt. Amedeus procul ab armis in montibus regnãs, nunc horum, nunc illorum arbiter eligebatur, atq; vnus omnium existimabatur, qui sibi, & alijs recte consulere nosceт, diu ad eum quasi ad alterum Salomonem hinc Itali, hinc Galli pro consilio de rebus arduis recurrerunt.*

* Imo Amità, erat enim Soror Ioannis, & Philippi Audacis filia.

Elogium Amedei.

Aeui sui Salomon.

Et paulo post, *hic igitur relicto Ducali fastigio, & omni sæculi pompa procul eiecta, gubernatione subditorum primogenito commissa, ad Heremum concessit. In ripa lacus Lemani è Regione Losannæ altissima fuerunt nemora, & sub his prata decurrentibus aquis irrigua: horum magnã partem muro cinxit, inclusitq; Ceruos, & Damas, & quæ non sæuiunt in homines, feras; Prope in litore lacus Ecclesiam ædificauit, Sacerdotes induxit, præbẽdas erexit, & dignitates aliquas, & mansiones construxit, in quibus Canonici commodè degerent: nec procul hinc Palatium magni operis construxit, fossa, & propugnaculis oportune munitum, in eo septem mansiones fuere, sex æquales, dignæ, quæ Cardinales reciperent, nulli sua defuit aula, nulli Camera, & anticamera, & secreta quædam cubicula,* seu

Ripalliæ descriptio.

seu preciosarum rerum receptacula. Septimã Principi dicatam nemo Rege, aut summo Pontifice iudicaßet indignam. Hic Amedeus habitauit, quem sex Proceres secuti sunt grãdaeui, & aetate pares, quorum vxores iam pridem obierant, nemo non sexagesimum annum attigerat: & quoniam Equestris ordinis milites fuerant, & saepe in bellis ordines duxerant, nec sine gloria militauerant, in ipsa mutatione secularis habitus sub Amedeo Decano, & magistro suo professionem induerunt, & Sancti Mauritij appellari milites voluerunt: neq; enim procul ab eo loco Sãctus Mauritius cum Legione Thebea pro Christi nomine Martyriũ pertulit. Cuncti penulam, & pallium, & cingulum, & baculum retortum, quibus Heremitas vti videmus assũpserunt, & barbam prolixam nutriuerunt, & crines intonsos gestauerunt, loco Ripallia nomen fuit, mille passibus fere ab oppido Thononio distanti. Cardinalis Sanctae Crucis cum iret secundò in Galliam de pace acturus, huc nauibus appulit. Amedeus per Syluam quam diximus muro cinctã obuiam venit ad portam, quae erat in litore. Spectaculo digna res, & quam posteri vix credant. Princeps saeculi Potentissimus, Gallis, atq; Italis metuendus, quem aureis vestibus ornatum purpurati admodũ multi circunsistere consueßent, & secures praeire, atq; armatorum sequi cohortes, & turba potentium, nunc sex tantum Heremitis praecedentibus, & paucis sequentibus Sacerdotibus, in veste vili, & abiecta legatum Apostolicum excipit. veneratu digna societas visa, Crucem Auream Heremitae in pectore gestauerunt, id tantum nobilitatis signum retinuere, caetera contemptum saeculi prae se ferebant. venere in amplexus Cardinalis, & Amedeus, & multa se inuicem caritate deosculati sunt. Nec satis Cardinalis aut admirari,

Milites Mauriciani.

aut collaudare conuersionem Principis poterat, &c. Hæc diffusiùs recitaui, vt quale fuerit Amedei propositum in hoc vitæ genere instituendo intelligeretur, quod ex eiusdem Amedei testamento, alijsq; autoritatibus publicis confirmabitur.

XXIII. Mauricianorum Militũ institutum.

Vt igitur in pauca contraham, quæ ad hanc nouam militiam pertinent, hæc fere sunt, quę spectauit Amedeus: Vt scilicet multiplicibus curis sepositis quietam ageret reliquam vitam: in eum finem turres illę in Ripalhensi Nemore iuxta Monasterium ædificatæ, in quibus non Monasticam (falluntur qui scripserunt) sed secularem vitam non vulgari pietate coleret. Ne tamen secularem prorsus vitæ rationem ducere videretur, certas leges sibi, socijsque dixit, quas ab his etiã obseruari voluit, qui propositum eius deinceps æmularentur. Ac primò suũ institutum, Ordinem militarẽ appellauit, eiq; à Diuo Mauricio Sabaudiæ Patrono nomen imposuit, crucemq; auream pro insigni addidit (hæc vera Mauricianorum Equitum origo, plerisq; omnibus ignorata) huic ordini magistrum præposuit, quẽ Decanum appellauit (à quo nomine fluxit error eorum, qui decem socios ei attribuerunt) cæteros commilitones. Sabaudiæ Ducibus ad eos cooptãdos ius summum esse voluit, participato tamen cũ militibus consilio: vestis genus eisdem attribuit quale supra descripsimus, pannosum scilicet, & demissionem spirans, Continentiam illis indixit quã diu in eo loco agerent, missionem enim à Decano suo impetrare poterant, nocturnis, diurnisq; precibus in monachorum vicinorum templo adesse iussit

Onufrius Krãtzius, &c.

Ordo est militaris, isq; Secularis.

Magistrum habet quem Decanũ vocant.

Dux Sabaudiæ ius habet illius eligendi.

Vestitus.

Continẽtia.

Preces.

sit. Parsimoniam in victu singularem esse voluit, habita tamen ætatis, & conditionis eorum ratione, quod ex annuo canone illis attributo facile colligitur, ducentos dumtaxat florenos auri singulis pro se, famulisq́; suis assignauit, Decano vero, sexcentos, ita tamen vt iste suis sumptibus omnia ædificia sarta tecta procuraret: delectus rationem haberi mãdauit, vt scilicet homines grandæui, vt plurimum sexagenarij, è præcipua nobilitate cooptarentur, quiq́; rebus gerendis, & maximè legationibus obeundis inclaruissent, vt nimirum quendam quasi Senatum constituerent, in quo grauissima quæq; negotia componerentur: ita fiebat, vt non suæ saluti modo, sed etiam publicæ vtilitati in hoc ordine constituendo consuleret Amedeus.

Victus ratio.

Quales eligendi.

Occupationes.

XXIV. Confirmantur hactenus tradita ex Amedei Tãstamento.

Quæ ne quis ad libitum ficta suspicetur, prӕtereà quӕ ex eius diplomate supra descripta sunt, concepta Testamenti ipsius verba cauebũt. *Item quia prænominatus Dominus noster Dux testator autore Deo iam erexit, & fundauit iuxta dictum Monasterium suum Ripalliæ à parte venti vnum Conuentum septem militum seculariũ, & pro illorum statu, & incolatu septem domos contiguas in ipso loco cum membris opportunis sub clausuris, dote, & ordinationibus infrascriptis, videlicet in toto circuitu, & extra omnia ædificia dictorum Monasterij, & domorum militarium vnam bonam, & sufficientem clausuram murorum, seu nemorum. Et extra ipsa mœnia ab extra bona, & profunda fossalia in ambitu dumtaxat nemorum, prædictis domibus, & ædificijs militaribus deseruientium pro defensione, & securitate dicti Monasterij, & domorum militarium prædictarum, vult, iubet, & ordinat idem*

idem testator infra biennium post ipsius deceßum per dictũ eius hæredem infrascriptum votiuè compleri, & perfici ea, quæ de præmissis post mortẽ eiusdem domini testatoris restarent perficienda. Item decreuit idem dominus testator, vt dicit, quòd tam hac vice, quàm in futurum post decessum, vel receßum alicuius ipsorum septem militum per ipsum dominum testatorẽ, dum vixerit in humanis, & post eius deceßum per suos successores Duces Sabaudiæ viuentes pro tempore, ad quos idem Dominus testator ipsorum militum de nouo assumendorum, quotiens opus erit, electionẽ cum aliorum militum tunc ibidem degentiũ consilio vult, & disponit perpetuè, & pleno iure pertinere, eligantur, & assumantur ad gremium dicti Conuentus viri egregÿ, in ordine militari constituti, ætate prouecti, in actibus militaribus honorabilibus, & longinquis viagÿs, ac peregrinationibus, Principum Consilio, & legationibus, ac alÿs virtuosis, & arduis negotÿs diu commendabiliter exercitati, prudentia, & probitate comprobati. Et ab omni opprobrioso crimine immaculati, mundanæq; militiæ, ac pompæ pro felici vitæ suæ conclusione, & salute sponte renuntiare, & deinceps continenter, & virtualiter viuere dispositi, qui tanquam Proceres, & consil arÿ præfatorum domini nostri Ducis testatoris, ac eius successorum Ducum Sabaudiæ, eorumq; Patriæ, in ÿs præsertim, quæ militaria & alia ardua politica concernunt negotia, in casibus occurrentibus, & de quibus eis dare consilium licebit, fideliter ipsis dominis, & Patriæ consulere valeant, ac etiam teneantur, prout idem Dominus testator singulariter confidit, & hac de causa post honorem Dei, ad huiusmodi fundationem pro Reipub. totius patriæ suæ vtilitate asserit se specialiter esse motum. Item decreuit idem Dominus testator vt dicit, quod

ipsi

ipsi septem milites habeant perpetuè à domibus suis prædictis plenum, & liberum accessum ad Ecclesiam dicti Monasterij Ripalliæ; dum ibidem diuina celebrantur officia die, ac nocte pro missis, & alijs horis Canonicis audiendis, suisq; orationibus dicendis, ac deuotionibus exequendis: ita quod Abbas, & Canonici ipsius Monasterij sint in spiritualibus ministri, & seruitores militum prædictorum. Item decreuit idem dominus testator, vt dicit, quòd vnus ex Præfatis septem militibus per ipsum dominum testatorem dum vixerit, & post eius decessum per successores suos prædictos Duces Sabaudiæ cum aliorum militum dicti Conuentus Consilio eligendus constituatur, Et sit Decanus aliorum sex militum, ac eis præsit, & imperet in, & circa honestum modum viuendi, cui cæteri in omnibus licitis, & honestis obedire teneantur: pro cuius quidem Conuentus militaris dote, ac ipsorum militum congrua sustentatione Præfatus Dominus testator asserit se decreuisse, & velle dare, & assignare perpetuè, & securè prædicto conuentui mille, & octies centum Florenos auri parui ponderis, valente, seu computato pro quolibet ipsorum Florenorum duodecim grossos monetæ communis ipsius Domini testatoris annuæ reuenutæ, in & super rebus, & locis conuenientibus; Volens, & disponens idem dominus testator, quod Decanus qui fuerit ibidem pro tempore, inde percipiat, & percipere debeat singulis annis sexcentum Florenos, & quilibet aliorum sex militum, ducentos Florenos ponderis, & valoris prædictorum, pro suis suorumq; seruitorum particularium victu, & vestitu; Ita tamen quod idem Decanus pro tempore existens suis proprijs sumptibus debeat manutenere, cooperturam omnium domorum, & ædificiorum, nec non supportare onus victus, & vestitus, ac salariorum seruitorũ

com-

communium ipsius Conuentus, cum alijs super hoc fiendis per ipsum dominum testatorem ordinatis: idcirco præfatus dominus testator singulari deuotione ductus ad prædictæ fundationis complementum, vt dictum est, vult, & disponit, & iubet, &c. si forsitan idem dominus testator in vita sua fundationem huiusmodi quo ad dotem, & ædificia iam inchoata, clausuramq; ac fossalia prædicta morte præuentus (quod absit) non adimpleuerit, hæres suus vniuersalis infrascriptus omne, & quicquid præmissorum omniũ complemento, tempore obitus ipsius domini testatoris defuerit, perficere, & complere teneatur.

Ex his nemo non facilè intelligit quàm religiosa fuerit Amedei mens in hoc instituto capessendo, quãq; aliena ab eo fuco quem inuidiosè nonnulli, alij per calumniam ipsi adlinere tentarunt, de quorũ imposturis suus erit infra dicendi locus.

XXV. Ordinem Annunciatæ Virginis illustrat Amedeus.

Erit tñ fortasse aliquis cui tã impensa Amedei in Mauricianos Equites cura suspicionẽ inijciet vilescere tum cœpisse ordinem, quem ab Annunciatæ Virginis nomine clarum fecerat Auus eius Amedeus Viridis, ideoq; illum (quod in alijs Prouincijs contigisse scimus) antiquo, vel abrogato, vel fastidito, nouo vni illustrando, & promouendo attendisse. Sed erat vir sapientissimus, & antiqui moris tenacior, & auitæ gloriæ studiosior, quàm vt vetera, nouis, non sine leuitatis nota posthaberet. Tantum igitur abest vt maiorum institutis quicquã decedere pateretur optimus Princeps, quin cum de Mauriciano ordine sollicitior videbatur, Virgineum (velut præcipuum Serenissimę Domus ornamẽtũ) Primogenito conferebat, vti supra ex tabulis eius obserua-

Num. 16.

obſeruatum eſt. Imo vero hoc ipſo anno priuſquã Ripalliã migraret, Comitia ſodalitij hui⁹ edixit ad Petrã Caſtri (vbi ſcilicet prima illius iacta ſunt fundamenta) in quibus hæ leges conditæ, & ad primas additæ ſunt decimotertio Februarij: Vt ſcilicet audita Sodalis cuiuslibet morte, cæteri oẽs atrati incederent, totiſq; nouem diebus ab Equeſtri Torque ferendo abſtinerent. Vt defuncti Torquis ſolemni ritu offerretur: Vt admiſſionis ordine ſeruato in iuſtis perſoluendis nullo diſcrimine Sodales incederent. Vt qui aliquam in ſe notam infamię ſuſcepiſſet, ad petitionem Heraldi à Sodalitij Magiſtro miſſi, Torquem redderet. Vt denique Sodalium nulli integrum eſſet, vllum Torquatæ cuiuſuis alius militię inſigne admittere. Quibus Legibus ab Amedeo Duce, & Magiſtro ſupremo ſancitis ſubſcripſere Ludouicus Marchio Saluciarum, N. Comes montis Reuelli, Antonius de Grolea, Humbertus Baſtardus Sabaudiæ, Ricardus Montis Canuti, Ioãnes Chautagniæ, Manfredus Salucienſis Sabaudiæ Mareſcallus, Ludouicus Moreæ.

Rescriptum Amedei in quo declarã tur initia huius Ordinis.

Quæ quidem leges ad eas additæ ſunt, quas idem Princeps primo Maij anni M. CCCC. IX. tulerat Caſtellione Dombarum. Earum exordium è Gallico de verbo expreſſum ſic habet. *Nos Amedeus Comes Sabaudiæ, Dux Chablaſij, & Auguſtæ, Marchio in Italia, Comes Geneuenſis, &c. Omnibus, in quorum manus præſentes venerint, notum facimus; Quod cum felicis memoriæ Dominus, & Auus noſter Amedeus Sabaudiæ Comes Excellentiſſimus, & Potentiſſimus Princeps, qui in Apulia diem obijt extremum; ad honorem Dei, Beatæq;*

Virginis, & xv. MYSTERIORVM eius, nec nõ omnium Sanctorum, & totius Curiæ cælestis instituißet Ordinem Collaris nodis intertexti, in symboli modum, eiusq; ordinis (in quem non nisi xv. ad legi possent) tum ipse, tum Successores eius Princeps, & Magister fuerit: Atq; ad eiusdem conseruationem certæ quædam Constitutiones, & Leges editæ fuissent, quæ tum ad vitæ rationem, tum ad funus Sodalium è viuis abeuntium pertinerent, quarum Constitutionum non satis constans esset memoria, periculumq; esset, ne in dies magis, ac magis ex hominum mentibus delerentur; Cumq; idem Auus noster Cænobium Ordinis Carthusiensium fundasset, & dotaßet in oppido Petræ Castri Diæcesis Bellicensis, in quo quindecim Sacerdotes singulis diebus sacris mysterijs operarentur: Atq; hunc quidem Ordinem prædictus Auus noster, & felicis recordationis Excellentissimus, & Potentissimus Princeps, ac Parens noster, nosq; ipsi hactenus obseruauerimus: Hinc est, quòd nos dictus Comes de consilio carissimi, & dilectissimi Patrui nostri Ludouici de Sabaudia Principis Moreæ, & carissimorum, dilectorumq; consobrinorum, & fidelium nostrorum D. Odonis de Villars, Domini de Baucio, D. Humberti de Villars, Seissel, Domini Sãcti Hipoliti, & Orbæ; nec non dilectorũ, & fidelium Consiliariorum D. Ioannis de la Baume domini de Valusin, D. Bonifacij de Chalan Mareschali Sabaudiæ, & D. Antonij de Grolea, Volẽtes vt in posterum Leges, & Constitutiones eiusdem Ordinis obseruentur, Eas colligi, & quidquid ad eundem Ordinẽ pertinet in vnam summam redigi mandauimus, secundum quam perpetuò deinceps, & inuiolabiliter obseruentur.

Refelluntur impuræ quorundam impolituræ circa Ordinis huius principia.

Non adscribam hic, ne sim longior, singula Constitutionũ capita, quæ in Historia nostra Sabaudica magis

gis appositè referentur. Et ab his quoq; fusiùs hoc loco enarrandis abstinuissem, si ab olido pruritu temperarent Lasciuientium quorundam scriptorum manus, quæ Harpijarum instar sacra, profana contactu suo polluere non cessant. Diceres illos in fœtitutinis, & olenticetis educatos Camerinam secum trahere, qua vel ipsa Pæsta corrumpant. Quid enim à Principe christiano vel cum Religione magis, vel magis cum fortitudine coniunctum potuit excogitari, quàm se, suorumq; fortissimos diuino cultu ita mancipare, vt serui, vel captiui instar, insertũ Catenæ collum preferre non dubitaret. Hic tamen impuri oris homines, vt omnia calumnientur, nescio quos ab Idalia crobylos, nexus, & flores somniant, Principi nusquam cogitatos. Crucem alij velut sacræ militiæ tesseram ferebant, eã Amedei Maiores Gentilitia familiæ suę arma esse voluerunt, vt Religionis propagandę studium, sibi prope innatum profiterentur. Verùm, vt auitæ laudi nouos stolones viridis insereret Amedeus, felices numellas fabricauit, quibus generosissimum quemq; suorum vinciret, tum suo, tum Aui sui Amedei magni exemplo permotum. Hinc arcani caracteres F.E.R.T. Torqui aureo sapienter intexti, vt quoties, vel ipse, vel Socij suum insigne aduerterẽt, illius fortitudinis æmulatione succenderentur, qua Sarracenis fugatis, Rhodos esset in libertatem asserta. Verùm ne in catena seruilem auersarentur conditionem, Bullam de ea suspenderat, quæ Salutatam ab Angelo Virginem exprimeret, tũ cum Rex Regum, ac Principum Princeps *Formam serui*

accipiens habitu inuentus est vt homo. Ac ne quod Pietatis deesset argumentum, in honorem quindecim Mysteriorum, quæ in B.Virgine veneramur, totidē sacræ huius Militiæ Sodales esse iussit, totidemq́ue Mystas, qui Deo pro illorum incolumitate litarent. His auspicijs Orientem ingressus Amedeus, Imperatorem Ioannem libertati, deinde Solio suo, atq; ad extremum Romanæ Ecclesiæ ingenti Christiani Orbis gratulatione reddidit. His cunabulis verè Sanctis, verè Religiosis increuit Sabaudici Torquis Nobilitas, cui, qui de procaci ingenio suo inuerecundas adijciunt è Papho Conchas, & arcanos caracteres petulanti interpretatione fœdant, ve ut sacrilegi impostores apud veritatis tribunal meritо vapulabunt. Sed hanc laudem Amedeo nostro posteritas debet, quòd pro singulari sua in res sacras pietate, & in Auum suum obseruantia, Religiosissimi Ordinis verum institutum latere non sit passus, relatis in publicas autoritates legibus, quas nascenti Militiæ dixerat Auus, nouisq́ue hoc ipso anno editis, quibus antiquæ illustrarentur, ac confirmarentur.

XXVI. Basi.censis Concilij progressus.

Crediderat Amedeus, cum se abdebat, constantiorem fore in Ecclesia pacem, quàm euentu didicit: videbat quidem animos partium, quasi ex longa, & graui valetudine emersos, nō tàm morbi Reliquijs, quàm suspicionibus inquietari: Sed sanum esse corpus iudicabat, idque solum procurandum, vt sanitati assuesceret. Triennium ferè tenuit ea pax, quam Eugenio cum Basileensibus reconciliato factam diximus, crebris tamen initio motiunculis,

mox

mox grauioribus offensis labefactata. Procedentibus enim Basileēsibus ad morum instaurationem, & multa molientibus contra Pontificiam auctoritatem, occulto paucorum odio, manifesta (quanquam fortasse non ita prudenti) aliorum caritate; tandem apparuit impetum offensionum languisse. memoriam valuisse, nec tàm inductam, & coalitā, quàm opertam fuisse veterem cicatricem. Non ferebat Eugenius indulgentias non de sua auctoritate promulgari, tolli appellationes ad Sedem Apostolicam, Annatas, cæteraq; iura Pontificia sine suo consensu abrogari, aliaq; tentari, de quibus grauiter, modestè tamen in epistola quadam expostulabat. Et verò nondum satis confirmata potentia mitioribus consilijs tuenda, Patientiæ fama quærenda, benignitate, & caritate innotescēdum erat. valuitque apud plerosque eius contatio, quam eo vsque adhibuit, dum spes fuit concordiæ retinendæ, sed cum Imperatoris Græci, & Patriarchæ Cōstantinopolitani aduentu erigerentur omnium animi, Pontifice eos ad se modis omnibus trahente, Basileensibus nullas non artes adhibentibus; vt Basileam, vel Aucnionem tenerent, vtrisque diuersos vnionis modos proponentibus, Oriente latinorum insaniam ridēte, qui sibi ipsi dissentientes alio rum vnionem tentarent, tandem Eugenius euicit, vt Greci Venetijs exscensionem facerent, Ferrariā venturi, qua in vrbe eorum, vt aiebat, commodo consulturus, reuera, vt Basileenses dissiparet, Concilium edixerat. Qua de re monendum è vestigio Amedeum Pontifex duxit, datis ad eum his literis,

Iterū turbæ Eugeniū inter, & Concilium.

Epist. ad Legatos suos in append. Cōc. p. 219.

Grecorum aduentus.

Eugeni' Amedeum de Grecorū appulsu, & in-

Euge-

dict.one Ferrariẽsis Cõcilij ceruo-rem facit.

Eugenius, &c. Dudũ tuæ Nobilitati notissimũ esse credimus cum sæpenumero antea, & ad extremum in Mense Maij præterito Græcorum oratores ad nos venissent, seq; ad sanctissimam, optatissimamq; vnionem nobiscum paratos esse profiterentur, post multa fuimus ab eis magna cum instantia requisiti. vt rem istam deseri non pateremur. Quin potius opera, & diligentia nostra ad optatum finem perduci curaremus. Asserebant omnes, qui quæsiuerant eos in Auinionem perducere, potius mortem eorum, quàm Ecclesiæ vnionem quærere, cumq; nos hoc tantæ necessitatis articulo constringi videremur, neq; alium modum ad eam sanctissimam vnionem consequendam nobis superesse apertissimè cerneremus, eorum petitionibus libenter annuimus, Galeasq; & alia necessaria parare iussimus, licet cum magnis laboribus, & impensis, easq; Galeas cum oratoribus nostris, vnà cum oratoribus tunc Basileensis Concilij; & alijs requisitis Constantinopolim misimus, fiduciam habentes in domino, vt sanctissimum opus, quod nostris mentibus inspirauerat bono, & felici fine concluderet, neq; ipso Deo miserante destituti sumus spe, & desiderio nostro. Nam, quod ad tuã consolationem scribimus, die octaua præsentis mensis Carissimus in Christo filius noster Ioannes Imperator Græcorum, & Venerabilis frater Ioseph Patriarcha Constantinopolitanus cum magna Prælatorum, Nobilium, & aliorum Græcorum multitudine, ac Armeniorum Procuratoribus, cum Galeis prædictis Portum Venetiarum applicuerunt, Venturi quam primum ad hoc sacrum œcumenicum Ferrariense Concilium. Quæ ad cõsolationem tuam significauimus, quem veluti fidelissimum Principem non dubitamus plurimum gaudij suscepturum. Ecce manus Domini magnificata est in virtute, adduxit enim ad nos filios no-

nostros per multa annorum spatia à nobis ante diuisos, vt vna mentium fide, vna pietatis actione nobis cum conueniant, exultent, epulētur, & delectētur in lætitia, parati sumus illos tota mentis alacritate suscipere, cum illis ad consequendam huiusmodi vnionem omni studio, omni industria, omnibus denique viribus laborare, nec quicquam nobis possibile prætermittere, quo minus tam diuinum opus debitum sortiatur effectum. In qua re operas, & fauores tuos plurimum adiumenti speramus allaturos. Quare exulta in domino dilecte fili, illiq; nobiscum offeras hostias iubilationis, & laudis, qui fecit nobiscum misericordiam suam accingere deniq; Princeps inclyte, vt hoc sanctissimum opus orationibus, eleemosynis, & ieiunijs iuues, Deinde per tuos oratores ad hoc sacrum Concilium œcumenicum quàm primum transmittendos, & alios prout prudentiæ tuæ melius videbitur, opportunis fauoribus, & auxilijs assistas. Conuertentur enim ad te inferiorum oculi, præsertim fidelium tibi subditorum, putabuntq; omnes sibi faciendum esse, quod à tua nobilitate fieri videbunt. Ipsi quoque Græci ex istis tuis facinoribus, hac tua assistentia, & obseruatione sedis Apostolicæ quid honoris, obedientiæ, & deuotionis eidem debeant sedi, exemplum accipient, sicque operatio tua erit magistra publicæ disciplinæ, & multorum salute lucrum facies animæ tuæ. Enim vero dilecte fili nihil virtuti tuæ accommodatius, nihil progenitorum tuorum gestis conuenientius in præsentiarum potest accedere, nihil solio gloriæ Principatus tui dignius, quàm vt tantorum bonorum particeps sias; & sis inter primos virtute, meritis, & exemplis: nihil ergo est reliquum, quàm vt quæ suprapræmisimus exequaris: ad quæ licet ipsa te animi tui magnitudo impellat, tamē ne nostrum desit officium, si quid ad-

adijcere potest adhortatio nostra, te hortamur per viscera misericordiæ Dei nostri, qui inter Principes terræ magnũ te fecit, vt ea omnia parato, ac volenti animo intendas, quẽadmodum de tua fide, bonitate, caritate, & virtute præcipuam in domino fiduciã obtinemus. Datum Ferrariæ an. 1437. 4. id Febr. Pont. an. 7.

XXVII. Basileenses Eugenio diẽ dicunt.

Actum de suis rebus existimabant Basileenses, si Concilium Ferrariæ procederet: nullũ igitur non lapidem mouerunt, vt Græcos auerterent, omnibusq; Christi fidelibus schismatis terrorem inijcerent, & afferebantur quotidie ex Italia rumores noui, quibus Eugenij fama non modicè onerabatur. Vnguem in vlcere non pono, hoc dico, persuasum fuisse quamplurimis seu inscitia, seu arte maleuolorum, non nisi cũ Christiani nominis opprobrio Romanam sedem ab Eugenio insideri; non iniquum modo illum in alios, sed in se ipsum quoque, qui pro libidine facta sua infecta vellet, & quam dederat fidẽ de nondisturbanda Basileensium congregatione, nulla Sacramenti Religione rescinderet. Hæc, & id genus alia passim iactata, offensionum auidi, lętis auribus, Modesti, inuitis, sed tamen credulis excipiebant, atq; vt pristinas iras reuoluentibus prona est vindictæ cupiditas, facile fuit sopitos ignes exsuscitare, lata in Pontificem sententia, qua dies illi diceretur, decretis velut in contumacem pœnis, si intercederet.

Sessio. 16.

XXVIII. Eugeni⁹ hortatur Amedeũ, vt Ferrariẽsi Cõcilio adhęreat

Occalluerat ad has minas Eugenius, seu factorum conscientia, seu partium studijs securus. Illis igitur pro autoritate increpitis, Principes Christianos certiores de tota re facere pergebat, Sed Amedeũ

(cuius

(cuius [illegible]toritas per ea tempora suffragij prærogatiuam fere apud omnes obtinebat) ante alios, cui sua omnia aperire ꝑ veteri amicitia cõsueuerat. *Iam intelligis* (ait, expositis Basileensium atrocibus minis) *dilecte fili quid egerimus, quidque illi moliti sint, & moliãtur in dies. Opus enim iusti ad vitam, fructus autem impij ad peccatum, præstolatio impiorum furor. Ingredere igitur (te per viscera misericordiæ Dei hortamur) vt bonus operarius in agrum Dominicum, & quemadmodum maiores tui, Ecclesiæ Dei, & Apostolicæ sedis quieti, paci, & vnitati, consilijs, & auxilijs, etiam personis proprijs astiterunt, ac fidem Catholicam longis finibus, & limitibus ampliare ad iuuerunt, exterminantes etiam gladio sæuissimos hostes, qui illius gloriam obtenebrare conati sunt: Ita & te ad has necessitates felicibus auspicijs seruatum esse ostendas, vt in tempore opportuno tua Protectione, tua cura, tua opera defensentur, quantum tui animi magnitudo grauitas, & sapientia viderint expedire, ne homines temerarij Populos debiles, & infirmos terrendo, & seducendo corrumpant. Quod cum feceris, & per ipsam rem Iustitia, & tuis dignis exẽplis reliqui in hoc Dei opere cõtra seditiosos ipsos facile præualebunt, quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Circa quæ commisimus aliqua venerabili fratri Episcopo Cauallicensi Nuntio nostro tibi referenda, cui velit tua Celsitudo fidem credulitatis plenariã adhibere. Datum Ferrariæ ann. 1437. 15 Kal. Mart. Pont. 7.*

Sabaudi Principes fidei propagãda studiosissimi.

Amedei autoritas.

XXIX. Addidit Eugenius alias ad Ludouicum Principem per honorificas, in quibus præter cætera hæc habentur *Præterea quamquam scimus Dilectum filium nobilem*

Eugeni' Ludouico in eundem sensum scribit.

G vi-

Virum Amedeum Ducem Sabaudiæ ad inc[illegible]etum fidei, nostrũ, ac Ecclesiæ Romanæ statum sincera voluntate dispositũ, & superuacuũ esse suã SERENITATEM hortationibus incitare, tamen magnitudo rei postulat, vt etiam à superuacuis hortationibus non desistamus. Propterea filialem tuam deuotionem requirimus, & hortamur in domino: vt dictum Ducem ad hoc ardentem, tuis suasionibus ardẽtiorem efficere studeas, vt in hac nascenti perturbatione Ecclesiæ reminiscatur, & ea efficere studeat, vt secum in deuotione, & fide certet, & seipsum superare conetur. Quibus in rebus Præfatus Dux, ac tua nobilitas nihil Deo gratius, fidei, & Ecclesiæ salutarius, nobis acceptius, & suæ Celsitudini, & tibi conuenientius efficere potest, & ob id dictam sedem, & nos plurimum obligatos efficietis, &c.

Amedei pietas erga sedẽ Apost. commendatur.

Eadem Cõsiliarijs scripta.

Quin, & ad ipsos Amedei Consiliarios eiusdem argumenti epistolam Pontifex eodem tempore scribẽdam duxit, cuius initium sic habet, *Eugenius, &c. Venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Consilio dilecti filij nobilis Viri Amedei Ducis Sabaudiæ salutem, & Apostolicam benedictionem, &c.* cætera ferè, vt in superiori.

XXX.

Turbę inualescunt.

Cogitauerat Eugenius conciliatis sibi Græcis, Reges, & Principes Christianos facile Ferrariam suos Oratores missuros, vt in partem eius gloriæ venirent, quæ ex Orientalis schismatis extinctione redibat, sed ea erat Concilij renitentis auctoritas, quæ multos sibi coniunctos detineret, multos anxietate distraheret, plerosque omnes à Pontifice absterreret, itaut quam principio anni posse inchoari synodum crediderat, vix fine habuerit initium: grassantibus autem inter partes odijs, valuere, qui Basileæ maiori-

ioribus ausis promptiores, & zelo magis, quàm ex vsu præsenti, pridie kal. Aug. Monitorio edito; rursum Eugenio comminati sunt, in quo de multis, ijsq; grauissimis criminibus postulabatur: & quia sessione quarta decreuerant, vt Pontifex à creandis Cardinalibus pendente Concilio abstineret, eique decreto non à Præsidibus modo Concilij, sed ab ipso quoque Eugenio auctoritas accesserat; alio decreto 6. kal. Octob. edito Basileenses purpura illos exuerunt, quos postea ab eodem Pontifice ea donatos intellexerant. Quo ipso tempore Eugenius nouo rescripto Ferrariense Concilium indixit, Basileense dissoluit, acta eius omnia deinceps irrita esse iussit, exceptis ijs, quæ ad Bohemos pertinerent, suisq; literis, cum alios Principes Christianos, tum Amedeum nostrum denuò hortari institit, vt in suas partes transirent, misso ad singulos illius Bullæ exemplari, qua Basileensium conuentũ abrogabat, quam quia Colonienses ediderunt, nõ repeto. Quas autem Amedeo inscripsit, sic habent.

Sessio.26.

Sessio.27.

In Apend. Cõc.pag. 215.

XXXI. Iterum Eugenius Ferrariense Cõcilium suadet.

Cum Basileense Concilium ad Ciuitatem Ferrariensem pro œcumenico Concilio ibidem celebrando, tam propter Occidentalis, & Orientalis Ecclesiarum vnitatem, quàm reformationem Ecclesiæ, ac pacem Christiani Populi totis viribus Deo auctore procurandis, ac alijs iustis causis trãstulerimus, prout tua Celsa nobilitas per copiam præsentibus introclusam latius videre poterit, tibi tamquam nostro, & Romanæ Ecclesiæ filio inter cæteros Catholicos Principes carissimo, huiusmodi trãslationem significandam esse duximus: Eandem tuam nobilitatem enixe rogantes, ac in Domino exhortantes, vt cum per Dei gratiam speremus,

 imo

imo certi reddamur, quòd Carissimus in Christo filius noster Ioannes Romæorum Imperator Illustris, ac venerabilis frater noster Ioseph Patriarcha Constantinopolitanus, cum magna Prælatorum Græcorum multitudine, pro quibus cõducendis Galeas, & cæteras alias res opportunas, atque inter nos conuentas misimus, circa Kalendas mensis Nouẽbris proximè futuri ad præfatum Concilium proculdubio venturi sint, tuos Oratores, iuxta rei huius magnitudinem sufficiens mandatum habentes, ad ipsum œcumenicum Cõcilium, & hanc Dei causam, quæ cæteris rebus præponenda est, quàm primùm poteris transmittere velis. Et insuper Prælatos in tuo dominio, & territorio existentes exemptos, & non exemptos, qui de iure, siue antiqua consuetudine ad generalia Concilia accedere tenentur, hortari, atque requirere velis, vt quàm celerrimè poterunt ad dictum Conciliũ veniant, vt in eo, Spiritus sancti gratia suffragante, per tuorum assistentiam, ac sapientiam, ac aliorum Catholicorum Principum, ac Prælatorum, ea Deo propitio tractẽtur, & agantur, quæ ad ipsius Dei laudem cedant, fidei Catholicæ incrementum, Pacem Christianorum, & exaltationem Ecclesiæ suæ sanctæ. Datum Bononiæ, an. 1437. 12. Kal. Octob. Pontif. ann. 7.

XXXII Ferraria Florentiã transfertur Concilium.

Conuenerant iam pridem Basileam omnes Prælati Sabaudienses, neque integrum erat Amedeo illos reuocare; maximè cum è Gallia nulli in Italiam cõmearent, vnus igitur Aymericus Antistes Montis Regalensis non inuito Amedeo Ferrariam tenuit, reliqui Basileæ consederunt, verito Duce conscientijs ipsorum vim inferre. Interea Ferrariæ pestis sæuire, adeoq; inualescere, vt alia Concilio sedes fuerit deligenda. Florentiam Eugenius maximè

mè omnium ex vsu suo esse duxit. Eò igitur cum migrasset, nihil antiquius habuit, quàm sua cum Amedeo nostro participare consilia, ipso enim quo Ciuitatem ingressus est die, has ad eũ literas dedit.

Cum variæ nobis, multiplicesq; semper hactenus incubuerint sollicitudines ad commissum desuper officium pastoralis curæ gregis dominici debitæ exequendum, & omni ex parte laudabilis sollicitudo est visa circa rem vnionis Orientalis Ecclesiæ cum ecclesia Occidentali, quæ Dei miseratione nostris temporibus oblata est: Ad quam tractandam, vt dudum iam feliciter cæpimus vnionem, ac ipso domino, & Deo nostro propitio obtinendam totis animi, & corporis viribus properamus; Et licet multos hactenus in ea re perpessi fuerimus labores, pluribus tamen anteactis mensibus, immixta laboribus ipsis multa, ob superuenientem in Ciuitate Ferrariensi pestem, subijmus etiam mortis pericula, quam vigentem, & continuò inualescentem multis, ac pene omnibus in eodem loco pro æcumenico Concilio existentibus, & locum etiam propter hoc desiderantibus, ea ratione declinare supersedimus, vt si forte per hyemis aduentum, vt verisimile erat, ea cessaret pestis, inchoatam huiusmodi vnionem Orientalis Ecclesiæ, in loco vbi cæpta fuerat ad optatum finem perduceremus: cum vero ea pestis per ipsam hyemem, vt antea perseueraret, nulliq; à modo dubium videretur quin per ver, & æstatem continuò perseueraret, ne tantum, & diebus nostris incomparabile ex huiusmodi morbo pestis intercipi, aut aliquo modo turbari posset, & liberum esset omnibus pro Dei gloria in hoc sacro æcumenico Concilio in nomine Domini Sabaoth celebrandi nobiscum vtriusque Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ, accedente consensu, dictum æcumenicum Concilium, prout ex copia tran-

Eugenij literæ ad Amedeum.

translationis, quam hic mittimus introclusam videre poteris, transtulimus ed Ciuitatem Florentinam, locum quidem ad id idoneum, & semper alias, quoties de ipso futuro Concilio tractatum fuit, nominatum, tanquam omnibus nationibus, & populis, vt audiebamus valdè gratum. Ea autẽ translatione facta, & cedulis de nostro, & Romanæ Curiæ descensu ex more publico in locis affixis, iter ingressi, tandem Duce Domino, ipsam Florẽtinam Ciuitatem præsenti die applicuimus, vbi magna cum Cleri, & Populi alacritate suscepti fuimus. Quod tuæ Celsitudini ad gaudium facimus notum, eandẽ in Domino exhortantes, &c. ferè totidem verbis, vt in proximè superioribus. *Datum Florentiæ An. 1438. 6. Kal. Febr. Pont. an. 8.*

XXXIII. Basileenses Conciliũ ab Eugenio indictũ dãnãt. *Sessio. 28.* *Sessio. 29.*

Exasperabant ista vehementius Basileenses, qui kalendis Octobris anni superioris Eugenium publicè contumacem pronuntiarant, & post aliquot dies Ferrariense Concilium ab eo indictum damnarãt, multa Pontifici atrocia obijcientes, ac præsertim violatam fidem; quod cum ante aliquot annos *declarasset, & iurasset se deinceps à nouitatibus, & grauaminibus, seu præiudicijs inferendis huic Sacro Concilio, aut suppositis eius, & adhærentibus eidem realiter effectu destitutorum*, idẽ tamen Concilium dissoluere tentaret. Hæc, aliaq; id genus sæpè retractata, adeo incenderunt animos eorum, qui Basileæ remanserãt (secesserant enim Cardinales omnes, vno excepto Arelatensi) vt quo tempore Eugenius Florentiam cogitabat, ei ab omni vsu, & administratione Pontificię dignitatis interdicere non sint veriti. Describam hoc loco decretum ab ijs editum 9. Kal. Febr. anni 1439. prout in eiusdem Concilij actis habe-

Eiq; administrationi interdicunt.

tur,

tur, vt ex eó prudens Lector conijciat, quibus fluctibus fidelium mentes id temporis agitarentur, maximè in illis partibus, vbi vix erat, qui pro Eugenio loqueretur, & passim per omnium ora volitarent, quæ sequenti scripto continentur.

XXXIV. Decretū de suspensione D. Eugenij Papę iv.

Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitimè congregata vniuersalem Ecclesiam repræsentans, ad futuram rei memoriam. Audiuit omnis Ecclesia iam à plurimo tempore, quo pacto hæc sancta Synodus inter cætera ob reformationem ipsius Ecclesiæ Dei in capite, & in membris specialiter congregata, cum sua decreta salubria passim contemni prospiceret, abusuumq; deformitatem continuari, atque etiam plus solito inualescere in Diuinæ Maiestatis offensam, & vniuersi sacerdotij, atque totius Christianæ Religionis ruinam miserabilem, videretq; periculosissimum schisma per erectionem alterius prætenti Concilij, isto durante, & alia plurima scandala imminere Populo Dei, & vniuerso orbi perturbationem non modicam, ex resistentia, quam aduersus debitam reformationem Ecclesiæ, & salubri huius sanctæ Synodi opera, Dominus Eugenius Papa Quartus diuisionem assiduam fouendo, & libitum propriæ voluntatis, decretis, & ordinationibus Synodalibus præferendo, præstare videbatur, impulsa est post longam plurimorū annorum expectationem, super regimine Ecclesiastico salubrem prouisionem quærere, & ipsum Dominum Eugenium inducere, vt ea, quæ saluti sui ipsius, & vniuersæ Ecclesiæ congruebant, in tantis tamque vrgentibus necessitatibus agere curaret, cùm hoc ipsum eidem sanctæ Synodo maximè liceret, atque incūberet, ex ea auctoritate, quam à Christo immediatè accepit, cui vniuersi fideles cuiuscumque status, etiamsi Papalis

lis existant, obedire tenentur in his, quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis, & reformationem Ecclesiæ in capite, & in membris, veluti determinatio vniuersalis Ec-
Sessio. 4. & 5. *clesiæ in sacris scripturis fundata, & in celeberrimo Concilio Constantiensi promulgata, diffiniuit; adijciens, quòd quicunque contumaciter ipsi vniuersali Concilio obedire cōtempserit in prædictis, & pertinentibus ad ea, condignæ pœnitentiæ subijciatur, & debitè puniatur, ad alia iuris*
Sessio. 26. *remedia, si opus fuerit, recurrendo. Et tandem pridie Kal. mensis Augusti nouissimè præteriti, decreuit hæc sancta Synodus, terminum sexaginta dierum peremptorie præfigere, infra quem præfatus Dominus Eugenius coram eadem Synodo per se, vel per alium compareret, si qua super prædictis, & alijs in dicto monitorio expressis, cæterisq; in futurum proponendis, quæ tunc non sine rationabili causa tacebantur, pro sui excusatione, vel defensione duceret proponenda. Quo termino elapso, siue dictus Dominus Eugenius compareret, siue non, hæc sancta Synodus ad vlteriora procedere decreuit, cognoscendo, & terminando, prout Ecclesiæ Sanctæ Dei, Spiritu sancto dictante, videretur expedire. Sed (quòd cum dolore referimus) ipse Dominus Eugenius infra assignatum terminum, neque per se, neque per alium comparere voluit, aut minimam excusationem, si quam haberet, transmittere: imo correctionem effugere volens, dissolutionem, translationemque Concilij, quam de iure non poterat, de facto, pendente termino, attētauit: cum tamen iam altera vice dissolutionem huius Cō-*
Sesso. 16. *cilij per eum attentatam, reuocasset, declarans eam irritā, & inanem, dicensq; ipsum Concilium pro reformatione Ecclesiæ in Capite, & in membris legitime inchoatum, continuatum fuisse, & prosecutionem habere debere, perinde, ac si.*

ac si nulla dißolutio facta fuisset. Quibus attentis, elapso dictæ citationis termino, suam contumaciam in publica sessione promotores, & procurator fiscalis huius sacri Concilij accusarunt. Exigenteq; iustitia, hæc sancta Synodus in eadem sessione contumaciam ipsam Domini Eugenij sufficienter accusatam declarauit, ipsumq; contumacem reputauit, decernens, eius absentia non obstante, ad vlteriora procedendum fore, prout ipsi sanctæ Synodo videretur; consideratis necessitatibus, & vtilitatibus vniuersalis Ecclesiæ. Et quamquam attenta contumaciæ magnitudine, eadem sancta Synodus absque vlteriori expectatione in ea re procedere potuisset, volens tamen nihilominus cum omni mansuetudine, & benignitate procedere, ad instantiam inclitæ memoriæ Sigismundi Imperatoris Romanorum, & venerabilium Archiepiscoporum, cæterorumq; Illustrium Principum electorum sacri Imperij, per sexaginta dies adhuc censuit differendum, vt per huius sanctæ Synodi patiẽtiam probaretur, si ipsius Domini Eugenij animus ad salutem sui ipsius, & vniuersalis Ecclesiæ inclinari vellet. Confestim autem plenius innotuerunt ea, quæ aduersus hanc sanctam Synodum, & eius supposita, in prætensa dissolutione iam attentata, ipse Dominus Eugenius perpetrauerat, transferendo hoc sacrum Concilium in Ciuitatem Ferrariensem, si contra ipsum, aut aliquem Oratorum suorum vlterius procederetur. Et præcipiendo sub pœnis, & censuris grauissimis, quas tamen inferre non poterat, suppositis huius sacri Concilij, vt ab eo discederẽt: qua in re decreta sanctæ Synodi Constantiensis, & istius manifeste violabat, transferendo Concilium pro libito voluntatis, præter consensum ipsius, ac etiam vsurpando auctoritatem supra sanctam

Hæc, & id gen⁹ alia huius Synodi cautè legẽda sũt, ob multas grauissimas rõnes, qbus autoritas Papæ astruitur, quę his eleuatur.

Synodum, de reformatione Ecclesiæ in capite agentem, non rectè sentiens (vt videbatur) de auctoritate sacrorum Conciliorum, & determinationibus vniuersalis Ecclesiæ fidem concernentibus, tàm in ipso Constantiensi Concilio, quam in isto promulgatis super obedientia, quam Summi Pontifices Synodis vniuersalibus exhibere tenentur, ac et schisma introducens, & aliud Concilium isto durante erigens, quod non fore Concilium, sed conuenticulum schismaticorum, iam præcedentibus decretis fuerat declaratum, ad dissolutionem Concilij iam semel per ipsum reuocatam, iterum redeundo, & ex modo dissolutionis, ac pœnarum adiectionis, supra Concilium iurisdictionem in facto reformationis aßumendo, se non Concilio, sed Concilium sibi obedire teneri, factis suis protestando. Merebaturq; tantarum, tamq; grauium offensarum in Ecclesiam Dei, & scandalum ipsius iam pluries attentatum, ac præiudicium fidei multitudo, vt illico in ipsum Dominum Eugenium iusti iudicij sequeretur vltio, pro ipsius, & vniuersalis Ecclesiæ salute: sed non immemor hæc sancta Synodus maternæ pietatis, adhuc expectare voluit, si forte ipse Dominus Eugenius à tanta inobediẽtia resipiscens, conuerteretur ad cor, euidentissimisq; iuribus, & rationibus declarauit, hanc dissolutionem, & translationem nullas penitus esse, nulliusq; roboris, & momenti, cum omnibus inde secutis. Intermissa quoq; celeriori condignarum inflictione pœnarum, hæc sancta Synodus eas dumtaxat pœnas aduersus præfatum Dominum Eugenium tunc promulgare duxit, quæ aduersus Romanos Pontifices sacra generalia Concilia dissoluere, & perturbare tentantes, ordinatæ fuerant: vt videlicet, nisi infra quatuor menses à die dissolutionis, & trans-

translationis per eum attentatarum, resipisceret cum satisfactione reali, ab omni administratione Papali esset ipso facto suspensus. Quæ quidem Papalis administratio ad generale Concilium deuolueretur. Et si hanc pœnam per duos mẽses sustineret animo indurato, post quatuor prædictos menses contra ipsum usque ad priuationẽ inclusiuè per Concilium generale procederetur. Quas pœnas hæc sancta Synodus ipsum Dominum Eugenium, si non resipisceret cum satisfactione reali (ut præmittitur) declarauit, & non solum declarauit, sed etiam expressè decreuit incursurum. Cùm verò iam, & prior terminus sexaginta dierũ indultorum post contumaciam accusatam, & alius quatuor mensium post diem prætensæ dissolutionis, & translationis huius Concilij per ipsum Dominum Eugenium attentatarum, elapsi sint, & pendentibus ipsis dilationibus, nulla correctio, aut emendatio cõspiciatur prouenisse, imo potius continuatio abusuum, & deformitatum in offensam Diuinæ Maiestatis, & interitum animarum, rebellioq́; & inobedientia Domini Eugenij aduersus sanctam Synodum vniuersalem, & decreta ipsius, procuratio insuper assidua erectionis illius prætensi Concilij Ferrariensis, per transmissionem literarum ad diuersas regiones, & conuocationem plurimorũ ad idem Concilium, quod fore conuenticulum schismaticorum, iam declaratum commemorauimus. Ex quibus auctoritatis sanctorum Conciliorum pessundatio, & reformationis Ecclesiæ Dei extinctio, & inductio schismatis inauditi per erectionem alterius prætensi Concilij, isto durante Concilio, ac denique determinationum Ecclesiæ vniuersalis paruipensio, in læsionem irreparabilem Catholicæ Fidei sequeretur, nisi diuina pietas suæ Ecclesiæ

in tantis languoribus subueniret. Vrgetur tandem hæc sancta Synodus, ne tanta mala dissimulando assensum illis præstare videatur, ne facilitas veniæ, incentiuũ tribuat delinquendi, seu malè agendi, cùm leniora remedia non proficiunt, vtiliorem, & salubrem adhibere medicinam, atque post varias expectationes tandem saluti vniuersalis Ecclesiæ prouidere, & ad suspensionem ipsius Domini Eugenij ab administratione Papali (quam pœnã sacra Constantiensis Synodus Romanis Pontificibus in varijs casibus censuit inferendam) procedere, alias pœnas duriores adhuc pro sua mansuetudine differendo, vt saltem per compulsionem iustitiæ cum temperamento misericordiæ, ipsius Romani Pontificis animus ad ea, quæ sunt salutis, & pacis in reformationem debitam Ecclesiæ vniuersalis, & animæ suæ, & totius populi Christiani salutiferam ædificationem, ipsiusq; Ecclesiæ futuris temporibus pacificationem gratissimam, & auctoritatis sacrorum Conciliorum conseruationem valeat inclinari. In virtute igitur Omnipotentis Dei, in cuius nomine hæc sancta Synodus congregata existit, & à quo immediatè potestatẽ super vniuersos fideles cuiuscumq; dignitatis, etiamsi Papalis existant (vt præmissum est) accepit, eadem sancta Synodus prædictum Dominum Eugenium Papam Quartum manifestum contumacem, & in aperta rebellione persistentem, ac notoriè incorrigibilẽ, Ecclesiam Dei scandalizantem, omnibus præmissis tàm coniunctim, quàm diuisim attentatis, ab omni administratione Papatus in spiritualibus, & temporalibus suspendit, ac suspensum esse declarat, processura tãdem ad vlteriora vsque ad sententiam finalem inclusiuè, si opus fuerit ipso Domino Eugenio non amplius vocato, prout

Hæc oĩa irrito conatu attentata Cõcil. Later. declarauit. *Sessio. xi.*

to, prout

to, prout vtilitati, & necessitati Ecclesiæ Spiritu sancto dictante conspexerit expedire. Omnem autem ipsius Papatus administrationem in his omnibus, quæ in spiritualibus, & temporalibus, ad solum Papam, & Sedem Apostolicam de iure pertinere noscuntur, eadem sancta Synodus ad seipsam decernit, ac declarat esse deuolutam, ne propter gubernationis defectum, Ecclesia interim varia discrimina pati possit, decernens irritum, & inane quidquid durante hac suspensione, per ipsum Dominum Eugenium ratione Papatus factum fuerit, vel attentatū. Omnes quoque Reges, Principes, Communitates, & alios cuiuscunque status, & dignitatis existant hæc sancta Synodus monet, & requirit, & eisdem in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub Diuini obtestatione iudicij mandat, Ecclesiasticis vero personis quacumque dignitate, etiamsi Cardinalatus, Patriarchali, aut Pontificali præfulgeant, sub pœnis, quas ipso facto incurrant excommunicationis, & suspensionis ab omnibus dignitatibus, & beneficijs, & officijs, quocunque nomine nuncupentur, etiam si forent Metropolitanæ, aut Cathedrales Ecclesiæ, siue in titulū, siue in commendam obtineant: Vicarijs autem Gubernatoribus, Vaßallis, Feudatarijs, & subditis Romanæ Ecclesiæ, sub pœna priuationis ipso facto omnium Feudorū, & aliorum quorumcunq; iurium, & priuilegiorum, quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent, districte præcipit, vt durante hac suspensione prætextu cuiuscunq; iuramenti, subiectionis, aut promißæ fidelitatis, eidem Domino Eugenio nullatenus obediant. Ipsos quoq; ad iuramenta huiusmodi, & promissiones durante ipsa suspensione, nullatenus astringi declaramus, sed ad hoc sacrum Concilium in omnibus recurrent, pro quibus ad Romanum Pontificē

recur-

recurrere soliti sunt. Intendit enim hac sancta Synodus munde, iuste, ac sancte necessitatibus quorumcunq; prouidere, &c. Decernit autem hac sancta Synodus huius decreti publicationem in præsenti sessione factam, eiusq; affixionem in valuis maioris Ecclesiæ Basileensis, vim habere monitionis, citationis, & executionis. & ita vniuersos arctare, ac si personaliter comprehensi, & eis intimatum fuisset. Datum in sessione publica in Ecclesia maiori Basileensi solemniter celebrata, nono Kalendas Febr. anno a natiuitate Domini 1439.

XXXV. Quis plurimorũ super hoc decreto sensus.

Nemo sanè est, qui nunc non intelligat, quàm multa in hoc decreto contineantur, quę iure merito Cẽsuram Ecclesiæ passa sint: Verùm quàm facilè nobis est ex euentis saniora Consilia æstimare, & virtutem Eugenij, quam non fefellit exitus honorare, tàm certè obscurum erat illis temporibus, cui parti tutiùs esset adiungi, cum celeberrimæ toto Orbe Academiæ Parisiensis, Coloniensis, & Louaniensis Concilij auctoritatem supra Pontificiam extollerent, & recens memoria Synodi Cõstantiensis (quam vt sacratissimam, & Ecclesiæ vtilissimam omnes venerabantur) Basileensibus, qui eius se nomine tuebantur, magnam æstimationis accessionem faceret.

XXXVI. Græci recõciliantur in Concil. Florentino.

Quanquam aliundè ingens Eugenio accrescebat fama ex rebus fœliciter cum Orientalibus gestis: Eo enim auspice non Græci modo errores suos exuerunt, sed ipsi quoque Armeni missis Oratoribus in eandem fidei consensionem sponte concesserunt, quod vtrunque duplici decreto testatus est Pontifex, altero prid. non. Iulij, altero 10 kal. Decem-

Extant inter acta Concilij Floren.

Decembris eiusdem anni 1439. edito. Verum, vt institutum teneret Eugenius, de singulis Amedeũ certiorem facere nunquam omisit. Postridie siquidem quàm decretum promulgarat, hanc ad eum scripsit Epistolam. *Eugenius, &c. Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, Iuuat dilecte fili in vocem exultationis erumpere, & gestiente animo cum Angelis miscere lætitiam, quandoquidem ineffabile gaudium, quod erit Christiano populo nuntiamus. Tanto quippe mens nostra diuinæ consolationis rore perfunditur, ita exhilaratur cor nostrum, vt quod sentimus explicare nequaquam valeamus, solaque in gratiarum actione, & voce laudis requiescat affectus noster. Ecce enim quod ardentissimo studio, & indefessa pietate olim, & longe antequã ad Pontificatus apicem assumeremur optauimus, Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ diuturnum perniciosumq; dissidium post quadringentos quinquaginta annos Diuina tandem miseratione sublatum est. Qua in re licet omnem pro viribus diligentiam adhibuimus, quantum Dominus donare dignatus est, totum tamen infinitæ illius bonitati tribuimus, sine cuius ope re totum est inane, quod geritur. Namque ab ipsis nostri Apostolatus initijs, omni studio elaborauimus, vt vtriusque Ecclesiæ vnio fœlicissima sequeretur, & post multas hinc inde missas legationes, aduenerunt ad nos anno præterito adducti, & hactenus sustentati sumptibus nostris Carissimus in Christo filius noster Ioannes Paleologus Romæorum Imperator Illustris, & bonæ memoriæ venerabilis frater noster Ioseph Patriarcha Constantinopolitanus, & Locumtenentes Alexandrini, Antiocheni, & Ierosolymitani Patriarcharum, Legatiq; Trapezuntij Im-*

Epistola Eugenij ad Amedeum

tij Imperatoris, Iberorum, Ruthenorum, & Valacorum, cum Metropolitanis, & Clericis, ac Nobilibus plurimis, & multitudine copiosa: Auidi quoque huius sacratissimæ vnionis, laboribus plurimis, marisque periculis se se exponere nequaquam cunctati sunt, sacro œcumenico Cōcilio (quod intra Italiam, & vbi nos commodè interesse possemus fieri magna cum instantia postularunt) adesse cupientes. Aduenerunt autem ad disputandum parati, sine contentionis tamen vitio, aut pertinaciæ studio. Nos itaque Diuini, humaniq; Iuris professores omni ex parte congregare curauimus, qui cupientibus veritatem aperirent. Deoque largiente, postquam eis tàm ex scripturis Diuinis, quàm ex sanctis Patribus Latinis pariter, & Græcis, veritas est per omnia patefacta, libentissimè consenserunt inuentæ veritati, Spiritumq; sanctum ex Patre simul, & Filio procedere professi sunt, summamque Romanæ Ecclesiæ, & sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritatem, quam improbè nimium quidam opprimere nituntur, gratè recognouerunt, atque in reliquis consenserunt, prout ex decreto inde confecto, quod his inclusum mittimus, tua Excellentia apertius discet. Audemus sanè in Domino gloriari, atque confidentissimè dicere, id nostra ætate peractum esse, quo nihil maius, nihilq; dignius ab ipso Apostolicæ prædicationis tempore Catholica vidit Ecclesia. Neq; verò is erit finis diuinorum mirabilium, sed diuinæ miserationis latior campus aperitur, vt Sol ille iustitiæ, qui in Oriente iam ortus est, ad ipsas quoque infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatq; salus domui, atque ad extremum terræ, omnesq; vno ore, & vno spiritu glorificent Deum, & Patrem D. N. I. C. Expectantur ecce in dies cum nostris Nuntijs ad id missis,

sis, & iam pro foribus adesse nuntiantur Armenij, gens magna, & celebris, parati se per omnia Romanæ Ecclesiæ, & S. sedi Apostolicæ subdere, eiusq; mandatis, & doctrinis incunctanter obedire. Merito itaq; dilecte fili cum in re, iam tam multa, in spe, etiam plura teneamus, omnipotenti Deo hostiam contulimus Iubilationis, & laudis: Tibiq; ista insinuanda putauimus ut nostrorũ in Domino gaudiorum particeps factus, diuinæ pietati nobiscum gratias referas, hortamur, vt Christianæ deuotionis affectu per tuum dominium letanias, Processiones, orationesq; publicas fieri iubeas. Partim referendo gratias pro acceptis à Deo muneribus, partim orando, vt complere dignetur omnipotens suum opus, & barbaras nationes in sua feritate gloriantes, sub sacratissimæ Christianæ fidei iugũ mittere. Et quoniam spes adeo læta sese vndiq; aperit, pio monemus affectu, vt ad eripiendos ab infidelibus, à quibus indignissimè opprimuntur, illarum partium Christianos nobiscum animum intendas; Iam enim Deo inspirante Classem, terrestresq; copias proximo vere parare intendimus, sperantes quod qui cœpit in nobis opus bonum, ipse perficiet, ac per huiusmodi nostra studia à iugo miserabilis seruitutis Catholicum gregem propitius, ac benignus eripiet. Confidimus autem negotium facillimè, fælicissimeq; successurum per tuam, reliquorumq; Christianorum Principum opem, atque operam. Accingere itaq; fili, ardentiq; animo concurre ad hæc studia pietatis, ex quibus, & in hoc sæculo gloriam consequeris, & in futuro cum Pijs, fidelibusq; Principibus, qui ab initio Deo placuerunt conscribi mereberis. Nos enim te per alias litteras nostras, & Nuntios requiremus, non ambigentes te nihil à tua, maiorumq; tuorum Pietate, ac

Nobilitate degeneraturum. Datum Flor. An. 1439. Non. Iul. Pont. an. 9.

XXXVII. Amedeus quid agat incertus.

Nondum hęc Amedeus acceperat, cum longè diuersa Basileensi è cœtu allata animum eius haud vulgariter cruciabant: angebatur quippè non mediocriter ob diuersa Basileensium studia, & sinistros rumores, qui de Pontifice tota Gallia, Germania, Hispania, & magna Italiæ parte inualescebant. Rarus erat in illis partibus, qui Eugenium defenderet. Atq; vt Pius II. in Retractatione sua loquitur; *aduersus Concilij dignitatem mutire aliquid, crimen Hæresis fuit; vna omnium vox Concilium Eugenio præferebat, de sedis Apostolicæ præcellentia, aut silentium, aut contemptus, Concilium, Concilium cuncta sonabant.* In hoc æstu post varias cunctationes, tandem Basileenses 25. Iunij Eugenium Pontificatu lapsum his verbis declararunt.

Pius 2. in Bulla Retractat. sua.

XXXVIII. Decretum depositionis Eugenij sess. 34.

Sacrosancta generalis Synodus Basileensis, in Spiritu sancto legitimè congregata, vniuersalem Ecclesiam repræsentans ad futuram rei memoriam.

Obserua hęc omnia irrita esse post abrogatam a legitimo Pōtifice Patribus authoritatem.

Prospexit Dominus de excelso sancto suo, de Cælo in terram adspexit, vt audiret gemitus Ecclesiæ plorantis super perditionibus animarum precioso Iesu Christi sanguine redemptarum, & malis innumeris, quæ in Religionem Christianam irruerunt. Et quoniam iustus est ipse Dominus, & iustitias dilexit, in vnum hominem, per quem scandalum venit vniuerso Orbi, & quo grauiter peccante, atque correctionem spernente, ira super omnem populum venire videtur, iudiciū facere disposuit, per ministerium Ecclesiæ suæ congregatæ in nomine ipsius Christi Saluatoris oīum, qui ait: Vbicunq; fuerint duo vel tres cōgregati

gregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum, & qui de peccatore nolente Ecclesiam audire dixit: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. Eiusdem quoque diuina prouidentia præuidens, resistentias, & oppugnationes, quas aduersus reformationem Dei Ecclesiæ, & auctoritatem sacrorum generalium Conciliorum ipsam Ecclesiam repræsentantium, ac bonum publicum totius Religionis Christianæ suscitaturus erat in tempore suo Eugenius Papa Quartus, quantaq; scandala, diuisiones, & schismata facturus in orbe, sacram Synodum Constantiensem excitauit per Spiritum sanctum, vt declarationem veritatis fidei Catholicæ toti orbi explicaret, dicentem, quòd Concilium generale vniuersalem Ecclesiam repræsentans potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscunq; dignitatis, etiā si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis, & reformationem generalem Ecclesiæ in capite, & in membris. Item quod si quis cuiuscunq; status, vel dignitatis, etiam si Papalis existat, qui mandatis, statutis, siue ordinationibus, aut præceptis ipsius Concilij generalis in prædictis, & pertinentibus ad ea contumaciter obedire contempserit, nisi resipuerit condignæ Pœnitentiæ subijciatur, & debitè puniatur, etiam ad alia iuris subsidia (si opus fuerit) recurrendo. Qua si quidem declarationes viam parauit miserator Dominus, per quam Ecclesia Dei in præfatum Eugenium multiplices excessus (qui adeo notorij sunt, quod nulla tergiuersatione celari possunt) perpetrantem, & contumaciter Ecclesiam audire, ac præceptis, statutis, & ordinationibus Synodalibus obedire contemnentem, iustum iudicium ferre haberet, iuxta cuius veritatis de-

claratæ dispositionem, hæc sancta Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitimè congregata, vniuersalem Ecclesiam repræsentans, necessarium esse iudicans, vt cui pia non prodest correctio, debita non parcat abscissio, postquam in multa longanimitate, patientia, & mansuetudine post plures admonitiones expectauit eundem Eugenium, vt salutarem emendationem, & excessuum prædictorum correctionem efficeret, tandem cùm amplius differri non possit, quominus Catholicæ fidei, & saluti vniuersæ Christianæ religionis sub auxilio Spiritus paracliti prouideatur, ne ex vlteriori protelatione iustitiæ, sanguis pereuntium animarum de nostris manibus requiratur, sed cum diligentia salubre regimen gregi dominico præbeatur, vt postquàm veritas de terra militantis Ecclesiæ orta est, & iustitia de cælo prospexit, Deus ipse donet benignitatem, & terra nostra proferat fructum salutarem, oriaturq; simul nostris diebus iustitia, & abundantia pacis: eadē sancta Synodus pro tribunali sedens, per hanc suam sententiam diffinitiuam, quam fert in his scriptis, pronunciat, decernit, & declarat Gabrielem prius nominatum Eugenium Papam IV. fuisse, & esse notorium, & manifestum contumacem, mandatis, seu præceptis Ecclesiæ vniuersalis inobedientem, & in aperta rebellione persistentem, violatorē assiduum, atq; contemptorem sacrorum Canonum Synodalium, pacis, & vnitatis Ecclesiæ Dei perturbatorem notorium, vniuersalis Ecclesiæ scandalizatorem notorium, Simoniacum, periurum incorrigibilem, schismaticum, à fide deuium, pertinacem, hæreticum, dilapidatorem iurium, & bonorum Ecclesiæ, inutilē, ac damnosum ad administrationem Rom. Pontificij, omni titulo, gradu, honore, & di-

Saniora de eo post resipiscentiā suā sensiset Basileenses retulerunt.

& dignitate se reddidisse indignum. Quem propterea eadem sancta Synodus à Papatu, & Romano Pontificio ipso iure priuatum esse declarat, & pronunciat, ac ipsum ab iisdem amouet; deponit, priuat, & abiicit; decernẽdo nihilominùs contra eundẽ ad executionem etiam aliarum iuris pœnarum, ad quas hæc eadem sancta Synodus, hac eadem sua sententia ipsum condemnat vlterius fore procedendum. Ac eidem inhibet, ne deinceps pro Papa vel Romano Pontifice se quouis modo nominet, seu gerat, omnesq; Christicolas ab ipsius obedientia, fidelitate, ac iuramentis, & obligationibus eidem quomodolibet, præstitis, absoluit, & absolutos esse declarat, ac omnibus, & singulis Christi fidelibus inhibet sub pœnis fautorum schismatis, & hæresis, ac priuationis omniũ beneficiorum, dignitatum, & bonorum ecclesiasticorum, & mundanorum, & aliis pœnis iuris, etiam si Imperialis, Regalis, Cardinalatus, Patriarchalis, Archiepiscopalis, aut Episcopalis dignitatis, aut etiam si Communitates, Vniuersitates, & Collegia existant; qui si contra inhibitionem fecerint, sint authoritate huius decreti, ac sententiæ ipso facto priuati, & alias iuris incurrant pœnas, eidem Gabrieli notorio schismatico, periuro, hæretico, scandalizatori incorrigibili, pertinaci priuato, deposito, amoto, & taliter declarato, tamquam Summo Pontifici obediant, pareant, vel intendant, aut eum quouis modo sustineant, vel receptent, aut sibi auxiliũ, consilium, vel fauorem præstent. Nec non pronunciat, decernit, & declarat eadem sancta Synodus omnes, & singulos processus, inhibitiones, sententias, censuras, & constitutiones, ordinationes, & alia quæcunq; per eum, aut alios quoscunq; factos, & facta, quæ possent præ

missis

missis obuiare, irritos, & inanes, ac irrita & inania, nulliusq; fuisse, aut fore roboris, vel momenti. Datum in sessione nostra publica, in maiori Ecclesia Basileensi solemniter celebrata 7. Cal. Iulij Anno à Natiuitate Domini 1439.

XXXIX. Decreti superioris iniquitas.

Audax sanè facinus, & ab antiquis Ecclesiæ institutis alienum; tametsi enim (vt Basileenses supponebant) alicuius culpæ reus fuisset Eugenius, meminisse debuerant quid olim ijs respondisset Ennodius, qui ausi fuerant à Theodorico Rege Arriano visitatorem cõtra Symmachum Papam anno Domini quingentesimo postulare: *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminare, sed sedis ipsius præsulis, suo sine quæstione reseruauit arbitrio: Voluit Petri Apostoli successores cælo tantum debere Innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inuiolatam exhibere conscientiam*. Et rursus. *Sanctorum patet voce Pontificum, dignitatem sedis Romanæ factã toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est vbiq; submittitur, dum totius corporis caput esse designatur, de qua mihi videtur dictum per Prophetam. Si hæc humilietur, ad cuius confugietis auxilium, & vbi relinquetis gloriam vestram*. Hinc celebris illa vox Patrum in Concilio Roma. 4. *Symmachus Papa Sedis Apostolicæ Præsul ab huiusmodi oppositionibus impetitus, quantum ad homines respicit, sit immunis, & liber, cuius causam totam Dei Iudicio reseruamus*.

Pontifex Sũmus nullius iudicio in terris subijcitur. *Can. aliorum 9.q.3.*

Conc. Rom.4.

XL. Quæ contra tunc téporis differerentur.

Hæc quamquam verissima sint, non deerant tamen, qui alia omnia differerent: valuisse ista aliquando in Ecclesia cum priuati Pontificum mores, aut corruptionem, aut calumniam paterentur: vt nemini,

mini homini fas sit in illos inquirere, at Ecclesiæ integrum semper fuisse inuigilare an in ijs, quæ ad fidem pertinerent, aut vacillarent ipsi, aut cæteris titubandi occasionem præberent. Bonifacium Martyrē hoc vidisse cum diceret, *huius* (Papæ scilicet) *culpas isthic redarguere præsumit mortalium nullus, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus: nisi deprehendatur à fide deuius: pro cuius perpetuo statu vniuersitas fidelium tanto instantius orat, quanto suam salutem post Deum ex illius incolumitate animaduertit propensius pendere.* Porrò ea, de quibus Eugenius insimularetur ad fidem pertinere ex Decreti Constantiensis autoritate contendebant. Idemq; Decretum esse in Concilio Basileensi, & in adhæsione ab ipsomet Eugenio facta receptum, & iuratum: nunc igitur manifestè teneri ipsum, neq, ab hæresis suspicione absolui posse occinebant. Etenim si decretum illud contra fidem erat, & ipse à fide deuiarat, qui sua illud autoritate confirmarat, sin cum fide minimè pugnaret, legitimumq; decretum esset, qui se ab hęresis macula purgaret, qui legitimo Ecclesiæ decreto parere recusaret? Quod vel maximè vim habere Basileenses prædicabant, cum statutis illis ab Apostolica Sede autoritas accessit, ac proinde Gregorium illum magnum huiusmodi decreta non minus se quàm sancta Euangelia reuereri affirmare solitum. Nemini verò dubium esse quin, & illud Constantiense à Martino Quinto, & nouum hoc Basileense ab Eugenio fuerit confirmatum, ac proinde illi minime integrum ea mutare,

Can. Si Papa. distinc 46

Hęc passim Basileenses inculcant in responsionibus suis Synodalibus.

Negant tamen pleriq; Acta Cōcilij Constantiensis con-

firmata, nisi quæ Martini v.electionem sequuta sunt. Quæ verò circa primas sessiones Basileēsis Concilij declarauit Eugenius, præterqoam quod vi expressa videri possunt, nō satis manifestam cōfirmationem habent. *Concil. Bas. sess. 38.*

. mutare, idq; tentanté iure suspectum in fide censendum pronuntiabant. Denique vt maiorem sibi apud omnes fidem conciliarent hoc semper in ore habebant, & scriptis consignabant. *Notum se facere vniuersis Catholicis, quod nullum sensum in suis decretis, quæ Eugenius reprobat, haberent, nec habere vellent, nisi quem sacra Synodus Constantiensis habuerit in declarationibus suis, quibus Papam Concilio submisit,* quarum declarationum vigore Ioannes 23. & Benedictus essent depositi, Martinus electus, & tot Cardinales, Prælati, & Sacerdotes creati; quorum creatio irrita magno cum Ecclesiæ damno censenda esset, si vitiosa Martini electio crederetur. *Quin si vitiosa Martini electio* (aiebat Iulianus Cardinalis Eugenium alloquens) *fuit, nec sanctitas vestra Papa erit, quæ per Cardinales ab illo factos electa est.*

Iulian. in Epist. ad Eugen. ad quē tamen iā his temporibus transierat.

XLI. Motus animorū varij.

Hæc aliaque innumera toto Christiano orbe iactabant Basileenses, quibus non de vulgo tantum homines, sed doctissimi quique, ac integerrimi haud parum percellebantur. Hinc illi animorum motus, & ingens tota Ecclesia trepidatio, multis in dies ab Eugenio deficientibus, plerisq; omnibus, qui modestiores videri optabant, neque Concilio auscultantibus, neq; Eugenio accedentibus, cunctis incerta expectatione suspensis. Amedeus, vt in hoc ancipiti rerum statu conscientiæ consuleret suæ, eo vtebatur tēperamento, vt dum se melior dies aperiret, apud vtrosque Oratores suos haberet; ne quid tamen labis vlla ex parte sibi aspergi fineret, hac prote-

ſtatione ſtatim edita cauendum eſſe dùxit.

XLII. Amedeus proteſtatione facta ſibi cauet.

In nominè Domini Amen. huius publici inſtrumenti tenore cunctis appareat euidenter, & ſit notum. Quod anno Domini 1439. *Indictione* 2. *die vero vigeſimo menſis Iulij, exiſtente, & perſonaliter conſtituto Illuſtriſſimo Principe Domino noſtro Domino Amedeo Sabaudiæ Duce &c. Coram Reuerẽdo in Chriſto Patre D. Ioanne de Grolea Apoſtolico Protonotario, Præpoſito Montis Iouis velut authentica perſona, Ripalliæ in Camera Cubiculari ipſius Domini noſtri Ducis. Ipſe enim Illuſtriſſimus Dominus noſter Dux Sabaudiæ animaduertẽs circa varietates, & alias multiplices differentias, & contrarietates præſentialiter exiſtentes inter D. Eugenium Papam, & ſacrum Baſileenſe Concilium, in præſentia duorum teſtium, ac mei Notarij, ac Secretarij ſubſcriptorum, Proteſtatus eſt, & tenore huius inſtrumenti profitetur, Quod ſi forſan eius procuratores, Ambaſciatores, vel alij nuntij, tam in curia Romana, quàm in dicto ſacro Baſileenſi Concilio, vel alibi per eum deſtinati, & deſtinandi quicquam eius nomine comparuerint, dixerint, fecerint, aut peregerint, aut in futurum comparerent, facerent, dicerent, ſeu alias quouiſmodo peragerent, quod à vera obedientia, & debito Catholicæ, & vniuerſalis Eccleſiæ quomodolibet deuiaret, quod abſit, vel quæ forte, in poſterum ipſi D. noſtro Duci aliter præiudicare, ſeu impingi, vel imputari poſſent, eiusq; honori, conſcientiæ, aut debito; Illa ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc ſicuti verus Princeps Catholicus, & obediens Eccleſiæ filius non admittit, nec illis annuit, ſed potius denegat, & penitus contradicit, de quibus præmiſſis omnibus, & ſingulis ipſe Dominus noſter*

petijt à me Notario, & Secretario subscripto ibidem praesente fieri vnum, & plura tenoris eiusdem publica instrumenta, quae iugiter possint, & valeant dictari, corrigi, augeri, & minui dictamine sapientum, facti tamen substantia in aliquo non mutata. Acta fuerunt haec die, loco, & indictione suprascriptis praesentibus spectabili Domino Claudio de Saxo milite D. Rauoyriae, & D. Bolomeij, D. Neriaci Consiliarijs D. nostri Ducis testibus: ad haec astantibus in cuius rei testimoniũ praefatus Dominus Praepositus sigillum suum duxit apponendum &c.

XLIII. Basileenses Ioanne Engolismẽem ad Pontificatũ vocant.

Interea Basileae consultabant Patres per plures mẽses quem Eugenio subrogarent, adeo distractis, & variantibus sententijs, vt nullus contentionũ exitus esse videretur. Franci (quorum praecipua in eo coetu erat autoritas) id agebant, autore Papyrio Massono, vt Ioannes Ludouici Aureliae Ducis ex Valentina Insubri maior filius, Comes Engolismae, & Petra coriorum eligeretur. Pari studio in id incumbebat Philippus Maria Mediolanensium Dux Ioannis auunculus. *Datus hic erat* (ait idem autor) *obses à fratre, Anglis anno* 1413. *cum nonum aetatis annum vix decurrisset. Iuueniles tamen annos in illo velut carcere sic religiose cõsumpsit, vt de eo in Pontificem subrogando Basileae deliberatum sit, propter heroicas virtutes, quibus eum affluere notissimum erat; & si frustra, quod Deus post annos exilij sui triginta duos, longiq; carceris molestias in Anglia perpessas, vxorem ei, ac liberos, nepotesq;, ac pronepotes potentissimos, ac maximos destinasset, Franciscum primum Galliae Regem, eiusq; filios. Huic autem Ioanni, & Carolo*

Papyr. Masson. in Eug. 4.

rolo filio eius, Aloysiæq; Sabaudæ vxori quid acciderit mortuis, referre placet, ne id factum quod reuera maximè impium est, vlla vnquam deleat obliuio. Quieuerant vsque ad annū 1562. Nam tunc Grandimontanus Caluinianæ seruiens sectæ, eius generis copias Engolismam rapuit, vrbem Aquitaniæ secundæ ad Carantonum amnem Ausonij versu celebrem: Ab illis immanitate barbaris imagines in templis sunt dirutæ, & ornamenta, vestesq; Sacerdotum in priuatos vsus, & castrenses tunicas; sepulcra etiam Principū Regij nominis sunt aperta, Ioannisq;, & Caroli filij, Aloysiæq; murus cadauera reperta, sed horum quidem aër vbi attigit, statim in cineres abierunt: At Ioannis mirati sunt integrum, & incorruptum permansisse. Itaque vnus ex his Ioannes Ruffierus, qui se Flandrum Centurionem vocabat, Engolismæ natus, adacto in viscera lato pugione, in Principem illum nefariè sæuijt, nasumq; præscidit: postea cæteri milites caput ei crudeli feritate secuerunt, relicto trunco in illa subterranea fornice, in qua funeratus olim fuerat. Triennio post Carolus Rex Christianissimus, fraterque eius Henricus, vna cum Catharina matre in illum fornicem descenderunt Religionis causa, vt piè truncum illum venerarentur. Anno autem 1568. Vrbe à Caluinianis capta, truncus optimi, sanctissimique olim Principis erutus è sepulcro, ac militari ioco diu per templum, quod Petro dicatum est, brachijs tractus, modo pedibus raptatus. Denique ab impijs in frusta concisus est. De cuius eximijs virtutibus, pietate, vitæ instituto, sanctitate, atque obitu deposuerunt anno post mille quingentos decimo octauo coram Antonio Stanno Engolismensi Episcopo testes septuaginta omni exceptione maio-

Ionnnis demortui corpus diu incorruptum.

Hæreticorū immanitas.

res, & in depositione illorum, quæ apud me est, reperi deliberatum esse de Ioanne in Pontificem eligendo. Hæc Massonus, & ex eo, Sammarthani fratres in Ioannis Elogio. Quæ pluribus retuli, vt hinc Pogij, Blondi, aliorumq; artes retegantur, qui Basileensibus nihil aliud quàm quæstum, & lucrosam nundinationem propositam fuisse calumniantur. Ego certè eorum, qui talem, tantumq; virum promouere studebant, si cætera adfuissent, non nisi rectum, sincerumq; propositum dicere possum: cum enim in eodem homine sanctimoniam vitæ singularem, vna cum autoritate, & potentia prope Regia coniunctam viderent, ab illa, morum reformationē in Ecclesia (qui præcipuus erat Cōcilij scopus) ab hac, præsidium aduersus impiorum conatus prouidebant, vt minus mirum videri debeat, si quam de Ioanne Gallo spem frustra cōceperant, in Amedeo, maximi vtique nominis Principe, deinceps collocarint.

Lib. 5. histor. Geneal.

Quid in eo diligēdo spectarent Basileenses.

XLIV. Ad Amedeum animū conuertunt.

Sed hæc qua via, & ratione processerint, non meis, sed oculati vtique testis Aeneæ Syluij verbis hic recitabo, si prius ex eius Retractatione pauca præmisero. Quam quidem Retractationem eo edidit consilio, vt ea quæ contra Romani Pontificis Primatum, & autoritatem in suis opusculis scripserat, reuocaret, suaderetq; omnibus, vt Aenea reiecto, Pium audirent, nec priuatum hominem, quàm Pontificem pluris facerent. Cæterum vt ea damnat, quæ Catholicæ doctrinæ quoquomodo aduersantia publici iuris fecerat, ita ijs, quæ ad historiam pertinent, fidem haberi posse declarat, cum

cum disertis verbis profitetur se veritatis fuisse studiosissimum, neque odio, aut adulatione corruptum, *nihil* ait *mentiti sumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus*. Hunc igitur veritatis retinẽdæ adeo studiosũ indagatorem audiamus, memores tamen illum tum de Eugenio male sentiẽtem, nonnulla spargere, quorum deinceps illum pœnituit. Et erit operęprętium veteres Ecclesiæ ritus in conclauibus, vt vocant, cogendis agnoscere, maximè cum facilè non sit vsque adeo exactam celeberrimæ actionis descriptionem alio in autore reperire, ita vt Franciscus Modius Pandectarum triumphalium acuratissimus Collector, huius Cõclauis formam, tamquam omnium, quas legisset, aut audisset perfectissimam Christianæ Rep. spectandam dederit.

XLV. Electionis modus ex Syluij lib. 2. de Concil. Basil. quem descripsit Frãcis. Mod. in Pandectis Triumphal. Triũuiri legendis Electoribus deputati.

Postquã igitur placuisse patribus dixit Aeneas, vt qñ Cardinales deessent, q̃bus ius eligendi Pontificis pręcipuè cõpeteret, tribus grauissimis Theologis delectus electorũ committeretur, qui (sicut in Constantiensi Cõcilio factum erat) ex quatuor præcipuis Nationibus viros eligerẽt omni exceptione maiores, ex q̃bus Conclaue cõponeretur; Hi ergo, inq̃t Syluius, quarto Cal. Nouẽb. ex iussu Concilij relaturi, quos legerant in congregationẽ venerunt, quo loci iam oẽs, vt aiunt, incorporatorũ cœtus confluxerant, nec illa die ex his, qui poterant, quisquam defuit. Et quoniam nulli vnquã tres viri se aperuerant, quanto secretior res erat, tanto desideratior omnibus videbatur. Confabulari autem omnes inuicem, multa de tribus viris

ris dicere, multa etiam de nominatione vaticinari, & alij istum, & alij illum electorem futurum contendere, & vt affectio, & veri similitudo trahebat, quemq; sic ratiocinari. Quia tamen nihil certi habebant, mira omnibus erat audiendi cupiditas. Et alij quidem festiuas induerant vestes, alij seruitores nouos conduxerant, alij etiam domum amicis commendauerant, qui se futuros in numero electorum arbitrabãtur: Fit enim nescio quomodo, vt se quisq; supra virtutem æstimet suam, quorum ambitio magis postea irridetur, quàm impleatur. Cardinalis autem Arelaten. in tanta re anxius, & pluribus occupatus negotijs, aliquanto tardius venit, quàm tempus exegit, expectationemq́; sui nõ sine admiratione omnibus prębuit, qui tamen ad subsellia resedit, mora sua primitus excusata: hodie, inquit, magna res agitur in nominatione, quæ statim aperietur, status Ecclesiæ pendet: si tres viri, quibus rem commisistis bene egerint, fateor quippe tardiusculè me venisse: si autem male, nimis cito adsum. Quæ verbis, & trementi voce, & ore pallido, atque ex abundantia cordis pronunciauit: qui sic locutus, aspectu tristis, animo turbatus, & oculis minax cunctis terrori erat: tantumq́; mentis mœrorem ostendit, ut plurimi conlacrymati sint, qui eius in fronte, statum suum condiscunt. Verebatur namq; optimus ille Pater, ne tres viri, spretis maioribus Pręlatis, plures ex inferioribus accepissent: quæ res eo erat suspectior, quoniam nunquã scire aliquid de mente triumuirorum potuerat: qui ut corru-

gatam

gatam tunc Cardinalis frontem inspexerũt, quasi post coruscantem aërem ad sustinendam procellam se parauerunt. Timor tamen omnibus fuit, ne illo iterum die scinderetur Ecclesia, periculosiorq; illo tumultus formidabatur, quem loci alias electio peperit. Iam enim vt quisque mente conceperat, sic aut laudationi, aut uituperationi triũuirorum se accingebant.

Quibus cognitis, visum est tribus viris, ante aperturam tabularum, parumper sermocinari, & animos audientium prius placare, quàm læderentur, nominationisq; suæ tunc causas aperire, cum audiri possent: scientes quia post vulnus inflictum nemo benignus, est auditor. Locutus pauca prius est Abbas Scotus triumuir, & post eum Ioannes Segouius: vt igitur nulli se spretos crederent, qui forent omissi præfatiunculam istiusmodi premisere: cogitatum se maximum habuisse, quos viros intra conclaue reciperent quosque extra dimitterent, opusq; sibi visum fuisse non minus extra, quàm intus viros habere sensatos, qui & conclaue tuerentur, & fieri nouitates in Synodo prohiberent, idque ex Platonis summi Philosophi præceptis se didicisse, qui Rectores Ciuitatum sic curare totum Reipublicæ corpus iubet, ne dum partem aliquam tueantur reliquas deserant: quæ res eos etiam cõmouerit electores quoq; sic per prouincias nominare, ne honoratæ aliæ, aliæ neglectę viderentur: In electis verò magnam curam habuisse, ne vel Episcopum sine plebe, vel Abbatem sine Monasterio sumerent: In omnibus, autem

XLVI. Triũuiri rationem delectus sui reddunt.

tem per se nominatis, aut bonitatem singularem, aut nobilitatem cum bonitate, aut summā scientiam cum bonitate, & nobilitate se inuenisse: & in Episcopis quidem cum Cardinali, qui Episcopus esset, numerum esse Apostolis æquatum: Abbates septem, Theologos quinque, inter luminatos, ac doctores nouem, omnes autem in presbyteratus ordine constitutos. Alios quoq; officiales à se nominatos, & dignitatibus esse, & virtutibus insignitos. Vicecamerarium quidem vnum, custodes conclauis octo: cæremoniarum Clericos duos: promotores duos. Procuratorem Fiscalem vnum: Soldanum vnum: quam circa nominationem habuisse se, & ad deputationes, vt iniunctum sibi fuerat, oculum.

XLVII. Quæ nationes Electores dederunt.

Quibus dictis aliquantis per multitudinem placuerunt, factoque miro inter omnes silentio, apertæ sunt nominationis tabulæ, quas Ioannes Segouius legit, fuitq; omissus in illis nationum ordo onerosum enim triumuiris putatū est nationem nationi præferre. Ideoq; vt quisque prior, aut prælatura, aut dignitate fuit, sic prius est nominatus. Ego autem nequaquam timebo nationē seruare ordinē, qui Constantiæ fuit suruatus; nec mihi inuidiam timeo, quia nec præpositis gratiam, nec postpositis, iniuriam faciam; ordinem namq, istum, neque nobilitas, neque maioritas, sed tēpus peperit, quia vt quæque natio verbum Dei prius suscepit, sic prior habetur, nec aut laudi est mihi, aut vituperio, dummodo Christianus sim, maiorum meorum, vel matutina, vel vespertina

tina conuersio: nec plus habet in Euangelio, qui mane ad vineam venit, quàm qui vesperi. Nationem tamen Italicam etiam sedes beati Petri, & Romanum Imperium facit priorem: seruabimus ergo ordinem nationum, faciliorem q; legẽtibus præstabimus intellectum. Illud tamen prius sciendum est, Cardinalem Arelatensem, non nominationis triumuiralis gratia, sed iure proprio ad electionem venisse; ideoq; primum eum extra nationum ordinem pono, eundemq; locum cæteri Cardinales habuissent, si qui aut reintegrati Ecclesię, aut Eugeniana labe minimè commaculati in tempore aduenissent. Primus itaq; omnium electorum Cardinalis fuit Arelatensis, vir & Constantiæ insuperabilis, & prudentiæ incomparabilis, cuius virtuti haud ascribere titubauerim quęcunque in Concilio gesta sunt, quia nec sine illo prælati perseuerassent, nec alicuius Principis vmbra protexisset, sed pergo ad nominationem.

Ex Italica natione recepti sunt Episcopi, Guilielmus Vercellensis, vir & in Concilio notus, & in patria dilectus, & origine quidem Gallicus, dignitate verò Italicus, & in quo prædecessoris odor sui Eusebij adhuc spirat: Georgius Augustensis ex clarissima Salutiarum familia genus ducens, ac nõ solum sanguine, sed animi quoque generositate & virtutibus nobilis: Ioannes Eporediensis, & literis, & probitate clarus, ac senilem prudentiam in ætate adhuc iuuenili ostendẽs. Ludouicus Taurinensis claris ortus parentibus, & scientia iuris eminens, & moribus utique honestis excultus. XLVIII. Electores Italici.

Abbates. Aleramus Sancti Benigni Fructuariensis, uir tam moribus, quàm ætate grauissimus, cui ex nobilissima domo de Carrecto origo est, quæ tantæ olim sublimitatis fuit, ut Imperatores quoque habere meruerit. Et huic quidem Germanus est Mathæus Albigaunensis Episcopus, cuius omni in re prudentiam per plures annos sacrum Cōcilium demiratum est, & eorum sanè qui alterum videt, vtrunque videt; sic est vterque, & habitu corporis, & viuendi consuetudine assimilis. Iacobus de Secusia, & annis, & prudentia antiquus. Doctores, frater Ioannes de Montecanuto præceptor domus Sancti Antonij de Rouersio, cuius in toto ordine Sancti Antonij magna æstimatio est, quique post magnum Abbatem Secūdus habetur, & hic in Italia beneficium habet, in Gallia parentes. Frater Bartholomęus de Prouanis, pręceptor domus de Clauasio eiusdem ordinis; vir bonitate non minus, quàm doctrina amabilis: cumq; ijs viris ad eligendum Romanum Pontificem Italicorum natio est admissa.

XLIX. Electores Franci.

Ex natione Gallica, quæ & ipsa secunda est, cuiusq; in Ecclesiam Dei per maxima extant beneficia, nominati sunt ex Archipontificali dignitate, Ioānes Tarentasiensis, vir vita præstans, & omnis inimicus ambitionis, quique inuitus ad tantam dignitatem vocatus fuit. Ex Pontificali, Franciscus Gebennensis antiquus Romanæ curiæ officialis, vir, vt parui eloquij, sic magnæ intelligentiæ, & cuius iudicium in omni re ardua sit præponendū. Bernardus Aquensis, Iurisconsultus admodum oculatus,

oculatus, ſubtiliſq́; quia tamen ob notiſſima corporis impedimenta, infeſtamq́; ſibi podagram, hic ſe excuſauit, Lodouicus Maſſiliēſis in eius locum ſuffectus eſt, vir animo vaſtus, & ab omni ſimulatione alienus: quem talem puta, qualem audis: nuſquam fallax, nuſquam deceptor: Et hic ſententiam in Gabrielem latā publicè legit, cum ille ex Romano deiectus pontificio fuit. Ex Abbatiali Raymundus Conchenſis, ſcientiam iuris Pontificij apprimè callens, multaq́; in rebus conciliaribus experientia tritus: quique pro ſancta Synodo compluribus legationibus functus eſt. Ex gradu Theologico, Nicolaus Tibout Normannus, vir quondam negotioſæ, nunc autem nimiū ſeneſcens otioſæ virtutis: Ioannes de Valle Brito, & patriam virtutem, & ingenium oſtendens: Thomas vero de Corcellis triumuir fuit. Ex Iuriſconſultis, Guilielmus Hugonis Archidiaconus Metenſis, vir nec prudentia vlli prædictorum, nec ſcientia inferior. Hi omnes cum Cardinali Arelatēſi ex tota Gallia ad electionem Romani Papæ vocati ſunt.

Ex natione Germanica, quæ omnium eſt ampliſſima, recepti ſuut ex Epiſcopali præeminentia, Fredericus Baſileenſis nobilitate generis, & humanitate in omnes eximius. Ex Abbatiali, Conradus de Lucella Ciſtertienſis Ordinis, vir, vt Monachū decet, & à pompa ſæculi, & ab omni ſuperbia remotus, ac Thomas de Scotia trium vir. Ex doctorali Detzelaus Archidiaconus Cracouienſis, Polonns genere, conuerſatione ſuauis, & doctus.

L. Electores Germani.

Ioannes Vuiler, Decanus Basileensis, vir mansuetus, & sciens plura quàm prædictus. Henricus de Iudeis in splendida Vrbe Coloniensi humanitate, ac doctrina patriam redolens. Iacobus de Saltzburga, Canonicus Ratisponẽsis, vir neq; precibus, neque minis commutabilis. Christianus autem de Gretz (vt supra diximus) iam in cõsortio triumuirorum erat assumptus.

LI. Electores Hispani.

Ex natione Hispanica, quæ & ipsa vastissimos habet, ac pernobiles campos, quatuor Christianis Regibus, & vno infideli regnata, hi sunt ad electionem magni pastoris accersiti. Pontifices octo, Dertusensis Consilij vtilis, & animi stabilis, totaq; conuersatione perlepidus; hic in ea sessione, qua lata est in Gabrielem depositionis sententia, præsedit: nec post, quamuis plurimi pestem fugerent de recessu habuit mentionem: fidus semper & Arelatẽsis comes, & Ecclesiæ filius: Georgius Vicensis summa doctrina, & grauitate, quo nemo pluribus, nemoq; grauioribus apud Principes Concilij causa legationibus vsus est, quas cũ magnis vitę periculis, magnisq; peregit sumptibus, qui etiam illud singulare fecit. Is enim vt vidit Principes Gabrielis causam tueri, & Oratoribus suis præfinita loqui præcipere Eugenianis: legatione Regis sui, quam tunc apud Synodum gerebat, se abdicauit, ne cum alijs Principum nũtijs dicere aduersus conscientiã cogeretur. Quod si alij fecissent Episcopi, nequaquam autoritatem Ecclesiæ Principes, cum sua neutralitate paruipendissent: Sed omnium malorum, quæ in Ec-

clesiam irruerunt, partem maximam ipsimet induxerunt Sacerdotes. Ludouicus Visensis, vir, & amicus amico, & conuersatione perplacidus; hic Orator Ioannis Portugalliæ regis præstantissimi in Concilio fuit, quo vita functo etiã in Concilio mansit, tribusq; ipsius Concilij honorificentissimis legationibus functus est. Iuit ad Græciam cum viro prudentissimo Ludouico Lausanensi, quem & viarum, & periculi, & honoris habuit comitem. Iuit Coloniam, & ad Ducem Burgundiæ potentissimum, collega Ludouici protonotarij: & ambo quidem in reditu per quẽdam ex Comitibus Palatinis Rheni capti sunt, & iussu Gabrielis in custodiam mancipati. Qua in re virum se priscæ virtutis Visensis ostendit. Namq; cum libertas sibi abeundi dimisso collega fieret, nunquam se inquit carceres egressurum, nisi cum socio: iuit & in eas Galliæ partes, quibus Britannia hodie nomen est, Ducisq; illius excellentissimi animum ad Concilium flexit. Abbates recepti sunt Petrus Sancti Cucuphatis, vir solers, & Monasteriorum gubernationi aptissimus; ac Antonius Arularis, & aspectu, & alloquio gratus. Doctores, Bernardus Buscho, Canonicus Illardens. iudicij non minus recti, quàm firmi, & Raymundus Albioli Canonicus Tirasonensis sensum habens, & mores ætati conuenientissimos: Ioannes quoq; Segouius triumuir ex hac natione electioni interfuit. Hi quoque ex quatuor nationibus nominati ad eligendum Papam fuerunt. Angli verò idcirco recepti non sunt, quia non aderant,

rant, nec alij assumi poterant quàm præsentes.
L II. Officiales Conclauis. Officiales autē circa conclaue necessarij vocati sunt, Ludouicus Episcopus Lausanensis Vicecamerarius, vir summi exercitij, summæq; vigilantiæ, & ad officium sibi commissum non solum aptus, sed necessarius: cuius in negotijs singulis diligentia, in sacro Concilio, & in omnibus rebus bonitas in tota Christianitate perspecta est. Custodes Cōclauis Perceuallus Bellicensis Episcopus, non minus re bonus quàm aspectu. Nicolaus Grossetanus genere nobilis, & fidelitate insignis, quem, & pro seruitio Ecclesiæ, & pro defensione fidei spoliari beneficijs nō piguit, veritatem cum paupertate, quàm mendacium cum diuitijs eligentem. Ioannes Sancti Michaelis de Clusa Taurinensis Diœcesis, præstanti ingenio. Et Franciscus Abundantiæ, tam scientia, & virtute, quàm temporalibus bonis abundans. Monasteriorum Abbates, Franciscus de Fuxe, Theologus, professione minor, eloquentia magnus. Guilielmus de Cōstantia Canonicus Spirensis antiquus Pontificij iuris interpres. Ioannes de Turicella, Decanus Segobricensis Iurisconsultus, ac Theodoricus Nagel Canonicus Rigensis probitate cognitus. Clerici gratia Ceremoniarum, Aeneas de Piccolominibus Senensis, Canonicus Tridentinus, ac Michael Brunon, Canonicus Belluacensis in eo exercitio longo tempore tritus. Promotores, qui antea in Concilio per plures annos negotia promouerant viri docti, & constantes, Hugo Gerardi, & Ioannes Slitzenerode: Procurator

I fiscalis,

fiſcalis qui antea fuerat, vir exercitatus Robertus Magnani. Soldanus verò Petrus de Atro, qui etiam ab initio naſcẽtis Concilij eo in officio laudabiliter ſe habuerat.

Hi fuerunt viri conſcripti ex nominatione triumuirali, qua per Ioannem Segouium lecta (vt antea diximus) exhilaratus eſt Cardinalis animus, qui vſque ad illam horam trepidus, ſtupidusq; permanſerat, nec perſuaderi ſibi poterat nominationem iſtiuſmodi fieri. Vt autem vidit Epiſcopos, & Abbates in magno numero aſſumptos, & nationes, quæ in Concilio erant, æquis portionibus honoratas, & animi ſimul vigorem, & frontis recepit colorem. Factusque lætus ſereno vultu concionem quoque exhilarauit, quæ illo mœſtitiam oſtendẽte, non triſtis eſſe non poterat. Habuit ergo Cardinalis de nominatione facta magnifica verba, triumq; patrum virtutem magnopere commendauit, qui in Concilio ſe ſemper bene habuiſſent, & nunc optimè: poſteaq; concionem dimiſit, eaq; die occupati omnes fuerunt ad præparandos in conclaui neceſſarios conuictus.

Serò autem ſinguli electores ad Cardinalis domum vocati, de cameris diuidendis, intra conclaue ſermonem intra ſe habuerunt. Et quoniam camerarum magna differentia erat, videbatur Prælatis diuiſionem ſecundum dignitates fiendam: atque vt quiſquis dignior, & antiquior eſſet, ſic prior locum ſibi aſſumeret. Nec ferendum eſſe dicebant, vt Cardinalis, & Archiepiſcopus cum doctoribus veniret ad ſortem: quo caſu ridiculum

LIII. Cameræ cõclauis diſtributę.

eſſet,

esset, si Cardinalem infra, & doctorem supra locari contingeret. Cumque Prælati essent numero plures, omnesq; vno ore loquerentur, desperata res videbatur de sortibus cogitare: vt cumq; tamen res iret, visum doctoribus est etiam pro se verba facere. Dicebant igitur priscas consuetudines non debere rescindi: in omni conclaui obseruatum, vt cameræ per sortem diuiderentur, neque id inter Cardinales tantum, sed etiam inter Cardinales, & alios; fuisse Constantiæ Cardinales admodum multos, non tamen respuisse cũ Episcopis, & doctoribus sortem subire. Prælatos autem nimium sibi ipsis fauere, qui cum essent numero plures, sententiam magis vocibus, quàm rationibus obtinerent: si sine sorte fiat electio camerarum, timendam esse collusionem inter electores, timendum quoq; schisma ne stantes infra & rigentes frigore, locatis supra inuideant. Quibus rationibus Cardinalis euictus, in sententiam doctorum consensit: ac post eum vir bonus Episcopus Dertusensis prophetatus est. Si quis enim est (ait) cui nocitura sors sit, ego ille sum, quem vltimum sors efficiet: ne tamen aut priscas consuetudines euertamus, aut inuidiosi Doctoribus simus, vtilius puto rem sortibus transigi, eiusq; in sententiam conclusum est, eademq; ipsa hora missi sunt ad conclaue, ex omni statu electorum cum Cardinali Arelatensi, qui sortes super cameras, ex consilio Vicecamerarij iacerent. Scripta igitur sunt electorum nomina singulatim per schedulas, quæ omnes clausæ, ac permixtæ, in

quodam

quodam birreto reconditæ sunt, atque exinde ad primam, digniorem que cameram ventum est, vbi tunc Cardinalis Arelatensis manū iaciens in birretum, schedulam, quæ sibi fortè obuenit recipiens legit, eamq; Vicecamerarius in fronte ipsius cameræ confixit: sicq; successiuè per ordinē factum est, vt intraturi sequenti die electores cōclaue, eam sibi cellam noscerent assignatam, vbi suo nomini obuiarent: fuitque primus omnium Decanus Basileensis, vltimus verò (vt vaticinatus extiterat) Dertusensis Episcopus. Miraq; in re hac distributio sortis fuit, aut potius diuina dispensatio, quæ consilia hominum reprobans doctorem primum, Episcopum autem postremum fecit, cum statuissent ante Prælati cellulas sibi digniores ascribere: id tamen in vtroque bonitatis est visum, vt neq; Decanus ex primo loco superbierit, neq; ex vltimo Dertusensis Episcopus cōdoluerit, sed illum indignè se credere, istum dignè locatum humilitas faciebat.

Sequenti autem die, quæ fuit Veneris iij. Cal. Nouemb. habita est generalis congregatio, conclusæq; sunt proximarum deputationum deliberationes. Sessioq; mox secuta est: diuina autem officia Cardinalis Arelatensis celebrauit, quo nemo ceremonias nouit melius. Sermonem autem ad electores post Euangelium decantatum, Marcus insignis memoriæ Theologus habuit, qui enumeratis depositi Gabrielis criminibus, suadere electoribus nitebatur, vt virum assumerent, qui cōtraria imitaretur prioribus, quique omnia euitās

LIIII. Electores omnes ad sacram Synaxim accedunt.

Gabrielis vitia, vt ille calumnijs odiosus fuit, sic se iste assumendus iustitia præstaret. acceptum: Erat templum vbiq; populo plenum, stabāt inter columnas superiores nobiles Vrbis matronæ, respectumq; in concionem habentes ordinem rerū non sine deuotione considerabant. Aderat Ioannes de Tierstein Comes, qui loco Imperialis protectoris cathedram adimplebat. Aderat Consulatus vrbanus, & alij complures nobiles, rem insolitam conspecturi: seruabaturq; inter omnes silentium; extra Ecclesiam quoque Ciues in armis erant, si quod scandalum pararetur prohibituri. Tantusq; ad spectaculum eius rei confluxerat populus, vt neq; in templo, neque in plateis recipi posset, magnaque vndiq; intra Ecclesiam haberetur pressura. Vt igitur Cardinalis Arelatensis intra Missarum solemnia communicasset, vocati sunt ad altare cummunicaturi, etiam secundum ordinem electores. Tumq; Archiepiscopus Tarentasiensis, & decem alij Episcopi communicarunt, post autem septem Abbates, exinde quoq; Theologi, ac demum Iurisconsulti nouem qui accedentes altare genibus flexis, & lacrymis vbertim fusis, sacratissimæ susceperunt Eucharistiæ sacramentum. Eratq; venerandum spectaculum, tot eximios antistites, totque præclaros patres, nudam ante dominicum sacramentum ostentantes caniciem cernere, & alios quidem orantes, alios verò illachrimantes conspicere. Deuotionem autem maximè Cardinalis adaugebat, qui Pontificalibus indutus vestibus nudato, & caluo

capite

capite dominicum corpus quibusq; ministrabat, & confessionem in re tali solitam singulis repetebat: ac secutus pijssima Saluatoris Domini nostri Iesu Christi vestigia, quemlibet deosculabatur: hortatus plurimum vt quàm quisque posset, pura anima susciperet Dominum: Quam rem sic ordinatè, sic solemniter, sic deuotè peregit, vt ex videntibus nemo tenuerit lacrymas, nisi qui pectus habuit aut saxeum, aut ferreum.

Post hæc finita Missa, & congregatione generali peracta, Prælati omnes infulas, & vestimenta sessioni accommoda susceperunt. Inuocata altis vocibus per omnes patres Spiritus sacti gratia, peractisq; litanijs, & orationibus, ac omni solemnitate sessionis impleta, Ludouicus Episcopus Lausanensis ambonem ascendit, triaq; illic per ordinem legit. Primò responsionem Synodalem, ad famosum Gabrielis libellum, cui principium est, Moyses. Secundò limitationem quandam circa decretum, de electionibus dudum in Synodo editum. Tertiò verò nominationem triumuiralem, quam ex certa scientia sacrum Concilium approbauit. Quibus lectis interrogati Patres, vtrum placeret? Respōsum est ab omnibus, placet. Ex hinc requisiuit Lausanēsis iurisiurandi formam ab electoribus præstandam publicè legi; Electoresque iuxta Concilij ordinationem iurare. Primus igitur Cardinalis Arelatensis aperto Decretorum libro, formam iuramenti cunctis audientibus legit; moxq; requisitus, vt ita iuraret. Ego (inquit) Reuerendissimi Patres coram Domino meo

LV. Iusiurādum præstant.

Forma iuramenti.

 Iesu

Iesu Christo cuius modo sacratissimũ corpus indignus peccator manducaui, cuiq; in tremendo, & magno finali iudicio de omnibus per me factis, rationem sum redditurus, promitto, iuro, & voueo, quoniam in hoc electionis negotio, ad qđ nunc volentę Concilio mittimur, nihil aliud quęram, quàm populi Christiani salutem, & vniuersalis Ecclesiæ bonum, Idque mihi curę erit studere, ne autoritas generalium Conciliorum vilipendatur, ne fides Catholica expugnetur, neue patres in Concilio persistentes opprimi possint: hoc quęrã, hoc sollicitabo, ad hoc viribus totis incumbam, nihil in hac re, aut mei, aut meorum amicorum causa faciam, sed solum Deum, & Ecclesiæ suæ vtilitatem respiciam: hoc animo, hac mente, hoc denique corde conciliare suscipio iuramentum. Fuitq; eius sermo, & viuax, & termicus, omniumq; astantium commouit animos. Post eum Electores alij suo ordine iurauerunt. Quæ res electioni post factæ maximam præbuit autoritatem. Quis enim non illum Summo Pontificio dignum putet, qui tot Sacerdotum, Episcoporumq; iudicio sit comprobatus? præsertim cũ illi antea suscepto dominico corpore iusiurandum præstiterint, nullum se electuros, nisi quem senserint tantæ idoneum dignitati; in ea etiam sessione, & Vicecamerarius, & Custodes conclauis, & clerici ceremoniarum, & promotores iureiurando promiserunt officium sine fraude exercere. Quibus peractis omnibus, hora iam post meridiem tertia adhuc populo ieiunante cantatum

Magna ex hoc iuramento electioni accedit autoritas.

tum est vndique Te Deum laudamus, & organis respondentibus alternatim, vsque ad finem completus est hymnus.

Quo facto, egressi sunt pueri in stolis albis admodum multi longū processionis ordinem facientes, quos secuta pars cleri vrbani est: Et post veneranda incorporatorum multitudo cum doctoribus, & vniuersitatum Oratoribus, qui longis, honestisq; vestibus, Orantes incedebant. Exinde Sacerdotes vrbani, excolendas sanctorum Reliquias in vlnis gestantes proficiscebātur. Mox verò Ludouicus Lausanensis Crucem argeteam ante se habens, sequentibus quatuor Clericis incedebat. Post verò Cardinalis Arelatensis adhuc, & mitra, & auratis fulgens vestibus, deuoto, & desideranti populo benedicens. Exinde infulati Episcopi, & Abbates ad processionem ornati innumerabili populo subsequente procedebant, sicque alijs orantibus, alijs suspirantibus vsque ad ostium Conclauis est processum, armatis hinc, atque inde propter custodiam conclauis existentibus. Vt verò ad conclaue ventum est, receptis electoribus, dimissi sunt cæteri. Intromissi sunt etiam dominorum seruitores concessi. Non tamen ostium conclauis statim est clausum, sed vsq; ad nonam ante mediū noctis horam familiaribus patuit, res deferentibus opportunas, permissiq; vsque id temporis sunt amici ad amicos accedere. Cardinalis autem sic processionaliter ingressus, sequentibus electoribus in sacello quod celebrandis Missis paratum erat, ante altare, & ante

LVI. Solenni pōpa ad conclaue pergunt.

ipsum

ipsum Christi vexillum genibus flexis, & nudo capite orationibus Deo porrectis, & domui, & habitatoribus benedixit: sicq; positis pluuialibus, & mitris, illuc se quisq; recepit, vbi nomen suum recognouit. Cum verò iam noctis venissent tenebræ, ingressus est Protector cum quibusdam ciuibus, vt quisquis locatus esset, visurus & voluptatem magnã ex tanto ordine suscipiens: post eum verò intrauit Lausanẽsis Vicecamerarius, & ipsũ secuti sunt custodes conclauis, aliqui ex ijs singulas cameras diligenter rimati, & personarum, & rerum examen habuerunt, excussuri extra conclaue, si quid contra leges reperissent, nihilque præter ordinem inuenientes abierunt. Et hora (vt dictum est) nona, tam intra, quàm extra obserata est ianua, & vndique admoti pessuli, cum catenis tenacibus.

LVII. Conclauis forma. Sed quoniam de Conclaui sermo est, necessarium existimo ipsius formam conscribere. Domus erat in medio vrbis, apud plateam cathedralis Ecclesiæ, loco edito, & patenti, quam nobiles quondam in vsum struxerant chorearum, & supra, & infra perlatas habentem aulas: & superiorem sanè, quoniam igne poterat calefieri, hyemi, inferiorem, ęstati deputauerant. Hic igitur Conclaue haberi posse est visum, vt esset domus orationis, vbi fuerat lasciuiæ campus: & succederent mores, vbi vitia triumpharant. Constructæ ergo illic sunt, & supra, & infra mansiunculæ opportunæ, quarum numerus æquatus est electoribus vna super adiuncta, quæ cæremoniarum clericis deser-

deseruiret. Fuit autē structura earum admodum facilis: nec enim aut saxo, aut robore ligneo parietes instruxerunt medios, sed positis in columnarum morem ex abiete sudibus cortinas simplices, visuque penetrabiles pro parietibus texuerunt. Camerarum forma plerunque quadrata fuit, perbreuis tamen, & angusti vix lecti, vniusq; mensæ capax: luce autem omnes ferè carebant, exceptis admodum paucis, quæ spiracula quædam in angulis conclauis habuerunt. In medijs verò cellulis perpetua mansit obscuritas; nec sine candela, aut legere, aut esse potuit quispiam. Noxq; vna ijs fuit dierum septem: ac cameræ inferiores plus etiam incommodi habuerunt, quia in solo positæ frigidissimo, loca piscibus magis, quàm humanis apta corporibus præbuerūt. Quocirca omnes, qui eas inhabitauerūt, reumaticū morbum ex humore nimio contraxerunt, & tamquam alter alterum irrideret, tussientes inuicem respondebāt, nec illi frigori vllum erat remediū: vestes enim, & villosæ pelles magis grauabant, quàm calefacerent, ignem verò habere loci angustia, nec periculum, nec fumus permittebat. Murus Conclauis, & grossus vndique, & altus fuit. Omnesq; fenestræ clausæ fuerunt: nec appropinquare muro aliquis poterat, nisi armati custodes qui die, noctuque intra ipsos cancellos excubabant. In media verò parte ipsius conclauis in modum fenestræ ostiolum fuit, & hoc quidem duabus exterius clauibus, vna interius claudebatur. Et illarum quidem alteram Vicecamerarius, alte-

ram Protector custodiuit. Illam verò Cardinalis Arelatensis habuit: nec vlli vnquam tradidit, nisi ceremoniarum clerico Aeneæ, cum aut admittendi cibaria, aut emittendi cœnarum reliquias fuerat tempus: bis namque ante prandium, & toties post prandium reserabatur ostiolum. Et bis quidem recipiebantur fercula, bis autem remittebantur fragmenta.

LVIII. Ministerij ordo.

Quibus in rebus hic modus obseruabatur. Erant (vt antea diximus) in conclaui familiares, qui dominis suis electoribus seruiebant, doctoribus singuli, prælatis bini: extra verò vt quisque potuit, sic habuit seruitores. Et illi quidem qui extra remanserunt, cibaria comparabant, quæ horis in dictis in lignea capsa depicta quam cornutam appellant, vsque ad conclauis ostium deferebantur: & ne suspitio veneni esset, degustare tam pocula, quàm cibaria cogebantur. Exinde per custodes conclauis examen fiebat, ne vel litera, vel aliud quiduis præter eorum scitum intromitterentur. Quare omnia in manu Vicecamerarij præsentabantur. Et ille extendens ad ostium manus præsentabat Aeneæ ceremoniarum clerico, cui soli cum socio licebat adhærere fenestræ. Itaque nec qui extra erant, mandare aliquid in conclaue poterant, nisi per Vicecamerarium: nec qui intra dictare aliquid foris, nisi per clericum. Et oportebat omnia alta voce, & latina dicere, vt qui protectoris erat interpres, intelligeret, quæ mandarentur: cum verò emittendi reliquias cœnarum hora aduenerat, vocabantur per clericum cere-

moniarum

moniarum familiares cum cornutis: qui venientes ad cancellos interiores ipsi clerico omnia assignabant, & ipse extra fenestram Vicecamerario contradebat: Mittebantur etiam extra paropsides, & alia mensarum ornamenta, quæ lauacro indigebant. Et ea etiam perquirebantur, ne quid ab intra emitteretur literarum: fuerunt que aliquæ deprehensæ, quæ stultitiam magis familiarium, quàm rem proderent: nonnulli etiam in ipsis vasorum fundis sculpentes literas, commonere amicos tentauerunt: sed inuentis omnibus, nec graue aliquid, nec quod ab electoribus prouenirct compertum est. Vt verò perquisita singula erant, quæ extra mittebantur, quicquid cœnarũ supererat, pauperibus Christi dabatur; qua ex re plus quàm ducenti vitam trahebant, quocirca cum omnibus longissima videretur conclauis mora, solis huiusmodi pauperibus est visa breuissima. Illud etiam custodes Conclauis libenter obseruabant ne ad electorum escam diuersæ species cibariorum deferentur. Et oportebat quidem aut carnibus tantum, aut piscibus vesci: aut si neque hoc, neque illud placebat, ouis, & caseo. Rursusque qui carnibus vtebatur, vna specie cõtentari debebat: nec qui bouem habuit, vti etiam oue potuit. Id quoque in piscibus fuit, nec enim cui murena est intromissa, offerri quoque anguilla potuit. Si quis autem in legem commisit, partem alteram in ostio perdidit; idque cum prima die familiares incautè commisissent, & dominis suis quasi nuptias celebrantibus dubiam afferrent cœ-

Victus ratio.

nam, omnes in ostio spoliati sunt, nec plus vna specie intromissum est. Quos inter Cracouiensis etiam Archidiaconus diminutionẽ tulit. Cui cum aues, & arietinæ carnes afferrentur, subtractęq; auiculæ sunt, orante in porta famulo, vt quod plus esset id Domino dimitteretur: sperabat namq; ex ariete partem, ex auibus autem partem non sperabat: Dominus tamen auiculas præoptasset, ideoq; cum spolium sensit vbique cõquestus est, publicèq; testatus, nunquam se diem postquam Sacerdos fuit tulisse peiorem. Ac cum rogaretur, ne admirationem haberet, quoniam idem obtigisset Cardinali: Proh; (inquit) Cardinalem mihi æquiparas, hominem gallicum, parcum, euentrem, aut (vt veriùs loquar) non hominem? Ego apud eum meo infortunio sum locatus, omnia quæ facit perlustris mihi cortina indicat, nec adhuc aut bibere eum, aut comedere vidi: & quod mihi molestius est, insomnes noctes, insomnesq; dies ducit (quamquam nulla est apud nos dies) aut legit semper, aut negotiatur; nulla ei minor quàm ventris est cura, mihi nihil cum eo commune est. Ego Polonus sum, ille Gallicus, mihi ardet, illi friget stomachus, illi sanitas, mihi mors ieiuniũ est. Ego ni multum comedam, & multũ dormiã, cito deficiam; Illi è cõtrario omnia sunt. Ieiunent Gallici, & Poloni comedant. Quo dicto cunctos in risum vertit. Et quoniam de hoc faceto, & hilari homine facimus mẽtionem, id quoq; non præteribo; ea namque infelicitas eius fuit vt famulus eius, qui extra mansit, semper ad osti

Lepida narratio.

Cardinalis Archatensis abstinentia mira.

veniret

veniret vltimus cum cibarijs. Ex quo ortum in ostio prouerbium fuerat, vltimum esse, qui prior esuriret. Fuit autem hæc lex de cibarijs antiquitus aliter instituta: primis enim tribus diebus nulla erat cibariorum apud veteres limitatio. Quarta die, ad vnam speciem redigebantur. Nona verò sublatis alijs solum panis, & aqua electoribus tradebatur. Clemens autem vti clementia cupiens rigorem legis in modum, qui nunc seruatur moderatus est. Id quoque inter electiores seruatum extitit. Patentibus namq; pransitatum, & cœnitatum est cubiculis, vt sic oculis omnium testibus factis luxuriæ modus fieret. Et cibaria quippe inter se missitare non licebat, vinum licebat. Rigidusq; huiusmodi legum non solum obseruator, sed custos etiam fuit Ioannes Segouius, qui non aliter violare alienas leges exhorruit, quã suas proprias apud Romanos Arrius Restio, de quo illud memorabile fertur, cum foris quo ad uixit, postea non cœnasse, ne testis fieret cõtemptæ legis, quam ipse bono publico pertulisset.

Sed (vt eo redeam quo sum digressus) electores postquam obseratum ostium fuit, ac postquam aliquantisper in suis conuenerant mansiunculis, egressi ad visitandum se inuicem sunt, atq; vt quisquis in sua camera esset prospiciebant, quibus in locis nõ aliter se vicissim recipiebant, ac si ex longa peregrinatione redissent, eàque visitatione ad magnam noctis partem producta, tãdem ad quietem est itum: horaque post medium noctis tertia ad matutinas singuli experrecti sunt: orãtesq; vs- LVIII. Ordo in occupationibus, & eligendi ratione.

que ad quintam, exinde Missarum officio se tradiderunt, & alij quidem in suis cellulis, alij verò in communibus altaribus celebrabant. Episcopi namque altaria plerunqne portatilia apud se traduxerant, vt possent complurimi celebrare. Vt verò dies illuxit, vniuersi ad communem Missam venerunt: qua completa, & decantato hymno quo Spiritus sanctus euocatur, habitis in Cõcilio patribus, de modis in conclaui obseruandis consultatum in medio est. Isque cõmuni consilio receptus est ordo: statutum est singulis noctibus, quatuor supra, & quatuor infra ex seruitoribus assumi vigiles, qui noctes inter partiẽtes, curam haberent, ne vel ignis, vel alia quæuis res nocumento esse posset. Cui rei nemo vigilantius incubuit, quam Rubinus antiquus Cardinalis de Cypro nobilissimi familiaris. Cuius excubatione nequaquam dubitauerim pleraque euitata fuisse discrimina. exinde cautum erat, vt post mediam noctis horam inter quartam, & quintam euigilatio per omnes fieret: tumq; vsque ad septimam vt cuique animo esset, aut oraret, aut celebraret. Postea verò ad communem Missam omnes accederent. Qua peracta, & spiritus almi efflagitato patrocinio, concilium iniretur: vtque in eo scrutinium fieret, & eo finito, prandium haberetur. Ac deinde, vt quemque voluptas traheret, sic vel legeret, vel quiesceret, vsque ad horam post meridiem tertiam: quo tempore iterum intrantes Concilium illorum merita in examen ducerent, qui præcedenti scrutinio nominati fuissent;

sent; maturè inter se se consulerēt, quo nunc Ecclesiæ modo ferri auxiliū posset. Dimisso verò Cōcilio, hora circiter post meridiem septima cęnaretur, ac post horis tribus ad quietem se cuncti redigerent. Eo modo tam diem, quàm noctem partiti sunt.

O mittam illam sacratissimam vitam, beatam, & omni strictâ religione mundiorem: vbinam gentium talis Patrum est chorus, vbi tantum scientiæ lumen? vbi prudentia? vbi bonitas est, quæ horum patrum æquari virtutibus queat? O integerrimam fraternitatem? O verum orbis terræ Senatum? quàm pulcra, quàm suauis, quàm deuotares fuit, hic celebrantes Episcopos, illic orantes Abbates, alibi vero doctores diuinas legentes historias, andire? & vnum ad lumen candelæ scribentem cernere, alium verò grande aliquid meditantem tueri? Carthusiam Gallici, Delfinatus, siue Sabaudiæ commendent, potuitne vnquàm religio hac excellsetior inueniri? Ac ego existimo illis in locis irriguos magis fontes, & splendidas cellas, aliaq; ædificia esse admirationi, quàm homines. In nostro verò Conuentu, cætera cōtemnēda, viri dumtaxat admirandi fuerūt. Quorum modestiam nemo potuit satis contemplari; nullæ illic rixæ, nullæ cōtentiones, omnia in amicitia, omnia in dilectione fiebant. Illic cum exeūtem cellam quempiam ex antiquioribus vidisses, nō alium certè videre putasses quàm vel magnum Antonium, vel Paulum simplicem, & illum sanè Hilarioni, illum Paphnutio, illū verò Amoni

LX. Cōuersatio electorum sancta.

ni æquiparasses. Plus etiam hoc in loco, quàm in Antoniana solitudine reperies. Siquidem Hieronymo etiam, & Augustino obuiasses, quorum literę in conclaui fuerunt, in heremo non fuerunt. Custodiebatur inter dominos magna charitas, inter famulos bona dilectio, inter vtrosque optimum silentium. Et isti in dominos obedientes, illi in seruitores benigni erant: nulla superbia, nullus liuor, nulla simultas vigebat, suus cuiq; status placebat: nihil secretum, nihil ocultum fuit, omnia scire vicinum oportuit, quæ fecit vicinus.

LXI. Famuli, seu Cõclauistæ quales.

Sed neq; mihi tacendi familiares videntur, quorum numerus fuit duo, & quinquaginta. Itaq; omnes animæ quæ ingressæ sunt conclaue, tres de nonaginta dinumeratæ sunt, fueruntq́; inter seruitores complures & docti, & ornati viri. Erant cũ Cardinali Arelatensi Stephanus Plonerij, Petrus de Tridia, doctores, & Archidiaconi: cum Archiepiscopo Tarantasiensi, Antonius Piceti Iuriscõsultus, qui auditor etiam Rotæ aliquando fuit. Cum Basileensi Episcopo, officialis suus, vir non minus doctus quàm facetus. Fuerunt, & alij complures, & docti, & egregij viri. Quapropter facile potest quis dominorum excellentiam recognoscere, vbi virtutes familiarium non ignorat.

LXII. Sortiendi ratio.

Sed iam tempus admonet, vt scrutiniorum seriem referamus, & modũ: eo ergo in loco vbi & Cardinalis, & Vicensis Episcopi cella fuit, atque alię nouem, hinc, atque hinc sedilia posuerunt. In summo loco ara erat facta, & ante ipsam, puluinar

Cardi-

Cardinali ſtratum. Ad cuius dextram ſedebat Archiepiſcopus Tarantaſienſis, & ad ſiniſtrã Dertuſenſis Antiſtes, & ſucceſſiuè hinc, & inde gradatim reliqui electores aſſidebant. Ante ipſum verò Cardinalem ſcabellum, ſupra ſcabellum ex argento peluis ſtabat. Huc audita Miſſa, & decantato Spiritus ſancti hymno, ſinguli electores venerunt, & eorum quilibet ſchedulam ſuam iecit in peluim. Eaſq; poſt modum ſingulatim Cardinalis recepit, & legit, atque vt ipſe legerat, quatuor alij ex electoribus electionem ipſius ſcribebant. Scriptio autem ſchedularum huiuſmodi erat: Ego Georgius Vicenſis Epiſcopus, eligo in Pontificem Romanum illum, vel illum, poteratq; vnum vel duos vno in ſcrutinio nominare. Et inſcribebat ſe quilibet electorum nomine proprio, vt ſic in electione ſchedularum ſeipſum quiſq; recognoſceret, poſſetq; contradicere, ſi aliter quã ipſe diceret ſcripſiſſet, quæ res excludebat omnem dolũ. Vt autem omnes ſchedulæ lectæ erãt, & nominationes eorum ſcriptæ, fiebat per ſcrutationẽ numeri ad numerum collectio. Et niſi aliquem in vnum duas ſchedularum partes reperiebant concurrere, eaſdem igne cremabant.

Igitur primo ſcrutinio confecto compertum eſt plurimos eſſe in Papam nominatos, nullum tamen habere voces ſufficientes, ſeptemq; & decem eo die ipſo ex diuerſis nationibus ad Pontificatum fuiſſe vocatos conſtat; vnus tamen omnes ſuperauit vir præſtantiſſimus Amedeus Dux Sabaudiæ, Decanus militum Sancti Mauritij de Ripalia Ge- LXIII. Primo ſcrutinio diuiſa ſuffragia. Plura tamẽ cæteris habet Amedeus.

bennenſis

bennensis Diœcesis, quem iam cœlibem, ac religiosè viuentem, sexdecim electores primo scrutinio dignum, qui gubernaret Ecclesiam censuerunt. Exinde hora post meridiem tertia, habitus est in concilio electorum de nominatis diligens inquisitio: atque vt quisque opinatus est, aut extulit nominatos, aut depressit. Ea tamen habita est Amedei relatio, vt in sequenti scrutinio, quod celebratum est quarto nonas Nouembris, ipse Amedeus vnam de viginti, ac deinde in tertio vnam, & viginti, & rursus in quarto vnam, & viginti voces habuerit: quia tamen nullus adhuc duas habere partes compertus erat in omni scrutinio, exustæ sunt schedulæ. Cumq; ad electionem Summi Pontificis vna dumtaxat vox desideraretur, multiplicari orationes, & augeri deuotiones placuit, vt dignaretur Deus in vnum concorditer vota dirigere, qui pastoralem curam super Dominicum gregem susciperet dignè.

Item in sequentibus.

LXIIII. Et quia proximior alijs Amedeus Romano Pontificio videbatur, habiti sunt in cōi sermones multi de vita, & moribus eius. Et alij non esse homini laico cito imponendas manus dicebant, quod videretur omnibus monstri simile, Principem sęculi ad Romanum Pontificium accersiri: quæ res nimium Ecclesiasticis derogat viris quasi nullum haberent tantæ dignitati idoneum. Alij hominem, qui fuerit coniugatus, cuique proles esset ineptum Sacerdotio existimabant. Alij Romanum Episcopū legis doctorē esse oportere asseuerabant, multisq; literis præpollentem. Qua verba,

Inquiritur in eius vitā, & mores. Quæ electionē eius dissuaderēt.

verba vt audierunt, alij mox assurgentes, longè aliter dixerunt. Ac Amedeum quidem, & si doctor non foret, peritum tamen & doctum esse qui cum aliàs in iuuentute sua literarum studijs insudasset, non titulos, sed scientiam quæsiuisset, eumq; diuinum officium optimè nosse, & horas canonicas obseruare, septiesq; dietim domino, dicere laudes.

Obiecta refelluntur.

LXV. Encomium Amedei.

Quod si de vita, inquit alius, huius Principis edoceri vultis, iam me (obsecro) audite, qui eum & intus, & incute noui: nempe hic homo ab ineunte, ætate, ac lacteis (vt aiunt) annis magis religiosè vixit quàm sæculariter, parentibus quidem obediens, & pædagogis obsequiosus: semper autem Dei timore imbutus, nec vnquam aut vanitati, aut lasciuiæ operã dedit, nec vnquam puer de domo Sabaudiæ natus tantam præ se indolem, aut spem tulit. Quibus ex rebus qui eum intuebantur, magnum sibi aliquid portẽdebant. Nec fefellit opinio, siquidem, vir postquam adoleuit, animum semper ad alta leuans, apud inclytæ memoriæ Sigismundum Cæsarem forensi certamine Gebennensem euicit Comitatum, moxq; deinde familiam suã honoribus cumulans, Ducales suscepit infulas. Ac si scire cupitis eius regimen & quale, & quantum fuerit, illud primũ cognoscite, virũ hunc post obitũ Patris, iã annis circiter quadraginta regnasse: cuius tempore regina virtutum semper Iustitia floruit. Audiens enim per se ipsum subditos, nunquã vel inopes opprimi, vel circumueniri imbecilles permisit. Ipse pupil-

Pueritia ingenua.

Adolescentia exercita.

Iustitiæ studium.

lis tutor, ipse viduis aduocatus, ipse pauperibus protector fiebat: nunquam in territorio suo, aut rapinis locus, aut latrocinijs patuit; diuites, ac pauperes æquali iure apud se habebat, nec terricolis onerosum, nec aduenis importunũ se exhibens: nullaq; in patria grauis exactio pecuniarũ fuit, satis se diuitem existimans, si Patricolas abundare cognosceret: sciens quia boni pastoris esset non deglubere oues suas, sed tondere. In eo tamen præcipuè solers exhibuit studium, vt & pace subditi eius fruerentur, & nulli sibi finitimi causam succensendi haberent. Quibus artibus non solum paternum dominium tranquillè gubernauit, sed alia quoque spontè ad eum venientia super adiecit: nulli vnquam intulit bellum, illato vero resistens semper de pace magis, quàm de vindicta cogitauit; & hostes, & singulos beneficio potius vincere, quàm gladio studuit. Vxorem vnicam duxit, eamq; virginem, & nobilem, & formæ, & prudentiæ admirabilis: familiam omnem suam non solum manus, sed oculos etiam abstinentes habere voluit: fuit in eius domo summa honestas, summa obseruantia morũ, & in sæculari palatio claustralis obseruabatur religio. Ac vbi thori consors vitam commigrauit in aliam, vbi Ducatum eius firmatum, & ad posteriores sine controuersia venturum perspexit, animum, qui semper religiosus, & dedicatus fuerat, patefecit, & qualem in corde gestaret voluntatem demonstrauit. Contempto namque sæculi fastu, omnique pompa mundiali despecta, vocatis secum

Caritas in subditos.

Pacis Amor.

Domesticæ curæ.

Vitam solitariam instituit.

cum chariſſimis amicis, in heremum conceſſit: vbi conſtructo miræ deuotionis, & artis Monaſterio, in ſeruitiũ Dei ſe relegauit, & tollens Crucem ſuam, ſequutus eſt Chriſtum. Quo loci per plures annos conuerſatus, ſingularis ſanctimoniæ dedit odorem: veſtes quidem non alias induens, niſi quæ poſſent frigus arcere, epulaſq; non alias ſumens, niſi quibus pelli fames valet: vigilanſq; ad plurimam noctem nullam vnquam diuini officij horam neglexit. Cumque ibi pulcherrimum Deo, & Beato Mauritio ſacellum conſtruxiſſet, & honorificũ Sacerdotum collegiũ ordinaſſet, diebus illic ſingulis tres Miſſas, duas quidẽ legi, vnã autem decantari audiuit: tantus illo in Monaſterio ſeruatus eſt rigor diſciplinæ, tanta honeſtas, tanta religio, vt nuſquam ſub cœlo putem, aut ſanctiorem, aut deuotiorem inueniri locum. Quocirca nõ nouiter (vt quidam ante ſentire ſunt viſi) hic Princeps ad Eccleſiam uenit, qui natus Chriſtianus, ex progenitoribus iam mille annis, & ultra Chriſtianis nunc Deo in Monaſterio ſeruit.

Pietatis exercitia.

Tribus quotidie Miſſis deuotè adeſt.

LXVI. Illud autem mihi riſu magis, quàm reſponſo dignũ videtur, quod de filijs eſt obiectum; etenim cur filij, præſertim natu grandes Pontifici Patri ſint impedimento? Nunquid ait ſcriptura: Væ ſoli, quoniam ſi ceciderit, non habet ſubleuantem ſe? hoc imputari Principi modo non poterit. Sunt enim illi filij duo, & forma, & ingenio admodum præſtantes. Quorum alter Princeps Pedemontium, alter Comes eſt Gebennenſium. Hi patriam Sabaudiæ, abſente patre, gubernabunt,

A filijs non timendũ, ſed bene ſperãdum.

indigentique sibi auxilia subministrabunt. Iam enim regere, ac præesse populis didicerunt: En quid mali hoc est, habere Romanum Antistitem potentes filios, qui Patrem contra Tyrannos iuuare queant? Proh Reuerendissimi Patres; sanè quo magis huius peruersi temporis procellam intueor, quo magis angustias animo euoluo, quibus Ecclesia in hac nostra tempestate percutitur, eò magis non vtile tantum, sed necessarium esse arbitror, hunc ipsum eligi Principem: existimaboq; misericordiam Domini super nos factam, si eum videro huius cymbæ suscepisse gubernaculum. Considerate (oro) paulisper: quibus in terminis sumus, quibus angustijs premimur, quibus periculis agitamur? quis Principum est huic sacro Concilio obediens? Alij nec Cōcilium hic esse fatentur, nec mandata nostra suscipiunt: alij verbo hic esse Concilium dicunt, facto apud Florentiam fore ostendunt. Quamuis enim verbis, & literis Ecclesiam hic esse non negent, promotiones tamen apud Gabrielem depositum procurant. Hic est status Ecclesiæ, his procellis nauis illiditur: surrexerūt filij impij aduersus matrem, qui nec suscepti lactis, nec materni laboris memores eam spernunt, eam lacerant, eam colaphizant. Quid hic fiendum est? nudum ne hominē eligemus, qui nostris Principibus magis derisui, quàm venerationi habeatur? non sunt hodie sæcula, quæ virtutem respiciant. Probitas (vt est apud Satyricum) laudatur, & alget; pauper loquutus est, & dicunt quis est hic? Bona est equidē

Eius opes & potentia Ecclesiæ necessaria.

virtus,

virtus, sed multum interest ad nostrum propositum, an in potente sit, an in paupere: vobis eligẽdus est gubernator, qui non solum Concilijs, sed etiam viribus nauim regat: validus ventus est, nisi & Consilium bonum sit, & brachia fortia, frangetur malus,& periclitabuntur omnes. Exẽplũ recens ante oculos est, quia virtutem impotentem nihili pendunt Principes. Nunquid maxima virtus hic ostensa est, qui nullum timentes, aut vitæ, aut bonorum periculum pro veritate Christi tandiu pugnastis? Debuerant Principes terram deosculari,vbi gressus vestri fuissent:quia tamen potentes Prælati, ac famosi Cardinales à nobis defecerunt, videtis quid Principes fecerint. Aspicit tamen ex alto maximus, atque optimus Deus talia, hisque (vt puto) resistet insolentijs.Sæpius illorum opinioni assensus fueram, qui expedire dicebant, temporale dominium ab Ecclesia secerni. Opinabar namq; & Sacerdotes Domini ad diuina mysteria reddi expeditiores,& Principes sęculi erga clerum fieri obedientiores. Nunc autem didici, quoniam ridiculosa est sine potentia virtus, nec aliud est Romanus Pontifex sine patrimonio Ecclesiæ, quàm Regum,& Principum seruus. Quod præuidens Diuina pietas Romanam Ecclesiam dotari, per Constantinum, & locupletari voluit, vt qui spreto spirituali gladio,aduersus fidem, & bonos mores tumultuarentur, potenti brachio possent compesci. At cum hodie terræ Ecclesię,partim per Gabrielem, partim per alios occupentur Tyrannos, prouidendum

dendum nobis est, vt virum talem eligamus, qui & recuperare Patrimonium queat Ecclesiæ: & in quo Christi Vicarius non contemnatur: cuiusq; potentię clypeo eorum contumacia conteratur, qui rationem contemnunt, & veritatem. Ad quas res nemo (vt mihi videtur) aptior est Amedeo Duce Sabaudiæ, qui alterum in Italia, alterum verò in Gallia pedem habet: cui omnes fere Christianorum Principes, aut sanguine attinent, aut amicitia fauent: eiusq; quanta sit virtus, iam supra retulimus. Quid igitur hunc hæreamus eligere? nemo est quem magis dari sibi aduersariũ Gabriel quàm istum timeat. Pereat igitur eo gladio quo putauit. Nemo est qui magis pacare Ecclesiam quàm iste possit. Quæritis in Pontifice deuotionem? nemo est eo deuotior. Quæritis prudentiam? iam intelligitis ex anteacta vita quis sit. Quæritis iustitiam? Populus eius est testimonio: siue potentiam, siue virtutem efflagitatis, hic omnia sunt: quid moramini? Agite (obsecro) bonis ominibus hunc eligite: hic fidem augebit, hic mores reformabit, hic autoritatem Ecclesiæ conseruabit, hic aduersarios reprimet, hic pacẽ Christiano populo condonabit. Non audistis eos, qui de futuris prædicant, has fluctuationes Ecclesiæ prænunciantes, annum qui iam instat quadragesimum, his terminum tribulationibus assignare? nunquid iamdudum audistis Papam his temporibus eligi debere, qui consolaturus Sion omnia ponat in pace? & quis erit (obsecrò) ille, qui talia queat implere, nisi istum assumamus? Cre-

Peroratio.

dite

dite mihi, ſcripturas impleri oportet, & trahet (vt ſpero) animos veſtros, etiam ſi nolimus, Deus: tamen vos quod rectum, & ſanctum eſt volentes potius agite.

Hæc cum ille dixiſſet, maxima electorum pars ſibi fauendo arriſit, eamq; habuerunt verba efficaciam, vt ſequenti ſcrutinio perfecta res ſit. Nonis enim Nouembris dum clerus Ciuitatis circa conclaue cum Reliquijs ſanctorum ſtaret, & proceſſio Prælatorum Spiritus ſancti gratiam inuocaret, hora circiter ante meridiem decima, aperto ſcrutinio, & facta collatione (vt moris eſt) numeri ad numerum, compertum eſt, Amedeum Ducem Sabaudiæ religioſiſſimum Principem, iuxta decretũ Concilij, in Papam fore electum, ſexq; & viginti voces in eum concurrere. Quapropter ſubito inter omnes coorta lætitia eſt, omnesq; rem geſtam ampliſſimis verbis collaudarunt. Quocirca vocatis notarijs, & intromiſſis teſtibus, confectum eſt de ipſa electione chirographum. Qua re ſic peracta, remiſſis teſtibus, horam circiter poſt meridiem primam, ad eas feneſtras, quæ in plateam verſæ erant, factus eſt impetus, omneſque valuæ ſecuribus infractæ, atque illinc miranti populo nouitatem, crux argẽtea eſt oſtenſa. Erat iam tota Ciuitas in platea, omnisq; multitudo in feneſtram tendebat oculos, electum ſibi nominari deſiderans. Tunc Cardinalis Arelatenſis facto ſigno crucis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, electi Pontificis nomen publicauit, & oratione præmiſſa, populo benedixit. Poſtq; hora iã tertia,

LXVII. Concordibus votis eligitur.

Publicatur.

tertia, prælati cum pluuialibus, & mitris, ac clerus vrbis cum reliquijs ad cácellos conclauis venientes electores similiter exornatos ad maiorem Ecclesiam reduxerunt: vbi gratiarum actionibus magnis Deo adhibitis, iterum populo, qui erat innumerabilis, publicata per Cardinalem electio est: ac deinde cum maxima omnium iucunditate hymnus lætitiæ, & organis, & humanis vocibus est decantatus, & congregatio dissoluta. Quocirca laudent omnes populi Deum, quia pastorem habemus, qualem ipse dedit amandum bonis, & malis timendum.

§ LXVIII. Electores e conclaui egressi templum adeũt. *Conc. Basil. sess. 39.*

Hacteneus Aeneas, quid verò deinceps fecerint Patres ex ipsorum verbis intelligemus. *Post varia scrutinia tandem*, aiunt, *compertum est Religiosum, & nobilem virum Amedeum Ducem Sabaudiæ in solitudine Ripalliæ Gebennensis Diœcesis, iam à pluribus annis in virtute continentiæ honeste conuersantem, & virtutum Domino in spiritu humilitatis, ac simplici, & humili habitu deseruientem, in Summum Pontificem vniuersalis, & Romanæ Ecclesiæ esse electum, iuxta præfati decreti nostri 37. sessionis dispositionem. Quæ quidem electio post modum aperta fenestra Conclauis, fuit per prædictum dominum Cardinalem Arelatensem publicè nuntiata, decantatoque Te Deum laudamus, per omnes supra dictos ad eligendum deputatos concorditer super electione ipsa Deum glorificantes, & orationibus conuenientibus subiunctis, ipsi à conclaui exierunt in pluuialibus, & mitris, alijsq; habitibus condecentibus, prout statui vniuscuiusque competebat, concomitantibusque Prælatis, & alijs suppositis huius sacri Concilij, ac processionibus*

cessionibus omnium Collegiorum, & Conuentuum huius Ciuitatis Basileensis, cum reliquijs, & decentibus ornamentis, populiq; multitudine copiosa, Ecclesiam maiorem Basileensem adierunt, vbi ipsi Prælati, & alij de sacro Concilio vnanimiter Deo gratias retulerunt. Iteratóque sæpè dictus dominus Cardinalis Arelatensis in ambone, præsentibus omnibus electoribus deputatis, & in hoc consentientibus, atque id ipsum approbantibus, retulit, quomodo ipsa electio, ritè, & canonicè fuerat celebrata, Notarijs Apostolicis, qui in conclaui fuerant etiã idem attestantibus. Quæ omnia considerans hæc sancta Synodus, & spem magnam gerens in Domino, quòd præfatus Amedeus pro sapientia, experientia, iustitia, clementia, & cæteris virtutibus suis plurimos fructus salutis efficiet in populo Dei, fidem conseruando, mores reformando, pacemq; componendo inter Principes Christianos, atque populos, velut sanctitatis amator, & pacis cultor, qui cum omnibus Pacem, & cum nullo differentiam, aut discordiam habere famatur, domui suæ benè, & laudabiliter præpositus, grandiumque populorum prudentissimus gubernator, & in rebus Ecclesiasticis, & spiritualibus non mediocriter exercitatus, habita super hoc in quatuor deputationibus omnium suppositorum huius sacri Concilij concordi, & vnanimi deliberatione, & demum in generali congregatione conclusione subsecuta, ipsam laudat electionẽ, recipit, & approbat, & ex abundanti, & ex certa scientia hoc præsenti decreto ratificat, & confirmat, declarans eundem Amedeum absque vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia teneri, haberi, & reputari debere electum in verum, & legitimum summum & Romanum Pontificem. Et hoc ipsum per præsentis

Iterum publicatur electio.

Synodus electionẽ confirmat.

decreti publicationem ad notitiam volumus deduci cunctorum. Datum in Sessione nostra publica, in maiori Ecclesia Basileensi solemniter celebrata xv. Kal. Decembris Anno à natiuitate Domini 1439.

LXIX. Legati ad Amedeum mitt. sess. 40.

Post cuius quidem decreti publicationem præfata Synodus dilectissimum Ecclesiæ filium Ludouicum tituli S. Ceciliæ presbyterum Cardinalem Arelatensem vulgariter nuncupatum, & de latere, & alios Legatos, & Oratores suos, videlicet plerosque Episcopos, Abbates, magistros, & doctores iuris diuini, & humani, nobilem virum Ioannem, Comitem in Teyrstein, Protectoris dictæ Synodi Imperiali autoritate deputati vicegerentem, & certos milites ad eundem electum transmittendos duxit, vt ipsi electionem præfatam præsentarent, & consensum eius exposcerent, & requirerent, iuxta formam in decreto 37. sessionis præfatæ Synodi statutam, & ordinatam. Quibus quidem Legatis, & oratoribus in præfati electi præsentia constitutis, ipsumq; præsentato sibi (die videlicet Iouis decimo septimo mensis Decembris Anno à natiuitate Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono) decreto electionis prædictæ ex parte eiusdem Synodi supplici precum instantia repetitis vicibus requirentibus, quatenus pro consolatione Ecclesiæ Dei, in maximis, his temporibus, aduersitatibus, & tribulationibus cōstitutæ, electioni huiusmodi, acquiescere, & consensum præstare, aliaque ad quæ iuxta decretum 37. sessionis huiusmodi tenebatur, facere, & adimplere dignaretur: idem electus tūc in magna (vt cernebatur) spiritus anxietate cōstitutus, mærore compressus, cùm hinc desiderium quietis, cui sub suaui contemplatione deposita temporalium negotiorum cura vacare delegerat, in solitudine

Amedeus reluctatur.

tudine prædicta retraheret, & humanæ conditionis infirmitas oneris, & laboris magnitudinem refugeret, hincq; vniuersalis Ecclesiæ autoritas, & Reipub. necessitas impelleret: & licet diutiùs trepidauerit ignorans quid consultiùs ageret in præmissis, post multiplices seorsum cũ grauibus personis, habitas consultationes, metuens etiam (vt dicebat) ne ipsius sic ad vniuersalis Ecclesiæ, & Reipub. ministerium necessitate cogente vocati, contradictionis reluctatio diuinam contra se indignationem prouocaret, & grauioris forsan dispendij in Ecclesia Dei, occasionem induceret, nõ honoris, aut temporalium rerum cupidine ductus, sed obsequendi necessitate impulsus; & affectu publicæ salutis procurandæ in humilitatis spiritu tanti oneris sarcinæ humeros supposuit, & se Apostolicæ sollicitudinis iugo submisit, electioniq́ue de eo factæ genibus flexis, exortisq; lacrymis etiam infra statutũ ad hoc in decreto 37. sessionis huiusmodi terminum ad laudem Dei omnipotentis deuotè consensit, & humiliter acquieuit, ac per dictum Cardinalem, quo vocari vellet nomine interrogatus, (prout moris est in Romanum per tempore Põtificem electo) Felix nomen duxit sibi eligendum, chlamyde & caputio, quibus tunc vtebatur, depositis, etiam genibus flexis, professionem iuxta præfatæ 37. sessionis continentiam, atq; formam emisit, & propria manu scripsit, die, & anno superiùs expressis.

Vrgetur à legatis etiã intentata ira cęlesti.

Gemebundus assentitur.

Quibus peractis Cardinalis, aliiq; legati, & oratores prædicti iuxta commissionem, & potestatem eis traditam, ipsum electum, depositis sibi indumentis consuetis, per traditionem vestis albi coloris, & annuli, de Papatu inuestierunt, & alba, pluuiali, cæterisq; ornamentis Papalibus congruentibus induerunt, & in Cathedra posue-

LXX. Inauguratur.

runt ipse Cardinalis, alijque Episcopi, Prælati, & Principes, Comites, Barones, & nobiles reuerentiam, & obedientiam Romanis Pontificibus exhiberi solitas sibi exhibentes, præcedente in processione solemni cruce, more Papali (vt decuit) ad Ecclesiam Monasterij Sancti Mauritij ordinis S. Augustini in sancta solitudine constitutam processerunt. Et dum ipse electus fuit ante altare prostratus diu orauit, & hymni Te Deum laudamus, decantatione finita, & Pater noster, & alijs suffragijs, & Collecta consuetis per dictum Cardinalem dictis, eundem electum inthronizauerunt, ipsum super altare maius dictæ Ecclesiæ eleuantes. Demum ipse electus adstantibus ibidem solemnem benedictionem dedit, & indulgentias concessit, in his omnibus decentibus, & congruis solẽnitatibus obseruatis. Quæ quidẽ præmissa oĩa sex notarijs publicis, & decem ad hoc specialiter requisitis testibus, plerisque prælatis, Principibus, Comitibus, Baronibus, nobilibus, magistris, doctoribus, & alijs insignibus, & notabilibus viris ibidẽ præsentibus, & ita attestantibus gesta fuere, prout instrumentis publicis, quorum tenores ipsa Synodus præsenti decreto habet, & haberi vult pro sufficienter expressis, plenius continetur.

LXXI. Quis tum Christiani orbis sensus. Hæc Romam allata, & toto Christiano Orbe diffusa, Eugenium terrore, Ecclesiam vniuersalem sollicitudine, fideles anxietate impleuerunt. Tametsi enim dubitare iam nemo possit quin Eugenij Põtificatus fuerit legitimus, ac proinde minus valida Felicis electio, ea tamen erat illorum tempori facies, quæ doctissimis, integerrimisq; obscura & perplexa faceret omnia: reliquis prout, vel discordijs imbuti, vel auditionibus præoccupati

certiora

certiora videretur ostendere. Non alius per eos dies sermo Principum, priuatorumúe aures domi, forisúe tenuit, nec licentiùs vnquam scripturientium libido in famam summorum virorum lasciuijt, hic incredibilibus, & in miraculum corruptis narrationibus vulgi auiditatem pascere, ille atrocibus inuentis tanto faciliùs populũ inlicere quanto immania quęque citiùs diuulgantur, & veris ante habentur. Camerinam hanc non moueo, quæ vtinam diutiùs quàm par fuisset suo fœtore Christianam Rempublicam non impleuisset. Hoc agam, quod ab initio proposui, vt Eugeniũ venerer, & Fęlicem ab ijs vindicem calumnijs, quibus illum malè sani homines impetiuerunt. Atque, vt via, & ratione procedam.

Eugenius re vera semper Pontifex verus, Amedeus innocens.

LXXII.

Amedei Innocentiã, q astruant.

Illud in primis velut certum, indubitatumq́ne mihi sumam, constantem esse omnium Theologorum sententiam, licuisse semper fidelibus quoties in Ecclesia exortum est schisma, duobus, vel plurib. Pontificibus Romanam Sedem sibi vindicãtibus, vel ei adhærere quem legitimum probabilius habent, vel si æquè incertum est, neutrum determinatè sequi, sed paratos esse illi obedire, quem Ecclesia legitimum aliquando decerner. Atque hoc quidem adeo cum veritate coniunctum est, vt Diuinæ prouidentiæ certo consilio factum sit, nonnulli, vt homines vitæ sanctimonia, & miraculis clarissimi, quibusdam constantissimè Pontificibus innocenter adhæserint, quos Ecclesia in album suorum Rectorum non admisit: vetera non reuocabo, sed ea dumtaxat, quæ Amedeo spectata.

In dubio licet ei parti adhęrere, q probabilior videtur.

Turrecrema. sum. de eccle. lib.4 p.1.c.14 Sylu.v. schisma Gers.trac. speciali ca de re.

Nõnulli sãcti pseudo Põtifices coluerunt.

Certè

Certè Beatissimus Iuuenis Petrus Lacēburgicus virtutibus, & prodigijs propè infinitis quàm Imperatoria stirpe illustrior, Robertum Geneuensem (cui in sua obedientia Clementi septimo nomen erat) non modo semper vt legitimum Ecclesiæ Romanæ Præsulē coluit, sed ab eo dignitatibus ornari se passus est, Canonicus primùm Parisiensis eius autoritate factus, mox Archidiaconus Carnotensis, tum Metensis Antistes, postremò Cardinalis tituli Sancti Georgij ad velum aureum: tot, tantisq; interea clarus miraculis, vt magni ad eum vndique concursus fierent, cumq; Auenione, vbi sedebat Clemens, anno salutis 1387. ad meliorem vitam concessisset, tantū eius meritis Deus tribuit, vt intra proximum ab eius felici trāsitu bienniū nongēta sexaginta quatuor miracula ab eo edita in publicas tabulas sit relatum; hodieque magna veneratione sanctissimæ eius exuuiæ apud Cœlestinos eiusdem Ciuitatis coluntur. Quid splendidissimum illud Dominicani ordinis lumen S. Vincentius Ferrerius? an nō clarissimis coruscabat miraculis, etiam tum cum Petro Lunensi, (qui se Benedictum XIII. vocabat) à confessionibus erat, eiusq; Apostolici Palatij Magister? vt in eius vita Petrus Ranzanus, & qui eum descripsit Bzouius pluribus commemorant. Quid felicissima Virgo Coletta, quā Deus ad instaurandum Sanctæ Claræ ordinem in fœda collapsum, vnam ex omnibus delegerat, quantis cœlitus aucta est beneficijs? quàm raris illustrata prærogatiuis, illo ipso tempore, quo Antonium à Chalan-

B. Petrus Lucēburgicus.

Molanus in natal. SS. Belgij ad 6. non. Iul.

S. Vincētius Ferrerius.

Tom. 15. ann. Eccles. Ann. 1419.
B. Coletta.

Chalanco eiusdem Benedicti à latere Legatum ad Christianissimum Francorum Regem Parisijs adibat, vt per eum sibi liceret ijs exire septis, quę nuncupato voto sibi præscripserat? Num eundē Benedictum, prȩeunte Blancha Sabaudica Geneuensi Comite, Auenionem adijt, eóque Auspice vota emisit quibus D. Claræ Regulam profiteretur, Religioso flamine capiti eius ab eodem imposito? Certum igitur est non ideo vexandam esse alicuius conscientiam, quod ei Pontifici pareat cuius ad eam dignitatē sit ambiguū ius, modo temerè illi non se addicat. Quare non erat cur tātoperè Amedeo deinceps nonnulli insultarent, quod Archipræsulem Florentinum S. Antoninum sibi aduersantem haberet. Cur enim Amedeus nō crederet idem illi, quod plerisq; sanctitatis laude clarissimis contigisse, vt zelo erraret, qui secundum scientiam non esset? vitia, vtcumq; errores, nisi cum homine non exuimus.

Iacobus Fodereus in vita eius, & in Histor. Prouinciæ S. Bonauenturę ex 3. p. Chron. S. Franc.

S. Antoninus Amedeo nihil officit. 3. par. tit. 22. c. 10.

LXXIII. Vitio electꝰ pōtest aliqn̄ innocenter electioni cōsentire.

Ad hæc certum quoque est tum cum passim ambigitur an is, qui se pro Pontifice gerit, dignitatem illam vitio sibi arroget, illum nequaquam peccaturum, qui moderatoribus conscientiæ suæ grauibus, & idoneis dicto audiens, in electionem cō sentiet, quam illi sinceram, probamq; iudicabūt. Ita factum est, vt Gregorius sextus, & Clemens secundus Pontificatū ritè tenuisse credantur, licet inuito Benedicto nono, cui tamen vt vero Pō tifici diu Ecclesia vniuersalis auscultarat: taceo reliquos, ne vulnera obducta refricē. Ac tametsi, vel errore præcipites, vel prauis cupiditatibus

incensi ferrentur electores, dum omnis ab electo temeritas abesset, non minus Deo gratus existeret. Hic Doctorum omnium sensus: Reliquum igitur est, vt videamus, non quidem, an Basileenses à flagitio fuerint immunes in his, quæ aduersus Eugenium statuerunt; vt enim plures temporum illorum iniquitas facilè absoluerit, fieri certè vix potuit quin in aliquibus schismatis huius culpa hæserit: vt vt sit, in illos nunc minimè inquiro, id meditor, vt in medio ponam Amedeo non fuisse integrum post hæc tempora, vel in Eugenio personam Pontificis agnoscere, vel de suæ electionis integritate dubitare, ac proinde immeritò tanquã noxæ alicuius reum ob Pontificiam dignitatem acceptatam ab inuidis postulari. Quod vtique compertissimum erit, si docuero, primùm quàm validis adductus fuerit argumentis, ut Eugenium Pontificatu lapsum sibi persuaderet. Deinde quã multa, minimèq; obscura legitimæ electionis habuerit documenta.

Electus defenditur nõ ité electores

LXXIV. Principia Pontificatus, haud satis moderatè Eugenius habuisse ferebatur; adeo vt Philippus Bergomensis (quamquam cætera in laudes eius effusus) & Platina dicere non dubitarit *cum diuina, humanaque omnia perturbasse*. Accedebat Francisci nepotis intemperantia, cuius inuidia flagrabat Pontifex, hinc secreta primùm odia, dein vagi rumores, postremò contemptus, ac ferè vno tempore subditorum omnium discessio, initio à Romanis facto violentas manus inijcere in eum parantibus, ni cucullo inducto fugam maturasset,

Quanã Amedeo piua derét Eugeniũ Iure depositum. *In cqrou. Au.* 1431.

Eugenius omnibus inuisus.

quo

quo comperto fremere populus, veſtigijs hærere, ac tantumnon telis opprimere cymba ſe proripientem, *inclamantes furem, prædonem, ac pedicone m*, ait Ciaconus, ac largis probris odium exſaturantes. Nec minus infeſtos Bononienſes, reliquoſque Eccleſiaſtici ſtatus populos expertus eſt, vt minimè mirum ſit externis eum parum beneuolis vſum, qui ſuis adeo eſſet exoſus. Aſſiduis igitur probris, cōtumelijs, maledictis, omnibuſq; dehoneſtamentis, quæ oris humani duritia extudit oneratus, Patribus qui Baſileæ cōuenerant monendus, atque ad officium reuocandus viſus eſt. Verum ſiue illi plus æquo ſibi arrogabant, ſiue ipſe nondum ſatis domitas habebat cupiditates, monita illa morbi irritamenta potius fuere, quam leuamenta. Cætera quæ deinceps conſequuta, Baſileenſibus Concilium efferentibus, Eugenio contra annitente ſatis ſuperque commemorata ſunt: ſanè conſtat Imperatorem, Francorum, Hiſpaniarumq; Reges, omneſq; ferè Principes Chriſtianos, famoſiſſimaſq; toto orbe vniuerſitates adeo malè de Pōtificis cauſa ſenſiſſe, vt tandem manus dare, & Concilij Iudicium ſubire ſit coactus. Hæc Amedeum latere nō poterant, quo nemo in tuēda Eugenij autoritate, ſicuti vidimus, vel promptior, vel ſtudioſior extiterat: poſtquā igitur ad extrema ventum eſt, quid mirum ſi Amedeus ea de Eugenio tandem credidit, quorum vniuerſam prope Europam autorem habebat? hoc poſito fundamento, reliqua facile ſuperſtruebantur.

In Eugen. 4. Plat. & c.

Seſſio. 16.

LXXV. Quibus argumẽtis adducebatur, vt crederet Concilium Basileẽse legitimũ esse.

Etenim ita differebãt Oratores Concilij cum Amedeum electioni renitentem experirentur, Concilium legitimè fuisse congregatum, ad reformationem Ecclesiæ in capite, & in membris, prout in sanctissima Cõstantiensi Synodo fuerat decretum: Eugenium, qui caput erat, præ cæteris reformatione indiguisse, vt qui in ea prorupisset scandala, quæ Christiani nominis dignitati vehementer officerent; nihil intentatum Patres reliquisse, vt eũ ad resipicentiam adducerent, obstinasse illum per duos annos, totisq; viribus annisum esse, vt Concilij autoritatem eluderet, victum tamen precibus Imperatoris, & aliorum Principum, in gratiam cum Patribus redijsse, decreta sua reuocasse, Concilij acta confirmasse, séq; ipsum Concilio spontè subiecisse; multa deinceps communi consensu gesta fuisse, ac præter cætera præsentibus legatis Pontificijs, miniméque reclamantibus renouatum decretum de autoritate Concilij supra Papam. Verum cum in pristina relaberetur, in Concilium insurgeret, nec modo Constantiensibus, & Basileensibus statutis, sed suis ipse contra fidem datam aduersaretur, neque Eccesiam (quam vniuersale Concilium repræsentat) audiret, merito eam vindicem expertum, quam Matrem recusasset, pati illum quæ sibi imprecatus esset, si pactis non stetisset. Non esse integrum homini Catholico de eius abdicatione dubitare, qui eo ipso quod duorum Conciliorum Apostolica autoritate confirmatorum decreta (quæ velut certissimam fidei regulam Ecclesia semper agnouissent)

Ioan. de Turrecrem. *lib. 2. cap. 10.* negat acta fuisse cõfirmata, sed dũtaxat progressum Cõcili approbatum.

uisset) pertinaciter respuerat; hæresim saperet, ac proinde Pontificio lapsus esset existimandus. Neq; nouum, aut insolens esse Pontifices Romanos solio dimoueri, Ioannẽ 22. & Gregoriũ duodecimum nuper (vt antiqua taceantur) neq; vitio creatos, neq; alia hæresi infectos quàm quod Cõcilium sibi post haberẽt, gradu motos, ac licet ipsorum consensu factum pleriq; tueantur, certum tamen esse neque sponte consensisse, & eum qualemcunq; cõsensum reuocasse, idq; alterius mortem, alterius longum carcerem monstrasse. Imò statuisse Patres Constantienses nihil morari eorum consensum, & inuitos, reclamantesq; compellere, itaq; Basileensibus præiuisse, vt quod nũc exemplis tuerẽtur, posteris exemplum traderent. His alijsq; machinis viri grauissimi iuxta, ac disertissimi Amedeum oppugnabant.

Sed nihil æquè cõmouebat, ac eorum autoritas quorum in Concilio præcipuas fuisse partes nouerat, magna enim omnem in partẽ exempli vis, at cum anceps animus opinione perplexa distrahitur, pietatis, integritatis, ac eruditionis, ea est efficacia, vt sapientissimus quisq; eos libẽter accedat, quos his virtutibus valere fama celebrat. Aderant autem Basileæ viri, & vitæ sanctimonia, & doctrina sacra paucis illorum temporũ comparandi, quorum sentẽtijs velut certissimis oraculis nemo ferè erat, qui non spontaneus acquiesceret. Inter est Amedei nostri innocẽtię vt præcipua illius cõsessus capita noscantur. Princeps occurrit Ludouicus Alemanius tituli sanctæ Cæciliæ Cardinalis,

LXXVI. Electionem legitimã esse suadebat autoritas, & sanctitas electorum.

Ludouicus Alemanius Cardina-

lis Arelatẽsis vir sanctus.

nalis, Arelatenſis vulgo nuncupatus, quem tanto libentius probris eripio, quãto religioſius eſt cõſecratos, & diuis aſcriptos pia oratione tueri: Tametſi enim in ijs quæ aduerſus Eugenium geſſit erraſſe illum nunc in cõperto ſit, zeli tamen quàm offenſionis plus in eius actionibus fuiſſe auſim affirmare, neque nouum eſt Epiphanios, Chriſoſtomis: Auguſtinos, Hieronymis; Imo Petris, Paulos reſiſtere. Galli non renuentibus Italis tãti viri natales ſibi vindicant, Conſtans tamen eſt apud Salutienſes Subalpinos fama eum gentilem ſuum eſſe, ex oppido S. Michaelis ad Vallem Macram, in quo oppido vicus eſt, itemq; turris, quæ ab Alemannis nomen habẽt; Alemannorum autẽ nobiliſſimam familiam, è Germania, quam Alemaniam vocant (vnde & illis nomen hæſit) ortam eſſe prehibent, eaſq; partes inſediſſe Othonibus in Italia latè dominantibus. Ludouico pater fuit Antonius nomine, cui frater Franciſcus apud Arelatenſes diuerſatus, vbi etiã nepos Ludouicus melioris literaturæ tyrociniũ poſuit: tantoq; deinceps ſtudio libris incubuit, vt inter doctiſſimos illius æui meritò cenſeretur: quo factum eſt, vt Amedeus Cardinalis Salutienſis eum in domeſticis habere voluerit, enituitq; inter paucos Auenione, in Aula Pontificia, vbi Maclouienſis Antiſtes, dein Præſul Arelatenſis eſt factus. Petrum Lunenſem, vt fere Galli omnes principio coluit, tergiuerſantem deinde deſeruit, Præcipua apud Alexandrum, ac Ioãnem gratia, tantiq; ſub Martino nominis, ob Bononiam conſeruatam, &

Natales eius.

Studia.

Eccleſiæ

Ecclesiæ iura constantissimè defensa, vt non modo purpura illum honestarit, sed præcipuis quibusq; negotijs ministium adhibuerit; tanta porrò vitæ integritate, morum suauitate, doctrinæ opinione, abstinentiæ rigore, aduersorum tolerantia, ac mentis æquabilitate, vt illius solo nomine satis sibi tuti Basileenses viderentur. Quid illum Eugenio commiserit non inuenio, nisi quod vir Ecclesiasticæ disciplinæ tenacissimus ferre non poterat Eugenij indulgentia in suos solui eas leges, in quibus condendis Constantiensis Synodus tam impensè incubuisset. *Cumq; Cardinales ex vrbe profecti* (verba sunt Pij 2.) *Eugenio infensi vitā eius, moresq; carperent, accederentq; in horas cateruatim Curiales noui, qui (vt est oīs multitudo maledica, & inimica Principi) Eugenij nomen modis omnibus lacerarent*, non credebat mentiri alios, qui nesciret ipse mentiri. Hæc veriora quàm quæ cæteri de Duce Mediolanēsi finxerunt, in cuius gratiam Eugenio fuerit infestior: nam vel Aenea Syluio teste, nemo adeo in Arelatensem exarsit, vt Mediolanensis Orator qui nec probra abstinuit, mira Cardinalis firmitate frontis, quasi assiduis in se conuicijs depudere didicisset. Non repeto Elogia, quibus eū Archidiaconus ille Polonus (vti supra retulimus) ornabat: id affirmo tanto illum zelo diuini cultus flagrasse, tanta in proximos caritate, tantòq; in se odio incensum, vt multis miraculis post mortem editis testari voluerit Deus qualis eius vita fuisset, cui sic mori contigisset: autores eius rei habeo non vnos. Pius 2. in libro de Europa sic scribit.

Cur Eugenio infensus.

Pius 2. in Bulla retract.

Lib. 2. de Cōcil. Basil.

Num. 51.

Miraculis clarus.

bit. *In Arelate ad sepulcrum Ludouici Cardinalis S. Caeciliæ eius vrbis Episcopi, quem Basileæ in consessu Patrum præsidentem vidimus, magna miraculorum opinio orta est, & inualidorum frequens vndique concursus spe sanitatis factus.* Pium ferè descripsit Philipp. Bergomensis in chronico. *Lud.* inquit, *Arelatensis vir doctissimus, atque eloquentissimus, qui Basileensi Synodo ex consensu omnium Patrum præfuit, his temporibus cum multa edidisset opuscula, & quidem digna, non sine magna sanctitatis opinione decessit. Et eam ob rem ad eius sepulcrum magna miraculorum opinio orta est, & infirmorum magnus concursus.* Accedit Vernerus illorum temporum æqualis. *Ludouicus Alemandi* inquit, *Episcopus Arelatensis vir sanctæ vitæ, ac miræ patientiæ, singularisq; columna Concilij Basileensis, cui diu præsedit, multis coruscat miracolis.* Totidem ferè verbis Philippus de Lignamine in chronologia sua quam Sixto 4. Pontifici Summo dicauit. Hinc factum est, vt Paradinus in chronico illum *scientia incomparabilem, & miraculis editis celeberrimum vocet*, cui consentiens Vandeburchius, *miraculis mortuum inclaruisse commemorat*. Facit cum istis Prouincialium Antiquitatum inuestigatur Nostradamus, *Ludouicus* inquit, *Alemandus Cardinalis Arelatensis, Archipræsul vir sanctæ vitæ, & patientiæ inauditæ: singularis columna Concilij Basileẽsis celeberrimi, cui diu præsedit, multorum, & grandiũ miraculorum fama illustris.* Quæ verò fuerint ea miracula declarat eius Epitaphium Altæcombæ in Sabaudia apud Cisterciẽses Gallica lingua exaratum. Amabat siquidem vir sanctus locum illum

Sylu. c. 41. lib. de Europa.

Chron. lib. 15.

In fasciculo temporum.

In Fel. 5.

Lib. 3. histor. Sab. c. 32.

In Amed. 8.

Histo. prou. par. 6.

velut orationi (cuius erat studiosissimus) oportunissimum, habetq; vetus traditio ibidem ex corporis ergastulo euolasse (quod Arelatensis Ecclesiæ dyptica 17. Septemb. anni 1450. contigisse habēt) quamquam sacræ eius exuuiæ magna ex parte Arelatem deinceps translatæ sunt, Ciuibus pastorem suum ne mortuum quidem abesse ferētibus. Sacellum tamen Altæ combæ illi extructum, nomen eius Beatis insertum; Inuocato eius Patrocinio vt cōfessoris Pontificis, numini in Missa litatum est in hæc verba, *Sacerdos, & Pontifex, & virtutum opifex Cardinalis gloriose, Pastor bone in populo in patria Prouinciæ: qui placuisti Deo viuens Religiosè, intercede pro nobis in cælis victoriam, ad Dominum Deum cantans melodiosè Alleluia.* In Missæ sacrificio inuocatur.

Ora pro nobis S. Ludouice Cardinalis, vt per te eruamur ab vniuersis malis.

Oremus.

DEus qui meritis, & intercessionibus Beati Ludouici Alemandi confessoris tui, atq; Vrbis Arelatensis Episcopi, & S. Cæciliæ presbyteri Cardinalis dignaris mortuos suscitare, cæcos illuminare, claudis gressum, & surdis auditum restituere, concede propitius, vt omnes, qui eius implorant auxilium petitionis suæ salutarem consequantur effectum. Per Dominum, &c.

Hoc autore, & hortatore præcipuo Amedeus ad regimen Ecclesiæ capessendum ferebatur, hunc habebat, & dignitatis auspicem, & si renuere pergeret, diuinæ iræ denunciatorem accerimum; quid

igitur

igitur mirum si Eugenium iure depositum, seque ritè electum tandē persuaderi sibi passus est?

LXXVII. Triumuirorū sanctimonia, & maximè Ioannis Segouiensis. *Ciacon. in Felice.*

Secundùm Arelatensem proximi autoritate fuere Triumuiri, quibus Electorum nominandorum ius Basileenses permiserant, eos Ciaconus insignis è Dominicana familia scriptor, *viros graues, prudentes, eximiæq; probitatis* agnoscit. Erant autem isti Thomas Abbas de Dunduno ordinis Cisterciēsis, Diœcesis Candidæ casæ, Thomas de Corcellis Canonicus Ambianensis, & Ioannes de Segouia Archidiaconus de Villa Vissosa in Ecclesia Metensi, cuius, vt de cæteris taceam, tanta erat autoritas, *vt etiam æmuli eius virtutem hominis, summāque bonitatem, vel inuiti reuererentur*, inquit Syluius. Qui ne partibus id elogium dedisse videatur, longo post tempore fato functum his laudibus prosequutus est. *Ioannes Segobiensis homo Hispanus, moribus, & doctrina illustris, qui cum summos Theologiæ Præceptores doctrina æquaret ab Amedeo dum se Papā dixit Cardinalatus eminentiam accepit, cui sub Nicolao Quinto renuntiauit*, imo, & Pontificatum Cæsariensem exuit, vt se in paruum abderet Monasterium, *in quo magnam* (ait Philippus Bergomensis) *sanctitatis vitam exegit*. Nec deerant è Religiosis ordinibus viri doctrina, & probitate clarissimi, quos Amedeus conscientiæ suæ sponsores haberet: Æneas sanè commemorat *Nicolai cuiusdam Burgundionis ex ordine Prædicatorum opera maximè, & solertia factū esse, vt Eugenius hæreticus haberetur*, quem alibi *virum ingenio, & sollicitudine admodū præstantem* appellat, & cum in eo res esset, vt de summa con-

Lib. 1. de Cōc. Basil.

Cap. 42. lib. de Europa.

In Chron. an. 1449.

Dominicani & Franciscani electionē Amedei probant. *Lib. 1. de Cōc. Basil.*

concluderetur *Franciſcus de Fuxe*, *& Andreas Hiſpanus profeſſione Minores, gradu Theologi, auribus Arelatenſis imminebant*: neque tacendus hoc loco Chriſtianiſſimi Regis orator Amedeus Talaruenſis Archipręſul Lugdunenſis, *vir* (vt in hiſtoria ſua Paradinus aduertit) *Religioſiſſimus, Sãctiſſimus, Doctiſſimus, optimiq; Antiſtitis emẽdatiſsimum exemplar, qui nihil carni, & ſanguini, nihil potentiæ, aut gratiæ daret*: cuius in hac cõtrouerſia quis eſſet ſenſus, aperit Æneas his verbis. *Rogatusq; ſententiam Lugdunenſis Archiepiſcopus Orator Regius, vir inter omnes, & probitate vitæ, & ſcientiæ copia eminentiſſimus, poſt quã hæreticum eſſe Eugenium pluribus rationibus comprobauit, amarè conqueſtus eſt, illorum ignauiam plurimum deteſtatus, qui talem hominem Romano Pontificio præfeciſſent, omnesque aſtantium animos commouit, vt ſecum calamitates Eccleſiæ deplorarent.*

Idẽ lib. 2. de Conc.

Archiepiſcopus Lugdunẽſis magnę integritatis vir, eandem laudat.

Hiſtor. Lugd. lib. 2. c. 97.

Lib. 1. de Cõc. Baſil.

Ita zelus ſua debat, ſed q non ſecandũ ſcientiã eſſet

Haud ſcio tamen an maior ab vllo quàm à Nicolao Panormitanorum Præſule, & Ludouico Romano Iuriſconſultis ea tempeſtate longè doctiſſimis autoritas Concilio accederet, quæ Amedeum ad eiuſdem Concilij partes traheret. Certè Pius II. non alio firmiore clypeo Innocentiam ſuam tegere ſe poſſe credidit, quàm ſi tantos obtenderet viros, quibus non acquieſcere quaſi nefas videbatur. *Adiuerunt*, inquit *per id temporis duo viri ex Italia Baſileenſe Concilium, Nicolaus Panormitanus Archiepiſcopus, & Ludouicus Pontanus Apoſtolicæ Sedis Notarius Alphonſi magni Regis Oratores, qui velut duo orbis ſidera, ſeu Pontificij iuris, & totius Ciuilis ſapientiæ duo præcipua lumina, & clariſsima cenſebantur.*

LXXVIII. Panormitanus Antiſtes & Ludouic⁹ Roman⁹ Baſil: Conciliũ probant.

Pius 2. in Bulla retractat.

Hi dictis, scriptisq; Concilij gesta probabant, Eugenij facta damnabant, atque ita damnabant, *vt nemo* (verba sunt eiusdem) *Eugenij errata magis quàm Panormitanus publicaret, cuius maximè opera, & suasu & decretum Monitorium aduersus eum fuisset, & suspēsio admissa.* Nec minus studiosè Ludouicus, quē iterum his laudibus Syluius extollit, *Vir totius humani generis gnarus, cuius tanta memoria fuit, vt nulli veterum cedere putaretur; siue Simonidem, siue Theodectem, siue illum, qui à Pyrrho missus ad Senatum venit Cyneam, siue Carneadem, Seriphium, Metrodorū, Hortensium, siue qui horum vltimus fuit Lucium Senecam de diuinate memoriæ commendemus. Erat enim memor omnium, quæ ipse vnquam, aut legisset, aut audisset, nec oblitus eorum erat aliquid, quæ ipse vidisset. Nec vt cæteri Iurisconsulti principia legum in disputando allegabat, sed quasi codicem legeret, sic textum memoriter referebat. vir non Roma tantū, sed cælo dignus. Et cui nemo mortalium comparandus videretur, non admirationi, sed stupori futurus omnibus populis sit, vt æquum videbatur, ætatis tempora duplicasset. Sed inuidit fortuna Italiæ, nec tantum scientiarum lumen crescere passa est: immisit pestiferum morbum, virumque vix trigesimum egressum ætatis annum abstulit.* Hic igitur tantus vir nō modo tres articulos quibus Concilij supra Pontificē autoritas stabilitur sua sententia confirmabat, sed etiam à Cōcilio missus Orator in Germaniam, eos doctissimis quibusq; suasit. *Nec nos fugit* (aiebat Amedeus Lugdunē. Antistes Christianissimi Regis Orator) *Ludouicum Protonotarium has veritates Louanij, & Coloniæ prædicasse, easq; illinc vniuersalis studij*

Lud. Romani elogiū ex lib. 1. de Conc. Basil.

Sylu. lib. 1. de Conc. Basil.

Louaniēses, & Colonien. Cōcil. aduersus Eugeniū subscribunt.

dij autoritate firmatas reportaſſe. Nec verbis modo, ſed ſcriptis etiam Concilium propugnaſſe ſuadẽt illa eiuſdem Syluij verba, cum obitum eius, & Patriarchæ Aquileienſis deplorat. *Iamque duas Concilij columnas proſtratas eſſe dicebant, Protonotarium, & Patriarcham, quoniam iure alter, facto alter veritatem ſynodi defendiſſent*. Imo vero vſque adeo ſe Ludouicus Concilij propugnatorem gerebat, vt Eugenij iuſſu paratæ ſint illi inſidiæ, in quas cum incidiſſet longo carcere marceratus eſt. — *Lib. 1. de Cõc.* — *Idem.*

LXXIX. Panormitanus, et Ludouicus vacillant, ſed non ſponte.

Neque tamen diffitebor tum Panormitanum tũ Ludouicum vacillaſſe, & viſos in gratiam cum Eugenio redire; nam cum veniſſet in ſpem Alphonſus Aragonius (cuius Oratores erant) fore vt Eugenius deſerto Renato Andegauenſi ad ſe tranſiret, Regnumq; Neapolitanum fiduciario iure ſibi permitteret, ſuis Oratoribus ſeuerè mãdauit Eugenij partes, quam poſſent acerrimè propugnarent; ſed turpius erat quàm tantos viros deceret tam facilè ſententiam mutare: ne tamen non obſequi viderentur, articulos illos quorum cauſa tota proruperat controuerſia, veros, & iuſtos confirmabant, quod tamen inde neceſſariò conficiebatur, Eugenium abdicari meruiſſe, concedere detrectabant. Quamquam ita molliter Ludouicus, *vt ſatis appareret*, obſeruante Syluio, *nihil magis eum cupere; quàm quod peteret non impetrare*: Et ſanè niſi ita res ſe habuiſſet, nequaquam eo è viuis erepto altera Cõcilij columna (ſicut ſupra dictum eſt) corruiſſe fuiſſet credita. Animoſior in ſpeciem Panormitanus, vt ex crebris eius apud Æneã diſpu- — *Lib. 1. de Cõc. Baſil.*

 tatio-

tationibus videre est. Cæterum neque de Concilij autoritate dubitare se profitebatur, neque id agebat, vt decreta eius antiquarentur, sed vt Eugenio tempus prorogaretur, idque etiam adeo inuitus vrgebat, vt Syluius affirmet *sola necessitate cõpulsum, vt Principi suo obediret* ea molitum, *vbi tamen* (Syluius loquitur) *veritas esset non ignorabat, nec libenter ei resistebat, sæpiusq; ego illum in sua bibliotheca de suo Principe vidi conquestum, qui aliorum monita sequeretur*. Hinc facilè iniuriarum rei tenentur, qui Panormitanum ambitus postularunt, vt qui se totũ ad Amedei gratiam finxisset, Purpuræ consequẽdæ studio; quique asseuerarunt ipsum Amedeo cedere meditanti pertinaciter obluctatum, ne dignitatis iacturam faceret, qua etiam priuatum illum contendunt, tàm vanè, vt compertum sit quatuor ante annis, quàm Felici cum Nicolao V. conueniret, migrasse Panormitanum, tantumq; ab Amedeo demerendo absuisse, vt nullus in Cõcilio Eugenij abrogationem diutius distulerit. In quo sanè Amedei modestia singularis extitit, qui noluit, vt Panormitani virtuti, & meritis legati persona officeret, quam inuitus sustinuisset, maximè cum alioqui Cõcilij doctrinam semper esset amplexus. Satis igitũ quis esset animi sui sensus Panormitanus aperuit cum Amedeo electo continuo adhæsit; hactenus enim dum restitit, legatus videri; deinceps Panormitanus esse amauit. Cum igitur Oratores, qui Amedeũ adierant ingentia hæc Panormitanorum, & Romanorum nomina extollerent, premerentq; optimum Principem, ut famam suã illorum

Lib. 1. de Cõc. Basil.

Paradinus, et Väderburch. in Amed. 8.

Panormitanus ab Amedeo Cardinalis dictus.

illorum suffragijs permitteret, quem amabo non expugnassent? maximè cum non iam singulos, sed totas cateruatim Academias obtenderent, quæ vno ore Concilio contra Eugenium subscriberēt, ita enim Ludouicus Romanus è Coloniensi, & Louaniensi, & è Parisiensi Nicolaus Amici luculentis autoritatibus afferebant.

celeberrimę vniuersitates stant à Basileensibus.

LXXX. Antistites magni in extremis positi Sacramēti religione adhibita Eugeniū respuūt.

Ac ne quid omnino deesset, busta quoque sollicitabant; vt formidine diuini iudicij cogerent, quem humanis rationibus non vincerent narrabāt enim Episcopos Ebronensem, & Lubecensem, ac Abbatem Vrgeliasensem cum ad suos redirent, morbo percussos non satis sibi consultum putasse, nisi publicè Eugenio renuntiassent: *Nam vbi adesse migrationis horam sensere* (loquor cum Ænea) *compluribus ad se viris grauibus accersitis, corā ipso Christi corpore, quem statim sumpturi, & ante cuius tribunal intra paucas horas comparituri erant, vos omnes, qui adestis, dixerunt, orate Deum, vt illos conuertat, qui Gabrielem pro Summo Pontifice recognoscunt, quia in eo statu saluari non possunt, se in fide Basileensis Concilij morituros professi, absque vlla trepidatione dormientibus similes ad dominum migrauerunt.*

Lib. 2. de Cō. Basil.

LXXXI. Comitia in qu b. electus Amede magna sanctitatis specie celebrata.

Hæc verbis ad terrorem compositis viri disertissimi auribus Amedei intonabant, vrgebantque vehementer, multa cumulantes argumenta, quibus diuinam in eius electione prouidentiam elucere cōfirmarent. Et quæ enim vnquam, aiebant, purpuratorum Patrum comitia, vel seueriore disciplina, vel maiore pietate, vel libertate securiore celebrata? quā cōcordibus Patrū suffragijs (licet aliquos

in eodẽ cœtu haberet Amedeus infẽsissimos) cooptatus? quanto omniũ ordinũ plausu renuntiatus esset? nec defuisse euidẽtissima diuinæ mẽtis signa, quando eo potissimum tpis articulo conuenissent Patres, quo sanctorũ Reliquiæ toto conclaui circunfusæ, vna cũ totius populi votis numen propitiarent. Addebant satis constare Patres eũ elegisse quem sanctissimum putarent, quando Ioannem Engolismensem miræ sanctimoniæ virum prius optassent, ac deinde Frãciscum de Maresme Carthusiensium Generalẽ Religiosissimum.

V. sup. num. 3. Petræus in Elucid. Chrõ. Carth.

LXXXII Amedeus à temeritate, non ab errore absolutus.

Tot argumẽtis victus Amedeus nisi Pontificiã Prouinciam ab omni temeritatis labe nitidissimus adijsse credatur, nullus sanè conscientijs nostris securitatis locus superesse videbitur: quis enim vel plura vnquam humanæ sapientiæ præsidia adhibuit, vel sponsoribus vsus est locupletioribus quàm Amedeus noster? Quid igitur? Aliæ sunt diuinæ, aliæ humanæ sapientiæ leges, ludit illa in orbe terrarum, & illudit vel oculatissimis, ne plus æquo sibi placeant, tuncq; se maximè cæcutire intelligant, cum lynceos habere oculos opinantur: verum vt hoc agnoscere demissi animi est, ita errare hominis, sed neque hic error innocentiam exuit, neque hominem reum facit, imo (quæ diuinæ sapientiæ laus est, vel maxima) felicius sæpe errant, qui se ad eorum, qui vulgò sapientes habentur nutum totos fingunt, quàm qui præfidẽti audacia nullum in consiliorum suorum cõscientiam admittunt. Ego sanè cum Petro Lucemburgico, Vincentio Ferrerio, alijsque bene multis

errare malim prudentium monitis acquiescens, quàm cum plerisq; casu potius quàm consilio bene sentire. Dabo igitur Amedeo, quod sanctissimis viris contigisse, vt innoxio errore hominē se esse testatus sit, at temere fecisse, vel culpā cōtraxisse aliquam, tam iure inficiabor, quàm id iniuria proterui homines calumniandi libidine cōmenti sunt. Quanquam autem Amedeus ab omni iniuria tutus proiecti in mare scopuli instar assilientes cōuitiorum fluctus ita semper fregerit, vt nulla sæuitiæ vestigia tot sæculis verberatus ostendat, facere tamen hoc loco nō possum, quin strepentes circa illum oblatrātis inuidiæ hirritus cōpescam.

Amedeum nōnulli frustra calumniantur.

Princeps infremit Blodus, cuius nomine audito statim intelligunt omnes Blandum Mercenarium, tam seruiliter quibusdam assentantem quàm maleuolè alios mordentem: Erat is Eugenio ab epistolis, eoq; procaciùs in Felicem lasciuiebat, specie fidei in Patronum, re vt in intima eius irreperet. Ignoscerem nihilominus intemperanti calamo, si dum feruebant partium odia, vti facetiarum scriptor Pogius, furori indulsisset: At cum longo post tempore historiam scribebat, cur in eius innocentem memoriam crudeliter sæuiebat quem Christianus orbis vniuersus longè magis Pontificatu sponte cedentem, quàm si vel iure retinuisset suspiciebat? meminisset saltem, si quid saperet, decreti Pōtificij à Nicolao editi quo suas, aliorumq; epistolas, & quæcunque calente ira in Amedeum scripta erant induci, & penitus aboleri

LXXXIII. Blondus Calumniatorū Princeps *Decad. 3. lib. 10. & Decad. 4. lib. 1.*

B'ōdus decretis Pontificijs aduersatur.

ri iubebantur. Et quidē hoc scripto satis abundè Amedeo cautum videbatur, cum Blondi, aliorūq; maledicta de scelere nata, non nisi scelere cō seruentur, sitq; pro impenetrabili clypeo aduersus omnia frementiū conuicia, spōgia ipso à Pontifice Summo illis decreta.

Quod quam sanctè prescriptum fuerit promptum erit, vel ex ipsis criminationibus intelligere quas ad examen vocare non pigebit: has autē ex vnius Blondi officina depromam, tum quod eius opilio Pogius fabulis, anilibusq; deliramentis scribendis otium consumpsisse passim censeatur, tum qđ quæ maximè virulenta apud alios sparsim extāt, ea Blondus in vnum coacta quasi validiore conatu expressurus in Historiam suam coniecit. Huius igitur machinis disturbatis, occæcatisq; tormentis, quidquid est apud alios, confossum confectumq; putandum est, sic igitur Blondus.

LXXXIV. Blondi primus impetus.

Cum Albertus Auster Cæsar declaratus arcendis à Panno niæ finibus Turcis intentus, diem obijsset, congregata apud Basileam factio Conciliaris, illius liberata metu, in facinus quod tā perditè, iamq; afflictim diu concupierat prorupit, Amedeo Sabaudiæ Duce in Romanum Pontificem declarato, cuius electionis modum paucis absoluemus.

Albertum Imp. Basileensib. infensum calumniatur.

Quid ais Blonde? Basileenses mortuo Alberto metu liberatos ad Amedei electionem se accinxisse? At quomodo sibi ab Alberto metuerent, quem Concilij defensorem habebant, *à quo Baronem magnanimum, & apprimè insignem Conradum Vuinspergensem Protectorem acceperant?* *Qua* ex re (Syluius loquitur)

loquitur) *Vt alienatum ab Eugenio aduersarij, sic Patres sacri Concilij optimam erga se fore mentem Cæsaris cognouerunt: quia nec protectorem misißet, nisi legitimũ Concilium reputaßet, nec rursus Concilium in Basilea esse putauisset, si Eugenio fidem habuißet.* Neq; verò Protectorem tantum, sed Oratores etiam in Concilio perpetuos habuit Episcopum Lubecensem, ac Georgiũ *tam literata, quàm armata*, vt ait Syluius, *insignem militia*. In Cõcilio vero Florentino Burgundionis Ducis Oratores subscripsisse lego, Cæsareos non lego; vt vel hinc palàm sit à Basileensibus stetisse Albertum, Sigismũdi decessoris sui vestigijs insistentem. Sed vnde Basileensibus ex Alberti morte animus meditata perficiendi? Eugenium iampridem gradu mouerant, principio Octobris de electoribus deligendis deliberarant, Triumuiris in eam rem tertio id. Octob. deputatis, qui 4. Kal. Nouembr. ad Patres de suis suffragijs retulerunt, postridie, tertio Kal. itum est in conclaue, ac post septem dies nonis scilicet Nouembr. renuntiatus Pontifex Amedeus. Quid interim Albertus? *Hic cum intellexißet* (vtor verbis Philippi Bergomensis) *Turcos Smederonam Raxiæ Vrbem obsidere, ad eam liberandam multo cum exercitu eò processit. Verum morbo dissenteriæ in via cõtracto, infecto negotio Viennam repetere statuit, sed in itinere eo morbo affectus, relicta vxore prægnante, confecto testamento in villa quæ longa dicitur 6. Kal. Nouẽb. vita decessit.* Biduo igitur antequam Patres conclaue ingrederentur vixerat Albertus: vin' igitur Blonde tanta pernicitate nuntios è Pãnonia Basi-

Basileensibus impo nit.

In chron. an. 1449.

Mẽdacij tenetur.

leam aduolasse, vt Patres de Cæsaris interitu certiores facerent? Ne si festinantis quidem calami tui pennas addidisses, tantum itineris emensi essent. Præproperus es fraudum Blonde, dumq; maturè ringeris, canem te prodis festinantem, quæ cæcos parit catulos. Sed perge.

LXXXV. Atrox Blōdi calumnia qua Amedeū ad striges ablegat.

Is etenim (Amedeus) *quem ante proximum decennium multis narrasse nouimus prædictum sibi à Phitonibus futurum vt Pontificatu Romano decoraretur, Ducatus, Dominijq; quod possideret ingentis curam natis specie reliquit, Anachoritæ vita solo habitu instituta, etsi remoto ab vrbibus vico, cum paucis nobilibus simili opertis pallio deguit, omnia vt erat solitus Ducis, atque Domini Prouinciarum munera exercebat.*

E fabulis fidem quærit.

Solemne est fabulas texentibus Deum semper aliquem è machina deuocare, qui impeditos casus, & perplexas ambages explicet, neque enim spectatorum oculos tenerent nisi incredibilia, & in miraculum corrupta proponerēt. Sentiebat Blōdus frigida fore in vulgus commēta sua, nisi prodigio aliquo inclaresceret. Tiresiam ergo in scenam dedit qui præstigijs suis nec opinantes fascinaret, dum Amedeo tāto ante sacras infulas ariolatur. At enim Blōde quem nobis mirabiliū istorum autorem laudas? *Nouimus*, inquis, nimirum te in Arcanorum suorum conscientiam Amedeus adhibebat, vt hæc nobis secreta referares? Adeòne, verecundiam omnem prostituisti, vt Religiosissimum, sapiētissimumq; Principem strigibus implicares, itaq; dementatum effingeres, vt dæmonum artibus gloriaretur? Dolebat tibi crebris

bris toto orbe sermonibus Amedei sanctimoniā celebrari, altamq; animi demissionem extolli, quę ipsum in solitudinem abdidisset; corrumpenda illustri mendacio tantæ virtutis fama tibi videbatur, nec difficilè populo imponitur, qui vt plurimum, & in Dominantes iniquus est, & eorum Cōcilia ex euentis iudicat, falsisq; in eos auditionibus statim accedit. Amedeum igitur callidus impostor ad Pytones ablegat, infelices Genios sacrę illius militiæ auspices facit, quæ à Diuo Mauritio nomen habet, Gausape Ducem velut larua induit, qua hypocrisim suam tegat, socios illi tamquam voluptatum emissarios adiūgit, totam denique ambitionis fabulam ita exornat, vt omnia inter se apta satis nexaque videantur, & inualuit apud plerosque commentum Gobelino referente, incerto autore vulgatum. *Obierat* (inquit) *Vxor Amedei quæ Vnica eius fuerat: Striges, vt aiunt, futura vane prædicentes Amedeum adiere, eique summum Pontificatum obuenturum prædixerunt, quod in Concilio deponendus esset Eugenius, & ipse instituendus Amedeus siue hac spe ductus, siue suopte ingenio repleto quidem charitate; & religione &c.* Modestè sanè, vt qui anteactæ Principis optimi vitæ longè quàm incertis rumoribus tribuendum censeret; quapropter rectè paulò infra, *calumniatoribus dumtaxat suspectam fuiße mutationem* adiungit, *dicētibus Amedeum scilicet sperare Papatum*, *atq; idcirco heremitam factum*. Verum facile est ex ijs quæ supra narrauimus sincerum Amedei propositum agnoscere, quod tanto ante animo præceperat, tantaq; reli-

Lib. 7. comment. Py 2. § 1

Num. 20. & seqq.

gione perfecerat, publicæ rei, & tranquillitati suę in cõmune cõsulturus: Id tota eius vita innocentissimé acta id religiosorum hominum amor, diuinarum rerum studium, Monasteria constructa, & tota Ripalliẽsis secessus moles proclamabat, frustra tanto molimine excitata, si occultæ machinationi tantum obtendebatur. Denique spontè laxatur hæc machina hiatibus fraudum cõmissuris: aiunt enim striges ei Pontificatum denuntiasse, quod in Concilio deponendus esset Eugenius. At quomodo *ante decennium* id narrare poterat Amedeus, vt sibi compertum affirmat Blondus, cum neque Concilium, tunc vllum Basileæ esset. Nec Eugenins in Pontificem electus? Et si iam ab initio Concilij venerat in illam mentem Amedeus, cur adeo sollicitè Eugenij partes fouebat, vt non alio defensore magis Eugenius ipse gloriaretur? cur in Patribus cum eo conciliandis adeo studiosè per Oratores suos incumbebat? cur potius quem ruentem videbat, non propellebat? cur heremum tunc non cogitabat cum Imperatorem, Regesquè omnes, cum è Purpuratis Patrib. doctissimos quosq;, ac Religiosissimos Cõcilium celebrantes, Eugenium damnantes videbat? At ille non nisi integra pace se abdidit, exeũte scilicet anno sæculi eius trigesimo quarto, cúm nonis Februarij eiusdem anni Basileenses in gratiam cum Pontifice redijssent, vt vel hinc nemini latere possit quàm in Amedeum alia omnia cogitantem adsit iniquus, qui simulatione pietatis in supremam dignitatem grassatum esse ex falsis auditio-

Contradictio euidens in hac calũnia.

Amedeus fine anni trigesimi noni est electus.
Martinus principio trigesimi primi vixit. Eugenius ei suffectus Concilium Basileę aperuit 19. Iulij eiusdẽ anni.

Obseruatio pernecessaria.

auditionibus criminatur. Et vero cur Iacobum Borboniũ Hungariæ, & Siciliæ Regẽ paucis ab Amedeo mẽsibus Franciſcanis Patribus poſt oĩum fortunarum ſuarum euerſionem additũ, captandi pariter Pontificatus gratia Religioſam induiſſe vitam ſimiliter confingere non licuiſſet? *Chiffl. 2. par. Veſont.*

Sed ne deinceps blandiatur ſibi Blondus dabo illi pro incertis rumoribus quos adducit teſtes locupletiſſimos, qui Amedeum ab omni ſimulatione abſoluant, nec niſi ſanctimoniam in eius ſeceſſu agnoſcant. Princeps erit Pius 2. non ille quidẽ adhuc Concilij fautor, ſed Amedeo è viuis erepto factionis expers. *Cum Amedeus* (inquit) *admirandus adaucto paterno imperio, parta vndique pace formidandus, cumulatis opibus ſapientia plenus, vicinis populis, ac Principibus videretur, relictis Principum, & gloriæ faſtibus in heremum ſe recepit.* Cardinalis S. Crucis apud Gobelinũ, *non ſatis admirari, aut collaudare Principis conuerſionẽ poterat.* Ideq; Gobelinus, ſeu veriùs Pius 2. Amedeum *ſuopte ingenio, repleto quidem charitate, & religione, relicto Ducali faſtigio, & omni ſæculi Pompa procul eiecta, gubernatione ſubditorum primogenito commiſſa ad heremum conceſſiſſe* prędicat. Vernerus Amedeo Coętaneus, & illum, vt opinor ſublegens Philipippus de Lignamine *Felix* (aiunt) *fuit Dux Sabaudiæ Princeps deuotus, ac ſenex.* Ioannes Sabellicus, etſi poſtea mutationem imputat, in ſolitudinis tamen capeſſendæ propoſito nihil niſi ſanctum agnoſcit, *vixerat*, is ait, *annos circiter quadraginta in florentiſſimo Principatu. Subijt inde tædium rerum humanarum, inſtituitq;*

Margin: LXXXVI. Scriptores Amedeo ætate ſuppares ab omni ambitu eũ abſoluunt. — *Lib. de Europa. cap. 42.* — *Lib. 7. comment. Py. 2.* — *In faſciculo tem.* — In chron. — *Ennead. 10. lib. 3.*

stituitq; heremiticam vitam. Sūpsit, & pallium heremiticum per quæ magnum erat nomen sanctitatis adeptus. Marius Belga Ludouici 12. Historicus, *Amatus* (sic Amedeū vocat) *in heremo degens per aliquod tempus vna cum decem nobilibus ætate prouectis vitam solitariam vixit, prominentem barbam alens, vestimentum vile indutus; ac clauam nodosam manu gerens, &c. cum autem sanctitatis, ac innocentiæ opinione celebris esset, à Concilio Basileensi Pontifex est electus.* Philippus Bergomēsis illi ętati suppar. *Vir certè* (Amedeus) *omnium virtutū claritate adornatus, quas ob res Imperium suum vltra citraq; montes mirum in modum auxit. Qui cum gubernacula suæ gentis xl. annis tenuisset, parta vndiq; pace, multis cumulatis diuitijs, relictis Principatus sui gloriæ fascibus, Ludouico vnigenito* (primogenitum dicere voluit) *Imperio tradito in heremum se tradidit, atque recepit, vbi aliquandiu cum sanctè vixisset, tandem Summi Pontificatus honorem accepit.* Nauclerus, *vixerat is* (Amedeus) *annos circiter 40. in florentissimo Principatu, subijt deinde rerum humanarum tædium, instituitq; heremiticam vitam.* Raphael Volateranus, *Sabaudiæ Duces è Saxonū Ducibus, ac stirpe Augusta originem ducunt annos prope cccc. Inter quos Amedeus ab Imperatore Friderico* (Sigismundū voluit dicere) *Dux primus fuit appellatus, qui defuncta vxore, relictaq; Regni cura Ludouico filio cum paucis suorū secessit in agrum Gebenensem, studio rerum diuinarū prope lacum Lemanū Cœnobio cōstructo.* eadē totidē verbis repetit Mūsterus quāquam Catholicis Principibus parum æquus Mutius, & ipse Sectarius, *Ducatus administratione relicta, vitam,*

Lib. de schismat. cap. 14.

Errat in numero sociorum.

In chron. an. 1438.

Lib. 2. Gener. 48.

Lib. 3. Geograf.

Lib. 2. Geograf.

Lib. 28. chro. German.

tam spiritualem contemplatiuam amplexus erat, vestitu, & tota victus ratione religiosam ducebat vitam. Iacobus Spiegel doctus Austriados à Bartholino cõscriptæ interpres. *Gebennensem agrum Patrum nostrorum memoria nobilitauit secessus Amedei primi Sabaudiæ Ducis, qui deinde ob abstinentiæ, clariq; nominis famam, inuitus in Concilio Basileensi Pontifex factus est.* Nec modo vicinos sanctimoniæ Amedei fama, sed totam latè Europam peruaserat, Græcum autorem Laonicum Chalcondilam testem habeo: *Ea tempestate,* inquit, *Germani Basileæ erant congregati dissidentes sententijs contra Eugenium Pontificem, quem reprobantes crearunt Pontificem nomine Felicem virum inter ipsos in primis spectatæ probitatis.* Merito igitur Paradinus in chronico asserit, Basileenses ideo Amedeum delegisse quod *Religiosissimum, sanctissimumq; Principem esse noscent,* nec dissimilia ante eum Champerius, *Nota erat,* inquit, *Patribus pietas singularis, & sanctitas Amedei, ideo que illum Pontificem crearunt, vt Ecclesiæ laboranti succurreret.* In eundem sensum recentiores. Vanderburchius, *Eugenio Pontificatu priuato Amedeum sanctitatis, pietatisque apud omnis ordinis homines opinione clarum in eius locum substituunt.* Facit cum istis Ioãnes Mariana *Amedeus abdicato Principatu, ac aulæ cultu relicto in heremum abijt purioris vitæ studio incensus, sex senioribus ex suorum nobilitate Comitibus.* Huc pertinent illa Petri Mathæi verba. *Amauerat hunc secessum Amedeus, vt Mundo illuderet: vt ipsi illuderet mundus illum inde abducit.* Et multo illustriora Ioannis Baptistæ Pignæ, *Ripalliæ Amedeus magna*

In commentar. ad lib. 5. Austria.

Lib. 6. rerum Turcic.

Lib. 3. Histor. Sabau. 32.

Champer. in Amed. 8.

In Amed. 8.

Histor. Hisp. lib. 21.

In necessitudinibus Franco Sabaudicis.

Lib. 7. Histor. Estens.

gna

gna demissione agebat, & procul à sæculi curis, vnis spiritalibus attendebat. Neque omittẽdus Onufrius. *Amedeus Ducatu relicto, Christi amore succensus solitariam vitam elegerat. Hic cœlibe ac religiosè viuens à Patribus Concilij Basileensis ob multa crimina Pontificatu Romano abrogato Eugenio Quarto in eius locum Pontifex M. est factus*, & paulo infra, *Amedeus in solitudine Ripariæ Gebennensis Diæcesis vitam Angelicam agẽs in Pontificem R. electus est*.

Lib. 3. de Pötif. & Card. creatione.

LXXXVII. Quid natiões oẽs de heremitica Amedei vita senserint.

Hæc sunt quæ de Amedeo norunt Itali, Galli, Belgæ, Germani, Heluetij, Hispani, Burgundi, Græci, (nostros enim hoc est Sabaudos nequis calumnietur missos feci) hæc inquam de Amedeo norunt nequaquam suspectæ factionis viri, secessisse videlicet illum vt Principum, & gloriæ fastus relinqueret, vt se ad Deum conuerteret, vt in heremo sanctè viueret, vt rerum diuinarum studio se traderet, vt vitam spiritualem contemplatiuam amplecteretur, vt vestitu, & tota victus ratione religiosam duceret vitam: idq; Christi amore succensum, charitate, & Religione motum, ac tædio rerum humanarum, & purioris vitæ studio, vnde merito apud oẽs audiret Princeps deuotus, spectatæ probitatis, sanctitatis, & innocentiæ opinione celebris omnium virtutum claritate adornatus, abstinentiæ fama clarus, Angelicam vitam agens. vnde igitur habet Blondus, vnde nouit dęmonis artibus ambitiosè factum esse, quod totus orbis sanctissimè, Religiosissimeq; factum testatur, & suspicit? sed illum porrò audiamus.

LXXXviij. Blondus Amedei gesta in Concilio criminatur.

Concilio autem Basileensi interea quandiu Romani Pontificis

ficis Eugenij consensu celebratum fuit, paucos præstitit fauores, sed postquam Pontificem, & orbis Christiani Principes illud tanquam perniciosum detestari vidit, omnes eo augendo, manuque tenendo adhibuit vires, adeo vt quibus temporibus proximo superiore exacto biennio suspensionis ab administratione primum, deinde priuationis machinationes in Pontificem sunt intentatæ, impulsi à Duce Sabaudiæ Clerici aliorum qui apud Basileam interfuerunt impietati, numerum æquauerint.

Quam omnia ad inuidiam, ad fraudē, ad calumniam ornata? Sed illud primum à te quæro Blōde quādiu de Pontificis consensu celebratum, hoc est, quandiu legitimum fuerit Concilium? an vsque ad proximum ante Eugenij abdicationem biennium vt innuere videris? cur igitur decreta respuuntur, quæ perplures inante annos in eo edita leguntur? quādo igitur deesse illi autoritas cœpit? an cùm illi tres articuli promulgati sunt, qui Pontificiæ autoritati detrahūt? At statim ab exordio Concilij sunt promulgati, nunquam igitur legitimo Concilio fauit Amedeus. An cum Eugenius suos legatos reuocauit? At reuocationem hanc damnauit Eugenius, & irritam esse iussit: sed quando Amedeo fauere cœpisti, cùm eius beneficia cōmemoras; dic amabo Blonde, q̄ sint hi fauores vel pauci quos legitimo Concilio præstitit? ego enim multa, eaq; valde illustria Amedei in Eugeniū beneficia lego, in Conciliū verò nō lego. Audio sanè Eugenium Amedeo *gratias habentem, quod intentus ac feruens esset ad defensionem, & conseruationē honoris ipsius, ac dignitatis, & autoritatis*

Blondus se ipse impedit.

Sess. 2.

Dissimulat egregia Amedei in Eugenium beneficia.

V. e sup. nu 7.

& num.8.

Apostolicæ sedis. Scio eundẽ Eugeniũ scribere *se à multis fide dignis quotidie audire, & veraciter informari quantum Amedeus intentus eßet, & omne studium suum apponeret ad honorem, & statum suum* (Eugenij) *& Romanæ Ecclesiæ conseruandum, ac proinde fidem eius & deuotionem plurimum in domino commendare, hortarique vt in similibus bonis operibus, quibus multos alios superarit, se ipsum superare conetur*. Noui Amedeum per suos Oratores in Concilio euicisse vt quam tantopere desiderabat Eugenius prorogationem: illam obtineret, hæc tibi Blonde obscura esse non poterant, qui Eugenio esses à secretis: quid? hisne cuniculis in Pontificatum irrepebat Amedeus; his machinationibus Eugenium euertebat? cur hæc tacebas vt nescio quos fauores Cõcilio paratos referres? nullus sanè dubito quin semper Amedeus Cõcilium vti debuit, reueritus sit, nihilq; non egerit apud Pontificem vt autoritatem illius illibatam esse pateretur, idq; literæ ipsius Amedei ad Concilium scriptę declarant, sed si verum amamus, erit vtique fatendũ Basileenses Amedeum Eugenio quàm sibi longè fauentiorem existimasse. Quid quod affirmare nõ verebor exacerbatos ex illis in Amedeum plurimos quod eũ Eugenio quàm par esset amiciorem crederent? quo factũ est, vt vehemẽter de illis in causa Lausanensis Epi expostularet, vt qui durius in eum quàm in barbarum, & ignotũ hominem se gessissent: *Nunquã* (inquit) *potui obtinere quod vni Sarraceno non fuit denegandum*. Sed in rem erit cõtrouersiam hanc non transmittere leuiter.

& nu. 10.

In Appen ad Conc. Basil. pag. 133.

Amedeum Basileen es minus sibi æquum putabant.

Seuerius cũ illo agunt.

Vaca-

Vacauerat forte per eos dies Episcopatus Lausanẽsis in ditione Ducis Amedei positus. Hic, vt iure nominationis vteretur, quod Pontifices olim, & recenti memoria Martinus Quintus illi attribuerat, Ioannem de Preugino ad eã Sedem vocabat, factione tamen quorũdam Canonicorum Ius electionis sibi vindicantium, Ludouicus de Palude cooptatus fuerat in possessionem: Grauiter iniuriam tulit Amedeus, & ne in posterum serperet damnum, cũ Eugenio per legatos suos Nicolaum Festi, & Ioannem Championis egit, vt Ludouicũ gradu moueret, aut alio transferret. Eugenius Iudices dedit, Iordanum de Vrsinis Episcopum Sabinensem, & Angelotum tituli Sãcti Marci Cardinalem, suos ad Basileensem Synodum legatos, cum literis ad Amedeum quarum initium est. LXXXIX. Magna Basileenses inter & Amedeũ controuersia pro Episcopatu Lausanensi.

Eugenius, &c. Ex his quæ per singulos dies de constanti deuotione tuæ nobilitatis sentimus, clarè contuemur supra cætera, quæ ad tuam gloriam ordinantur, splendere sinceritatem fidei qua Progenitores tui Romanam Ecclesiam, Sedem scilicet Beati Petri magna semper cum reuerentia coluerunt, vnde præclaris tuis exigentibus meritis Paterna inclinamur affectione ad ea, quæ decus, & bonum tuæ Nobilitatis aspiciunt, &c. Cætera delegationẽ tantum habent cum reseruatione Ecclesiæ Matisconensis. *Datum Romæ Anno* 1433. *prid. id. Mar.* fine anni Pontifex Ioannem Episcopum dixit, commendatitijs in eius fauorem Amedeo datis prid. non. Nouembris: sed erat Ludouicus Concilio acceptissimus, quemque præcipuis legationibus adhibuerat, interq; primos audiebat, & ægrè fe- Eugenij ad Amed. litera. Commẽdat eius in se beneuolentiã.

rebant Patres Amedeum à Pontifice pendere voluisse, cum decreto facto statuissent stante Concilio Prælatos ab eo esse constituendos. Obstinauit igitur in proposito Ludouicus, Patribus eius causæ fauentibus. Imminuta vero Pontificis autoritate (id enim temporis ad eas incitas venerat, vt suis antiquatis, Concilij decreta cõfirmare necesse haberet) non poterat Amedeus non interpellare Patres ne iniuriam sibi fieri paterentur. Sed quoniam sciebat illos maiorem partem alieniore à se animo esse; Armigerum, & Fecialẽ (Heraldum vocant) pro tribunali dum ius diceretur adesse iusserat, qui si causa caderet, à Concilio ad Pontificem prouocarent: nec falsa auguratus est, sententia secundùm Ludouicum dicta, damnati Amedeus, & Ioannes electus, statimque interposita prouocatione, tanta in prouocantes vociferatio est sequuta, exardescentibus plerisque omnibus, vt vix ab illis manus abstinuerint. Et sanè Basileenses nihil molestius vrere quàm huiusmodi prouocatio poterat. nam cum tantam Concilij autoritatem esse decernerent, vt nemini ab eo ad tribunal aliud appellare liceret, exemplum tanti Principis periculosissimum fore animis præcipiebant. Ille vero ne quis de sua mente dubitaret, oratoris sui prouocationem non modo ratam habuit, sed denuò coram legitimis testibus, & Præsidibus, verbis ore proprio conceptis appellauit. Hic vero lectori æstimandum relinquo quàm cõsentanea veritati Blondus scribat, cum Amedeũ omnes vires *augendo, manutenẽdoq; Concilio adhibuisse*;

Amedeus à Concilio ad Eug. prouocat.

Hinc Basileensium incommodia.

Blondus impostura cõuincitur.

se scribit, in quem Basileenses velut decretorum suorum violatorem palam insurgerent. Neque vero in hac vna controuersia diuersus abijt à Basileensibus noster Amedeus. Sententiam illi in Antonij Vadimontani, & Renati Andegáuensis Lite pro Ducatu Lotharingiæ, secundum hunc dixerant, illi Amedeus, ita fauit, vt eius potissimũ opera æmulum in potestate habuerit. Quod si sagacissimus Princeps agitabat animo Pontificatum Concilij suffragijs obtinendum, an non demereri Patres, fauorem eorum eblandiri, illorum statuta laudare, amplecti, cæterisq; exemplo præire debuerat? obseruatione porrò dignum est hęc ab Amedeo gesta post aliquot dumtaxat menses quã exuto Imperio Ripalliã secesserat; vt vel hinc manifestissimi teneantur mendacij, qui simulata Religione Basileenses sibi conciliare voluisse calumniantur. Etenim fine anni trigesimi quarti abdicarat ille se, Ludouico sibi suffecto, causa autem Lausanensis per primos sequentis anni menses est agitata; literas siquidem expostulatorias dedit Amedeus ad Concilium prima die Maij anni trigesimi quinti, quarum aliquot capita fidem dictis factura recitabo.

Vanderb. in Amed. 8.

Nota.

Confisus, ait, *de V. R. P. benigna supportatione conqueri cõpellor apud eos hostibus seclusis, super eo quod nuperrime dilecto fideli scutifero Oratore, ac Procuratore meo ad hoc deputato Ioanne Champtionis in conspectu vestro in Ecclesia maiori Basileensi, vbi vt credo debebat, & debet sibi, & omnibus seruari totalis immunitas, & plena securitas personaliter constituto, post intimatam eisdem*

XC. Expostulatio Amede. ad Conciliũ *In append. ad Conc. Bas. pag. 233.*

dem P.V. & parti aduersæ videlicet dicto D. Ludouico aduersario, & hosti meo ibidem tunc præsenti appellationem iustam, à quadam prætensa sententia generaliter, vt fertur in causa Lausanensis Ecclesiæ, sicut placuit in fauorē dicti aduersarij contra Reuerēdum in Christo Patrē D. Ioannem de Preugino Episcopum Lausanensem nuper lata, quæ vtinā pro honore Concilij sine alio præuio moderamine, & causæ maturiori iustificatione nūquam fuisset promulgata: statim insurrexerunt quidam ex Procuratoribus, nec non Procurator fiscalis, ac etiam Procurator fidei, qui tamen vt prudens, fuit alijs magis tēperatus, licet vrgeretur, & cum clamore valido petierunt, quatenus idem scutifer, & Procurator meus caperetur, & grauiter puniretur, eo quod huiusmodi appellationē intimauerat: surrexrūt etiam innumerabiles alij cum clamore, & strepitu pariter acclamantes capiatur, incarceretur. Nec defuit aliud verbum violentum, nisi vt crucifigeretur. Hostis insuper prædictus particulariter debitum suum hostilitatis, hoc idem vociferando persoluit, in quo mihi quàm plurimū complacuit, quia qualis erat, & est apud me, inimicum meum se palam declarauit. Quod tanto molestē fero, quanto ipse prodijt ex Vaßallis meis, quorum meritis præteritis ex hoc, & alys operibus suis reddidit se indignum perpetuum. Vnde super hoc quod in præsentia vestra clamigarat se ex parētibus magnis (quorum aliqui defuncti sunt in parentum meorum obsequio) traxisse originem, fateor, verum esse hoc quod dicit, quia ex bonis, & fidelibus parentibus ortus est, qui tā erga me, quàm inclytos progenitores meos, debitum fidelitatis firmiter exhibuerunt, vtinā non fuisset idem aduersarius degener, contra me, & iustitiam meam

Amedei Oratores in Cōcilio iniuriosè habiti.

meam attentando; quamuis cum diuino, & Dominorum meorum auxilio, non poterunt ipse, & sui praeualere: scio enim remedia mea quibus vtar loco, & tempore contra ipsos, in hoc autem quod allegat magnitudinem parentum allegat veritatem; sed non credat aliquis me non habere sine comparatione potiores se, habeo enim per Dei gratiam Vassallos, & subditos insignes in bono numero, Ducali, Marchionali, Principali, Comitali, Baronali, & Banneriali dignitatibus insignitos, vltra valuasores, &c. Tum deinceps, Nunc habetis efficacissimum meae voluntatis indicium in hoc quod non per procuratorem, sed in propria persona coram authenticis personis appellaui. Miror qualiter, & quomodo V. R. P. tot vicibus permiserunt, & permittunt se à praedicto aduersario, & eius fistulis dulce canentibus sic decipi, sed omnibus consideratis non admiror, quia facies dealbatae multos fefellerunt, atq; fallunt. Non credebam tamen quod ad placendum vni Monacho Iustitiam iusti iniustè auferre satagenti, maximè ex actu ordinatissimae iustitiae, videlicet appellationis, debuisse in persona mei scutiferi, et procuratoris sic offendi, & etiam in sedibus Oratorum meorum praegrauari. Non enim sic turbari debuissetis ex appellatione supra dicta. Et maximè contra me qui me conscium alicuius offensae sacro Concilio, vel alicui ex eius suppositis huc vsque illatae non sentio. Quinimo ad profectum, & augmentum ipsius Concilij vijs possibilibus, tam erga sanctissimum Dominum nostrum Papam, cuius sanctitatem plus debito, sed Dei zelo, hac de causa frequenter stimulaui, & nimis exasperaui: quàm erga Principes, consanguineos, confaederatos, & amicos cum omni feruore laboraui. Nescio tamen vnde fuit, quod supplicatio

Quomodo se erga Côcilium gesserit.

pea

per me iterata, & reiterata (videlicet pro causa Ecclesiæ Lausanensis, quæ mea fuit, est, & erit) aliquibus probis auditoribus peritis, & partibus non suspectis committeretur, via, & ordine iuris tractanda, & definienda, nunquam potui obtinere; quod vni Sarraceno non fuit denegandum; nisi quia sic placuit illi bono D. Ludouico, & suis fautoribus satis mihi notis, scio enim, & fateor indubitanter in ipso sacro Concilio plures, & plures adfuisse, & adesse Dominos sapientissimos, iustos, mansuetos, & pios, quibus præmissa attentata tanquam iniqua displicuerunt, & displicent, quos inde culpare nescirem, nisi ex hoc, quod alijs partialibus forsan ex metu, vel falsa persuasione consenserunt. Hæc mira libertate Amedeus; quæ si quis hominis Cōcilij auram captantis iudicet, næ ego Amedeum captasse non inficiabor. Erat in eo Principe facilis cæterarū rerum contemptus, autoritatis tamen retinendæ præcipuum studium. Quare sic deinceps in hac se causa gessit, vt cum statuissent, Basileenses, *quod quæcunq; appellationes à Concilio emanassent, indeq; sequuta, & sequenda cassarentur, irritarētur, & annullarentur. Et tam Iudices, quàm Commissarij partes procuratores, & Notarij, qui circa præmissa culpabiles reperti fuissent, monerentur etiam per edictum, & punirentur;* disertis tamen verbis *personam Domini Ducis Sabaudiæ exciperent, statuerentq; quod ex parte sacri Cōcilij scriberetur eidem Duci super materia huiusmodi Lausanensis; Quodq; Concilium paratum est, sibi, & cuicunque de suppositis concilij querulanti, iustitiam ministrare. Et si opus sit eidem transmittentur viri nobiles pro actu huiusmodi. Ita concordarunt domini de duo-* decim

Iniquiùs secū agi queritur quàm cū Barbaris.

Euict. vt prouocatio sua locū haberet.

Apendix ad Conc. Basil. pag. 131.

decim die Iouis 15. Septemb. 1435.

Hæc ſatis ſuperq; videbantur, vt Blondus Impoſtor haberetur, qui Amedeum vnum omnium eſſe voluit in augendo, & manutenendo Concilio damnato pertinacem. Sed antequam ad alia pergo, doceri à te velim Blonde, quinam illi eſſent orbis Chriſtiani Principes, qui Concilium ante Eugenij depoſitionem tanquam pernicioſum, vt ais, deteſtarentur? An Sigiſmundus Imperator? At eius potiſſimum autoritate factum eſt, vt Eugenius irrita eſſe iuberet quæcunque in Concilium decreuerat, & ipſe in rem præſentem veniens inſigni pompa medius in conſeſſu Patrum ſpectatus eſt; quo factum eſt, vt *Concilium à Sigiſmundo incrementum habuiſſe* Platina veriſſimè affirmaret. An Albertus eius in Imperio ſucceſſor? at Protectorem Concilio dedit Conradum Vuimpergenſem. An Chriſtianiſſimus Rex? At Oratores ſuos in eo habuit conſtantes, & Amedei Lugdunenſis Antiſtitis, eiuſdem legati, oratione maximè permoti sũt Patres ad Eugenij abdicationem. An Reges Hiſpaniarum? At nulli frequentiores in Concilio Prælati Hiſpanienſibus, & quamuis Aragonum Rex ad extremum mutata velificatione Eugenio ſtuduerit, nunquam tamen Oratores eius Panormitanus, & Romanus, vel autoritatem Concilio deeſſe, vel articulos de autoritate Pontificia conditos veritati repugnare contenderunt. An Germaniæ Principes? At potentiſſimus inter illos Vulielmus Bauariæ Dux diu protector in Cõcilio ſedit. Et ex eadem familia Albertus, ac Stephanus

XCI. Fictitios Hoſtes Baſileēſibus opponit. Blōdus.

In Eugen. 4.

V. ſup. nume. 76.

fratres constantissimè Felicem semper coluerunt: quos imitatus est Albertus alius Austriæ Dux Cęsaris frater: Eugenium verò reliqui Germani, non nisi paucis ante obitum eius diebus Pontificem agnouerunt. Qui nam igitur amabo sunt illi Principes, quos Concilio infensos fuisse Blondus prædicat? Credo cum ex Europæis Burgundionem priuatis odijs incensum recensuerit, non alium facilè numeraturum. Sed habet Blõdus cum libet in signis suis Principes, sicut totas videt in Concilio Sabaudiensium Clericorum legiones aliorũ numerum æquantes, quas quidem illum sibi obiecisse crediderim, vt esset in quẽ cæco impetu Andabaturum more pugnaret; sed eius vanitatem, quæ sequuntur aperient.

XCII. Protestationem ab Oratoribus Pricipum cõtra Amedeũ factam fingit Blondus.

Quibus in rebus adeo contraria sensit Philippus Mediolanẽsium Dux, vt licet illi gener esset, & multæ sibi olim cum Eugenio Pontifice intercessissent odiorum, atque inimicitiarum causæ magnam suorum partem ab eo conciliabulo reuocarit, paucos vero, qui manserũt, nedum illis actionibus interesse voluerit, sed contra simul cum alijs Principum Oratoribus protestari curauerit.

Refellũtur, qui Ducem Mediolanẽsem Amedeo socero suo ad Pontificatum obtinendũ autorem fecerunt, in quibus *Parad. l. 3. histor. Sabaud. cap. 31. Sequutus S. Antoninum*

Ego te Blonde libenter hic adiuuo, vt Amedeum inuidia liberem quã apud plurimos eo nomine contraxit, quasi Eugenio Ducis Mediolanensis artibus deposito, socerum iste suum sufficí per suos maximè obtinuerit, quod si falsum esse cõtendis, mei quoque testes idem dicent: nullus enim, Aenea teste, vel studiosius, vel ardentius depositionem Eugenij prorogari instituit Archipræsule Mediolanensi, qui protestationi quoque vna cum

alijs

alijs Principum Oratoribus accessit, quam Panormitanus Aragonẽsis Regis sui nomine fecit; sed tantum abest vt hæc protestatio, vel contra Amedeum esset, vel contra eius sententiam, vt oratores eius cum aliorum Principum oratoribus perpetua consensione conspirarint. Quorsum igitur illa protestatio? habebant in mandatis Principum legati, vt pacem componere Eugenium inter, & Concilium omni via, & ratione tenderent, atque inter se statuerant *nihil se recepturos ex his quæ durante pacis tractatu inter eos incæpto, vel Papa contra Concilium, vel Concilium contra Papam fecißet*. Quare cum Basileenses in eo essent vt decernerẽt tres illos articulos, ex quibus (si vt fidei veritates admittebantur, quod sanè neque potuit, neque debuit admitti) necessario conficiebatur Eugenium hæreticum esse, ac proinde Pontificatu lapsum, ita vt nullus deinceps paci locus relinqueretur, Panormitani protestationem sequi, si forte ita intercedere possent, deliberarunt: Verum Arelatẽsis nihil ista moratus, *non passuram* cõtendebat *Ecclesiam, vt iudicio Principum res suæ, fideiq; terminentur. Nec enim Spiritum S. Principibus, sed ipsos Principes illi subesse.* Quare cum ex Prælatis trepidare aliquos cerneret, nonnullosq; se abdere, *plurimas sanctorum Reliquias tota vrbe*, ait Syluius, *perquiri iussit, ac per Sacerdotum manus in sessione portatas absentium Episcoporum locum tenere, quæ res maximè deuotionem adauxit, in tantum vt vocato post modum de more Spiritu sancto, nemo lacrymas continuerit. Erat namq; per totam Ecclesiam tenerrimus, ac suauis fle-*

nõ satis istarum rerũ diligentem.

Vidẽda responsio Synodalis ad schedulam Francisci de Barbauaria Oratoris Ducis Mediolani. Edit. Colon. p. 128. Quam protestãdi causam Principum Oratores habuerint.

Sylu. lib. 1. de Conc. Bas.

Ibidem.

Ibidem.

tus bonorum virorum, qui lacrymantes diuinum auxilium implorabant, quiq; matri Ecclesiæ, vt opem ferret, magnum Deum deprecabãtur. Inter alios quoque magnificus ille Baro Imperialis Protector, vberrimas Ecclesiæ lacrymas præstabat, & inter flendũ haud modicam tali actu consolationem recipiebat. Quadringentos in subsellijs sedisse ibidem commemorat, qui magna consensione sessionem illam celebrarũt, illiq; ipsi Prælati, qui in rem præsentem venire non sustinuerant, per suos tamen procuratores adesse voluerunt; sed nequis Amedeum leuitatis insimulet, quod cum minimè ignoraret repugnantibus tum aliorum Principum, tum suis legatis ea esse in Concilio determinata quæ abdicationem Eugenii inuoluebant, non debuerit postea eandem abdicationem, neque suam consequenter electionem ratam habere, audiendus omninò Syluius, qui sua eum planè narratione absoluet.

XCIII. Principum Oratores protestationem reuocant, & Cõcilio accedunt. Sylu. lib. 1. de conc. Bas.

Ea inquit quæ sequuta est Veneris die vigesima Maij, Oratores Principum præter omnium spem generali congregationi, & actibus conciliaribus se miscuerunt, eo vel saltem facto præteritæ sessioni præstantes assensum, in qua celebranda si Patres errassent, nequaquam fas erat Oratores Principum cum eisdem Patribus Concilium celebrare: sed existimati sunt remorsu conscientiæ tacti iam abhorrere quod egerant: quod de Oratoribus Cæsareis, ac Gallicis nequaquam fuit obscurum. Lubecensis namq; Episcopus id sibi absentiæ causam præstitisse dixit, quoniam iussu Cæsareo ad pacem fuisset destinatus, ex qua re non decuisset eum alicui negotio interesse, vnde ille perturbaretur, cum quo pax esset pertractanda, sed tamen

sessionem

sessionem præhabitam plurimum commendare, decretũque in eadem promulgatum optimum se ac sanctissimum credere, veritates quoq; in eo contentas apud se semper indubitatas fuisse, eisq; & nunc & vsq; ad mortem velle adhærere. Turonensis autem Archiepiscopus plurimarum literarum, & ornatæ Prælatus eloquentiæ, pro se, ac suis collegis loquens: Audisse se (inquit) inter aliquos sibi esse detractum, quod in sessione illa sanctissima Regem suum non honorassent, quem maximè tueri fidem, ac exaltare deceret, qui ideo esset præ cæteris Regibus nomen sortitus Christianissimum; habere se tamen non illegitimam excusationem, quando eos qui essent ad pacem missi, nihil omnino agere conueniret, quo suam impedirent legationẽ. Duo quoq; iniustitiæ fore genera, quibus aut fienda non fierent, aut fierent non fienda. Primum quoque non semper obligare, quod oporteret temporis, loci, personarumque rationem habere, vltimum verò semper tenere. Neque in eo se incidisse, qui nihil turpitudinis admisissent: Circa primum tamen posse aliquibus videri se errasse, quod in veneranda sessione non affuissent; sed esse quoque hic quod responderent, quia si sessionẽ illam adiissent inutiles post modum tractatui pacis cum Eugenio se reddidissent: Ideoque licet desiderassent tam sancto negotio interesse, secutos tamen se fuisse exinde exemplũ Pauli, qui licet cuperet dissolui, & esse cum Christo, adhuc tamen vt magis prodesset Ecclesiæ differebat: sicq; se nunc fecisse, quoniam non idcirco absuissent, quia de conclusionibus dubitarent, quas veras, sanctasq; reputarent, & quibus vsq; ad martyrium adhærerent: sed ne tractatui pacis, pro qua venissent, redderentur inepti; se tamen quod suis non fecissent in personis, domesticorum

corum

corũ impleuisse, quos omnes honorare sessionem iussissent.

Hæc de protestatione, quam neque Oratores Principum aliorum, neque Mediolanensis in Amedeũ edidit, tametsi ijdem Oratores eam postea reuocarint, neque vel minimo indicio colligi potest Amedeum circa Eugenij depositionem aliud à cæteris Principibus, nedum Mediolanensi sensisse. Autores certè habeo non contemnendos, qui Mediolanensem Ducem asserunt ingentem Amedeo Felici nuncupato exercitum obtulisse quo viam sibi in Italiam aperiret, Eugeniumque Roma exturbaret, cui tamen Felix dicto audiens esse recusarit, minimè decorum ratus, vt qui pacis artes Princeps semper coluisset, armorum strepitu Pontifex gauderet. Et verò sciebat nihil vsque adeo Principes Eugenio inconciliasse, *quàm quod præter Pontificis dignitatem* (verba sunt Bergomensis) *mirum in modum bella amasset*. His si Blondus attendisset, ingeniosiore penicillo fabulam suam delineasset, nunc reliqua officinæ eius cromata videamus.

Gobelin. lib. 7. Comment. Pij 2.

Amedei modestia.

Eugenius belli nimiũ studiosus.

In Chron. an. 1431.

XCIV. Confertæ Blondi Imposturæ.

Quare cum ad Idoli creationem est ventum, ex quinque orbis nationibus quæ Concilia constituere consueuerunt, selecti sunt quibus suffragium ferre concessum est tres, & triginta, quorum duo de viginti ex Ducis Sabaudiæ dominio fuere, cum tamen cæteros homines sordidos, & maiori ex parte ob admissa apud suos flagitia sedibus proprijs pulsos illius largitione corruptos fuisse constiterit.

Cæca mentiendi libido.

Hactenus Blonde nobis compertum erat te aduersus omnem pudentiam animum emunitũ habere, sed mihi nunc videris non pati hanc cõtrouersiam

siam transire sine aliqua stuporis tui nota, cætera enim fraudum callidus artifex credi poteras, hoc loco præter supinitatem quid accusem vix habeo: nisi forte vt in præceps datis corporibus nullum sui arbitriũ est, ita animus tuus in iram odiumq; proiectus impetum non cohibet, *sed consilium omne* (vt cum Seneca loquar,) *& pænitentiam, irreuocabilis præcipitatio abscidit, & non licet eo non peruenire, quo non ire licuisset*; rapiat te oportet, & ad imum agat tuum pondus, & iam vitiorum natura procliuis. Amedeo *affectatam in rem Ecclesiasticam Tyrannidem*, affectu rapiente obieceras, resistere amplius, aut morari calumnia deiecta non poterat, impellenda igitur potius, & grauiore mendaciorum pondere vrgenda: quid enim aliud in extrema tua oratione quàm cæca, & sola stupiditate admiranda audiuntur mendacia? nam vt omittam non minus inuidiosam, quàm vanam obseruationẽ tuam de quinque nationibus, quę Cõcilium componunt, quæ si vera esset, neque Florentinum quo tantopere gloriaris, neque plurima alia legitimorũ Conciliorum nomen obtinerent; vt inquam hæc omittam, qua fronte dicere sustinebas ex triginta tribus electoribus duo de viginti fuisse ex Ducis Sabaudiæ dominio? num Concilij acta legeras in quibus nominatim erant designati? num Syluij de Concilio libros euolueras, in quibus singulorum ortus, & dignitates recensentur? num cum multis egeras qui oculati testes affuissent, à quibus doceri poteras vix decẽ omnino fuisse de ditione Ducis Sabaudiæ in eum numerum

Vana Blõdi obseruatio.

Luculẽtum eiusdem mẽdacium.

V. sup. nu. 48 & seqq.

merum

merū cooptatos, atq; ex illis decem tres fuisse origine Gallos, quanquam dignitate inter Sabaudienses Prælatos censerētur. Quid igitur in mentem tibi veniebat tam vecordi mendacio famam tuam onerare? sentio fraudem. Solemne, est ijs, qui factionem in huiusmodi Comitijs ducunt, id moliri vt cum suffragia tot in potestate sua habere nequeant, quot ad Pontificem pro arbitrio suo legendum requiruntur, tot saltem mēdicent quæ quouis prohibendo qui minus foret gratus sufficiant. Voluit igitur Blondus hoc figmento inuidiam Amedeo facere, vt qui regnare per suos in eo cœtu voluerit, & singulos arcendo, tandē electores incommodis fatigatos, & moræ impatientes ad se flectere; sed dum in quod cœpit pertinax, & intenta Blondi præcipitat indignatio, ruinis simillima euadit, quæ super id qđ oppressere franguntur, sic ille dum fidem facere tam luculento mendacio nititur, fidem amisit. Est quippe certissimum Sabaudienses alijs excludendis pares non fuisse, & potuisse reliquos Pontificem dicere, quāuis reclamantibus istis, quando ad legitimam electionem duæ dumtaxat suffragiorum partes satis essent.

Qua fraude confictum.

XCV. Fœda in electores de Simonia Calumnia.

Sed cæteri (ait Blondus) *erant homines sordidi, proscripti, & largitionibus corrupti, vt ad Sabaudienses accederent.* Itane calumniam Blonde perbibisti, & visceribus immicuisti, vt nullum sine maledicti amarore verbum ex ore acido prodire possit? ergone illustrissimorum, doctissimorumq; virorum latus fodiendum ducebas, vt per illorum vulnera peteres

Amedeum

Amedeum? Tibi igitur Antistites, Abbates, Doctores omnes in Conciliũ ire iussos (quorum aliquos Principum, Regumúe familijs insertos fuisse in comperto erat) sectores esse nefarios, gentis suæ propudia, infames simoniacos, sine teste, sine autore, sine vllo argumento mentienti posteritatem credituram sperasti? si quibus virtutibus Historicum carere cõtingat, modestia illi nouissimè exuenda est: hac quippe detracta, nulla nisi meretricia laus illi reliqua est. Hoc si Blonde cogitasses Sapientissimũ, Religiosissimũq; Principẽ, Prælatos nobilissimos, viros spectatissimos nõ vsque adeo inuerecundè pulsasses. neque hoc patrocinio tutior erat Eugenius, quem sua virtus, & occulta Dei prouidentia, non aliena conuitia satis propugnabant. Id certè tibi succurrere debuit nemini suasum iri tot illustres viros, domi nobiles, ac dignitatibus præcipuos incerti lucelli causa vitam suam prope certæ morti exponere voluisse, in ea vrbe vbi peste atrocissimè sæuiente funera funeribus contexebantur, assiduisq; mortibus dies continuabantur. Quod si tanta auri cupiditate æstuabant, quorsum tot annis in ea vrbe, tot exhaustis incommodis nullis parcentes sumptibus externi homines perseuerabant? Quis porrò tam sordidæ illos auaritiæ reos esse suspicabitur, quos in Conclauis ingressu tãto pietatis sensu sacris Epulis participasse, tamque horrendo se Sacramento deuouisse legimus, dignissimum se optaturos profitentes. Mihi sanè memoria repetenti præcipua Purpuratorum Patrum Comitia, in

quibus Pontifices olim electi sunt, non aliud occurrit, in quo plura Religionis, Christianæq; pietatis vestigia sint relicta, vt in his, vel horum plurimis felicitas potius in cognoscēda veritate adfuisse quam studium in eā persequēda in illo desiderari videatur.

XCVI. Amedeum inuitum ad Pontificium vocatū multi asserunt.

Sed vt electores iuxta ac electum à Blondi criminationibus liberem, dabo testes affectu vacuos, nulla cuiusquam gratia, aut odio motos, qui non modo Amedeum ab ambitu absoluunt, sed eum ad hanc dignitatem capessendam præter spem, imò inuitum, & reluctātem adductum esse confirmant. Philippus Bergomensis sæpe laudatus id disertis verbis asserit. *Amedeus heremita dudum Sabaudiæ Dux ad Pontificium munus inuitus delectus fuit.* Mutius non dissimilia scribit, *hic igitur* (Amedeus) *ex heremitica vita ad culmen Pontificium præter omnem expectationem vocatus.* In eandem sententiam Iacobus Spiegel, Volateranus, & Munsterus totidem verbis, *ob abstinentiæ* aiunt, *clariq; nominis famā inuitus in Concilio Basileensi Pontifex factus.* Paria scribit Ioannes Stella Venetus, quæ breuitatis causa prætermitto: vti etiam ea quæ in eundem sensum pluribus referunt Paradinus, Vāderburchius Boterus, cæteriq; nostri: eodemque pertinent eximia illa sanctitatis, & innocentiæ Elogia quæ supra ex probatissimis autoribus recitata sunt: quomodo enim sanctimoniam illius prædicarēt, nisi eum procul ab omni ambitione, ne dicam turpissimo simoniæ vitio fuisse cōpertum habuissent? Quæ qui perpenderit, nequaquam dubitabit verè à

In Chron. an. 1438.

Lib. 28. chrō. Germ.

In 5. Austr. Lib. 2. Geogr.

V. sup. nume. 35.

Basi-

Basileensibus scriptum esse Amedeum *auditis oratoribus Concilij suppliciter instantibus, vt electioni acquiesceret, in magna anxietate constitutum, & mœrore compressum, diutius trepidasse, nec nisi post multas preces, hortationes, ac etiam obiurgationes diuinam iram intentantium, non sine vberibus lacrymis passum se persuaderi.* *Sess. 35.*

XCVII. Inuiti animi argumenta.

Et vero si tam efflictim quàm Blondus fingit hanc dignitatem deperibat Amedeus, si tot machinis ad eam grassabatur, si tot ante annos spem illius tanta auiditate prçceperat, cur non confestim è nemore suo recessit? cur Basileam quo Patrum votis adeo incensis vocabatur è vestigio non adijt? cur magnā sequentis anni partem in secessu egit, nisi quia ægrè tranquillam quietæ vitæ stationem deserebat, vt infido, & scopulis, tēpestatibusquè horrido mari se committeret. Sciebat vir sapientissimus adeo iniquis rerum æstimatoribus se vsurum, vt si citra exitum propositi sui subsideret integritas, damnaretur: ita enim natos homines vt apud plerosq; vel gloriā virtutis interciperet fortuita felicitas, vel infelix virtus amitteret gloriæ titulum Accedebat arcta illa quasi Religiosæ vitę necessitudo, quæ illi cum suis Cōmilitonibus intercedebat, è quorum diuelli complexu nō ferebat; illud quoque metuebat sagacissimus Princeps, ne suus ille ordo, cuius tāto molimine fundamenta iecerat, nondum satis firmata compage per absentiam suam solueretur: Quæ cogitatio tanto acrius eum mordebat, quāto impensiùs suis inuentis velut proprio fœtui homines indulgent.

Prima igitur post initum Pōtificatum cura fuit, vt sacræ Militiæ de Magistro prospiceret, qui eā iuxta leges à se conditas temperaret. Fuit is Claudius de Saxo, vt ex Bulla super ea re edita est manifestū, quam hoc loco inserere placet, vt Amedei propositum clarius innotescat.

XCVIII. Amedeus De canum Mauricianis militibus dicit.

FELIX EPISCOPVS Seruus seruorum Dei Ad futuram rei memoriam. Dudum cum inter præsentis sæculi fluxus, & rerum mundanarum varietates, curis adeo implicaremur innumeris, vt plasmatori omniū Domino pro bonis largiflue receptis ad debitas laudes, & gratias (prout corde gessimus, & animo) aßurgere sæpius non valeremus, cerneremusq; dies nostros continuò transire, & properare ad exitum. Nos almiferi Spiritus sancti gratia cōmoniti ad hoc, vt quietius, deuotiusq; gratijs, & laudibus prædictis vacare valeremus ad locum Ripalliæ Gebennensis Diœcesis in quo antea vnum Monasterium Canonicorum Regularium ordinis S. Augustini ereximus, & fundauimus nostros dirigentes affectus simul, & Incolatus, certas ibidem mansiones solitarias pro nostra, & aliorum sex militum vsu, & habitatione ad Dei laudem, & gloriam, ac Beati Mauritij honorem erigi, & construi fecimus, vbi primum redacti cum totidem militibus se nostris votis conformantibus incepimus viuere, atque viximus solitarie sub nuncupatione, & vocabulo militum Sancti Mauritij diuinis officijs, & suauibus contemplationibus sub humilitatis habitu in Ecclesia dicti Monasterij, & alias conuenienter, & deuote intendendo, nobis insuper eisdem militibus decano constitutis. Cum autem post modum sacra generalis Synodus Basileens. in Spiritu sancto legitime congregata

Mauricianorum militū instituta.

gregata

gregata vniuersalem Ecclesiam repræsentans; Nos illic constitutos licet immeritos ad Summi Apostolatus apicem, & Sancti Petri Sedem duxisset eligendos. Nos qui ad acceptandū tanti regiminis onus, ad quod nos vtiq; indignos non immerito censuimus, ex parte Dei omnipotentis, & ipsius Ecclesiæ repetitis vicibus requisiti, tandem electioni huiusmodi in Christi nomine cōsensum præbuimus, onusquè Apostolicæ seruitutis in nos, Domino ex alto propitio, deuotè suscepimus, cupientes locum prædictum continuò salubriter vigere, nec non ipsos milites, quibus afficimur, ope nostra quantum valemus, & possumus in suis laudabilibus vita, & proposito conseruare, ac dirigi continuò ad existentiam salutarem, eisque nostri loco idoneum surrogare Decanum; & ad dilectum filium Claudium de Saxo militem Dominū Rouoriæ propter suæ nobilitatis, & virtutum merita, claramq; vitam, qua ipsum laudabiliter nobiscum conuersari cognouimus, nostræ conuertentes considerationis intuitum, eundem Claudium militibus prædictis, ipsorum etiam requisitione interueniente, in Decanum tenore præsentium constituimus, & etiam deputamus. Mandantes ex nunc Thesaurario generali, cæterisq; officiarijs nostris Sabaudiæ, ad quos spectabit, quatenus sub pœna priuationis suorum officiorum præfato Claudio annis singulis quo ad vixerit, & huiusmodi decanatui præfuerit, de summa mille, & octingentorum florenorum monetæ nostræ Sabaudiæ in terminis, & locis in alijs nostris literis Ducalibus designatis, quarum tenores præsentibus haberi volumus pro expressis, integraliter respondeant, & satisfaciant cum effectu, de qua quidem summa Claudius prædictus cuilibet sex Commilitonum prædictorum qui nunc sunt, & pro

Amed. electioni suę reluctatur.

tempore

tempore erunt, pro opportunitatibus suis vlterius deducẽdis ducentos distribuere, & soluere debeat, & teneatur. Residua parte sibi ipsi integrè reseruata. Quocirca omnibus, & singulis, qui nunc sunt, & pro tempore (dante Domino) erunt in loco prædicto militibus huiusmodi tenore præsentium iniungimus, atque mandamus, vt præfato Claudio ipsorum Decano, iuxta rationabilia, ordinationes, statuta, & stabilimenta dudum adhuc per nos in minoribus constitutos in præmissis, & circa ea facta, & edita in omnibus, & per omnia pareant, atque obediant eiusq́; salubria monita, & mandata suscipiant humiliter, & deuotè curent adimplere. Volumus autem, & præsentium serie ordinamus, vt Claudio, vel pro tempore existente Decano militum huiusmodi cedente, vel decedente, dilectus filius noster Nobilis vir Ludouicus, & successores sui Sabaudiæ Duces pro tẽpore existẽtes alium ex militibus prædictis, qui tunc erunt magis habilem, & idoneum de quo ipsis visum fuerit, alijs militibus etiam tunc existentibus prædictis modo parili in Decanum præficere, & deputare debeant pleno posse. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, deputationis, mandati, voluntatis, ordinationis, & potestatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Nec miretur quis quod Bulla exprimens nomen nostrum non est appensa præsentibus. Nam hi qui fuerunt hactenus in Romanos electi Pontifices ante suæ consecrationis, & coronationis solemnia in suis bullandis litteris, modum hunc obseruare consueuerunt. Datum Thononij Gebennensis Diœcesis

Non.

Non: Ianu. Anno à Natiuitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo, suscepti à nobis Apostolatus officij Anno primo.

Eadem sapientia prospiciendum domesticis rebus existimauit priusquã ad sacros Ordines promoueretur, ne quid vitio factum vel in Testamento, vel in alijs dispositionibus posteritas causaretur. Testamentum igitur condidit, filios emancipauit, Primogenito Ducatum cum omnibus alijs dignitatibus attribuit, vt dimissa reliquorum cura, vni Ecclesiæ se totum impenderet: Pietatẽ eius commendant ipsa Tabularum verba, quæ ad posteros manare iussit: præcipua Lectori suggerere nõ grauabor.

XCIX. Amedeus Ludouicum emãcipat, & Ducem instituit.

Tabulę emãcipationis.

In nomine Sanctissimæ, & indiuiduæ Trinitatis, totiusq; cælestis curiæ trimphantis. Amen. Rerum gestarum memoria hominum in eisdem præsentium facili corporea corruptione peremptionem paratam obtinent, nisi fideli scripturæ testimonio sustentaretur. Idcirco præsentis veri, & publici instrumenti serie ad cunctorum tam præsentium, quàm futurorum veram notitiam deducatur, Qđ postquam superni Patris luminum concedente clementia, à quo dona, bonaque profecta procedunt vniuersa Sanctissimus D. noster Felix electus Quintus, propria nominatione Amedeus, & iure hæreditario Dux Sabaudiæ, Chablasij, &c. ad præfatæ suæ Ducalis dignitatis fastigium tenera in sua ætate fuit vocatus, ipsius, & vniuersæ suæ ditionis, ac Reip. eiusdem Regimen longæuis temporibus eam operam dederit, vt in augmẽtum se se in dies Deo propitio propagauerint, & successiue eorum felicitatem anhelans, Cernens etiam amplas naturæ dotes, & plurima

plurima virtutum merita, quibus ipse plasmator noster illustrem primogenitum suum D. Ludouicum de Sabaudia Pedemontium Principem iam floridam ætatem attingentem præmuniuit, vt opere commodo suam Remp. ab ipso Deo eidẽ ad regendum, & protegendum commissam, in posterum cum ad æterna vocaretur, regeret comprobare: Salutiferas ædes quas in honorem S. Mauritij martyris apud Ripalliam miro, & honorabili, decenti què modo Religiosè constituit, ingressus est, Eundem D. Ludouicum eius primogenitum, & Locumtenentem Generalem suum constituerit, ipseque huiusmodi sibi iniuncto munere, paterna insequendo vestigia, Accedente eidẽ prælatorum, ac procerum, nec non peritorum suæ ditionis salubri consilio, fructiferum vberrime in eodem atq; virtuosum omnimode in dies sese reddiderit. Vltroq; Deus sua clementia, qui semper humilibus corde dans gratiam, eos exaltat, & affluit abundanter muneribus, præfatum Sanctissimum D. nostrum ad electionem Sedis sui Apostolatus, quam in B. Petro Principe suorum Apostolorum stabiliuit, factam per generalem sacram Synodum in Spiritu sancto Basileæ legitimè congregatam. Pro quibus tam largifluis beneficijs ipse Sanctiss. D. noster electus, vniuersiq; eius felicitate gaudẽtes, eidẽ gratiarũ condignas relationes exhibere debent. Considerans propterea eis, quæ cœlestia sunt, & ad suum Apostolatus Officium pertinent, dimissa secularium, mundanorumq;, & su Principatus cura, eum intendere oportere iuxta Dominicam doctrinam scriptam in Genesi, dum inquit, dimitte Patrem, & Matrẽ, & adhærebis vxori tuæ, idest Sanctæ Matri Ecclesiæ. Et vt manus suas atque mentem à cogitationibus, & palpatione temporalium redderet

expeditas,

*expeditas, quatenus liberius Deo omnipotenti in sui Vicariatus exequutione famulari valeret, suum vltimum die sexta vltimi lapsi mensis Decembris condiderit testamentum, in quo inter cætera de dignitatibus, principatibus, dominijs, rebusq; & bonis suis, per legata, institutiones, fideicommissa, aliasq; vias, & modos legitimos plenius disposuerit, quibus per infrascripta in aliquo derogare non intendit. Hinc est quod idem præfatus Sanct. D. noster in Christi Vicarium nuper electus, ante aliqualem Sacrorum Ordinum ingressum, ex eius certa scientia, & potestatis plenitudine præfatū Illustrem D. Ludouicum de Sabaudia primogenitum suum, in sui præsentia, atq; eius Venerabilis Consilij, cuius ad hoc Tribunal elegit specialiter, propter hoc constitutum recipientem, & ita fieri humiliter supplicantem, à patria potestate, & ipsius nexibus, quibus Romano iure prius subditus existebat, exemit, liberauit, emancipauit, & extra eiusdem Patriam potestatem posuit, ac plenariæ reddidit libertati eundem sui iuris pleno iure efficiens per præsentes. Retentis tamen in sua Patria potestate Illustribus * Amedeo Comite Vercellarum, ac Ludouico, &c. In pretium autem huiusmodi emancipationis, ipse Sanctiss. Dominus noster Electus eidem Illustri D. Ludouico primogenito suo præsenti, & stipulāti dedit, cessit, remisit, et perpetuo tradidit, datq;, donat, cedit, & remittit per præsentes titulo puræ, perfectæ, simplicis, & irreuocabilis donationis. q̃ dicitur inter viuos, dignitates, Ciuitates, Ducatus, Principatus, etc. Deuestiens se de dictis suis dignitatibus &c. Acta, data, & publicata fuerunt præmissa in Castro Thononij in Capella ipsius S. D. N. post Missarum solemnia, die Mercurij Festiuitatis Epiphaniæ Domini 6. die mensis Ianu.*

* Hic est ille qui deinceps Beati nomē meruit.

Anno 1440. Indict. 3. Assistentibus ad hæc, & præsentibus Reuerendissimo in Christo P. D. Ludouico titu. S. Cæciliæ S. R. E. Presbytero Cardinali Arelatensi. Reuerendisq; in Christo Patribus, & Dominis, DD. Francisco Gebennensi, Ludouico Lausanensi, Georgio Augustensi, Othone Derthusensi, Georgio Vicensi, Ludouico Visensi, Ioanne Argensi Episcopis. Nec non Spectabilibus Egregijs, Venerabilibusque, & Nobilibus viris DD. Ludouico Bastardo Achaiæ Domino Raconisij, Marescallo Sabaudiæ: Ioanne de Montelupello, D. Choutagniæ militibus. Iacobo de Balma, Ioanne de Compesio Domino de Thorens, Ludouico de Montheolo Præsidente Consilij Camberij residentis &c.

C. Basileenses Felicem aduocant.

Non ferebant Basileenses tam longã Felicis sui moram; iteratis igitur legationibus missis, tandem flexerunt inuitum vt Basileam cogitaret, vbi de more coronaretur. Vere exeũte bonus senex iter ingreditur ingenti suorum caterua stipatus (Quatuor milia nobilium virorum in equis adfuisse leguntur) magna omnium populorum quocunque transiret gratulatione exceptus. Basileam 24. Iunij anni quadragesimi post millesimum quadrigẽtesimum tenuit, vbi adeo celebri apparatu, & aduenarum concursu tiaram accepit Pontificiam, vt nõ aliam augustiorem inaugurationem apud veteres potuerit vir doctissimus Franciscus Modius reperire, quam velut formulam in pandectis suis triumphalibus exhiberet. Eam sicuti reliqua elegãtissimè Syluius expressit in suis ad Ioannem Segouiensem literis quas hic subijcio.

VENE-

VENERABILI, ET DOCTISSIMO Viro Magistro Ioanni de Segouia Theologo excellenti: Sanctissimi Domini Nostri Felicis ad dietam Bituricensem Oratori.

AENEAS SYLVIVS SENENSIS DOMINO suo Ioanni de Segouia, sacræ Theologiæ Magistro. S. D.

CORONATIONEM Summi Pontificis vario rumore notam esse tibi, tuisque collegis arbitror. Quia tamen varia apud vos conficta esse opinor, quæ inter se non cohæreant, dignum ipse putaui meis literis satisfacere veritati, vobisq; ibidem sitientibus harum rerum narrationem efficere veridicam, remq; (vt gesta est) ad vnguem referre: atq; (vt breuior sim) iam incipio. Romanorum Pontifices coronari in generalibus Concilijs rarò auditum est, tu tamen & Alexandrũ Pisis, & Martinum Constantiæ coronatum audisti, sed præcedet huius coronatio tanto illas, quanto & Felix illos nobilitate anteit. Ita enim iudicium eorum est, qui & illas, & hanc contemplati sunt. Referam igitur ego de hac, sed paucis: non enim vt historicus scribo, sed vt seruus Domini res gestas epistolari genere doceo. Transeo electionem de hoc Principe, autoritate huius Synodi factam, quam alio loco non paucis verbis scripsi: prætereo legationem sibi missam, & consensum per eum præstitum, de quibus tu planè instructus es. CI. Solênis coronatio Felicis.

Pergo ad coronationem, quæ nono Kalend. Augusti celebrata est in Ciuitate hac Basileensi. Ipse autem Dominus noster triginta ante diebus, octauo Kalendas Iulij ingres- Theatri descriptio.

sus erat: cuius introitus suum habere tractatum meretur, sed non omnia vno in tempore scribi possunt. Locus est ante cathedralem Ecclesiam late patens, vbi spectacula populo fiunt: illic sublimis tumulus constructus est, & super illum altare, excelso in angulo: desuper preciosi panni, ne vel pluuia, vel Sol noceret. Prospectus exinde in omnem plateam fuit: huc clerus, & vniuersa nobilitas, ipseq; coronandus Pontifex conscendit. Existimati sunt hominũ circiter duo millia tribunal conscendisse. Venerat praecedenti die Ludouicus Sabaudiae Dux, ipsius Romani Pontificis generatus: vir comis aspectu, & affatu placidus, consilio, & animo iusto: statura illi mediocris, & oculi praealbi. Cum ipso autem Summo Pontifice alter generatus profectus erat Philippus Comes Gebennensis, summa virtute, & honesto corpore, honestisq; moribus adolescens: sociusq; illi Ludouicus Marchio Salutiarum fuit, quo in homine nescias formã, vel eloquentiam magis admirere. Magna praeterea tam Ducem ipsum quàm etiam Summum Pontificem tota Sabaudia sequuta nobilitas erat, sui Principis visura coronationem: contenderantquè ita (vt fit) singuli spectabiliores venire. Itaq; fuit magnus virorum, magnusquè equorum apparatus, quorum numerus ad quatuor millia diiudicatus est. Ex Alemania Marchio de Roetelin iuuenili aetate decorus, flauos vento crines fatigans. Conradus de Vuinsperg Romani Imperij haereditarius camerarius, annis, & sensu senex. Comes de Tierstein cui nemo forma cõparandus iuueni viroquè fuit, nec adhuc senem senex aequalem habet. Oratores Argentinensis, Bernensis, Friburgensis, Solodorensesquè, omnis circumuicina nobilitas confluxit. Tantaq; forensis populi multitudo concurrit,

Sab audienfiũ insignis apparatus. Ludouicus Dux.

Philippus Comes Gebennensis. Ludouicus Marchio Salutiarum.

Quatuor Equitũ millia.

rit, vt nulla capi platea posset: ac si iocari licet, quicquid vini erat sit bibitum. Capita hominum ad quinquaginta millia credita sunt. Ciuitas verò mille robustos iuuenes in armis habuit, ne quid tumulti, ne quid rixarum fieret prohibituros: aciem non minus timendã quàm admirandã, horum alij tribunal, alij palatiũ obseruare; tecta omnia domorum, fenestrasq́; & arbores viri, fœminæquè obsederant. Platea verò sic populo plena fuit, vt nec sinapis grano dedisset locum.

Quinquaginta millia hominũ cõfluunt.

CII. Felix procedit.

Quibus omnibus expectantibus, aduenit in ipso diei ortu Felix electus, veneranda canicie, decorus aspectu, & facie tota prudentiam præseferens singularem. Statura hominis (vt filiorum) communis, forma egregia, quantum senio datur, pilus albus, cutisq́; sermo paucus, & morosus. Ante ipsm Prælati infulati, & clerus vrbanus cum reliquis introierant. Locatus ille in præeminenti sede est: cæterisquę confidentibus, & facto vbique silentio, ceremoniæ inchoatæ sunt; qua re sic peritum se Felix ostendit, vt nihilo monitoris eguerit. Putaßetq́; nemo patrem illum sæcularibus negotijs quadraginta, aut eo plus annis versatum, tantum vnquam ocij potuiße habere, vt ritum Ecclesiæ sic imbiberet. Castigabat itaque ipse per se aliorum errata, nec aliquid vel minimum extra ordinem fieri ferebat. Celebrauitquè Missam suam, & cantando, & legendo, plusquam dici posset solenniter, nihil omittens, nihil peruertens. Mira res omnibus, & spectaculo digna videbatur, Patrem illic grãdæuum celebrare, illic prolem insignem celebranti seruire. Quasi enim nouellæ oliuarũ circum altare duo nati officiose, attentèque, quantum laicis permittitur ministrabant, meritoquè dici hunc Felicem omnes aiebant, qui post exactam

Celebrat.

Ministrant filij.

ctam laudabiliter in sæculo vitam, post administratum feliciter Ducatum, generosamquè sobolem educatam ad regimen vniuersalis Ecclesiæ accersitus à Deo esset. Vidisses plurimos præ lætitia lacrymantes, benedicentesquè Dominum, qui ad tantum spectaculum viuere eos permisisset, qui rem suis oculis intuerentur, antea nec visam, nec auditam vlli.

Tiara insignitur.

Vt igitur finita Missa est, Summusquè ipse Pontifex consecratus, sacer Tiaras triplici corona insignis, compluribus gemmis prælucidus allatus est. Spectanteq; vniuersa multitudine, & animam comprimente Ludouicus Cardinalis (cui id officij quod Hostiensi Episcopo debetur, Synodus commiserat) quasi fructum suorum laborum iam colligens, coronam ipsam excellentis precij, quã plurimi ad triginta millia aureorum censuerunt, Felici capiti Felicis imposuit: moxq; per vniuersos acclamatum est, vt vita Papæ esset, postmodumq; plenariæ indulgentiæ, quas nunquam antea populus ille habuerat, concessæ sunt. Completisquè coronationis solennibus ex tribunali in processionem est itum: omnesquè in equis per ordinem, progressi sunt, qui huiusmodi est habitus: Primi omnium laici & vulgaris turba famulantium. Secundo nobilium distinctæ familiæ. Tertio nobiles ipsi & milites. Quarto loco Barones, Comites, & Marchiones. Quinto, Dux ipse consilio suorum comitatus, aureis vestibus in terram demissis. Inter eos vt potuit, expompare nixus est quilibet. Hic qui ostro, & auro tecti, hic saga militum gemmis, & argento onusta: hic tubæ tibicinesquè, & mimorum cohors præludens: variæ vestes varia ornamenta, vt nulli sat vidisse sit visum. Post hos vrbanus clerus in pedes Reliquias sanctorum vectitãs, et

Tiaræ pretium.

Processionis ordo.

puero-

puerorum cantantiũ candidus ordo. His succedebat vmbraculum rubei croceiq; coloris, & apud illud scutiferi, quos honoris vocant, locati erant; rubeos gestantes pileos. Iuxta hos fuissent præfecti nauales, si qui adfuissent, sed loco illorũ heremitæ Ripalliæ, quos milites Sancti Mauritij vocitant, suffecti sunt; viri graues, & æuo præmaturi, qui Felicis Papæ, & sæculi, & religionis fuerant Comites, & qualis habitus illius antea fuisset, in suis habitibus præmonstrabant, plurimumq; reuerentiæ videbantur mereri. Illinc Prioribus quibusdam pluuialia sine mitra gerentibus locus fuit. Mox successere scriniarij & Aduocati pluuialia ex transuerso gestitantes, habitum cantui quem habuerunt valde conformem. Idem gestamen debitum his qui sequebantur iudicibus, quod minimè obseruatum est in curia promotorum: habuerunt autem cappas, & pileos tanquam Prælati. Hos sequuti sunt Abbates, & inde Episcopi ornati pluuialibus, infulatiquè equis insidentes phaleratis. Hoc in ordine præteriuimus duodecim equos, qui ante vmbraculum candore niuali, quales Rhesus ad Troiam duxit, rubeo tamen tegimine vestiti collo tenus procedebant. Secundum Episcopos Saluatoris nostri Domini Iesu inter magna luminaria corpus deferebatur. Cuius conducendi cura Ioanni Episcopo Argenti Theologo non minus vtilis, quàm laudatæ doctrinæ tanquam Sacristæ cõmissa erat. Sequenti in ordine duo Cardinales, duoq; Episcopi Dertusensis, Vicensisq; qui Diaconorum Cardinalium tenebant locum. Vltimo in loco summus ipse Pastor aureo tectus papilione triplicem gestans coronam, populoq; benedicens, vnus omniũ oculis desideratus, incessu maturo procedebat, Marchione di Rotelem, & Conrado de Vuinsperg equum eius du-

Eqites Mauriciani.

ductantibus. Post eum Thesaurarius, clericiquè cameræ, & qui pecunias in populum iaciebat, ornatu decenti veniebant. Simul quoq; Principũ, qui aderant Oratores magnaq; & cõfusa populi multitudo. Sicq; per plurimos Ciuitatis recessus est itum, donec Iudæi illũ expectantes noua, & fallaci spe ducti, legem Mosaicam obtulerunt, quàm ipse laudans, ritum damnauit eorũ. Exinde verò in cœnobium Prædicatorũ ventum est, vbi Fratres cũ Priore obuiã procedentes, Papamquè ante Altare statuentes claues cœnobij sibi dederũt. Moxq; finito lætitiæ cãtico, hora iã post meridiẽ tertia magis ad quietẽ, quã ad prandium, quãuis adhuc ieiunus foret, dimissus est felix.

Ad Dominicanorum Templum adit.

CIII. Visceratione, & publicas Epulas facit.

Altera die illuc ad Missam omnes conuenere, qua finita, consumatisquè nonnullis, quæ restiterant ceremonijs, prælatis omnibus qui interfuere, duo argẽtei nummi, & vnus aureus traditus est: atq; exinde tota multitudo ad conuiuium conuocata, vbi nec lex orchia, nec fannia, nec licinia locum habuerit, nullaquè alia sumptuaria quibus, vel pretium eduliorum, vel obsoniorum copia præscribitur. Cœnitatum est, vt libuit lautè, sumptuoseq;, pransitatum quoq; dubium est enim, prandium an cœna furrit: horis circiter quatuor, homines plus mille cœnati fuerunt. Pincernæ Summo Pontifici pulcherrima proles, duo filij fuerunt, Architriclinus Marchio Salutiarum. Ad horam tertiam post meridiem cessatum est. In hora vero quinta, eodem ordine quo itum erat reditum: ductusq; Papa ad virginis templum, quod est Basileæ præcipuum, in Palatium per posticum ad quietẽ redijt. Hæc de coronatione Domini nostri Sanctissimi Felicis Quint volui vt scires: tu nunc quibusuis cõmunica, daquè operam, vt patrem hunc quem tanti facio, quam primum repetas,

repetas, feliciaque de vestro Conuentu nobis reportes. Vale, ex Basilea, Idibus Augusti Anno Domini millesimo quadringentesimo, quadragesimo.

CIIII. Quã latè patuerit Felicis obediẽtia.

Quæ autem deinceps à Felice gesta, quantaq; integritate cuncta sint administrata scribere animus erat, nisi Geneuenses, meliores nobis tabulas inuidissent, ex quibus, sicut hactenus fecimus temporum illorum memoriam fideliter hauriremus. Nam cum diu in ea vrbe (cuius etiam post abdicationẽ suam Episcopatũ retinuit) sedisset, factũ inde est vt acta eius in publicas autoritates (Registrum vocant) relata, apud eos manerent. Itaque etiamnum hodie in publica illius Ciuitatis Bibliotheca sex, septẽue volumina videre est, quibus epistolæ, Bullæ, cæteraq; id genus continentur, quæ toto nouennio ab eo sunt profecta. Venio tamen in spem fore vt Geneuenses in animum aliquando inducant hęc Sabaudicę domus monimenta, nullo suo damno, magna Serenissimi Ducis voluptate; vel gratum munus ei, vel iusto redempta pretio sponte concedere. Interea vt innocentiam Amedei nostri luculentioribus prodã documentis, nonnulla perstringam ex quibus fieri coniectura poterit, quàm multos in obedientia sua haberet, nam & hoc ad conscientiã eius pertinet, quam tãto securiorem ducere poterat, quo plures, Religiosioresq; Prælatos secum sentire agnosceret. Qui vel odio vel incuria veri scripsere, Heluetios dumtaxat, & Sabaudos ab Felice stetisse, Reliqui maiorem Europæ partẽ in obedientiam eius transisse narrant. Sabellicus sa-

Registrorũ eius libros Geneuẽses habent.

nè (quanquam Eugenio Veneto amicior) ita scribit. *Fauere nouo Pontifici* (Felici) *Carolus Galliæ, & Alfonsus Aragoniæ Reges, Philippus Vicecomes, & Fridericus Imperator. Amedeo*, inquit Ioannes Marius Belga, *Pontifici creato Imperator Fridericus tertius Pater Maximiliani Imperatoris, Carolus septimus, Alphonsus Rex Aragoniæ, Philippus Maria Dux Mediolanensis adhæserunt. At Dux Burgundiæ quantumuis inter ipsos esset affinitas, ei vt dicunt contrarius fuit, quod Amatus ipsum in bello, quod ante aliquot annos contra Ducem Borbonium mouerat, deseruisset. Asfertur Burgundum pace cum Borbonio facta tunc Duci Sabaudiæ significasse, se quodam tempore huius futurum memorem, idq; vsque ad tempus Concilij Basileensis fecit. Nec dubitandum cum eius autoritas, ac existimatio tunc permagna esset, quin facile Felici nocere potuerit.* De eadē re sic Christophorus Hartmannus, *Felicis electionem probarunt, Obedientiamquè promiserunt Albertus Dux Austriæ Cæsaris frater, Albertus, & Stephanus Duces Bauariæ, Magnus Magister Borussiæ, Aelizabetha Alberti Cæsaris vidua cum suis Bohemiæ, & Vngariæ Regnis, Sabaudia, magna pars Insubriæ, Heluetia: Adhæserunt etiam Concilio Rex Franciæ, & Dux Burgundiæ &c.* Mihi non nisi certa scribere meditanti illud succurrit, vt ex ijs quæ per eum in diuersis Prouincijs gesta sunt, in cognitionem veniamus eorum qui eius se Regimini permittebant.

Enn. lib. 3.

Lib. de schis. cap. 14.

In Annal. Heremi B. Virg. ann. 1440.

CV. Cardinales e diuersis prouincijs creat.

Cum igitur cætera omnia singulari prudentia, & castissima integritate moderaretur, tum in prælatis Ecclesiæ legendis diligentiam adhibebat summam: **Purpuram Ecclesiasticam Christi sangui-**

ne

ne tinctam sanguini suo (licet plures ex filio Ludouico nepotes haberet) numquam immiscuit: sed eam virtutis præmium, non necessitudinis pignus esse voluit. Episcopos celeberrimarum Ecclesiarum ad eam dignitatem euexit, Argentinensem in Germania, Nouariensem in Longobardia, Lausanensem in Antuatibus, in Holandia Traiectensem, in Germaniæ Italiæq; finibus Tridentinum, Dertusensem in Hispania, Vicensem in Lusitania, in Frisia Frisingensem, in Sicilia Panormitanum, in Polonia Gesnensem. E Gallia plures ostro donati, Parisiēsis, Lugdunensis, Turonensis, Nannetensis, Castrensis, Aquensis. Nec Sabaudiam suam frustrari hoc honore sustinuit, assumptis ex ea Tarētasiensi, Geneuensi, & Maurianensi. Verum qui erga familiæ suæ Principes inexorabilis fuit, aliarum virtutem facile cohonestauit. Nam Alexander Ducis Moscouiæ filius, Tridentinorum Antistes, Ioannes Frisingiorum, Bauarici, Ioannes Nannetensium Regij apud Britannos sanguinis, in eorũ numero sunt quos Cardinales ab eo dictos recensuimus. His ego Bartholomęum Vitelescum, virum nō minus ea tempestate sanctimoniæ fama quàm maiorum nobilitate, & rebus præclarè gestis celeberrimum accenserem, nisi eius singularis demissio hanc Amedeo gloriam inuidisset.

Nullum tamen ex consanguineis.

Ex Onufrio, & Ciacono.

CVI. *Gallia tota illum veneratur.*

Eius igitur latissimè patuisse autoritatē necesse est, ad quem è tam diuersis Regionibus Principes viri, ac Prælati adirent eius dictis audientes futuri. Certè Galliam vniuersam ei obsequentem fuisse

non modo ex Metropolitanorum, & Primatis ipsius cōsensu intelligimus, sed ex ipsius Regis Caroli factis; eius enim precibus adductus est Felix, vt quos dixi è Francorū numero in Senatum suum adlegeret, eumq; ipsum qui Carolo erat à confessionibus Ioannem Nannetēsem eodem honore ꝓsequeretur. In Germania, tametsi multos habe- ret in partibus, atque in primis Potentissimos Bauariæ Duces Albertum, & Stephanum (Sabaudis semper mira consensione deuincti fuere Bauari) & ipsius Cæsaris fratrem Albertum, conuenerat tamen inter Electores, vt medij starent, & tertiam quodammodo factionem componerent, quam neutralitatem dixere: Cum tamen, ad suas quas vocant dietas ter coissent, *Pauci sunt inuenti*, inquit Mutius, *qui non consentirent Concilio Basilensi contra Eugenium*. Sed erant in illis, qui iactarent vtilia opera volūtate inchoari, occasione perfici, seruiendum itaque tempori, & dum in arcto essent Eugenij res, redimenda esse priuilegia quæ alias haud facile pararentur. Instare igitur illi, vrgere; & discessionem ab eo palam minari ni postulatis annueret. Trepidare Eugenius, adeoque consternari, vt paucis antequam è viuis excederet mensibus multa illis indulserit, quæ laxiorem in Germania deinceps fecere disciplinā Ecclesiasticam. Id scilicet Syluius è legatis vnus alio colore dissimulare voluit his verbis. *Cum sex Principes Electores in eam sententiam fædus iniissent vt nisi Eugenius postulatis eorum annueret, (postulabant autem res prorsus negandas) in Amedei quem Felicem*

Et Bauaria.

Et Austria.

Lib. 28. chrō. Germ. Germani cæteri Neutrales.

Adhæsionē cū Eugenio fœdè paciscuntur.

Cap. 42. lib. de Europa.

Quintum appellabant, obedientiam transirent, illorum Consilia Federicus peruertit &c. Sed Doctor Cocleus rem vt erat fideliter narrauit. *Romæ*, ait, *Eugenius Papa ab Oratoribus Germanorum persuasus, & exoratus ad tollendam inclitæ nationis neutrulitatem, lõgam Concordiæ Bullam edidit, in qua sanè pacis gratia multa Germanis dispensatione indulsit, admisit, approbauit, & ratificauit, quæ tempore schismatis facta, citra, & contra Sedis Apostolicæ autoritatem per se se inualida erant.* Sensit Pius hæc vera esse, quare alio loco satis habuit dicere, *Eugenio in lecto ægritudinis constituto nos inquit ad eum venimus ab Imperatore Friderico transmissi, & nationis Germanicæ nomine neutralitatem abdicauimus, obtentisq; nonnullis literis* (erubuit scilicet plura diuulgare) *quibus desiderio Germanorum fieret satis, obedientiam Romano Pontifici restituimus.*

Histor Huss. lib. 9.

Lib. de Moribus Germanor.

CVII. Fridericus Imperator, in eũ inclinat.

Sed quoniã Friderici Imperatoris meminimus, cui se parti addixerit intei est referre. Sabellicus, & Ioãnes Marius Belga Felici illũ inscripsere, non nemo alius Eugenio, ego verius d[illegible]erim fecisse illum qđ plerique omnes id æui Principes, vt nunc se Felicianos, nunc Eugenianos prædicarẽt, vt se nunc hic, nunc illic varia aperiebant commoda. *Mira rerum mutatio* (aiebat per hæc tempora Syluius) *qui ante fauebant Concilio, iam impugnant; & qui impugnabant, modo fauent. Lusus iam Ecclesia est, qualem de pila fieri videmus, dum huc, atque illuc impellitur lusorum ictibus percussa, sed aspicit ex alto Deus &c.* Eãdem cum Cardinali Arelatensi expostulabat, cum ita ad eum scriberet anno 1443. *Post hæc inquit, significabas recessum illorum Cardinalium ex Basilea*

Principum inconstãtia. *Epist. 10.*

Epist. 183.

sile a quos abijsse inuitos asseruisti. Cupiebasq́; vt omnia Maiestati Regiæ referarem, sed iam omnia ex Italia erant sibi nota, nec latet Regem nostrum plerosque Principes esse qui magis sua quærunt, quàm quæ Iesu Christi. tum subdit, *scripsit nuper Serenitas Cæsarea sacro Concilio in fauorē Henrici viri optimi, & literati* (is erat Cãcellarij Cæsarei frater) *vt eum Frisingensi Ecclesiæ præficeret Episcopum. Aestimaui tantum Principē exauditum iri; præter opinionem accidit vt preces eius reiectæ fuerint. Interim electus est per capitulum siue iure, siue iniuria Cardinalis Sancti Martini. Is recursum ad vos habebit confirmationis causa. Rursus scripsit Cæsareum culmen vt supersedere velitis &c.* Vrget maximè tota epistola, vt Cæsari gratificetur. Obsecro, si Fridericus Felicem damnabat, cur Concilium legitimū habebat, ab eoq; postulabat Episcopi confirmationem? Certè si verū amamus Cęsari Pontifex erat ille futurus, qui maiori præmio inuitasset. *Fridericum,* ait Bergomensis, *vt tenacem omnes accusabant, & ad promissa minus attentum*: percrebuerat autem latè rumor ingentem esse apud Felicem pecuniarum vim, quam illi per tot annos pacificè regnanti succreuisse putabāt: huic igitur Fridericus inhiabat: cogitanti vero qua via eam corraderet, succurrit Amedeo filiam esse quam ducere posset, si dotem illi Pater grandem diceret: eius rei causa Basileā iter flexit, cum Felice in arcano locutus est, spe iniecta vt si inter eos de nuptijs conueniret, palam se ipsi adiungeret, sed vbi sensit Amedeus non tam necessitudinē suam quàm opes quęri, quamquam alia suadētibus Pa-

trum

In chron. an. 1441.

Fridericus Felicis opibus imminet. Gener eius fieri tentat.

trum plurimis, negotium elusit, cupiditati Cæsareæ imparem se professus. Cæsar spes suas frustratas grauiter tulit, sed vt erat tegendis cõsilijs artifex optimus, Felici corruptelæ meditatæ famam inussit, vt auiditatis suæ infamiam tegeret; quæ omnia deinceps mirificè auxit Syluij (qui deserto Felice Cæsari factus erat ab epistolis) ingeniosa dicacitas: sed ego Nauclero potius accedo, qui neutri vel infensus, vel obnoxius, nulla neq; assentandi, neque detrahendi libidine ab oculato teste, quæ de hac re accepisset ingenuè tradit: *Audiui ego, iquit, à quodam Prælato, qui Concilio interfuit renuisse Felicem dotis tantum dare, licet Concilium omnino suaserit dãdum*: Hac igitur statione deserta Cæsar quo se benignior ventus intendebat, vela cõuertit, & reapse verum esse demõstrauit, quod Iulianus Cardinalis apud Gobelinum disserebat.

Eluditur à Felice.

Vol. 2. Gener. 48.

Nam cũ Eugeniani magnopere sibi à Felice meruerent, quod opes inæstimabiles seposuisse crederentur. *Nihil est* (aiebat Iulianus) *quod tam nobis prosit quàm pecuniosum aduersarium existimari, cuncti ab eo aurum petent, neque impetrantes inimici abibunt. Nec vana* (subdit Gobelinus) *Iuliani opinio fuit. Carolus Franciæ Rex cum aureorum triginta millia petiuisset, neq; impetrasset, Eugenium ei præposuit. Idem fecit Dux Mediolani qui centum millibus aureis, & Bononiam vendere, & Nicolaum Pictininum cum nouẽ millibus Equitum in eius exercitum frustra tentasset ascribere. Solebat Amedeus dicere cum aurum ab eo peteretur, pulcherrimam sibi sobolem esse, nolle se filios inopes relinquere.* Certè si largitionibus aditum sibi ad su-premam

CVIII. Felici opes suæ damnosæ. Apud Gobel. l. 7. Commtt. Py 2.

Eugenio Carolus nunquam adhæsit, nec Felicè, vt vult Gobel. deseruit Mediolanẽsis insidiatur opibus Amedei.

premam dignitatem emuniuisset, ijsdem artibus quibus parauisset retinere studuisset, idq; vel maximè Felicis laudibus accrescit, quod suis opibus tueri nollet oblatum sibi Pontificatum, quē alienis Eugenius iure sibi debitū conseruare non dubitaret. Certè sciebat Felix non alijs adductum suasionibus Alphonsum Aragonum Regē vt Eugenio aggregaretur, quàm his legibus, *vt Eugenius Renato* (non sine magno Gallici nominis dedecore) *abdicato Alphonsum Regem Neapolitanū decerneret, appellaretq; Ferdinando Regis filio* (licet notho) *cui Rex post mortem Regnum destinauerat, potestatem succedendi faceret, Terracinamq; Regno adijceret. Alphonsus contra Eugenij autoritati se subijceret, nec patiatur tres ex suis qui Cardinales sub Amedeo Sabaudiensi creati fuerant, reuertentes pro Cardinalibus suscipi haberiùe.*

Alphonsus Aragonum Eugenio magna mercede accedit. *Aen. Sylu. lib. de Eur. c. 65.*

CIX. Eugenij obitus, pacis initium.

Interea dum pro se Principum quisq;, opes, potentiam, securitatem infausta vt plurimum nundinatione emerçatur, Eugenius ad plures vocatur, anno sæculi eius post quadragesimum septimo, quocum odia quibus orbis exarserat expirarunt. Vir fuit ingentis, excelsiq; animi, dubio (si Principia Pontificatus spectes) vitiorum, virtutumq; temperamento, & præualuisse illa videbantur, nisi primi Regiminis mala, vltimi virtutes obliterassent: nunquam fortasse Imperio dignus, nisi imperare prohibitus esset. In eius locum Romæ suffectus est bonarum artium instaurator, literarumq: Pater Nicolaus V. mitissimi vir ingenij, qui pacis, quàm belli artibus inclarescere optabat. Id vbi

Felix ad pristinū secessum respectat.

Amedeo

Amedeo auditum, sensit se propitio numine diutius in eo gradu stare non posse, in quē non sponte conscenderat: & instabat vltima senectus, quā improbis conatibus in nouas spes disponere, hominis videri poterat in funeris sui pompam laborantis: iterum igitur portum respectare, sanctum otium reuoluere, consilia odisse, quæ quietem excusserant, in vna secessus amantissimi cogitatione cōquiescere, eius oblectatione incitari ad dulcissimum votum, tantoq; pronius ista sibi persuadere, diu iam in hoc Consilium imminente affectu. Hæc quanquam inaugurato Nicolao statim agitauit, quia tamen infirmitatis humanæ natura tardiora sunt remedia quàm mala, in alterum atq; alterum annum processere. Nec liberis ingrata erat Patris deliberatio intepescente scilicet gloriæ æstu, quem prima accēderat species Pontificatus, & succrescentibus in dies incommodis, quæ nimius initio ardor suppresserat. Sed nihil æquè vrebat animum quàm cum parentem suum audiebant vltimis apud maleuolos (& erat ingens numerus postquam Principum deferbuerat gratia) probris differri: nunquam hactenus lacessitam familiæ suæ famam, vel næuo, vel næui opinione, apud posteros sordidandam, nisi dum recens macula est elueretur. Sed nihil temerè in tam arduo negotio statuendum, magnis cōsilijs adita Christianæ Reip. Procuratio, maioribus deferenda: prouidendū in primis ne nō tam recessisse, quàm deiectus esse videatur, non minorem spontaneæ abdicationis, quàm inuitæ assensionis gloriam fo-

Consilium probant Liberi.

De exequēdo delibe-rant.

re. Hęc dum secreti Pater filiusq; agitant, placuit Caroli Francorũ Regis interuentu præcipuo cũcta componi, adhibitis aliorum etiam Principum Ministris, sic potentissimum Regem, Ecclesiæque pacificandæ studiosissimum demerentum iri, & dignitati consultum dum eius, cæterorumq; Regum precibus datũ erit, quod nulla vi extorqueri possit. Procliuem ad ista viam esse, quando Christianissimus Rex per literas sæpe Felicem de concilianda pace interpellarit, Ludouicoquè Duci autor fuerit vt Patrem ad eam flecteret.

CX. Ludouicus Regẽ Francorũ adit.

His in arcano imbutus cõsilijs Ludouicus Dux, profectionem in Bituriges adornat, vbi Rex per eos dies cõsederat. Opportunus venisse omnibus creditus est, Carolo in primis, qui mentem continuo fatigabat qua via Pacem Ecclesiæ sinceram redderet. At vbi Ludouici animum non tractabilem modo, sed penè vota sua anteuertentem vidit, exultare scilicet ille magnificè, & rem prope confectam habere. Multus igitur illis per eos dies sermo, Delfino in consiliorum arbitrium aduocato: & quia Nicolaum venerari certum erat; eos enim, qui sibi assidebant, & maximè Cardinalem Arelatensem sensin ad suum sensum adduxerat Amedeus, id tantum agebatur quàm integra Felicis fama esset exequendum. Colloquio super ea re habẽdo Lugdunũ deligitur, eo legati Francorum, Siciliæ, Angliæq; Regum, Treuirẽsis Antistes, atq; oratores Coloniẽsis Præsulis, & Saxoniæ Ducis (cui hæc vnio maximè cordi erat, credo ob antiquas familiæ suæ cum Sabaudiensi necessitudines

Colloquiũ super ea re Lugduni habetur. *Meminit Geneb. an. 1449*

cessitudines) conuenerunt, affuit quoq; à Felice missus Cardinalis Arelatensis, vna cum Moniouensi Præposito, nec minore zelo ille Nicolao accessit, quàm ab Eugenio discesserat: Amedei tamen honori tanto impensius studendum affirmabat, quanto caritatis in Ecclesiã suæ illustrius documentũ parabat. Consuli ante omnia Pontificem placuit, vt de eius in Felicem animo certiores facti, felicius omnia componerẽt. At dissidia extingui prope ambitiosis votis optabat Nicolaus, sic igitur ille rescripsit.

Nicolaus &c. Regis Pacifici in cuius ortu Angeli in terra bonæ voluntatis hominibus pacem pronunciauerunt, & in cuius manu est orbis terræ, & plenitudo eius, vices licet immeriti gerentes in terris, summo desiderio, & cordis affectione operam damus quantum nobis ex alto conceditur, vt pacem optatam Ecclesiæ & animarum Christi fidelium, quorum cura nobis cælitus est commissa, salutem per Dei ineffabilem misericordiam Catholicorũ Principum interueniente opera consequamur. Sanè enim post turbulentas tempestates, quibus hactenus temporum culpa Ecclesia Dei quassata est per opus, & diligentiam Oratorum carissimorum in Christo filiorum nostrorum Fraciæ, & Angliæ Regum Illustrium, qui prout Catholicos Principes decet vnitatem ipsius Ecclesiæ summo studio procurarunt speremus in Domino per concessionem, & renũciationem Amedei olim Sabaudiæ Ducis, Pacem, & vnitatem ipsius Ecclesiæ futuram, & omnes Christi fideles vnum Pastorem, & vnum ouile recognituros. Nos si, & postquam ipse Amedeus, omni iuri quod in Papatu se habere prætendit, omnibus eius insignibus depositis CXI. Nicolai Papæ decretũ in fauorem Felicis.

plenè, & legitimè renunciauerit, & cesserit, ac nos Christi verum Vicarium recognouerit, præfatum Amedeum autoritate Apostolica de fratrum nostrorum S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio aßumimus in Episcopum Sabinensem S. R. E. Cardinalem, ac eum Collegio Cardinalium aggregamus, & ex nunc talem haberi, & reputari volumus, & censemus, nec non priorem titulum, & locum digniorem inter Cardinales ex nunc ei damus, & dandum fore decernimus per præsentes, eiq́; ex tunc pileum aliaq; Cardinalatus insignia damus, & concedimus, ita vt illis quemadmodum cæteri Cardinales vti liberè & licitè posßit, &c. Reliqua pertinent ad annuos redditus, & beneficia ecclesiastica quibus eum gaudere volebat.

CXII. Nouo decreto iterũ Felicis famæ consulitur.

Non fiebat Amedeo satis hoc rescripto, neq; paci satis consulebatur: quid enim fieret illis omnibus, qui in eius partes abierant? quid ijs, qui ab eo beneficia, aliaq́; priuilegia impetrarãt? eos ne ad extremum desereret, qui extrema omnia pro eo pati decreuerant? Quæ priuatim ad ipsum pertinerent impetrari haud ægrè ab Amedeo posse arbitri norant, ijs vero, quæ suorum commodis officerent, inexorabilem non dubitabant: muneris tamen sui esse rebantur, vt de eius potissimum dignitate solliciti essent, qui vt in cõe consuleret sui prope obliuiscebatur. Soluto itaq; Conuentu Lugdunensi visum est legatis præsentẽ adire Felicem, Geneuę vt plurimum per ea tempora commorantem; sed illi dum se accingunt quid interea Romę fieret audiamus: Eodem tempore missi ab ijsdem Principibus ad Nicolaum Oratores

alio

alio mitiori rescripto ab eo impetrato Felicem deliniendũ putarunt; Nam cum nihil eum vehementius vexaret, quam famosis libellis lacerata fama, & Pontificio fulmine deuotum suum, sociorumq; nomen; inducenda erat maledictorum memoria, & deuotationes non tã exoluendæ, quã irritas fuisse vanasq; declarandæ, quod concepta formula fecit Nicolaus.

Tantò nos, inquit Pontifex, *pacem, & tranquillitatem cunctorum fidelium procurare conuenit, quanto desideramus fructus vberrimos inde sequi; In eo quippe cor nostrum suauissimè delectatur, quòd diebus nostris sanctã Dei Ecclesiam in pacis, ac vnionis pulchritudine & debita integritate florentem videre valeamus. Cum itaq; superioribus temporibus propter diuisiones subortas inter felicis recordationis Eugenium Papam Quartum prædecessorem nostrum, & tunc Basileense Conciliũ plurimum turbata, ac varijs modis afflicta fuerit Ecclesia Dei, iam autem diuina fauente, ac dirigente clementia tractatu Oratorum carissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ, ac Renati Siciliæ Regum, nec non Delfini Viennensis Primogeniti Francorum Regis Illustris, integræ pacis, ac vnionis consequendæ dispositio optima videatur, Amedeo in sua obedientia Felice Quinto nominato Iuri, quod in Papatu se habere asserit cedere volẽti, eis qui olim Basileæ, nũc autem Lausanæ sub nomine generalis Concilij permanseruut, & permanent concurrentibus in id ipsum, aliasq; ad pacem Ecclesiæ, laborantibus. Cupientibus igitur quantũ omnipotens donauerit id agere, quo ad vniuersi fideles ipsius pacis iucũditate fruẽtes animorum coniunctione sibi inuicem cohæreant, & reiectis, quæ*

Bulla Nicolai qua irrita esse iubet quęcunq; in Amedeũ dicta, facta, scriptaue sunt.

ex discordia exorta fuerant, status vniuscuiusque honor, fama, & reputatio illæsi, & integri remaneant, literas, Processus, mandata & decreta quæcunque: Nec non excommunicationis, suspensionis, & interdicti; Anathematizationisq; etiam priuationis beneficiorum, &c. per præfatum Eugenium prædecessorem nostrum, in quibuscunq; literis suis; & quorumcunque tenore, & sub quacunque data existant, etiamsi cum approbatione Ferrariensis, seu Florentini, aut alterius Concilij generalis, siue per nos, aut per alium, siue alios, ipsius, aut nostra, seu quauis alia autoritate contra dictum Basileense Concilium, & eos, qui sub nomine Generalis Concilij, tam in Basileensi, quàm Lausañensi Ciuitatibus memoratis fuerant, & perseuerauerant vt præfertur, ac in præsentia perseuerant. Nec non contra præfatum Amedeum Felicem Quintum in sua obedientia nominatum, ac quasuis personas ecclesiasticas sæculares, vel regulares, ac etiam laicales eisdem coniunctim, vel diuisim adhærentes, assistentes, obedientes, obsequentes, recipientes, ac quouis modo fauentes, eosq; sequentes, qui sunt, & fuerunt cuiuscunque dignitatis, præeminentiæ, status, gradus, seu conditionis existant, etiamsi Pontificali, Cardinalatus, Regali, aut Ducali dignitate præfulgeant &c. Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Sedis Apostolicæ potestatis plenitudine, nec non de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu decernimus, & declaramus nullum effectum penitus sortiri. Sed perinde haberi debere, ac si nullatenus emanassent, eaq; omnia & singula cum inde sequutis in Registris ipsius Eugenij prædecessoris, & nostris, & alijs locis quibuscunque aboleri, & deleri mandantes omnino tollimus,

Imò induci, & obliterari penitus mãdantur.

tollimus, cassamus, irritamus, & annullamus, ac pro infectis haberi volumus. Datum Romæ apud S. Petrum Anno Incarnationis Dom. 1448. 15. Kal. Febr. Pontif. ann. 2.

Asserta in posteros aduersus omnem detrectatorum petulantiam hoc diplomate videbatur Amedei, & partium fama, sed quoniam eadem in pari occasione nõnullis se se abdicantibus fuerant concessa, non videbatur satis tanto Principi consultum, si ad aliorum exẽplum traheretur, & in eundem cum his ordinem cogeretur. Constans igitur omnium qui hactenus eum coluerant sententia erat, ipsum à reliquis eximium esse faciendum, & præcipuo aliquo honore venerabilem posteritati tradendum. Aequa postulari legati fatebantur, quare sicut Romæ olim triumphare vetitis, triumphalia tamen permittebantur, ita Felici Põtificẽ eiuranti, Pontificalia non tolli haud incommodum videbatur. Sed suspecta Romanis erat vel larua Pontificatus, & meminerant in arena plures esse qui per ipsa feriant ornamenta. Hic scopulus dum superatur, in annum extractum est negotium, & in tempore occurrisse Bolomerio videbatur, vt per hanc moram cuncta disturbaret. Floruerat is Amedei gratia diutissimè & occulta sideratione sic eũ afflauerat, vt in consiliorũ conscientiã vocaretur à Principe non audituro quid expediret, sed prope imperata facturo; adeo nulla est tanta hominis sapientia, quæ non aliquando cæcutiat? Ille quem velut alterum Salomonẽ, vel æmulis testibus, orbis pars melior adibat, homuncionis

CXIII. Mora paci iniecta.

Bolomerius abdicationẽ dissuadet.

Paradin. & Vanderb. in amed. 8. & Gobellin. l. 7. Cõmen. Py 2.

muncionis genium reuerebatur, qui qua virtute gratiosus esset haud facile dixisses. Is igitur vt latiùs regnaret abdicationi semper infensus, proiecta, vt erat audacia, hoc rerum articulo senem superciliosè adortus, illi vilitatem sui, populorum rumores, Principum despicientiam, æmulorum triumphos tantum non exprobrabat. Adeòne odiosum esse ipsum sibi, vt inimicis fauere sustineret, quibus nihil acceptius esse posset, quàm si dimisso Pontificatu fateretur, vel leuiter à se susceptum, vel ambitiosè quæsitum? certare scilicet Reges solita in eum inuidia, quãquam specioso amicitiæ nomine adumbrata, vt illi tanquam victimæ pompam adornarent: & ire illũ tam spõte ad aram, in qua odijs, & ostentui inimicorum, risuique totius orbis Christiani esset immolãdus? Hęc aliaq; inuidiosissima oratione exaggerata, tãta tempestate Amedei mentem inundarãt, vt periculum esset ne littus prope tenentes in altum reueheret. Sensit Ludouicus Dux à quo vẽto fœda hæc procella sæuiret. Consulti proceres, vno ore omnes pronuntiabant, fatis vrgentibus Bolomerium extrema hæc ausum, vt impotentis felicitatis aliquando pœnas daret. Quæsitores illi in occulto dati, qui vbi multis ex capitibus reum deprehenderunt, in carcerem rapiunt, à carcere damnatum in Lacum Lemanum præcipitem agunt, fluctibus satiandum, qui fluctus in Republica perpetuos excitarat.

Quæsitores Bolomerio dati.

Damnatur.

CXIV. Defunctus hoc periculo Ludouicus instaurando fœderi animum denuò adijcit. Et venerant, vti deliberatum

Conuentus Geneuæ celebratur.

liberatum erat, Geneuam Regum, Principumq; legati frequentes, Francus, Anglus, Siculus, Delfinus, alijq; Prælatos prudétia, & eruditione precipuos destinarant, aderat, & cum Francis Comes Dunensis in nominatissimis ea tēpestate Princeps. Horum se arbitrio totum permisit Amedeus, nec frustra, eorum quippe industria singulari, & zelo studiosissimo factum est, vt his legibus cum Nicolao Pontifice conueniret. Nicolaus verus Pontifex esto, Amedeus omne ius ad Pontificatum eiurato, & Nicolao obediens esto. Nicolaus eos honores, qui decreto Lausanensi continentur Amedeo decernito. Quæcunque ab eo dum Pontificem ageret acta, indulta, cōcessa sunt, rata, firmaquè esse iubeto. Sed hæc ne quis temere ficta suspicetur, publicis de more tabulis firmanda sunt. Sic igitur habet decretum Lausanense.

Pax firmatur.
Pacis leges.

Sacrosancta Lausanensis Synodus in Spiritu sancto legitimè congregata, Reuerendissimo & carissimo filio Amedeo, pridem Felici Papæ Quinto, Salutem, & omnipotentis Dei benedictionem. Tam maximè de venerabili Ecclesia meritus es, vt præsentes habeant vberrimam tuarum laudum memoriam, futuris quoque tui nominis felix sempiternaq; recordatio relinquatur. Tu ad Ecclesiæ subsidium euocatus, quanta vnquam fuit persecutione vexatæ venisti. Tu illi profusa liberalitate, summa industria, exacta diligentia, dedita opera opitulatus es. Tu tandem tranquillam populo Christiano concordiam reddidisti, pariter & pacem. Leguntur quam multi qui belli, pacisq; tempore inseruierūt Ecclesiæ cōmemorandis

CXV. Honores Amedeo decreti in Synodo Lausanensi; & à Pōtifice probati.
Extat apud Paradin. & Vanderb.
Amedeus de Ecclesia impensè meritus.

per omne sæculum obsequijs: sed personæ causa, rerum temporisq; disparitas super eminentiam meritorum char guunt. Nouit orbis vniuersus sanguinis tui regiam claritatem: vidit, & audiuit quàm continuas sollicitudines indefinensq; certamen, pro autoritate sacrorum generalium conciliorum, & veritate Catholica sustinendis nobiscum inisti, opulenta quiete abiecta retrorsum. Nunc autem dum per tuæ humilitatis excelsum medium pax in oẽs Christianos diffũditur; quo te nomine nisi ZELAROREM CONCORDIÆ, PACISQ; AVCTOREM *appellẽt? Quas ob res cõgratulationibus, pmeritisq; honoribus personã tuã prosequi cupiens hæc sacrosancta in Spiritu sancto congregata Synodus vniuersalẽ Ecclesiam repræsentãs, & inter cætera considerans, q te ipsum parui facere voluisti, vt pacata, quietaq; exaltaretur Ecclesia; Te Sabinensem Episcopum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, Sedis Apostolicæ in terris, & jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ filiorum, nobilium virorum Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, ac Montisferrati, & Salutiarum Marchionum, in Comitatu, & territorio Astensi, nec non in Prouincia Lugdunensi citra Sagonam, atq; Augustensi, Lausanensi, Basileensi, Argentinensi, Constantiensi, Curiensi, & Sedunensi Ciuitatibus, & Diœcesibus Legatum Vicariumq; perpetuum facit, creat, & nominat. Tibiq; in sancta Dei Ecclesia primum post Romanum Pontificem locum pro tempore constituit, consignat, & decernit: qui quidem tibi ad suã præsentiam accedenti assurget, dumtaxat oris osculum exhibendo. Atque vt altissimi in terris honoris quem sola dilectione vniuersalis pacis contempsisti, multa manifestaq; in tua persona signa remaneant; tibi vt habitum*

Zelator cõcordię, pacis auctor.

Cardinalis renuntiatur.

Sedis Apostolicę legatus Vicariusquè perpetuus.

Primus post R. Pontif.

Cui ipse Põtifex assurgat; & oris osculo excipiat.

tũ, & insignia Papalia, dēptis delatione Corporis Christi, annulo piscatoris, cruce in pedibus, ac vmbraculo deferre, at insignijs, ac potestate legati vti quoties te extra terminos tuæ legationis egredi contigerit, valeas, Nec non vt in curia Romana, vel generali Concilio personaliter comparere minimè teneăris concedit, & indulget per præsentes. Datum Lausannæ, &c. Septimo Kal. Maij, Anno à Natiuitate Domini M. CCCCXLIX.

Insignia Papalia nonnullis demptis retineat.

CXVI. Nicolai Papæ, & totius Ecclesię pro hac pace effusa lætitia.

Extant huius honoris Amedeo habiti nonnulla monumenta in insignibus quæ post abdicationē eius iussu effecta sunt, habent enim pro crista seu Apice, alibi Claues Pontificias sine tiara, Tiarā alibi sine clauibus, documentum posteris non indecore gessisse Pontificatum, cuius memoriam vellet esse perennem. Hæc Lausannenses, quid Pōtifex? ille scilicet in gaudium effusus nec se præ lætitia capiens aris aduolui, largissimas Deo gratias exoluere, supplicationes per omnia vrbis, imò orbis templa edicere, exemplòque omnibus ad litandum honori diuino præire, tanta, tamquè prona omnium ordinum consensione, vt nullam mundo multis inante annis feliciorem illuxisse diem populorum illa vox testaretur.

Fulsit lux mundo, cessit Felix Nicolao

Eaq; concordia (ait Bergomensis) *non modo lætatus est populus Romanus, sed etiam totus mundus à tanta seditione liberatus. Nicolaus vero ne ingratus Deo tanti beneficij videretur supplicationes admodum celebres cum populo, & clero habuit. Idem & omnes Italiæ populi effecere.* Sed ne intra verba hæreret Pōtificis gratia, tribus Bullis eadem die (quæ fuit decima quarta

In chron.

Nouis decretis cōsulitur famæ Amedei.

Iunij eiusdem anni quadragesimi noni) editis voluntatem suam testatus est. Prima rata habet omnia indulta, priuilegia, beneficia, honores, & dignitates, quæ tum Amedeus (quem semper Felicem Papam Quintum olim in sua obedientia nominatum nuncupat) tum Synodus Basileensis, ac deinde Lausanensis contulerunt, vt vel hinc approbata esse constet quæcunq; in Amedei honorem decreto illo Lausanensi, quod recitauimus, constituta leguntur. Secunda seuerè præcipit, vt si qui bonis exuti, beneficijs deiecti, vel aliquo honore deturbati sint, eo quod Felicem Eugenio ante haberent, continuò in suarum omnium rerum possessionem redeant, easquè sibi tanquam proprias asserant. Tertia deniquè irrita esse iubet quæcunque in eundem Amedeũ, & fautores eius vel Eugenius, vel Nicolaus seu quiuis alius decreuisset, eorumquè memoriam damnat & penitus interdicit. Quæ omnia tam illustribus formulis, tam in Amedei honorem compositis verbis sunt concepta; vt nihil vel ad memoriam honorificentius, vel ad commendationem exquisitius potuerit excogitari. Sed præstat pręcipua horum rescriptorum capita recitare. Ac primum quidem sic habet.

CXVII. Bulla Nicolai Papæ super approbatione actorum in Cõc. Bas. & Lausan. Extat in Edit. Colõ. pag. 96.

Nicolaus, &c. Ut pacis, qua nihil desiderabilius in vniuersali Ecclesia amplissimè diffundatur, & perduret serenitas, & omnium corda, quos exagitauit, & defatigauit diuisio, vnitas integra ad cuiuslibet status, & honoris prosperitatem consolidet, libenter secundum nostræ, & Apostolicæ autoritatis plenitudinem; magnitudinemque

voluntatis

voluntatis omnia complectimur, per quæ non solum super præsentibus & futuris, sed & præteritis, vt firma il libataq; permaneant, debitæ prouisionis adhibeatur remedium. Cum itaque post crebras, variasq; conturbationes, quibus multis ab annis sancta Dei subiacuit Ecclesia, causantibus diuisionibus, quæ inter felicis recordationis Eugenium Papã Quartum Prædecessorẽ nostrum, & tunc Basileense Cõcilium viguerunt, hoc in nostro tempore ex altissimi Dei prouidentia ineffabili, interpositione tractatuque Oratorum carissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ, & Renati Siciliæ Regum, nec non Delfini Viennensis primogeniti Francorum Regis Illustris, Pacem Ecclesiæ redditam videamus: Dum percipimus Venerabilem, & Carissimum fratrem nostrum Amedeum primum Cardinalem Episcopum Sabinensem in nonnullis Prouincijs Apostolicæ Sedis legatũ vicariũquè perpetuum Felicem Papam Quintum tunc in sua obediẽtia nominatum, iuri quod in Papatu asserebat se habere ad huiusmodi pacem Ecclesiæ obtinendam cessisse. Eos verò qui Basileæ, postmodumquè Lausannæ sub nomine Generalis Concilij hactenus congregati permanserunt, ordinaße, & publicasse nobis tamquam vnico, indubitato Summo Pontifici obediendum esse à cunctis fidelibus, & præfatam Lausanensem dissoluisse congregationem. Desiderantes igitur toto affectu ea perficere quibus Christi fideles suppressis, & extinctis dißentionum, & differentiarum Seminarijs communi fruantur concordia, cuiuslibet eorum status, honoris, & reputationis, & quietis stabilitate firmata. Quascunque promotiones, electiones, confirmationes, postulationum admissiones, translationes, commendas, administrationes, & prouisiones, Reseruatione,

ſeruationes, vniones, & incorporationes, reuocationes, pallij dationes, conſecrationes, benedictiones perſonarum, de ordine ad ordinem translationes, infeudationes, abſolutiones, liberationes, Quitationes ſuper quibuſcunque debitis ratione decimarum, indulgentiarum, Annatarũ, Diſpenſationes, tam ſuper ætatis, quàm natalium & aliarum inhabilitatum defectus, &c. Ac omnia & ſingula tam Iuſtitiam quàm gratiam cõcernentia ſiue in foro conſcientiæ, aut contentioſo, in perſonis & locis quæ tẽpore conceſſionis, & aliorum præmiſſorum obediuerũt præfato venerabili, ac cariſſimo fratri noſtro Amedeo Cardinali, Epiſcopo, legato, & vicario ſupradicto tunc Papa Felici Quinto nominato, ac congregatis ante dictis, ſeu eorum alteri, aut alterius eorum autoritate, etiam de latere legatos, ſeu delegatos ab eis poteſtatem habentes cõiunctim, vel diuiſim qualitercunque facta, geſta conceſſa, indulta, data, diſpoſita, & ordinata, etiamſi maiora, aut grauiora, aut alterius cuiuſcunque naturæ à præmiſſis exiſtant, & ſpecialem requirentia expreſſionem, cum omnibus, & ſingulis indeſequutis. Ac etiam omnia & ſingula per ordinarios in dictis locis facta pro bono pacis, et vnionis Eccleſiæ Motu proprio ex certa ſcientia, & de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine de conſenſu venerabilium fratrum noſtrorum S.R.E. Cardinalium præſentium ſerie approbamus, ratificamus, & etiam confirmamus, rataq; & firma fieri volumus, &c. Cætera deinceps in hunc ſenſum fuſiſſimè, quibus omni ſtudio cauet Põtifex vt nihil grauius illis accidat, qui Felicẽ coluerant, & oĩa ab ijs geſta, ex eorũ ſententiã ſuccedant, ijs quæ in oppoſitũ ab Eugenio, vel alio quouis ſtatuta eſſent omni autoritate detracta.

Secundum

Secundum diploma post exordium totidem ferè verbis cum superiore conscriptum, *omnes personas cuiuscunque dignitatis, ordinis, &c. quæ ratione adhæsionis, fauoris, & obedientiæ Felici, seu Concilio præstitæ Benificijs, pensionibus, feudis, iurisdictionibus &c. per literas præfati Eugenij aut alias priuatæ fuerint, aut destitutæ ad Ecclesias, Monasteria, dignitates, Castra, Dominia &c. restituit; & bona huiusmodi in illum statum pristinum, in quo ante tempus, & tempore priuationis, & destitutionis, huiusmodi erant, ac si factæ non fuissent pro bono pacis, & Vnionis Ecclesiæ realiter, & cum effectu restituendas, ac reintegrandas fore decernit, & declarat, &c.* quæ cautiones omnes adhiberi solitas habent.

CXVIII. Bulla eiusdem Nicolai, qua Basileenses eorúmque fautores in integrũ restituuntur.

Tertium ea dumtaxat repetit, & confirmat, quæ anno superiore 15. Kal. Febr. concessa fuerant per eam Bullam quam supra descripsimus, sed quia tunc non planè fuerat compositum fœdus, ideo placuit hoc anno nouo rescripto decerni, & promulgari, nempe vt quæcunque odiosè facta, scriptauè essent obruerentur, ac quantum fieri posset ex hominum memoria obliterarētur *perindeq́; haberentur ac si nullatenus emanassent, eaq́; omnia & singula cum inde sequutis de Registris ipsius Eugenij, ac locis alijs quibuscunque aboleantur, & deleantur.*

CXVIX. Bulla tertia qua irrita esse, & obliterari iubētur quæcunq; in Amedeũ, & eius fautores scripta sunt.

Hæc de Felicis abdicatione ex antiquarum tabularum fide haud paulò certiora protulimus, quàm quę vel indiligentia, vel malignitas quorundam turpissima intepretatione corrupit; cum scribunt Felicem quasi ex vltima desperatione, cum iam se omnibus cōtemptui esse cerneret, nec spes vlla esset

CXX. Refelluntur qui Felicem necessitate adactũ cessisse criminantur. Gobellinus. Sabellicus. Platina. Ciaconus. Simoneta.

esset obedientiæ nanciscendæ Friderici Imperatoris seu precibus, seu minis adductum fuisse vt cedere vellet. Etenim si adeo conclamata erat, vt fingunt, Felicis autoritas, quid necesse erat tot tantorumquè Regum tanto tempore interuentũ adhiberi? quorsum tot honores, priuilegia, ac prærogatiuæ non Amedeo modo, sed fautoribus eius decreta? vnde illa in tota Repub. Christiana gestientis lætitiæ effusa significatio? num horruerat Christianus orbis aliorum schismatum monstra? num iactata erat grauissimis procellis Ecclesia? nulla tamen tam læta celeumata, nullos tam sinceros plausus aut veriores acclamationes editas legimus, quàm cum auditum est tantum Principem omnium pene Christianorum Regum affinitate subnixum, tam illustre, tam sanctum, tam inauditum præbuisse veræ demissionis documentum. Neque ille sanè sic euiluerat vt non instaurare, si animus fuisset, partes posset, nec minus se nascenti Nicolao, quàm adulto, confirmatoquè Eugenio præstare formidabilẽ: sed hanc aciem non erat ingressus vt in Ecclesiam, sed pro Ecclesia staret: persuasum illi erat vexillum Pontificiũ de signiferi manibus extortum grandi Christiani exercitus periculo iacere; illi erigẽdo magnis hortatoribus piam manum accommodauerat, nunc videt adesse qui fidenti animo superis fauentibus signum gerere possit, cur illi non concedat, missionemquè emeritus impetret honorariam? Non igitur renitenti extortum à Cæsare Pontificij vexillum, sed à volente sponte permissum; Et quor-
sum

ſum amabo Cæſarem hic miſcent, qui nullus planè huic negotio interuenit? Pontificis appello diplomata, quę retuli: Reges Principeſuè alios cōmendant, qui in partem huius ſollicitudinis venere, Cæſaris ne verbo quidem meminerunt, vt vel ex hoc cōmento de reliquis, quæ in Amedeū conflata ſunt, coniecturam capiamus.

CXXI. Felicē ſponte ſe abdicaſſe teſtes minimè ſuſpecti affirmant.

Qui vero nulla gratia, aut ambitione, bonæ tantum conſcientiæ pretio res illorum temporum tradidere, tabulis noſtris ſua narratione fidem faciunt, Felicèmque non inuitum, non obluctantem, non in extremis poſitum, ſed pronum, ac ſuæ ſpontis pacē orbi dediſſe memorant. Genebrardus LIBERE *ſe Pontificatū abdicaſſe* pronūtiat. Onufrius, *Papatum* SPONTE *depoſuiſſe, omneſq; Cardinales ab eo creatos, aut qui ei adhæſerant, et adhuc viuebāt in Cardinalium numerū receptos. Facile,* inquit Mutius, *boni bonis iunguntur, niſi enim vterque Pontifex*, (Nicolàus inquam, & Felix) *bonus fuiſſet vir, non ita coniungi potuiſſent, videbatur enim difficillimum. Nam habebat Felix totum Conciliū Baſileenſe à ſua parte, neq; dici pōt quod deſperarit rebus ſuis, magnis enim, Potētibuſq;* AMICIS INVITIS *renunciauit Pontificatum. Fuit enim vir Pius, minimeq; ambitioſus;* his gemina ſcribit Philippus Bergomenſis, vbi enim Nicolai electionem cōmemorauit, *id à Deo* (inquit) *factū fuiſſe animaduertens Felix, è veſtigio ad tollēdum omne ſchiſma Pontificatu ſe* SPONTE *abdicauit, & per Oratores ſuos eum Pontificē verum ſalutauit: quapropter Nicolaus viſa hominis humanitate, ſtatim galerum Cardi-*

In chron. an. 1439.

Lib. 3. de creatio. Pontif.

Lib. 28. chrō. Germ.

In chron. an. 1447.

Cc *nalatus*

nalatus eidem solenniter transmisit, atque Sabaudiæ, & Germaniæ totius legatum ex latere creauit, & quidquid in Pontificatu sanciuerat approbauit. Hæc ille in Nicolao, paria in Felice *verũtamen*, ait, *cũ pacis, & humilitatis amator existeret mortuo Eugenio Põtifice*, NVLLIS PVLSATIS PRECIBVS, *Nicolao Pontifici eius successori humiliter cessit, & in loco pristinæ humilitatis rursus rediit, quo cognito Nicolaus, & cæteri Patres (confirmatis prius omnibus per ipsum gestis) in patria sua eum delegatum ex latere crearunt*. Quin & posterioris æui scriptores adeo hãc Amedei demissionem suspexerunt, vt non nisi ab insignis sanctimoniæ viro proficisci potuisse statuerint. Tillius Gallus ita pronunciauit. NON INVITVS, inquit, *Pontificatũ abdicauit; tantæ enim erat integritatis vt ad tollẽdũ schisma legatione fungi satis habuerit*. Stephanus Paschasius item Gallus, *Felicis recordationis Felix Pontificatum* SPONTE *deserit: illustri Sanctitatis exẽplo effrænatas ambitiosorum damnans cupiditates*.

In chrõ. Frã. ann. 1440.

Lib. 3. Disq. Fran. c. 21.

CXXII. Heremũ optatam repetit Amede.

Reddit ergo Amedeus iterum se sibi, qui se publico Christiani nominis bono commodauerat, nõ addixerat. Otium ille suauissimum iuxta ac sanctissimum abruperat, vt fatiscenti propè Ecclesię valentibus humeris, quanquam magno labore succollaret, nunc postquam inuenit quemadmodũ plus quies sua illi prosit, quàm ætatis defectæ vltimi conatus, non ille quidem fortunæ tanquam se destituẽti iratus, àut turbdido ingenio fata obiurgaturus, sed serena mente, vultuq; pari placidus, lætusq; ac velut sibi ipsi superstes euolat ad ambitum

ambitum ſeceſſum, in quo anxiæ illius, & turbulentæ vitæ ſeruitutem cum præſentium bonorum libertate ſecurus componat. Felix vel eo ipſo Princeps quod veram felicitatem in arcano quàm in publico facilius inueniri, ſecurius regi, dulcius poſſideri agnouit. Latere amabat Amedeus, ſed nullos Deus minus latere patitur quàm qui mundo delitеſcere ambiunt, vt ſe totos ipſi impendant, hocq; illi præſtent ne tanta eius opera ſine teſte ſint. Amedeum ex illa velut nube quam ſibi circundederat inſtar Solis omnium oculis gratiſſimi breui erumpere, illuſtribusq; miraculis tamquam radijs iuſſit inclareſcere: quod illorum temporum vicinus Bergomenſis affirmat his verbis. *Deficiens demũ in ſenectute bona poſt obitum etiam miraculis multis clarus effulſit.* Vixit Amedeus principio anni Iubilei (quinquageſimi ſcilicet poſt milleſimũ quadringenteſimum) pro fluxo & expiraturo, conſtans, & perenne celebraturus in Cœlis Iubileum. Scio de tempore alios alia tradidiſſe, ſed quod d[illegible]i certũ facit reſcriptum Nicolai Papæ, quo tanti Principis, adeoque de ſe, deq; tota Chriſtiana Republica bene meriti memoriæ duxit parentandum, & honori iuxta ac vtilitati Sereniſſimæ domus eius conſulendum.

Sanctitatem eius Deus miraculis illuſtrat. *In chron. an.* 1438.

Nicolaus &c. Poſtquam accepimus bonæ memoriæ Amedeum primum Cardinalem Epiſcopum Sabinenſem ſicut altiſſimo placuit debitum naturæ perſoluiſſe, intenti cogitamus merita ſua omni amplitudine proſequi fauorum. Talem enim ſe ad vnionem, & pacificatio-

CXXIII. Mortuũ Nicolaus Papa inſigni ornat Elogio.

 nem

nem Ecclesiæ in oculis nostris, & omnium Christi fidelium exhibuit, vt quidquid nobis factu possibile viderimus, suæ recordationi, ac honori, & vtilitati dilecti filij nobilis viri Ludouici Ducis Sabaudiæ eius nati, ac ipsorum illustri domui libenter tribuamus. Cupientes igitur post tranquillitatem, & pacẽ quæ domino inspirante vniuersali Ecclesiæ reddita est, omnia præterita diuisionis, quantũ cum domino possumus, eradere vestigia, & maxime in præfata domo Sabaudiæ tantam quietem stabilire, quod à modo prætextu administrationis quam dictus Episcopus Sabinensis suus genitor dum Papatui à nõnullis præesse diceretur, Et post ea facta per eundem Cessione dum legationem in nonnullis Italiæ, Galliæ, & Germaniæ partibus exerceret, præfatum Ducem aut suos hæredes, & successores quoscunq; impeti; perturbari, & inquietari non contingat, de omnibus, & singulis dominiorum, terrarum, possessionum, locorum Castrorum, & iurisdictionum, nec non iocalium, & bonorum mobiliũ quorumcunque emptionibus per præfatum Amedeum Papatus, & legationis prædictorum tempore factis & contractis, præfatum Ducem tenore præsentium ex certa scientia absoluimus & liberamus &c. quæ solennes clausulas habent. *Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnat. Dom. 1450. prid. Kal. Mart. Pontif. nostri ann. 4.*

CXXIV. Amedeus sua demissione cuncta deinceps schismata extinxit.

Facere non possum hoc loco, quin singularem Dei prouidentiam erga Ecclesiam suam magnopere suspiciam & extollam: Laborauerat illa iam toties procaci Pontificum schismaticorum ambitione lacerata, quos neque piorum preces, neque sceleris

sceleris pudor, neque conscientiæ stimuli à proposito reuocarant: alios diuturno carcere maceratos, alios lõgo exilio multatos, horrendis alios de cęlo tactos supplicijs vitã prius quàm pertinaciã exuisse ingemuerat. Quibus igitur artibus, qua via vsq; adeo exitialis Lerna tolli poterat? Vide numinis sapientiã. Schismatis ceruices exscindit, cum robustius attolli credebantur. Quis enim cũ videret potentissimũ Principem, Regijs necessitudinibus nixum, opibus præpollentem, sapientiæ fama Salomoni ęquatum, sanctitatis opinione celeberrimum, non paucorum factione, sed generalis Concilij votis Pontificem creatum, quis inquam non crederet extrema omnia prius ausurum, quàm aliquid de suo iure cuiquam concessurum? Sed aliud Deo visum erat: Amedeum namque præ cæteris in Basileensibus Comitijs eligi voluerat, vt esset qui præsenti Ecclesiæ statui, & futuro, raræ, & si verum amamus, inauditæ demissiones exemplo consuleret. Neque enim existimandum est illis dumtaxat temporibus opportunam fuisse tanti Principis virtutem, vt pacem Ecclesiæ redderet, quam quiuis forte alius contumaci duritia respuisset; verum posteris etiam vtilissimam, vt exemplo eius omnis ætas disceret, *Solum Regnum esse, nolle regnare cum possis*. Cuius exempli tantum vim fuisse hactenus Christiana Republica comprobauit, vt post illa tempora nemo adeo proiectæ fuerit audaciæ, vt in legitimos Pontifices ambitiosus Ae-

mulus

mulus insurgere tentarit. Nisi forte agnoscere malimus adeo Numini supremo aceptam fuisse optimi Principis eximiam erga Ecclesiam charitatem, vt eius meritis dederit, ne vllus deinceps sponsam suam Antipontifex procaretur: sicque PACIFICVS noster AMEDEVS orbi Christiano optatam daret pacem, æternamq; impetraret. Sic auguror, & voueo;

Votum secundet qui potest nostrum Deus.

FINIS.

Ad maiorem Dei honorem, & S. R. E. gloriam, cuius iudicio Commentarius iste submissus esto.

8hhh